

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ÇAĞATAYCA MENAKİB-I GAVSİYYE ESERİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Raşit ÇIRAK

Ankara-2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ÇAĞATAYCA MENĀKIB-I GAVSİYYE ESERİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Raşit ÇIRAK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu

Ankara-2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (GENEL TÜRK TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ÇAĞATAYCA MENAKİB-I GAVSİYYE ESERİNİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU
2- Prof. Dr. Cihat AYDOĞMUŞOĞLU
3- Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN
4-
5-

İmzası

Tez Savunması Tarihi

27.12.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu danışmanlığında hazırladığım “Çağatayca Menākıb-ı Gavsiyye Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Ankara.2022)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 27.12.2022

Muhammed Raşit ÇIRAK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	II
Kısaltmalar	V
TRANKRİPSİYON ALFABESİ	VI
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Soruları ve Kaynaklar	1
2. Kısa Türkistan Tarihi	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	13
DOĞU TÜRKİSTAN'IN YAKIN TARİHİNE BİR BAKIŞ.....	13
1.1 XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Doğu Türkistan	13
1.1.1 Doğu Türkistan'da Hocalar ve Birinci Çin İstilas Devri.....	13
1.2.2 Doğu Türkistan'da Yakub Beg Devri.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	25
DOĞU TÜRKİSTAN'IN İSLAMİYET İLE TANIŞMASI VE TASAVVUF'UN YAYILIŞI	25
2.1 Tasavvufun Ortaya Çıkışı ve Doğu Türkistan'da Tasavvuf	26
2.2 Abdülkadir Geylani ve Kadirilik.....	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	41
MENÂKIB-I GAVSİYYE ESERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	41
3.1 Çağatayca ve Tasavvuf Edebiyatının Gelişimi	41
3.2 Eser ve Musannifi Hakkında	44
3.2 Eserde Yer Alan Menkıbelerin Değerlendirilmesi.....	47
3.2.1 Abdülkadir Geylani'nin Peygamber Salahiyetinde Olduğunu Bildiren Menkıbeler	51
3.2.2 Abdülkadir Geylani'nin Çeşitli Kerametlerini İşleyen Menkıbeler	55
3.2.3 Dokuz İmanın Bütün Faziletlerinin Abdülkadir Geylani'de Toplandığını Anlatan Menkıbeler	61
3.2.4 Abdülkadir Geylani'nin Kişilik Özelliklerini Anlatan veya Sıfatları ile Makamlarını Öven-Yücelten Menkıbeler	63
3.2.5 Abdülkadir Geylani'nin Büyüklüğünün Diğer Evliyalar Tarafından Kabul ve Tasdik Edildiği Menkıbeler.....	67
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	72
MENÂKIB-I GAVSİYYE ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU.....	72
SONUÇ	183
KAYNAKÇA	186
EKLER.....	192
ÖZET.....	202
ABSTRACT	203

ÖNSÖZ

Evliya menkıbeleri tasavvufun sistemleştiği zamanlardan itibaren oldukça rağbet gören ve kendisine her zaman okuyucu bulan bir edebi tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla evliyaların ölümünden sonra müritleri tarafından kaleme alınan menakıpnameler, içerdiği olağanüstülükler ve kerametler aracılığıyla atfedilen şeyhin isminin yüzyıllar boyunca yaşamasına katkı sağlamışlardır. Türk tasavvuf tarihinin en büyük figürlerinden birisi olan Abdülkadir Geylani için de pek çok menakıpname kaleme alınmıştır. İran’da doğmuş ve Bağdat’ta vefat etmiş bir şahsiyet olan Abdülkadir Geylani’nin isminin Hindistan coğrafyasından Türkistan’a ve hatta Anadolu’ya kadar taşındığı düşünüldüğünde onun nüfuzunun neredeyse bütün Müslüman coğrafyayı kapsadığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1849 gibi Doğu Türkistan’ın en karışık olduğu dönemlerde kaleme alınmış Çağatayca bir menakıpnamenin varlığı bize Abdülkadir Geylani’nin nüfuzunun büyüklüğünü ispat etmekle birlikte aynı zamanda çalkantılı yılların bir sonucu olarak Doğu Türkistan’da artan tasavvufi bağlılığın ve Abdülkadir Geylani’nin bölgede nasıl tanındığının izini sürme fırsatı da vermektedir.

Meydana getirilen bu çalışma XIX. yüzyılda Doğu Türkistan bölgesinden Çağatayca kaleme alınmış ve Abdülkadir Geylani’ye atfedilen bir menakıpnameyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Değerlendirmenin amacı XIX. yüzyıl Doğu Türkistan coğrafyasında mevcut bulunan dini ve toplumsal hayatının yanı sıra Abdülkadir Geylani’nin bölgedeki nüfuzuna ışık tutmaktır. Bu maksatla giriş bölümünde Türkistan’ın tarihi özet şeklinde kaleme alınmış ardından tasavvufun Türklerle olan ilişkisi ve Abdülkadir Geylani’nin tarihteki yeri irdelenerek değerlendirme bölümüne zemin hazırlanmıştır. Üçüncü bölümde eser tüm hatlarıyla bir inceleme ve değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Dördüncü ve son bölüm ise eserin çevirisini ihtiva etmektedir. Çalışmanın temel kaynağı mezkur el yazması eser olmakla birlikte değerlendirme kısmını destekleyici mahiyette Türkistan ve Türk Tasavvuf tarihine ilişkin kaynaklar ile

Abdülkadir Geylani ve menkıbelerini ihtiva eden kaynaklara yer verilmiştir. Kaynaklar hakkında ayrıntılı bilgiye giriş bölümünde yer verilmiştir.

Çalışma süresince genellikle yazma eser çalışan araştırmacıların aşına olduğu problemlerle karşılaşmıştır. Her ne kadar çalışılan eser 173 yıl gibi çok da eski tarihli bir eser olmasa da musannifin istemeden yaptığı yazım hataları, mürekkep damlaların yanıltıcılığı ve musannifin kağıdı efektif kullanmak adına yaptığı sıkıştırmalar ile birleştirmeler zaman zaman okumayı ve çeviriyi zorlaştırmış, çalışma esnasında söz konusu hataların çeviriye minimum düzeyde yansımaya özen gösterilmiştir. Yine Arapça ve Farsça dillerine iyi derecede hakim olduğu anlaşılan musannifin eserinde bu dillerden beyitlere sıklıkla yer vermesi ve eserine bu dillerden kelimeler serpiştirmekten imtina etmemesi çeviri ve sözlük taraması sürecini zorlaştıran bir başka husus olmuştur. Tüm bu sorunlar ilk defa Çağatayca bir eser çalışan bendenize hem Çağatayca'nın temel kurallarını öğreten hem de çevirilerin takıldığı kısımlarında ivedilikle yardımına koşan danışman hocam Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu sayesinde çözüme kavuşmuştur. Hala hatalarımın bulunması muhtemel olmakla birlikte temennim bu eserin bilhassa Genel Türk Tarihine ve Doğu Türkistan'ın sosyo-dini hayatına bir nebze de olsa katkıda bulunmasıdır.

Son olarak bu bölümde çalışmamın meydana gelmesinde katkıları olan kişi ve kuruluşlara şükranlarımı belirtmek isterim. Öncelikle yüksek lisans öğrenimim boyunca sadece eğitimime ve tez çalışmama odaklanmamı sağlayan destekleri için Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'na sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Bunun yanında sadece tez döneminde değil tüm yüksek lisans öğrenimim boyunca benden yardımını esirgemeyen, yukarıda da belirttiğim üzere yazma eser konusunda çalışmamı teşvik ederek beni cesaretlendiren ve bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan danışman Hocam Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu'ya tekrardan derin şükranlarımı sunarım. Ayrıca henüz lisans eğitimim sırasında beni Genel Türk Tarihi

alanına yönlendiren ve bana Genel Türk Tarihi alanını sevdiren, desteğini her zaman gördüğüm Hocam Doç. Dr. Oktay Berber'e bana sağladığı katkılardan dolayı minnettarım. Bütün eğitim hayatım boyunca bana olan desteklerini bir an olsun kesmeyen ve bana her daim inanan annem ile babam başta olmak üzere tüm aile fertlerime ve tez sürecini başarıyla bitirmeme moral olarak büyük katkıları olan küçük yardımcım Zeynep Hüma Gedik'e teşekkür ederim.

Muhammed Raşit Çırak

Eskişehir, 2022

Kısaltmalar

Bkz: Bakınız

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

C: Cilt

çev: Çeviren

E.T: Erişim Tarihi

Ed: Editör

F: Fasikül

haz: Hazırlayan

S: Sayı

s: Sayfa

vd: Ve diğerleri

TRANKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ت	s	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

GİRİŞ

1. Araştırma Soruları ve Kaynaklar

Din, devletlerin ortaya çıkışından itibaren her daim siyasi ve sosyal hayatın içerisinde yer almayı başarabilmiş en kadim olgulardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kadim olgu toplumun kendi içerisindeki kurallarını oluşturmaya etki etmenin yanı sıra aynı zamanda devletin yönetsel kurallarına da nüfuz etmeyi başararak devletlerin ve milletlerin geleceğinde söz sahibi olmayı başarmıştır. Devletler yeri geldiğinde kendi hukuk kurallarını inandıkları dine göre şekillendirmişler, bu kurallara uymayanları cezalandırmışlar ve en önemlisi kendi dinlerini daha geniş coğrafyalara yayabilmek adına kılıç kuşanmışlardır. Milletler ise kendi toplumsal normlarını dinlerine göre şekillendirerek bu normlara göre yaşamayı kendilerine ödev edinmişlerdir. İşte bu özellikleri nedeniyle din-devlet ve din-toplum ilişkileri tarih boyunca pek çok araştırmacı tarafından kendilerine çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Meydana getirilen bu çalışma asırlar boyunca önemini muhteva etmiş bir bölge olan Türkistan'ın dini figürlerin ön planda olduğu çalkantılı bir dönemde kaleme alınmış olan bir tasavvuf menakıpnamesini merkeze alarak dönemin dini ve tasavvufi hayatının nasıl olduğu sorusuna yanıt aramak amacıyla ortaya çıkmıştır. Çalışma sürecinde menakıpnamedeki figür ve motiflerden hareketle Sünni tasavvufun sınırlarının XIX. yüzyıl Türkistan'ında nereye kadar genişleyebildiği, heterodoks olarak nitelendirilebilecek öğelerin neden mezkur tasavvuf dairesi içerisine dahil edildiği ve bu dönemde nasıl bir tasavvuf algısı oluştuğuna dair soruların cevapları aranmıştır. Çalışmanın ana unsurunu teşkil eden menakıpnamenin yanı sıra Doğu Türkistan'ın geçirdiği süreçleri ve XIX. yüzyıl statükosunu aktaran eserler ile tasavvufun ortaya çıkışı,

değişimi ve dönüşümünü aktaran eserler değerlendirilerek sonuca varmaya gayret gösterilmiştir.

Son olarak bu kısımda çalışma boyunca yararlanılan ve önemli yer tutan kaynaklara değinmek yerinde olacaktır. Türkistan tarihi konusunda *Zeki Velidi Togan'ın “Umumi Türk Tarihine Giriş”* adlı eseri başucu kaynak eserler arasında yer almaktadır. İsmi ile müsemma bu eserde Togan Orta Asya'daki Türk varlığından başlayarak tarihsel süreçteki bütün Türk varlığına ve devletlerine ışık tuttuğundan Türkistan ve bünyesinde kurulan Türk devletleri hakkında bilgi sahibi olmak adına başvurulmuş eserlerden birisi olmuştur. Türkistan tarihi hususunda yabancı tarihçilerin ve şarkiyatçıların eserleri de çalışmanın objektif olarak meydana getirilmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu tarihçiler ve eserleri arasında Rene Gousset'in **“Bozkır İmparatorluğu”** *Jean-Paul Rox'un “Türkler'in Tarihi”* ve **“Orta Asya Tarih ve Uygarlık”** kitapları büyük önem taşımaktadır. Yine Genel Türk Tarihi alanındaki en büyük şarkiyatçılardan biri olarak kabul edilen *V.V Barthold'un* külliyatından **“Orta Asya Tarihi Üzerine Dört Çalışma”**, **“Mir Ali Şir ve Türkmen Halklarının Tarihi”**, **“Uluğ Bey ve Zamani”** eserleri çalışmanın ilk kısmında yararlanılan önemli eserlerden olmuştur.

Doğu Türkistan'ın yakın tarihi ile ilgili çalışmalara baktığımızda konu hakkında yapılmış en kapsamlı çalışmalardan olan *İklil Kurban'ın “Doğu Türkistan için Savaş”* isimli eseri sıklıkla istifade edilen bir kitap olmuştur. İklil Kurban bu eserinde Hocalar dönemi başta olmak üzere Hocalar devrinin ortaya çıkış sürecini, isyanlar yüzyılını ve bu devirde ortaya çıkan isyanları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Söz konusu alanda istifade edilen bir başka çalışma *Oktay Berber'in “Kalmuk İstilas ve Türk Dünyasına Etkileri”* adlı eseridir. Berber'in doktora tezinden üretilen bu kitap Doğu Türkistan'ın çalkantılı dönemlerini başlatan Kalmuklular üzerine yapılmış en kapsamlı eserlerden birisi olduğundan çalışmada sıklıkla referans gösterilmiştir. Doğu Türkistan'ın yakın tarihinin en önemli figürlerinden birisi olan Yakup Bey hakkında önemli bilgiler için ise

Kim Ho-dong'un “**Holy War in China: The Muslim Rebellion and State in Chinese Central Asia**” adlı kitabından yararlanılmıştır. Müellifin bu eseri Doğu Türkistan'daki Çin varlığı ve Türk çekişmesi başta olmak yakın dönemin olayları açısından pek çok önemli bilgi muhteva etmektedir.

Tasavvufun doğuşunu ve gelişim sürecini ele aldığımız ikinci bölüme geldiğimizde yararlanılan kaynaklardan en önemlisi *Erol Güngör*'ün “**İslam Tasavvufunun Meseleleri**” adlı kitabıdır. Güngör'ün bu eseri tasavvufun nasıl Sünni çizgiye tekrar oturtulmaya çalışıldığına dair çok önemli bilgilere yer verdiğinden söz konusu kaynağı tüm çalışma adına en önemli eserlerden biri olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Yine *Hayrani Altıntaş*'ın “**Tasavvuf Tarihi**” adlı eseri de tasavvufu etkileyen ve dönüştüren şahıslar hakkında ihtiva ettiği bilgilerle sıklıkla başvurulmuş eserlerden bir tanesi olmuştur. Çevirisi Süleyman Uludağ tarafından yapılan ve *Kelabazi*'ye ait olan “**Doğu Devrinde Tasavvuf Ta'arruf**” adlı eser de tasavvufun düsturlarını açıklaması açısından bölüm içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Başta yukarıda adı geçen kaynaklar olmak üzere daha nice kitap, makale, tez ve ansiklopedi maddeleri taranarak kaynakça çeşitlendirilmeye ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Oluşturulan kaynakça eşliğinde araştırma sorularına cevap bulmaya gayret gösterilmiş ve bu şekilde çalışmamız meydana getirilmiştir. Gayemiz önsözde de belirtildiği üzere çalışmanın amacına uygun olarak bir nebze olsa dahi tarih ilmine katkı sağlamasıdır.

2. Kısa Türkistan Tarihi

Kadim bir tarihe sahip olduğu bilinen Türkler için en önemli bölgelerden birisinin Türkistan coğrafyası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Güneyde Gürgen ile Horasan Dağları, Kuzeyde Cengizya ve Kazakistan'ın kuzey sınırları, Doğuda Doğu

Türkistan'ın doğu sınırı ve Batıda Güney Ural Dağı ile Yayık Irmağı ile sınırları olan bölgeye Türkistan adı verilmektedir.¹ Verimli ve elverişli topraklarla pek çok doğal kaynağa sahip olan bu coğrafya tarihin en erken devirlerden itibaren insanoğlunun hakimiyet kurmak istediği merkezlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle coğrafyanın isimlendirilmesi hususunda oldukça eski medeniyetlere ait saptamalara rastlamak mümkündür. Türkistan'ın isimlendirilmesine dair en eski bulgular Yunan medeniyetine aittir. VI. yüzyıl kaynaklarında Yunanlıların bölge için *Turkhia* ifadesini kullandıkları bilinmektedir. Bölgenin Türkistan'a en yakın isimlendirilmesi ise VIII. Yüzyıla uzanmaktadır. Ermeni Tarihçi Musa Horenki İskitya kelimesine istinaden bölgeyi adlandırmak için *Turkastanak* tabirini kullanmıştır.² Bugün kullandığımız Türkistan tabiri ise Farsçadan dilimize kazandırılmış bir kelimedir. Söz konusu coğrafyanın çok genişçe bir alanı kapsaması hasebiyle zamanla bölge Doğu Türkistan ve Batı Türkistan olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışmaya konu olan eser Doğu Türkistan sınırları içerisinde kaleme alındığından giriş bölümünde bölgenin tarihine bir göz atmanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bugün Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan ve Xinjiang veyahut Sincan Uygur Özerk Bölgesi olarak adlandırılan Doğu Türkistan'ın sınırları kuzeyde Moğolistan ile Tanrı Dağları'na doğuda Gobi Çölü'ne, batıda Pamir Dağları ile Karakurum'a ve nihayet güneyde ise Kunlun dağlarına kadar uzanmaktadır.³ Bölgenin yüzölçümüne dair farklı kaynaklarda pek çok değer bulunmakla birlikte Togan'a göre Doğu Türkistan'ın yüzölçümü 1.5 milyon kilometredir⁴ Her ne kadar günümüzde Çin, Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türklerini yoğun tahakküm altına alarak onları asimile etmeye ve bölgedeki Türk kimliğini ortadan kaldırmaya çalışıyor olsa da Doğu

¹ Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, s.1

² Kürşat Yıldırım, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s.31-32

³ Ali Ahmetbeyoğlu, "Türkistan Hakkında Coğrafi, Siyasi, Tarihi ve İstatiki Malumat" *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XI, S.22, 2009, s.19

⁴ Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili (Türkistan)...*, s.1

Türkistan'ın Türklerin en eski yurtlarından birisi olduğu tarih boyunca yaşayacak olan bir gerçektir. Çinlilerin *Hsi-Yü*⁵ adını verdikleri bu bölge Hunlardan itibaren Türklerin üzerinde at koşturduğu bir merkez olmuştur. Hatta İslamiyet öncesi Türk destanlarının en önemlilerinden birisi olan Bozkurt Destanında anlatılan hikayenin dahi bu coğrafyada geçtiği kabul edilmektedir.⁶ Dolayısıyla Hunlardan başlayarak bölgede pek çok Türk devletinin varlık gösterdiğini ve Doğu Türkistan'da Türk (ve daha sonra Türk-İslam) kimliğine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Düzenli devlet teşekkülüne sahip bir biçimde kuruluşunun M.Ö 210⁷ olarak kabul edildiği Asya Hun Devleti ya da daha sık kullanılan ismiyle Büyük Hun Devleti tarih sahnesine çıktığı andan itibaren Orta Asya'da ve özellikle Çin kaynaklarında kendisinden sıklıkla bahsedilen bir devlet olmuştur. Komşu olduğu Çin Devleti ile her zaman ilişki içerisinde bulunan Hunlar'ın Doğu Türkistan'da hakimiyet kurduklarına dair en büyük kanıt büyük Hun hakanı Mete'nin Çin İmparatoruna M.Ö 176 yılında gönderdiği mektuptur. Mektupta Mete Çin imparatoruna şöyle yazmaktadır;

“... Bundan sonra Loulan, Wusun, Hu-kai ile, bunlardan, başka, onların yakınlarındaki, - veya yanındaki -, Yirmi altı devletin hepsi alındı ve düzene kavuşturuldu. (Hun devletinin düzeninin Orta Asya ve Doğu Türkistan'da da kurulmuş olduğunu söylemek istiyor). Bunların hepsi Hun oldular... Yay çekebilen ve kullanabilen tüm kavimler, “tek bir aile halinde” birleştiler...”⁸

⁵ Kürşat Yıldırım, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası...*, s.31

⁶ Kürşat Yıldırım, “Doğu Türkistan ve İlk Sakinleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S.1, 2012, s.431

⁷ Alimcan Ziyai, “Orijinal Çin Kaynaklarına Göre Hun-Türk Tarihi I.Bölüm: Kudretli Büyük Hun Tanrıcutluğu Türk Halkının Ataları Hunlar ve Hunların Ortaya Çıkışı” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.30, S.3, 2010, s.901

⁸ Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara 2019, C.I, s.310

Nitekim Mete tarafından açıkça dile getirilen bu husus Çin tarafından da kabul edilmiş ve Çin bu bölgeyi kendisi için hedef haline getirmiştir. Doğu Türkistan'ı Hunların sağ kolu olarak nitelendiren Çin, Hun birliğini bozmak üzere o bölgeyle yakından ilgilenmiş ve sonunda istediğini elde ederek Hun devletinin parçalanmasını sağlamıştır.⁹ Bununla birlikte bölgeye yerleşmiş kadim Türk devletleri Hunlarla sınırlı kalmamıştır. Bugün hala Türki mi yoksa İrani mi oldukları konusunda pek çok tartışma konusu bulunan İskitler'in (veyahut Sakalar) de bu bölgede meskun oldukları kaynaklarda yer almaktadır. Togan alanın başucu kaynaklarından birisi olarak kabul edilen "Umumi Türk Tarihine Giriş" adlı eserinde İranlılara dayanarak İskitlerin yerleştikleri yerler arasında Kaşgar'ı da zikretmektedir.¹⁰ Doğu Türkistan'ın sınırlarına dahil olan Kaşgar şehrinin varlığı bize Sakaların tıpkı Hunlar gibi bölgeye yerleştiklerini göstermektedir. Binaenaleyh bu devletlerin ardıllarının da bölgeyi ısrarla kendilerine yurt edinmeleri şaşırtıcı değildir.

Sakaların aksine Türklükleri hususunda şüphe bulunmayan ismi ile müsemma Kök-Türk (veya Gök-Türk) Devletinin kurulduğu alanın da tıpkı selefleri gibi bu bölgeyi kapsadığı görülmektedir. Juan-juanları yıkarak devletleşmelerini tamamlayan Kök-Türkler kurucuları Bumin Kağan önderliğinde ikili teşkilatlanma biçiminde devletlerini inşa etmişlerdir. Buna göre Bumin Kağan ülkesinin batısının yönetimini kardeşi İstemi Yabgu'ya bırakmıştır. Böylelikle İstemi Doğu Türkistan'da bulunan Hami şehriden Karadeniz'e kadar ulaşan geniş sahanın yönetici olmuştur.¹¹ Henüz kuruluştan itibaren Doğu Türkistan'ı hakimiyet sahası içerisine dahil etmiş olan Kök-Türkler çalkantılı siyasi varlıkları boyunca bölgeyi ellerinde tutabilmek adına pek çok mücadeleye girişmekten

⁹ Kürşat Yıldırım, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası...*, s.46

¹⁰ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Yayınları, İstanbul 1998, s.35

¹¹ Ahmet Taşağıl, *Gök-Türkler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s.38

imtina etmemişlerdir. Bununla birlikte tarihte var olmuş her devlet gibi ömrünü tamamladıktan sonra sahneden çekilen Kök-Türkler yerlerini Uygurlara devretmişlerdir.

Kutluk Bilge Kül Kağan önderliğinde Kök-Türkleri devirerek tarih sahnesine çıkan Uygurlar Hunların sınırlarına erişmeye muvaffak olmuşlardır.¹² Ancak kısa sürede yükselen devletin ömrü de yükselişi gibi kısa olmuş ve Uygurlar kurulduklarından yaklaşık bir asır sonra Maniheizm ve Çin gibi etmenler nedeniyle Kırgızlar tarafından yıkılmışlardır. Kırgızların gelmesiyle pek çok defa göç etmek zorunda kalan Uygurlular için varış güzergahlarından birisi ise Doğu Türkistan olmuştur.¹³ Nitekim devletlerini kısa sürede kaybeden Uygurlar kimliklerini kaybetmemişler ve göç ettikleri bölgelerden biri olan Doğu Türkistan’da Uygur kimliği yüzyıllarca yaşamaya devam ettirmişlerdir. Daha önce belirtildiği üzere bugün Çin tahakkümü altında kimlik mücadelesi veren Doğu Türkistan’da meskun Türk nüfusu hala “Uygur Türkleri” olarak anılmaktadır.

Uygurların ardından coğrafyada bir kimlik değişiminin yaşandığı gözlemlenmektedir. Her ne kadar Türklerin Talas savaşıyla Müslüman oldukları görüşünün yanlış olduğu akademik çevreler tarafından artık daha yüksek sesle dile getiriliyor olsa da¹⁴ Karahanlılardan itibaren bölgedeki devletlerin bir Türk-İslam devleti kimliğine bürünmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Menşeleri ile ilgili pek çok farklı görüş bulunan ve asıl ismi Hakaniye olarak kabul edilen bu devletin Karahanlı olarak isimlendirilmesi kuvvetli anlamına gelen “kara”¹⁵ kelimesine istinaden oldukça geç bir tarihte gerçekleştirilmiştir. Kendilerine Kaşgar, Aksu ve Fergana bölgesini merkez edinen devlet Doğu Türkistan bölgesini 1123 yılına kadar elinde tutmaya muvaffak olmuştur.¹⁶ Türk tarihi açısından çok önemli bir figür olan Karahanlı hükümdarı Satuk

¹² Kürşat Yıldırım vd., *Türklerin Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021, s.73

¹³ Jean Paul Roux, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001, s.212

¹⁴ Bu konu hakkında yapılmış bir çalışma için bkz; Oktay Berber, “Türklerin İslamlaşma Sürecine Dair Türk Tarih Yazımındaki Bazı İfadeler Üzerine”, *Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S.1, 2017 s.1-24

¹⁵ Ali Aksu, “Karahanlılar ve İslam’ın Yayılmasındaki Katkıları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, 2001, s.284

¹⁶ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş...*, s.58-59

Buğra Han bölgenin İslamlaşmasının fitilini ateşleyen isim olmuştur. Birçok alana etki eden bu değişimin dil ve edebiyata olan önemli etkileri üçüncü bölümde detaylı olarak işlenmiştir.

Her ne kadar Karahanlılar'ın ardından bölgede hakimiyet kurmuş pek çok devlet var olsa da çalışmanın amacından sapmaması için direkt bölgedeki Moğol hakimiyetine değinmek daha sıhhatli olacaktır. Dünya tarihi üzerinde eşine çok rastlanmayacak büyüklükte bir imparatorluk kurmaya muktedir olan Cengiz Han oldukça geniş sınırlara ulaşan ülkesinin sınırlarını daha kolay yönetilebilir olması adına ölmeden önce dört oğlu arasında pay etmeye karar vermiştir. Nitekim bu paylaşıma göre Cengiz'in ikinci oğlu ve yasanın sıkı uygulayıcısı olan Çağatay'a Kaşgarya ve Maveräünnehir'in bölgelerinin dahil olduğu doğuda Uygur ülkesine uzanan dolayısıyla Doğu Türkistan'ın sınırlarını da ihtiva eden bölge verilmiştir.¹⁷ Ancak Cengiz'in halefleri ardından kurulan tüm devletlerde olduğu gibi Çağatay Hanlığında da çatışma ve savaş ortamı eksik olmamıştır. Yasanın en büyük koruyucusu olan ve istikrarlı bir yönetim sergileyen Çağatay Han'ın ölümünün ardından devletin bütünlüğü çatırdamaya başlamıştır. Batıya giderek yerleşik hayata uyum sağlamaya başlayan kesim ile Doğu Türkistan bölgesinde kalarak Moğol kimliklerini deforme olmadan sürdüren kesim arasında başlayan gerilim devletin parçalanmasına yol açmıştır.¹⁸ Her ne kadar Tuğluk Timur devrinde Çağataylılar tekrar istikrarlı bir görüntüye kavuşarak eski güçlerine ulaştıklarına inansalar da ummadıkları bir figür tarafından mağlup edilerek kukla hükümdarlar seviyesine gerilemeleri uzun sürmemiştir.¹⁹

XIV. yüzyıla gelindiğinde Çağatay hanlarının nüfuzuna son verecek ve yukarıda belirtildiği üzere bu hanları kendi hükümdarlığının meşruiyet simgesi

¹⁷ Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2019, s.289

¹⁸ İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin Savaş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.13

¹⁹ Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu...*, s.384

olarak kullanacak olan Timur tarih sahnesine çıkmıştır. Emrine girdiği ve sonradan kayınpederi de olacak Kazgan Han'ın katledilmesiyle intikam arayışına giren Timur önce kayınpederinin intikamını almış ardından destekçilerini arkasına alarak Semerkant'a kadar ilerlemiş ve bütün Çağatay hanlarını himayesinde toplamaya başlamıştır. Böylelikle tarihe Timurlu Devleti olarak geçecek devletin Türkistan'daki hakimiyeti başlamıştır. Her ne kadar üzerinde yaşadığımız dünyanın iki hükümdar için yeterince büyük olmadığı düşüncesinde olsa da²⁰ Timur sadece yıkan bir hükümdar olmamış aynı zamanda bir medeniyeti abat eden hükümdar görevini de kendisine vazife edinmiştir. Timur, gerektiğinde zor kullanmaktan kaçınmayarak göç ve iskan ettirdiği ilim adamları ile başkenti Semerkant'ın mimari, kültür ve ilim gibi pek çok alanda dönemin en görkemli şehri olmasını sağlamıştır.²¹ Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus Timur'un sadece şehrini geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda kendisini de geliştirmiş olmasıdır. Daha çok zalimliği ve acımasızlığı ile nam salan Timur'un gençliğinden itibaren tarihe meraklı olduğu ve engin tarih bilgisi ile döneminin en büyük tarihçilerinden biri olan İbn Haldun'u dahi şaşırtmayı başardığı kaynaklarda yer almaktadır.²²

Tüm bu İslam kültüre katkısının yanı sıra siyasi yaşamında da Timur'un, döneminde iyi anlaşılmayan "Müslüman dayanışması" kavramını ustaca kullanarak kendisine meşru bir zemin yaratmakta çok başarılı olduğu görülmektedir.²³ Timur'un temeli neye dayanırsa dayansın Müslümanlığı devletinin her zemininde aktif olarak kullanması onun topyekun başarılı bir hükümdar olması sonucunu doğurmuştur. Nitekim Timur'un ölümünden sonra söz konusu düsturun eksiksiz bir

²⁰ Vasilij Viladimirovic Barthold, *Orta Asya Tarihi Üzerine Dört Çalışma*, Post Yayınları, İstanbul 2020, s.81

²¹ Muhammed Emin Koçak, "Timurlu Medeniyetinde Örnek Bir Şehir:Semerkant", *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II, S.4, 2019, s.70

²² İsmail Aka, "Timur Sadece Bir Asker mi idi?", *Belleten*, C. LXIV, S.240, 2000, s.459-460

²³ Jean Paul Roux, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 200 Yıl*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008, s.312

şekilde uygulanamaması sonucunda Cengiz'in ölümünün ardından olduğu gibi Timurlu Devleti de eski gücünü yitirerek güçten düşmeye başlamıştır. Ancak onun başlattığı medeniyet kıvılcımı harlanarak alevlenmeye bir süre daha devam etmiş ve Türkistan coğrafyası bir medeniyet merkezi haline gelmiştir.

Timur'un Türkistan coğrafyasına ektiği medeniyet tohumunu sulamaya ve büyütmeye torunu Uluğ Bey devam etmiştir. Uluğ Bey sadece dedesinden aldığı mirası devam ettirmekle kalmamış aynı zamanda İslam tarihi ve medeniyetinin ilk alim hükümdarı olarak da tarihte yerini almıştır. Öyle ki oldukça nadir rastlanılan bu durumu betimleyebilmek için tarihçiler Uluğ Bey'i Aristo'nun öğrencisi olan Büyük İskender'e benzetmişlerdir.²⁴ Onun kurduğu ve pek çok öğrenci yetiştirdiği rasathanesi ile Timurlu Rönesans'ı zirveyi yaşamıştır. Nitekim kendisinin ardından başlayan taassup ortamı bu Rönesans'ı baltalayamamış, Timur'un getirdiği sanatçı ve ilim adamlarının ektiği tohumla yeşeren, Uluğ Bey'in rasathanesinin sulamasıyla serpilken kültür ağacı, Nevai'nin Türk diline olan katkılarıyla meyve vermeyi başarmıştır.

Çocukluktan beri tanış olduğu hatta okul arkadaşlığı ettiği Hüseyin Baykara'nın hizmetinde de bulunan nişancılık ve yöneticilik görevlerini kısa süreli de olsa üstlenmiş olan²⁵ Ali Şir Nevai'yi devlet yöneticisi sıfatı ile çoğu kimsenin anımsamayacağını söylemek sanırım mübalağa olmayacaktır. Zira o Çağatay dilinin ve edebiyatının hamisi olarak tarih sahnesine adını yazdırmıştır. Sadece kaleme aldığı Muhakemetü'l -Lugateyn eseri bile Nevai'yi büyük bir Türk milliyetçisi olarak anmamız ve onun Türkistan kültürüne katkılarını somut bir şekilde anlamamız için yeterli olacaktır.²⁶ Onun bu çalışmaları haleflerini Türkçe

²⁴ Vasilij Viladimirovic Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s.113

²⁵ Vasilij Viladimirovic Barthold, *Mir Ali Şir ve Türkmen Halkının Tarihi*, Post Yayınları, İstanbul 2020, s.26

²⁶ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s.87,89

eserler bırakmaları konusunda cesaretlendirmiş ve Frederick Starr'ın harika tabiri ile Ali Şir Nevai adeta Timurlu Rönesans'ına bir jübile yaptırmıştır.²⁷

XVI. yüzyılın başına gelindiğinde Doğu Türkistan'da Sultan Said Han isminde yeni bir hakim ortaya çıkmıştır. Cengiz soyundan gelen Sultan Said Han'ı Mirza Haydar Duğlat Tarih-i Reşidi'de iyi niteliklerle taçlandırılmış, güzel ahlakla süslenmiş, önemli, münasip ve başarılı bir hükümdar olarak nitelendirmektedir.²⁸ Bu niteliklerle bezeli Sultan Said Han 1514 yılında kendi ismini taşıyan Saidiye Hanlığını (veyahut Yarkend Hanlığı) Yarkend, Kaşgar, Hoten, Kuça gibi Doğu Türkistan'ın sınırları içerisinde yer alan bölgede kurmuştur.²⁹ Hanlık sanat ve edebiyat alanlarında her ne kadar gelişmiş olsa da hocalara fazlasıyla bağlı olmaları hasebiyle siyasi ve askeri olarak önemli gelişmeler kaydetmeleri mümkün olmamıştır. Bu nedenle komşularına yetişmekte güçlük çeken hanlık bir süre sonra hocaların üzerinde nüfus mücadelesi verdiği ve karışıklıkların eksik olmadığı bir yere dönüşmüştür.³⁰ Mezkur sebeplerden ötürü Doğu Türkistan bölgesi de artık eski ihtişamından uzak bir görünüme bürünmek zorunda kalmıştır.

Kubilay Han'ın ardından ikiye bölünen Moğol halkından batıdaki kesimine Oyrad ismi verilmiş ancak bu isim zamanla Oyrad'ın içindeki bir kabile olan Kalmukların isminin tüm Oyrad halkı için kullanılmasıyla Kalmuk olarak değişerek yaygınlaşmıştır.³¹ İşte bu Kalmuklar bölgede hararetlenen çatışma ortamından faydalanarak bütün Türkistan coğrafyasını istila hareketine girişmişlerdir. Togon Han tarafından kurulan hanlık halefi Esen Tayşi zamanında büyük bir devlet haline

²⁷ S. Frederick Starr, *Kayıp Aydınlanma*, Kronik Yayınları, Ağustos 2020, s.618

²⁸ Mirza Haydar Duğlat, *Tarih-i Rashidi*, (çev. W. M. Thackston), Harvard University, Harvard 1996, s.76

²⁹ Oktay Berber, *Kalmuk İstilas ve Türk Dünyasına Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021, s.26

³⁰ İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin...*, s.27,29

³¹ Oktay Berber, *Kalmuk İstilas...*, s.40

gelmiş³² ancak Kalmuklar'ın Doğu Türkistan üzerinde hakimiyet kurmaları başka bir büyük hükümdar olan Galdan Han zamanında gerçekleşmiştir.

Doğu Türkistan bölgesinde Akdağlı ve Karadağlı hocaların hakimiyet mücadelesini fırsat bilen Galdan Han Dalay Lama'nın emriyle büyük bir sefere çıkarak Kaşgarya'yı ele gele geçirmiştir. Fetihlerine hız kesmeden devam eden Galdan Han Turfan ve Hami'yi ele geçirdikten sonra Karakorum'a kadar ilerlemiştir. Bir dünya fatihi olma amacıyla yola çıkan Galdan Han her ne kadar bunu başaramamış olsa da elde ettiği kazanımlar azımsanacak nitelikte değildir.³³ Budizm'in sıkı bir destekçisi olan Galdan Han Budizm'in Doğu Türkistan'da adından söz ettirmesinde önemli bir figür olmasının yanı sıra yukarıda sayılan yerlere ek olarak Timurlular döneminde zirve dönemini yaşam Semerkant ve Buhara gibi önemli merkezlerin de XVII. yüzyılın son çeyreğinde Kalmuklar'ın hakimiyeti altına alınmasını sağlamıştır.³⁴ Bu süreçte zaten hocaların çekişmesi ile siyasi olarak zayıflayan Doğu Türkistan coğrafyasına bir de yeni sahiplerinin acımazlığı yüklenince tamamen yoksullaşması kaçınılmaz olmuştur. Söz konusu yoksulluğun sonucu olarak eski günlerinde sahip olduğu istikrarı bir türlü tutturamayan Doğu Türkistan için XVIII. ve XIX. yüzyıllar isyanlar ve hakimiyet mücadelelerinin eksik olmadığı, kaosun hüküm sürdüğü Çin-Kalmuklar-Hocalar üçgeninde geçen yıllar olacaktır.

³² Mualla Uydu Yücel, "Kalmuklar", *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.267

³³ Jean Paul Roux, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık...*, s.396

³⁴ Oktay Berber, *Kalmuk İstilasası...*, s.69

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU TÜRKİSTAN'IN YAKIN TARİHİNE BİR BAKIŞ

1.1 XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Doğu Türkistan

1.1.1 Doğu Türkistan'da Hocalar ve Birinci Çin İstilasası Devri

XVIII. ve sonrasında Doğu Türkistan'ın ahvalini anlayabilmek ve Birinci Çin istilasına giden yolu doğru okuyabilmek adına dönemin etkin güçlerinden hocaların menşelerine bir göz atmak yararlı olacaktır. Önceki bölümlerde zikredilen ve Doğu Türkistan coğrafyasında etkin güç olarak kendilerini gösteren hocaların kökenlerini tarihçiler Ahmet Yesevi'ye kadar dayandırmaktadır. Bunun sebebi hiç şüphesiz tasavvufun Türkistan coğrafyasına onun sayesinde girmesidir. Aslen Sayram doğumlu olan ancak ilk eğitimini aldığı ve hayatında önemli bir yer olan Yesi kentine istinaden Ahmed Yesevi olarak tanınmıştır.³⁵ Dönemin en önemli alimlerinden biri olan Ahmed Yesevi Yusuf Hamedani'nin intisabına girerek kimliğini onun himayesi altında inşa etmiş ve onun ile pek çok yer gezerek nüfuzunu Türkistan içerisinde giderek arttırmıştır.³⁶ Onun artan bu etkisi kendisinin Orta Asya'daki tasavvufun kurucusu olarak tanınmasını sağlamıştır. 1166 yılında Yesi'de vefat eden Ahmed Yesevi ölümünün ardından her tarafa yayılan doksan dokuz bin mürit, on iki bin kamil ehl-i suffenin yanı sıra hayattayken tayin ettiği pek çok halife bırakmıştır.³⁷ Onun ölümünden yaklaşık bir buçuk asır sonra doğacak olan Muhammed Bahaüddin ile Türkistan'da tasavvufun varlığı perçinlenmiştir.

³⁵ Kemal Eraslan, "Ahmed Yesevi", *DİA*, C.2, İstanbul 1989, s.159-160

³⁶ Erkin Ekrem, "Doğu Türkistan'da Sufi Hocalar", *Erdem*, C.8 S.23., 1996, s.631

³⁷ Erkin Ekrem, "Doğu Türkistan'da Sufi Hocalar",... s.632

Türkistan coğrafyasında ilk tarikatlardan biri olan ve tasavvufun önünü açan Yeseviye tarikatını zamanla pek çok tarikat takip etmiştir. Ancak sülük silsilesi bakımından Ahmed Yesevi'ye mensup olan tarikatlar Nakşibendiye ve Bektaşîye olmak üzere sadece ikidir.³⁸ Bunlardan Nakşibendiyye tıpkı Yeseviye gibi bölgede büyük nüfuz elde etmeyi başarmıştır. Tarikatın kurucusu olan Bahaüddin Nakşibend pek çok şeyhin halkasına katılmakla birlikte Kusem Şeyh ve Halil Ata gibi iki Yeseviyye şeyhi ile de irtibatta bulunmuştur. Bunlardan Kusem Şeyh ile birlikteliği kısa sürmüş ise de Halil Ata'nın yanında on iki yıl kadar ikamet etmiştir.³⁹ Tıpkı Ahmed Yesevi'nin ölümünün ardından olduğu gibi Bahaüddin Nakşibend'in 1389 yılındaki vefatının ardından da bölgede bulunan tarikatlar dallara ayrılarak yaşamaya devam etmiştir. Nasıl Yeseviyye tarikatından ayrılan en önemli tarikatlardan birisi Nakşibendiyye tarikatı ise Nakşibendiyye tarikatından ayrılan en önemli tarikatlardan birisi de daha önce de bahsettiğimiz Ubeydullah Ahrar'ın kurucusu olduğu Ahrariye tarikatıdır. Ahrariye'ye mensup olan Mahmud-ı Azam sayesinde Nakşibendilik tarikatı Kaşgar'a ve dolayısıyla Doğu Türkistan'a yerleşmiştir.⁴⁰ Onun evlatları vesilesi ile de Doğu Türkistan'da Hocalar Devri adı verilen dönem ortaya çıkmıştır.

Mahmud-ı Azam'ın ölümünden sonra tıpkı seleflerinde olduğu gibi kendi arkasından gelenler de çeşitli tarikatlar kurarak varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Ancak bu kurulan tarikatlar diğerlerinin aksine barışçıl olmaktan çok bir çatışma ortamı içerisinde kurulmuşlar ve sürdürdükleri bu çatışma ortamı ile Doğu Türkistan'ı kaosa sürüklemişlerdir. Aktağlık ve Karatağlık (veyahut İşkiya ve İs'akiye) olarak ikiye ayrılan ve Mahmudı Azam'ın oğulları olan İşan Kalan ile

³⁸ Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976, s.108

³⁹ Hamid Algar, "Bahaeddin Nakşibend", *DİA*, C.4, İstanbul 1991, s.458

⁴⁰ Abdrasul İsakov, *Doğu Türkistan Tarihinde Kırgızların Tesirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2007, s.33

Hoca İshak Veli tarafından kurulan bu tarikatlar zamanla Doğu Türkistan'da hüküm sürece kadar güçlenmeye muktedir olmuşlardır.⁴¹ Bu iki tarikatın çatışma ortamına girerek siyasal birer yapıya dönüşmeleri Kalan Hoca'nın Hoca İshak Veli'yi yok etmeye teşebbüsünde bulunmasından sonra olmuştur. Bu teşebbüsün ardından Hoca İshak Veli önderliğindeki Karatağlıklar Alikşir'i kendilerine merkez edinmişlerdir. Kuran'ı sesli okuyan ve siyah takke ile siyah cübbe giyen bu grubun aksine Kalan Hoca önderliğindeki Aktağlıklar kendilerine Akdağ'ı merkez edinmişler, beyaz cübbe ve beyaz takke giyerek Kuran'ı diğer zümrenin aksine sessiz okumuşlardır.⁴² İşte bu farklılık ve kişisel kavgalar ile başlayan hocalar döneminde çatışma ve düzensizlik hiç eksik olmamış, önce Kalmuklular ile başlayan çekişmeler Birinci Çin İstilasası ile devam etmiştir.

Kalmuklular'ın Doğu Türkistan'a ve Hocaların arasına nasıl girdikleri daha önce yukarıda aktarılmıştı. Afak Hoca'nın Dalay Lama'dan yardım istemesi ve Galdan Han'ın bu iş için görevlendirilmesiyle bölgede hakimiyetlerini tesis eden Kalmuklar Birinci Çin istilasası ile yıkılışlarına kadar hocalar üzerindeki nüfuzlarını devam ettirmişlerdir. Yani aslında Doğu Türkistan'da Hocalar dönemi olarak tanımlanan devir dolaylı bir Kalmuk hakimiyetidir. Nitekim bölgenin bu durumu biraz sonra aktarılacağı üzere Çin istilasına kadar aralıklarla da olsa bozulmadan devam etmiştir.⁴³ Moğol hanlarının soyundan kişilerle ittifak kuran hocalar her ne kadar Galdan Han'ın ölümünün ardından yaşanan karmaşa ortamını fırsat bilerek bağımsızlıklarını ilan etmişler de bu uzun sürmemiş ve Galdan Han'ın yeğeni olan Çivan Araptan'ın Kalmukların başına geçmesiyle bölgede tekrar Kalmuk

⁴¹ Çoşkun Kumru, "Tezkire-i Hâcegan'a Göre Doğu Türkistan'da Hocalar Dönemi", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S.14, 2017, s.1252

⁴² Erkin Ekrem, "Doğu Türkistan'da Sufi Hocalar",... s.646

⁴³ Konuralp Ercilasun, *Tarihin Derinliklerinden 19. Yüzyıla Kaşgar*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.39

hakimiyeti sağlanmıştır.⁴⁴ Hakimiyet sağlandıktan sonra ıvan Araptan'ın hakimiyetinin sonuna kadar tek başına bir Kalmuk hakimiyeti görülmektedir. Bu durum ölümünün ardından oğlu II. Galdan Sirin'in başa geçmesiyle değişmiştir. Doğu Türkistan coğrafyasını hocalarla yönetmenin daha isabetli olacağını düşünen Galdan Sirin babası tarafından tutsak edilen Danyal Hoca'yı Yarkent'e hakim olarak tayin etmiştir.⁴⁵ Danyal Hoca Kalmuklara bağlı bir profil çizip bir kalkışmaya yeltenmemiş olsa dahi Galdan Sirin'in ölümünün ardından Kalmuklar arasında çıkan çatışmalar Hocaların bir kez daha isyan etmesine zemin hazırlamıştır.

Galdan Sirin'in 1745'te ölümü üzerine bir iktidar boşluğuna düşen Kalmuklar'da tahtı Amursana'nın yardımı ile Davai ele geçirmiş olsa da hakimiyetini bir türlü kabul ettirememiştir. Nitekim onun dönemi Çin baskının daha fazla hissedildiği ve Kalmuk beyleri arasında i çatışmaların arttığı bir dönem olması nedeniyle devletin artık çıkış dönemine girdiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶ Bu karmaşayı fırsat bilen Yusuf Hoca işte tam bu dönemde Birinci Çin İstilası ncesi Hocalar isyanlarını başlatan ilk kişi olmuştur. Yusuf Hoca'nın bu isyanını bastırmak için çareler arayan Davai buna muvaffak olamamıştır. Bunun başlıca en büyük sebebi tahtı ele geçirmesine yardım eden Amursana ile aralarının aılması ve ikilinin birbirleri ile savaşması olarak kabul edilmektedir. Nitekim 1753 yılında Amursana ile Davasi arasında toplam  savaş gerçekleştirilmiş rakibi üzerinde hakimiyet kuramayan Amursana areyi Manulara sığınmakta bulmuştur.⁴⁷ Amursana'nın Manulara ilticası Doğu Türkistan'ın

⁴⁴ Kim Ho-dong, *Holy War in China: The Muslim Rebellion and State in Chinese Central Asia*, Stanford University Press, 2004, s.9

⁴⁵ İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin...*, s.63

⁴⁶ oşkun Kumru, *Muhammed Sadık Kaşgari'nin Tezkire-i Hacegan Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 2016, s.32

⁴⁷ oşkun Kumru, *Muhammed Sadık Kaşgari'nin...*, s.32

kaderini değiştirecek önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Uzun zamandır bekledikleri şansı ellerine geçiren Çinliler Amursana'nın kendilerine sığınmasını fırsat bilerek Türkistan'ı işgale başlamışlardır. 1755'te girdikleri Doğu Türkistan bölgesinde 1758'de Kalmukları ortadan kaldıran Çin bölgenin tek büyük gücü haline gelerek batıya doğru ilerleme politikasının ilk adımını başarıyla atmıştır.⁴⁸ Bundan sonra yaklaşık bir asır boyunca 1865'te Yakup Bey'in kendi devletini kurana kadar Mançu hanedanı bölgenin hakimi olmuştur.

Çinlilerin 1755 yılında Doğu Türkistan'a girmesiyle başlayan ve yukarıda da ifade edildiği üzere 1865'e kadar sürecektir olan bu bir asır tarihçiler tarafından Birinci Çin İstilas Devri olarak anılmaktadır. Çinliler söz konusu devirde bölge üzerinde tam otorite kurmaya çalışmışlarsa da bunu gerçekleştirebildiklerini kabul etmek mümkün değildir. Zira Çin'in baskıcı ve yıkıcı politikalarına karşı bölgede mezkur yıllar arasında tam kırk iki isyan meydana gelmiştir.⁴⁹ Söz konusu isyanlar Kılıç Burhaneddin'in torunları ve kardeşi öncülüğünde XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir.⁵⁰ Her ne kadar isyanlar amaçlarına ulaşıp bölgedeki Çin hakimiyetini kaldırmaya muvaffak olamasa da bu isyanlar arasından önemli olanları zikretmek bu asırdaki durumu anlayabilmek adına yararlı olacaktır. İsyandar yüzyılında Doğu Türkistan'da gerçekleşmiş yedi tane önemli isyan kronolojik olarak şu sırayla gerçekleşmiştir; Uturfan İsyarı (1765), Ziyavdin Hoca İsyarı (1815), Cihangir Hoca İsyarı (1824-28), Yusuf Hoca İsyarı (1830), Yedi Hoca İsyarı (1847), Velihan Töre İsyarı (1857), Kuçar ve Döngenler İsyarı (1864)⁵¹

⁴⁸ Jean Paul Roux, "Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 200 Yıl...", s.421

⁴⁹ Yelda Demirağ, "1755-1949 Yılları Arasında Doğu Türkistan", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2014, s.232

⁵⁰ İsenbike Togan, "Chinese Turkestan v. Under the Khojas", *Encyclopedia Iranica*, C.5, F.5, s.474-476 <https://www.iranicaonline.org/articles/chinese-turkestan-v#prettyPhoto> (E.T. 30.12.2022)

⁵¹ İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin...*, s.71

Söz konusu isyanların sebeplerine bakıldığında genel olarak Çin'in Doğu Türkistan halkını sömürmesi ve halkı kırması gelmektedir. Bu devirde ticaret tamamen Çinlilerin tekeline geçmiş olup Çin'den getirilen eşyalar altın ve gümüş karşılığı satılarak paranın hepsinin Çinlilerde kalması sağlanmıştır. Çin'in kendi elinde tekelleştirdiği bu ticaret politikası halkı o kadar fakirleştirmiştir ki halk Çinli muhacirlerin açtıkları “tefecî” dükkanlarından faizle borç almak durumunda kalmıştır.⁵² Karluklar döneminde itibaren ağır vergiler ödemek durumunda kalan⁵³ bölge halkının gittikçe kötüleşen ekonomik durumdan yaka silkmesi kaçınılmaz olmuştur. Yine bu dönemde Çin halkı fakirleştirmesinin yanı sıra bir asimilasyon politikasını da bölgede başlatmıştır. Çin tarafından Kumul, Bargöl, Turfan ve Urumçi gibi bölgelere Çinli nüfus yerleştirilerek burada yaşayan yerli halkın mal varlıkları zorla muhacirlere verilmiştir. Zaman içerisinde adı geçen bölgelerde Çin nüfusu yoğunlaşırken Türk nüfusu yüzde 40 civarında kalmıştır.⁵⁴ Bu sebeplerden ötürü bölge yüzyıl boyunca sürekli isyanlarla çalkalanmış ancak bu isyanların neticeleri ya başarısızlık olmuş ya da kısa süreli başarılarla yetinilmek zorunda kalınmıştır. Örneğin 1765 yılında gerçekleştirilmiş Uçturfan İsyanı'nda kendilerine zulmeden yöneticilerine Rahmetullah Bey önderliğinde isyan eden halk yöneticilerini öldürerek şehrin yönetimini altı aylığına da olsa ellerine geçirmiştir. Ancak Çin'in şehir kuşatması üzerine açlık ve susuzluk ile karşı karşıya kalan halk daha fazla direnememiş ve şehir Çin tarafından tekrar teslim alınmıştır.⁵⁵ Öte yandan her ne kadar bu isyanlar uzun yıllar boyunca sonuçsuz kalmışsa da Çin'e büyük sıkıntılar çıkarmıştır. Nitekim uzun yıllar boyunca süren bu mücadele

⁵² Mehmet Emin Buğra, *Şarki Türkistan Tarihi*, s.413

⁵³ Karluklar döneminde ödenen vergi miktarları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Konuralp Ercilasun, *Tarihin Derinliklerinden 19. Yüzyıla Kaşgar...* s.55

⁵⁴ Mehmet Emin Buğra, *Şarki Türkistan Tarihi*, s.413

⁵⁵ İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin...*, s.75

sonunda amacına ulaşmış ve 1864 yılında patlak veren bir isyan bölgedeki Birinci Çin İstilasını sona erdirmiştir.

1864 yılında patlak veren bu isyanın sebebi tıpkı diğer isyanlarda görüldüğü üzere halkın büyük miktarda vergilere tabii tutulması ve bu vergilerin ödemeyen çiftçilerin ağır işlerde çalıştırılmasıdır. Kuça'da başlayan bu isyan zamanla Dunganlar arasında da yaygınlaşarak Urumçi'ye kadar sıçramıştır.⁵⁶ 7 Haziran'da başlayan isyanın sabahında halk Karatağlık'lara mensub Raşideddin'i kendilerine han olarak seçmişlerdir. Kuça'ya hakim olacak Raşideddin'in bu dönemde dahi Aktağlıkların merkezi olan Kaşgar'a karşı savaşması yıllar önce doğan ikiliğin ne kadar derinleştiğini gözler önüne sermektedir.⁵⁷ İsyen kısa sürede yayılmıştır. Bir süre sonra Çinli Müslümanlar olarak bilinen Dunganlar da isyana katılmıştır. Onların isyan etmelerinin sebebi de tıpkı diğer isyanlarda olduğu gibi sosyal düzenin sarsılmasıdır. Aynı anda birden fazla isyan ile uğraşmak zorunda kalan Çin askerlerini birden fazla bölgeye sevk etmek için çeşitli bölgelerden kuvvetlerini çekmek zorunda kalmıştır.⁵⁸ Oldukça müşkül durumda kalan Çin iki sene boyunca mücadele ettiği isyancıları bastırmaya muvaffak olamamıştır Bunun neticesinde 1864 Dungan ve Uygur İsyanı sonunda bölge tamamen Çin hakimiyetinden kurtulmuş ve bölgede bağımsız Kaşgar, Hoten, Urumçi hanlıkları kurulmuştur.⁵⁹ Bu büyük isyanın ardından Doğu Türkistan üç yıl boyunca sürecekt olan bağımsız hanlıklar dönemine girmiştir. Çinlilerin kovulmasının ardından bağımsız hanlıklar devrinde de sükunet bulamayan bölge çeşitli anlaşmazlıklarla yüzleşmek zorunda

⁵⁶ Yelda Demirağ, "1755-1949 Yılları Arasında...", s.233

⁵⁷ Abdrasul İsakov, *Doğu Türkistan Tarihinde...*, s.67

⁵⁸ Lewis Ouksel, "The Tungan Rebellion: An Examination Of The Causes Of The Muslim Rebellion In Mid-Nineteenth Century Northwest China", s.1

<http://history.emory.edu/home/documents/endeavors/volume2/LewisOuksel.pdf> (E.T 08.06.2022)

⁵⁹ Baymirza Hayit, *Rusve ve Çin Arasında Türkistan*, Otağ Yayınları, Ankara 1975, s.142

kalmış ancak bu anlaşmazlıklar 1866 yılında bölgede bir başka güçlü figürün ortaya çıkarak Doğu Türkistan'ın hakimî olmasına vesile olmuştur.⁶⁰

1.2.2 Doğu Türkistan'da Yakub Beg Devri

XIX. yüzyılın ikinci yarısına Doğu Türkistan'a tek başına hükmedecek bir Türk hakim damgasını vurmuştur. 1820 yılında Taşkent yakınlarında bulunan Pişkent'te doğan Muhammed Yakub zamanla hakimiyet basamaklarını sırayla tırmanacak ve Kaşgar Hanı Atalığ Gazi Yakub Bey olarak anılmaya başlanacaktır.⁶¹ Her ne kadar Yakub Beg'in Timur soyundan geldiğine dair birtakım iddialar var olsa da kendisinin Tacik olmasından hareketle onun Timur'un soyundan olması imkan dışı olarak görülmektedir. Herhalde bu iddia tıpkı Timur'un kendisini Cengiz soyundan göstermeye çabalaması gibi kendisini yüceltmek için sonradan uydurulmuş bir iddiadır.⁶² Ancak öte yandan Yakub Beg'in nüfuzlu bir aileden geldiği ve dolayısıyla bunun kendisine yarar sağladığı bugün yadsınamayacak bir gerçektir.

Yakub Beg'in yükselme yolundaki en büyük destekçilerinden birisi eniştesi Nur Muhammed Han'dır. Eniştesinin pek çok desteğini görerek Hokand ordusunda görev almaya başlayan Yakub Beg, 1845 yılına gelindiğinde Hokand Hakimî Hüdayar Han'ın hem başkomutanı hem de veziri olacak bir makama yükselmiştir.⁶³ Yakub Bey'in hayatındaki en büyük dönem noktalarından birisi ise 1849 yılında Akmesic valisi olarak görevlendirilmesi olmuştur. Bu şehrin dört yıl boyunca valiliğini yapmakla kalmayan Yakub Beg aynı zamanda 1853 yılında yirmi altı gün boyunca Rus kuşatmasına karşı yaptığı savunma ile ün kazanmıştır. Savunmanın

⁶⁰ Baymirza Hayit, *Rusve ve Çin Arasında Türkistan...*, s.143-144

⁶¹ Taner Ulus, "Doğu Türkistan'da Yakub Beg Hakimiyeti: Dış İlişkiler, Ordu ve Askerî Yenilikler", *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S.1, 2018, s.68

⁶² Kim Ho-dong, *Holy War in China...*, s.77

⁶³ Taner Ulus, "Doğu Türkistan'da Yakub Beg Hakimiyeti...", s.69

başarısız olması ve Akmesid'in Rus hakimiyetine geçmesi üzerine Taşkent'e dönse de⁶⁴ bu başarısızlık Yakub Beg'in şöhretine gölge düşürememiştir.

Yakub Beg'in kazandığı şöhret onu 1864 yılında Kaşgar'a taşımıştır. Bölgede nüfuzlu bir isim haline gelen ve Raşideddin'in hükümdarlığını kabul etmeyen Sadık Bey Buzuruk Hoca'yı Kaşgar'a getirmek istemiş bunun neticesinde Buzuruk Han ordu kumandanı olarak Yakub Beg'i de yanında Kaşgar'a götürmüştür.⁶⁵ Kaşgar'da zaman içerisinde Sadık Bey'i dahi ortadan kaldıracak kudrete sahip olan Yakub Beg önce ordunun idaresini tamamen eline alarak düzenli ve güçlü bir ordunun temellerini atmıştır. Orduyu disipline ettikten sonra sadece askeri işlerle ilgilenmekle yetinmeyen Yakub Beg şehrin işleriyle de alakadar olmaya başlamış ve neticede Buzuruk Han'ın saraya çekilmesiyle Kuşbeyi unvanını elde ederek ülke yönetiminde de en yetkili kişi haline gelmiştir.⁶⁶ 1866 yılında gelindiğinde Yakub Beg önce fiili olarak yönetimden uzaklaştırdığı Buzuruk Han'ı tamamen pasifize etmeyi başararak kontrolü tamamen eline geçirmiş ve kendisini Kaşgar hakimi ilan etmiştir. Doğu Türkistan'ı birleştirmeyi amaçlayan bu yeni hükümdar 1886'da Hoten'i 1867'de Kuça'yı, 1868'de Turfan'ı, Urumçi'yi ve Kumul'a kadar olan bölgeleri hakimiyeti altına alarak gücünü perçinlemiştir.⁶⁷ Uzun yıllar sonra Doğu Türkistan'da bağımsız bir Türk hanlığı kurmakta başarılı olmuş olan Yakub Beg her ne kadar küçük devletleri bertaraf ederek kendisine bağlamayı başarmış ise de bir süre sonra kendisini "Büyük Oyun" siyasetinin içinde bularak kılıçla aldığı toprakları politikayla savunmak durumunda kalmıştır.

Kısaca Türkistan bölgesinde yaşanan büyük güçler çekişmesi (bilhassa İngiliz-Rus) olarak tanımlanabilecek "büyük oyun" Yakub Beg'in hükümdarlığı

⁶⁴ Mualla Uydu Yücel, "Yakub Beg", *DİA*, C.43, İstanbul 2013, s.277

⁶⁵ Baymirza Hayit, *Rusve ve Çin Arasında Türkistan...*, s.144

⁶⁶ Serhat Doğan, *Kaşgar Hanı Yakub Bey ve Kaşgar (1863-1877)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2019, s.20

⁶⁷ Konuralp Ercilasun, "Doğu Türkistan 1", *Türk Yurdu Dergisi*, C.15, S.93, 1995, s.18

sırasında İngiltere, Rusya ve Osmanlı Devleti ile sık temaslar kurmasına sebebiyet vermiştir. İngiltere Hindistan'ın güvenliği konusunda Asya'da bulunan teminat olarak gördüğü Kaşgar Devleti ile heyetler aracılığıyla temasta kalmaya özen göstermiş ve biri kişisel girişim olmak üzere iki heyet İngilizler tarafından Kaşgar'a gönderilmiştir. Bu heyet görüşmeleri neticesinde İngiltere Kaşgar Devleti'ni resmi olarak tanınmasını anlamına gelen birtakım anlaşmalar imzalamıştır.⁶⁸ Oldukça usta bir siyaset adamı olan ve bölgede varlığını sürdürebilmek için hem Rusya hem de İngiltere ile ilişkisini iyi tutmak zorunda olduğunu bilen Yakub Beg siyasi varlığını Rusya'ya da tanıtmaya muktedir olmuştur. Oldukça gergin bir şekilde başlayan Kaşgar – Rus ilişkileri 1872 yılında Rusya'nın Kaşgar'a resmi bir heyet göndererek ticari antlaşma imzalaması ile sonuçlanmıştır. Her ne kadar bu antlaşma başta Rusya'nın diğer hanlıklar ile yaptığı ticari antlaşmalara benziyor gibi gözükse de diğer antlaşmaların aksine Rusya bu antlaşmada Yakub Bey'in fiili hakimiyetini kabul etmiştir.⁶⁹ Bu iki güç arasında usta işi bir denge siyaseti izlemeyi başaran Yakub Beg bir yandan da Müslüman bir devlet olarak Osmanlılar ile ilişkilerini geliştirmeye bir hayli özen göstermiştir.

Gençliğinde ordularda önemli konumlarda görev yapmış ve başkomutanlığa kadar yükselmiş olan Yakub Beg, güçlü bir ordunun bir ülke için ne anlam ifade ettiğini fazlasıyla bilen bir lider olarak her zaman ordusunu güçlendirmenin yollarını aramıştır. Bu nedenle hem modern bir ordu kurarak askerlerini eğitmek hem de Müslümanların hamisi sayılan halifenin desteğini alarak Müslüman coğrafyada meşruiyetini arttırmak maksadıyla Osmanlı'nın kapısı çalmaktan imtina etmemiştir.⁷⁰ Seyyid Yakub Han'ı Osmanlı Devleti'ne elçi olarak yollayan Yakub

⁶⁸ Tefvik Orçun Özgün, “Mücadelelerin Ortasında Bir Türk: Yakub Han ve Kaşgar Hanlığı”, *3rd International Scientific Research Congress on Humanities and Social Sciences*, 2018, s.70-72

⁶⁹ Kim Ho-dong, *Holy War in China...*, s.142

⁷⁰ Çağatay Gönder, “Kaşgar Emirliği'nin Osmanlı Devleti'ne Tabiiyeti”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*”, C.XV, S.30, 2016, s.8

Beg, Seyyid Yakub'un başarılı elçilik görüşmelerinin ardından Osmanlı Devleti'ne tabii olmuş, bu tabiiyetin neticesinde Kaşgar Devleti askeri pek çok kazanım elde etmiştir. Dönüşünde yüz pare top atışı ile karşılanan Seyyid Yakub yanında orduyu eğitmek üzere subaylar başta olmak üzere iki bin tüfek, altı Krupp topu, ve çok sayıda barut ve kapsül getirmiştir.⁷¹ Böylelikle oldukça usta bir siyaset adamı olduğunu ispatlamış olan Yakub Bey bir yandan bölge üzerinde hakimiyet sahibi olmak isteyen güçler ile iyi ilişkiler tesis etmeye özen göstererek mezkur devletleri birbirine kırdırırken diğer yandan sıkı sıkıya bağlı oldukları İslam dininin halifesinin himayesi altına girerek İslam dünyasının desteğini kazanmayı amaçlamıştır.

Başarılı siyasetini hayatı kaybettiği 1877 yılına kadar sürdüren ve bölgenin tek hakimi olmayı başaran Yakub Beg'in ardından Doğu Türkistan coğrafyası makus kaderi ile tekrar yüzleşmiş ve bölgedeki karışıklığı fırsat bilen Çin tarafından 1878 yılında ikinci kez işgal edilmiştir. Kısa sürede Doğu Türkistan'ı tekrar işgal etmeyi başaran Mançular 1884 yılında Doğu Türkistan'ı tekrar bugün halen bilinen adıyla Xinjiang eyaleti haline getirerek kendilerine tabii kılmışlardır.⁷²

Son olarak bölümün sonunda Doğu Türkistan'ın tarihine bakarak şunları çıkarmak mümkündür; Türklerin en eski yurtlarından biri olan ve İslamiyet ile de oldukça erken tanışan Doğu Türkistan üzerinde irili ufaklı pek çok devlet hüküm sürmüştü ve özellikle Timurlular sonrasında coğrafya üzerinde devamlı olarak bir hakimiyet mücadelesi yaşanmıştır. XV. yüzyıl sonrası bölgede yaşanan bu sık mücadeleler bölge halkı başta olmak üzere yöneticileri oldukça zor bir duruma sokmuş bunun neticesinde toplum tarafından bir kurtuluş yolu olarak görülen

⁷¹ Saadettin Yağmur Gömeç, "Doğu Türkistan'da Yakub Han Dönemi ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.IX, S.9, 1998, s.152

⁷² Feyzullah Uygur, *Doğu Türkistan Tarihi (1864-1884)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2005, s.202

tasavvuf Doğu Türkistan'da etkisini arttırmaya başlamıştır. Nitekim çalışmanın ana konusunu teşkil eden ve içerisinde pek çok olağanüstülükler barındıran menakıpnamenin yazılış döneminin (1849) Birinci Çin İstilasası ve İsyanlar Yüzyılı'na denk gelmiş olması bu yargıyı desteklemektedir. Gavsıyye menakıpnamesi edebi olarak önemli olmasının yanında dönemin toplumu anlamak açısından da mühim bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle değerlendirme kısmına geçmeden evvel Doğu Türkistan'da tasavvufun yayılışına ve Abdülkadir Geylani'nin tasavvuf içerisindeki yerine bakmak çalışmaya ve menakıpnamenin daha iyi anlaşılmasına büyük yarar sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU TÜRKİSTAN'IN İSLAMİYET İLE TANIŞMASI VE TASAVVUF'UN YAYILIŞI

İlk bölümde aktarıldığı üzere Müslümanlık X. yüzyılda Karahanlı Devleti'nin İslamiyet'i kabul etmesiyle bölgede yaygınlaşmış ve zamanla bölge içinde kökleşerek coğrafya için en temel unsurlardan birisi haline gelmiştir. Ancak bölgenin İslamiyet ile ilk tanışması X. yüzyıldan yaklaşık üç asır öncesine tekabül etmektedir. Zira oldukça stratejik bir jeopolitik konuma sahip olan Doğu Türkistan İpek Yolu güzergahında yer alması hasebiyle pek çok farklı kültürden tüccara ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla onların kültürlerinden etkilenmesi de kaçınılmaz olmuştur. VII. yüzyıl itibarıyla Arap tüccarlar da sık sık ticaret maksadıyla Doğu Türkistan'a gelmişler ve böylelikle İslamiyet'in Doğu Türkistan topraklarına girmesine vesile olmuşlardır.⁷³ Bu tüccarların nüfuzları o kadar etkili olmuştur ki Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın dahi dikkatini çekmeyi başarmışlardır. Anlatılana göre Satuk Buğra Han bir Müslüman kervanında namaz kılan tüccarları görerek ne yaptıklarını merak etmiş bunun üzerine alimlerden İslamiyet'e dair bilgi almaya ve İslamiyet'i tanımaya başlamıştır.⁷⁴ Bu nedenle ticaretin bölgeye İslamiyet'i taşıma ve yayma hususunda en önemli etkenler arasında yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bölgeye İslam'ın taşınmasında tüccarların yanı sıra bireysel şahsiyetlerin de önemli yeri bulmaktadır. Hz. Peygamberin amca oğlu olan Kusem b. Abbas bu şahsiyetlerin en önemlilerinden birisidir. 676 yapılan Maveraünnehir seferine katılan Kusem b. Abbas'ın şehit olarak Semerkant'a defnedildiğine dair pek çok rivayet bulunmaktadır. Onun örnek ahlakı ve düzgün kişiliği ölümünden sonra dahi

⁷³ Duygu Kaçaranoğlu, *Çin ve Doğu Türkistan'da İslam'ın Yayılışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Rize 2012, s.70

⁷⁴ Duygu Kaçaranoğlu, *Çin ve Doğu Türkistan'da...*, s.73

önemini yitirmemesine sebebiyet vermiş ve Kusem'e ait olduğu düşünülen istirahatgâh yıllarca saygıyla ziyaret edilmiştir.⁷⁵ Böyle örnek şahsiyetlerin bölgeye gelmesi İslamiyet'in yayılmasında katalizör görevi görmüştür.

Doğu Türkistan macerasına VII. yüzyılda başlayan İslamiyet bugün hala bölgede varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar içinde bulunduğumuz yüzyılda varlığı silinmeye çalışılıyor olsa da Doğu Türkistan'da İslamiyet XV. yüzyılla birlikte en görkemli zamanlarını yaşamaya başlamış ve uzun yıllar etkisini kaybetmeden mevcudiyetini devam ettirmiştir. Mevcudiyetin devamlılığının sağlanmasında en büyük faktörlerden birisi ise tasavvuf olmuştur. Bu nedenle Gavsiiye risalesini değerlendirmeye geçmeden önce tasavvufun Doğu Türkistan'daki yeri ile Doğu Türkistan tasavvufu için en önemli isimlerden birisi olan Abdülkadir Geylani'ye yakından bir göz atmak değerlendirmenin amacına ulaşmasına büyük yarar sağlayacaktır.

2.1 Tasavvufun Ortaya Çıkışı ve Doğu Türkistan'da Tasavvuf

Tasavvufun sūfi kelimesinden türediği kabul edilmekle birlikte sūfi kelimesini etimolojine yönelik pek çok görüş ortaya konulmaktadır. Bunlardan en yaygın olarak kabul edilenleri kelimenin İslamiyet'in ilk eğitim kurumu olarak kabul edilen suffadan veyahut suffada yaşayan fakir sahabenin giydiği ucuz yün elbise anlamına gelen suf kelimesinden türediğidir.⁷⁶ Özellikle batıda spiritüelizm ve mistisizm ile sık sık karıştırılan tasavvufun, mahiyeti ile bu diğer iki kavramdan çok ayrı bir olgu olduğu Rene Guenon tarafından başarılı bir şekilde ispatlanmıştır. Guenon'a göre; tasavvufun aktif bir şekilde icra edilen bir usulünün oluşu, bir şeyh önderliğinde yaşanması, şeyhlerin silsilelerinin Hz. Peygamber'e dayanması ve her

⁷⁵Kusem b. Abbas ve şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Hasan Kurt, "Orta Asya'da Peygamber Ahalisinden Bir Sahabi Kusem B. Abbas", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXIX, S.1, 1999, s.555-579

⁷⁶ Kelabazi, *Doğuş Devrinde Tasavvuf (Ta'arruf)*, (haz.Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul 2021, s.60

tarikatin kendisine mahsus adap ve erkanının bulunması tasavvufu başlı başlına özgün bir olgu kılmaktadır.⁷⁷ Tasavvufun bu kadar başlı başlına bir olgu olması onun herkes tarafından kabul edilecek bir tanımının yapılmasını imkansız kılmış bunun neticesinde ortaya çok çeşitli tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Öyle ki İbn Haldun bu ortaya çıkan çeşitli tanımlamaların bile tasavvufu tam olarak tanımlamaya kifayet etmeyeceğini ifade etmektedir.⁷⁸ Tasavvufun içerisinde pek çok farklı yol olması ve tasavvufu etkileyen çok farklı kültürlerin bulunması⁷⁹ bir ortak tanımın yapılmasını daha da zorlaştırmaktadır.

Tasavvufun doğuşuna bakıldığında tarikatların direkt olarak ortaya çıkmadıkları görülmektedir. Tarikatlar öncesinde kendilerine Kur'an'ın hükmünden ve Peygamberin izinden ayrılmamayı şiar edinen zahidler tasavvufun temellerini atmışlardır.⁸⁰ İçerisine mistisizmin karışmadığı bu ilk dönem züht tasavvufu ehli sünnet çizgisinde bir yol izlemekle birlikte bu dönemin sûfilerinden sayılan kişilerin düşünce yapılarında da herhangi bir şatahata⁸¹ dayalı argümanlara rastlanılmamaktadır. Örneğin ilk dönem mutasavvıflarının büyüklerinden olan Hasan Basri'nin fikirlerinin ehli sünnet düsturuna bağlı bir alimin fikirleriyle aynı çizgide olduğu görülmektedir. Hasan Basri sadece Allah'a karşı iyi bir Müslüman olmak için neler yapılması gerektiğini telkin ederken bu telkinlerinin içerisine hiçbir şekilde şatahat karıştırmamıştır.⁸² Tasavvufun ilk dönemlerde tamamen ehli sünnet anlayışı ile aynı çizgide olduğuna dair en önemli argümanlardan birisi müçtehit imamların tasavvuf ile ilgili müspet görüşleridir. Bu duruma en güzel örnek Hanbeli mezhebinin kurucusu olan Ahmed ibn Hanbel'in bir züht kitabı

⁷⁷ Reşat Öngören, "Tasavvuf", *DİA*, C.40, İstanbul 2011, s.119

⁷⁸ Azmi Bilgin, "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.1, 1995, s.61

⁷⁹ Tasavvufu etkileyen kültürler arasında Hind, Bizans, İran ve Yunan kültürleri sayılabilir. Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s.13

⁸⁰ Mahir İz, *Tasavvuf*, Rahle Yayınları, İstanbul 1969, s.115

⁸¹ Şatahat; kendinden geçme durumunda kişinin bilinçdışı olarak söylediği sözleri tanımlayan terimdir.

⁸² Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993, s.56

yazmasıdır.⁸³ Bu durum bize göstermektedir ki henüz teşkilatlanmamış zühti tasavvuf Sünni fıkıh kaideleri ile çatışma yaşamadan aynı çizgide ilerlemeyi başarabilmiştir. Tasavvuf için önemli olan ehli sünnet ile uyum içinde olma çabası çalışmaya konu olan menakıpnamede de kendisi göstermektedir. Menakıpnamenin içerisinde Abdülkadir Geylani'nin Hanbeli mezhebini ihya ettiğine ve İmam Azam ile manevi alemde görüştüğüne dair anlatıların yer almasını söz konusu çabanın bir ürünü olarak yorumlamak mümkündür.

Başlangıçta züht tasavvuru ile ortaya çıkan tasavvuf sistemi zaman geçtikçe daha fazla mistik bir hal almaya ve bugün ki haline evrilmeye başlamıştır. Tasavvufun bu dönüşümünü ilk başlatan kişi olarak Haris-el Muhasibi'yi göstermek mümkündür. Tasavvufun içerisine felsefi aşk yani *muhabbetullahı* kavramını yerleştiren Muhasibi⁸⁴ daha sonra ortaya çıkacak Allah ile kulun bütünleşmesi öğretisinin önünü açan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim onun öğrencisi olan ve tasavvufun bugün bildiğimiz şekliyle teşkilatlanmasına büyük katkılar sağlayan Cüneyd Bağdati ustasından aldığı bu öğretiyi geliştirerek *fena* kavramının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.⁸⁵ Fenafillah⁸⁶ makamına ulaşma arzusu gibi mistik ve ehli sünnet inancına uymayan fikirlerin tasavvufun içerisine yerleşmesiyle tasavvufun Sünni inanç ile olan birlikteliği zarar görmüş ve tasavvuf heterodoks çevreyle paralel bir olguya dönüşmeye başlamıştır.

Zaman içerisinde tamamen mistik bir olguya dönüşen ve ehli sünnet anlayışına zıt kutupta ilerleyen tasavvufun bugün hala Sünni çevreler tarafından kabul görmesinde iki figürün çok önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu isimlerden biri İmam Gazali diğeri ise Muhyiddin İbn Arabi'dir.

⁸³ Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri...*, s.59

⁸⁴ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi...*, s.68

⁸⁵ Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri...*, s.60

⁸⁶ Sözlükte ölmekten önce ölmek gibi bir anlamı olan fenafillah kelimesi tasavvufta kişinin kendinden geçerek Allah ile bir olması anlamına gelen bir terim olarak kullanılmaktadır

Özellikle İmam Gazali'nin bu alandaki çabası ve neredeyse bütün Sünni tasavvufi akımları etkileyen görüşlerinin önemi çok büyüktür. Gazali'nin bu yoldaki en büyük başarısı tasavvufu ilim ile birleştirerek iki kavramı ortada buluşturmasıdır.⁸⁷ Sünni inanca sahip olan Gazali tasavvufun içerisine derinlemesine nüfuz etmiş hulul ve şatahat gibi mistik görüşleri Kur'an ve sünnet çerçevesinde değerlendirerek yeni bir vizyon oluşturmuş ve tasavvufun tekrar Sünni öğreti çerçevesinde şekillenmesine büyük katkı sağlamıştır.⁸⁸ Gazali'nin söz konusu yeni vizyonu ortaya sûfi-alimler veyahut alim-sûfiler çıkartmış, böylelikle tasavvufun Sünni kesim tarafından tekrar benimsenmesi kolaylaşmıştır.⁸⁹

İmam Gazali'nin vefatından yaklaşık yarım asır sonra dünyaya gelen İbn Arabi ise tasavvufun içerisine yerleştirdiği felsefi fikirlerle tasavvufun içerisinde yer alan en çarpıcı figürlerden birisi olmuştur. Öyle ki onun bir filozof mu yoksa bir mutasavvıf mı olduğu uzun yıllardan beri süregelen ve hala üzerinde tartışılan konulardan birisidir. Franz Rosenthal İbn Arabi'nin şüphesiz bir şekilde sûfi olarak nitelendirilebileceğini ancak standart tasavvuf kalıplarının dışına çıkma isteği nedeniyle onun kendisini özel bir sûfi olarak gördüğünü ifade eder.⁹⁰ Onu bu şekilde özel bir sınıfa ait kılan husus ise oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan görüşleridir.⁹¹ Kısaca vahdet-i vücud olarak adlandırılan ve mutlak varlığın Allah olduğunu ve bütün varlıkların ondan zuhur ettiğine ve onun bir parçası olduğunu savunan görüşlere sahip olan İbn Arabi'nin en büyük başarısı Sünni tasavvuf içerisinde kendisine yer edinebilmesidir. Müslümanlar arasından çıkmış en önemli şahsiyetlerden birisi olan İbn Arabi anlaşılmazlığı sayesinde halk nezdinde tekfir

⁸⁷ Ömer Faruk Altıparmak, "Gazali ve Tasavvuf", *TYB Akademi Dergisi*, C.1, S.1, 2011, s.237

⁸⁸ Ebu'l Vefa Taftazani, "Gazzali'nin Tasavvuf Ekollerine Etkisi" (çev. Mustafa Aşkar), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXVI, S.1-2, 1997, s.471

⁸⁹ Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri...*, s.66

⁹⁰ Franz Rosenthal, "Felsefe ve Tasavvuf Arasında İbn Arabi" (çev.Ercan Alkan), *Tasavvuf Dergisi*, S.24, 2009, s.115

⁹¹ İbn Arabi'nin tasavvufi felsefesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; A. E. Affifi, *Muhyiddin İbnu'l-Arabi'nin Tasavvuf Felsefesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1974

edilmekten kurtulmuş, mütefekkirler nezdinde ise fikirlerinin orijinalliği ve önemli bir şahsiyet olması münasebetiyle Sünni muhit içerisindeki saygıdeğer konumunu kaybetmemiştir.⁹² Birbirleriyle ardı sıra dönemlerde yaşamış bu iki figür bugün kabul edilen Sünni tasavvuf anlayışının şekillenmesine büyük katkıda bulunmakla birlikte sonradan gelen tarikatlarda bu iki figürün oluşturdukları çerçevede kendi düsturlarını şekillendirmişlerdir. Nitekim menakıpnameye bakıldığında Sünni bir tarikat olan Kadiriye içerisinde pek çok şatahat ve vahdeti vücut unsurunun bulunduğu gözlemlenebilmektedir. O yüzden İmam Gazali'nin ve Muhyiddin İbn Arabi'nin tasavvufun Sünnileştirilmesinde ve Sünni görüşe mistik öğelerin kabul ettirilerek dahil edilmesinde en önemli iki figür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tasavvufun tekrar Sünnileşme serüvenin yanı sıra teşkilatlanarak değişik coğrafyalara dağılma mevzusuna baktığımızda yukarıda da bahsedildiği üzere ilk olarak Cüneyt Bağdati'yi görmekteyiz. Tasavvuf terimlerini, usul ve esaslarını tespit eden Cüneyt Bağdati sistematik tasavvufun ve tarikatların öncüllerinden olmuştur. Cüneyt Bağdati ve yukarıdaki anlatılarda yer alan isimlerin gayretleri neticesinde hicri beşinci yüzyıldan itibaren önemli sûfiler ve onların dergahları etrafından teşkilatlanan tarikatlar ortaya çıkmıştır. Basra bölgesine başlayan bu tasavvufi cereyanlar zamanla Türkistan bölgesine kadar yayılmıştır. Neticede bugün bilinen ve varlıklarını sürdürenler başta olmak üzere büyük küçük pek çok tasavvuf hareketi ve tarikatlar ortaya çıkmıştır.⁹³ Nakşibendilik, Yesevilik, Kadirilik gibi bu teşkilatlanma döneminin ardından ortaya çıkan ve geniş coğrafyalara yayılan tarikatlar zamanla Doğu Türkistan tarihi ve kültürünün de önemli bir parçası haline gelmişlerdir.

⁹² Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri...*, s.78-79

⁹³ Mahir İz, *Tasavvuf...*, s.117

Türkistan’da tasavvuf konusu ele alındığında ismi ilk anılması gereken kişi hiç şüphesiz Ahmet Yesevi’dir. Çalışmanın ilk bölümünde de kendisine yer bulan Yesevi’nin ünü zamanla öyle yayılmış ve coğrafyada o kadar önemli bir isim haline gelmiştir ki “Mekke’de Muhammed, Türkistan’da Ahmed”⁹⁴ sözü söylenir hale gelmiştir. Nevai’nin “Türkistan mülkünün şeyhü’l-meşayih” dediği Yesevi, Türk kimliği ve Türkçeyi etkin kullanması sayesinde bölgede hızla sevilerek popüler olmuştur.⁹⁵ Onun bölgede elde ettiği bu itibar diğer pek çok tarikata yol açmış ve Yesevi’nin ölümünün ardından Türkistan merkezli Nakşibendi ve Kübreviye gibi tarikatların yanı sıra Bağdat merkezli Kadiri tarikatı da bölgede kolayca nüfuz elde etmiştir. Tasavvufun yükselişi ile birlikte İslamiyet bölgede o kadar güçlü konuma gelmiştir ki Süfyan-ı Sevri Türkistan’ın İslam dünyasındaki yerini vurgulamak için “Türkistan’da ezan okumak Mekke’de namaz kılmaktan daha faziletlidir”⁹⁶ demiştir.

Ahmed Yesevi’nin başını çektiği tasavvuf hareketinin etki alanı sadece Müslümanlar ile sınırlı kalmamış, tasavvufu hakkıyla yaşayan şeyhler vasıtası ile tasavvuf Müslüman olmayan kesim arasında bir tebliğ hareketi işlevi de görmüştür. Çağatay hanı Tarmaşirin’in büyük saygı gösterdiği bilinen İmam Hüsamettin Yağı gibi zatlar vasıtası ile Çağatay hanları İslamiyet’i kabul ederek Müslüman olmuşlar kendileri Müslüman oldukları gibi halklarını da Müslüman yapmışlardır.⁹⁷

Timurlular dönemine gelindiğinde tarikatlar Türkistan coğrafyasında iyice yaygın hale gelmekle beraber başta Timur olmak üzere pek çok Timurlu hanından da destek görmüşlerdir. Kendisini bir tasavvuf ehli olarak gören Timur, tasavvufun temel ilkelerini benimseyerek hamiliğini üstlenmiş ve tasavvufi şahsiyetlere bolca

⁹⁴ Mustafa Kara, “Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına Genel Bakış”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.X, S.1, 2001 s.11

⁹⁵ Mustafa Kara, “Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına...”, s.16

⁹⁶ Mustafa Kara, “Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına...”, s.10

⁹⁷ Duygu Kaçaranoğlu, *Çin ve Doğu Türkistan’da...*, s.93

hürmet göstererek tasavvufun bölgede nüfuzunun artmasını sağlamıştır. Tasavvufu kendi meşruiyetini sağlamlaştırmak için de bir araç olarak gören Timur bu nedenle bölgedeki en güçlü tarikatlardan biri olan Nakşibendiliği daima el üstünde tutmaya ve büyüklerine saygıda kusur etmemeye özen göstermiştir. Nakşibendi şeyhlerinin sözlerinin yerel düzeyde kargaşaları anında bitirebilme kudretine sahip olması sadece Timur'un değil haleflerinin de Nakşibendi tarikatını desteklemesine sebep olmuştur.⁹⁸ Timur'un hayatında Nakşibendiler kadar önemli olan bir diğer mutasavvıf ise Seyyid Bereke'dir. Emir Hüseyin'e karşı çıktığı sefer sırasında tanıştığı Seyyid Bereke'yi her daim yanında tutan Timur maddi ve manevi olarak ondan her zaman destek görmüştür. İkili arasında sıkı bir dostluk gelişmiş ve bu dostluk şeyhin sarığını çıkararak taziye meclisine oturacak düzeye kadar ilerlemiştir.⁹⁹ Nitekim ikiliyi ölüm dahi ayıramamış, Timur'un medfun olduğu Gur-ı Emir türbesine aile üyeleri dışında sadece Seyyid Bereke defnedilmiştir.

Timurluların tasavvuf ehli olan iyi ilişkileri Uluğ Bey haricinde devam etmiştir. Bir ilim adamı kimliğine sahip olan Uluğ Bey kendi döneminde Nizameddin Hamuş olmak üzere pek çok bağınaz din adamı ile mücadele etmiştir. Hamuş'un oğlunun Uluğ Bey'in hareminden bir kadınla gönül ilişkisine girmesi ve Hamuş'un etrafına pek çok mürit toplaması gibi nedenlerden dolayı ikilinin arası gittikçe açılmış ve netice de 1449 yılında Uluğ Bey'in oğlu Abdülatif tarafından Hamuş öldürülmüştür.¹⁰⁰ Uluğ Bey ölümüne kadar sapkın din adamlarıyla mücadelesini sürdürmüş ve ilim adına çalışmalar yapmaya devam etmiştir. Timurlular döneminin kapanmasıyla Türkistan coğrafyasında pek çok konuda

⁹⁸ Galip Doğan, *Emir Timur'un İslam Dini ve Din Adamlarına Bakışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, Sinop 2020, s.28

⁹⁹ Mustafa Akkuş – İzzetullah Zeki, "Timur'un Mutasavvıflarla İlişkisi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.47, 2019, s.375

¹⁰⁰ Necdet Tosun, "Timur ve Timurlular'ın Tasavvuf Ehli ile Münasebetleri", *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (ed. Abdulvahap Kara – Ömer İşbilir), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.415

olduğu gibi tasavvufta da gerilemeler ve bozulmalar kendisini göstermeye başlamıştır.

Yarkend Hanlığı dönemine gelindiğinde tasavvuf sadece din ve toplum alanında hakimiyet sürmekle ile yetinmemiş devlet yönetimini de hakimiyeti altına alma çabasına girişmiştir. Nitekim bu gayret sonuç vermiş ancak tasavvufun temel ilkelerine mugayir olan bu hakimiyet arzusu tasavvufun bozulmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönem içerisinde gerçek tasavvuf ilkelerine sıkı sıkı bağlı kalmayı başararak manevi temizliğini koruyan mutasavvıflar yok değil ise de genel çerçevede Yarkend Hanlığı'nda hocaların etkisiyle düşünceler sınırlanmış, tasavvuf gerçek anlamından uzaklaştırılarak birçok batıl fikir tasavvufun içerisine sokulmuştur.¹⁰¹

Doğu Türkistan'daki söz konusu gerçek tasavvufi atmosfer Hocalar döneminde de gerilemeye devam etmiş ve tasavvuf kötü niyetli insanların oyuncağı haline gelmiştir. Her ne kadar Hocalar Dönemini Doğu Türkistan'ın en karanlık ve en kötü dönemi olarak kabul etmek mümkün olsa da tasavvufu ve tasavvuf ehlini mezkur dönemin geri kalmışlığının tek müsebbibi olarak göstermek sağlıklı bir görüş olmayacaktır. Hocalar Doğu Türkistan'a hükmettikleri senelerde dini kimliklerinden sıyrılarak birer devlet adamlarına, siyasi figürlere dönüşmüşlerdir. Onların iktidarda kalmak adına dini ve tasavvufu kendi isteklerine göre dönüştürmeleri en çok gerçek tasavvuf ehlini yaralamış ve yine en çok tasavvufa zarar vermiştir.¹⁰² Doğu Türkistan'ı parçalayanın hakimiyet hırsı ve bu hırs yüzünden ortaya çıkartılan sahte tasavvuf olduğu dönemin siyasi olayları yakından incelendiğinde daha rahat anlaşılacaktır.

¹⁰¹ Abudurehemu Wubuli, *Doğu Türkistan Medreselerinde İslam Düşüncesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2015, s.59

¹⁰² Abudurehemu Wubuli, *Doğu Türkistan Medreselerinde...*, s.64

Tasavvufun Doğu Türkistan üzerindeki genel etkilerine bakıldığında topluma genel ahlak ilkelerini öğretmede büyük yarar sağladığını, toplumu daha yaşanılır hale getirdiğini ve insanlara bir çıkış yolu görevi gördüğünü söylemek mümkündür. Cami, medrese ve halk-meşrep meclisleri ile toplumu ihya etmeyi kendine görev edinmiş olan mutasavvıflar bu görevini Çin istilasına kadar eksiksiz bir şekilde devam ettirmeyi başarmışlardır. Özellikle halk-meşrep meclisleri ile kişilerin ahlak eğitimlerini tamamlamayı amaçlanan bu tasavvufi ortamda kişinin kendisini bilmesi ve örnek bir insan olmasına gayret gösterilmiştir.¹⁰³ Mutasavvıf ve sûfilerin de katkılarıyla Doğu Türkistan İslam dışı pek çok devletin işgaline uğramasına rağmen Müslüman kimliğini günümüze kadar korumayı başarmıştır.

1755 yılında başlayan Birinci Çin İstilasına bağlı olarak ortaya çıkan dini ve milli kimlik baskısına rağmen büyük tarikatların bölgedeki nüfuzunun etkisini yitirmediği görülmektedir. Çalışmanın ana konusunu teşkil eden risalenin 1849 gibi bölgenin isyanlarla ve asimilasyon politikalarıyla mücadele ettiği dönemde kaleme alınmış olması bunun en güzel örneklerinden birisidir. Eserin musannifi olan Molla Yusuf'un mezkur dönemde titiz bir çalışma yapma imkanına sahip olduğu göz alındığında hala ilimin bölgede önemli yere sahip olduğunu ve ulaşılabilir kaynakların bol olduğunu söylemek mümkündür. Hiç şüphesiz bu kaynak çeşitliliğinde Abdülkadir Geylani'nin ve Kadiriliğin bölgede nüfuzunun yoğun olmasının etkisi de büyüktür. Türkistan çıkışlı olmamasına rağmen oldukça geniş etki alanına sahip olan Abdülkadir Geylani'nin kendisinden yaklaşık yedi asır sonra dahi Doğu Türkistan'da bu denli saygı görerek adına çalışmalar yapması bize Kadirilik özelinde tasavvufun Doğu Türkistan'da yerini net bir şekilde anlatmaktadır. Yine musannifin eserin dibace kısmında dönemin yerel yöneticilerini hayırla yad etmesi bize tasavvuf ve tasavvuf ehlinin baskı

¹⁰³ Abudurehemu Wubuli, *Doğu Türkistan Medreselerinde.....*, s.85-86

dönemlerinde dahi yöneticiler tarafından tutulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kısacası Ahmed Yesevi ile Türkistan'da başlayan bu tasavvuf ateşi zamanla büyüyerek Şahı Nakşibend ve Abdülkadir Geylani gibi isimlerle Türkistan coğrafyasında yanmaya ve çevresindekilere ılık ile ısı vermeye devam etmiş ancak zaman zaman da kötü rüzgarların etkisiyle harlanarak bölgeyi ateşe vermiştir. Nitekim tasavvufun özünü koruyarak yanmaya devam etme çabası günümüzde de devam etmektedir.

2.2 Abdülkadir Geylani ve Kadirilik

Hindistan'dan Türkistan'a oldukça geniş bir coğrafyayı etkisi altına almayı başarmış olan Kadiriyye tarikatı kurucusu olarak kabul edilen Abdülkadir Geylani'ye nispetle bu adı almıştır. 1077 yılında Geylan'a bağlı Nefy köyünde doğan Abdülkadir doğduğu yerden hareketle Abdülkadir Geylani olarak anılmıştır.¹⁰⁴ Musannif eserinde Abdülkadir Geylani'nin doğumunu 29 Şaban 461 olarak vermiş olsa da bu tarih doğru değildir. Geylani'nin doğumunun hicri 470 veya 471 yılı tekabül ettiği bugün tarihçiler tarafından kabul edilmektedir. Musannife göre Abdülkadir daha doğumundan itibaren olağanüstülükler göstermiş ve doğumuyla birlikte beş keramet vaki bulmuştur. Bu kerametlere göre doğumdan önce kendisi babasına başta Hz. Peygamber olmak üzere çeşitli kişilerce müjdelenmiş ve Abdülkadir Geylani tıpkı Hz. Peygamber'de mevcut olan nübüvvet mührüne benzer bir iz ile dünyaya gelmiştir. Onun doğduğu gece Neyf'de hiç kız çocuğu doğmamış doğan çocukların hepsi erkek doğmuştur. Son olarak Ramazan'ın arifesinde doğan Abdülkadir Geylani Ramazan boyunca imsak ve iftar

¹⁰⁴ Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", *DİA*, C.1, İstanbul 1988, s.234

vakitleri haricinde annesini hiç emmemiştir. Onun ismiyle bu kadar şöhret bulan Geylan bugün İran sınırları içerisinde yer almakta ve ismini muhafaza etmektedir.¹⁰⁵ Musannif Geylan'ı Bağdat'a üç günlük mesafede deniz kenarında bir yer olarak tarif etmektedir.

Ebeveynleri hakkında yeterli bilgi bulunmasa da Abdülkadir'in soyu anne tarafından Hz. Hüseyin'e baba tarafından ise Hz. Hasan'a uzanmaktadır. Yani kendisi hem seyyid hem şeriftir. Onun her iki taraftan da soy ağacı musannif tarafından eserinin sonuna eklenmiştir. Küçük yaşta babasını kaybederek yetim büyümek zorunda kalan Abdülkadir annesinin babası olan Abdullah Savmai'nin himayesinde büyümüştür. Çok fazla ibadet ettiği için Savmai lakabını alan dedesi tarafından büyütülen Abdülkadir tasavvufa uygun bir ortamda ilk terbiye ve eğitimlerini almıştır.¹⁰⁶ On sekiz yaşına geldiğinde annesinden izin alarak bir ilim merkezi olan Bağdat'a giden Abdülkadir burada Ca'fer es-Serrac, Ebu Talib b. Yusuf, Kadi Ebu Hüseyin ve Zekerriya-yı Tebrizi gibi önemli alimlerden hadis, fıkıh, edebiyat eğitimi almıştır.¹⁰⁷

Dini eğitimini tamamladıktan kendisini bir boşlukta hissetmeye başlamış olan Abdülkadir henüz tasavvufla tanışmadan önce kendisini bir züht dönemi içerisinde bulmuş ve Bağdat'ın bunaldığı siyasi ve dini çekişmeli ortamından uzaklaşmak amacıyla yirmi beş yıl harabelerde dolaşmıştır.¹⁰⁸ Daha sonra Hammad ile tanışmış ve onun sohbet meclislerinde bulunarak tasavvuf ile hemhal olmaya başlamıştır. Bazı kaynaklarca Abdülkadir Geylani'nin sohbet şeyhi olarak kabul edilen Hammad beraber oldukları süreç içerisinde onun kafasındaki tüm sıkıntıları gidererek Geylani'yi tarikat yoluna sokmuştur. Bir süre onla bu sohbet

¹⁰⁵ Dilaver Güner, *Abdülkadir Geylani*, İnsan Yayınları, İstanbul 2016, s.55

¹⁰⁶ *Menakibu'l Geylani*, (ed.Şemsettin Yeltekin), Gelenek Yayınları, İstanbul 2016, s.12

¹⁰⁷ Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî...", s.234

¹⁰⁸ Dilaver Güner, *Abdülkadir Geylani*..., s.64

meclislerinde bulunduktan sonra Hammad'ın yanında ayrılan Abdülkadir Geylani Ebu Sa'd el-Muharrimi'den hırka giyerek onun şeceresine dahil olmuştur. Bu vesileyle Abdülkadir Geylani'nin şeceresi Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygambere kadar uzanmaktadır. Onun Hz. Peygamberin torunu olduğu ve dokuz imamın (ilk üç imam haricinde) faziletlerinin tümünü kendisinde topladığı menkıbede sıklıkla dile getirilmektedir.

Tasavvufi sülükünü de tamamlayan Abdülkadir Geylani daha sonra Yusuf Hamedani'nin kendisi teşvikiyle vaazlara başlamış ve böylelikle geniş halk kitlelerini etkilemeyi başarmıştır.¹⁰⁹ Bu vaazlar sayesinde nüfuzunu genişleten Abdülkadir Geylani fikirlerini müritleriyle pek çok coğrafyaya yayma şansı elde etmiş ve neticede bugün dahi unutulmayarak yolu takip edilen bir figür haline dönüşmüştür. Menkıbede onun büyüklüğünü ifade etmek için defaatle kendisinin gelmiş geçmiş bütün şeyhlerden üstün olduğu ve ayağının bütün şeyhlerin boynunda olduğu vurgulanmaktadır.

Menkıbe başta olmak üzere Abdülkadir Geylani'nin hanım veya hanımlarının isimleri ve kimlikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak eşlerinin aksine menkıbenin son kısmında Abdülkadir Geylani'nin çocuklarına dair bir malumat kısmı bulunmaktadır. Molla Yusuf Abdülkadir Geylani'nin çocuklarının sayısını yirmi ikisi kız ve yirmi yedisi erkek olmak üzere toplam kırk dokuz olarak vermektedir. Kızlarının isimlerine dair yine kaynaklarda bilgiye rastlanılmazken erkek evlatlarının bazılarının isimleri menakıpnamede kendisine yer bulmuştur.

Musannıfın Abdülkadir Geylani'nin ölüm tarihi konusunda da yanılgıya düştüğü görülmektedir. Abdülkadir Geylani'nin ölüm tarihi menakıpnamede hicri

¹⁰⁹ Dilaver Gürer, *Abdülkadir Geylani*..., s.68

511 gibi hayli bir erken tarih olarak gösterilmişse de tarihçiler 561 (m.1166) yılının onun ölüm tarihi olabileceği konusunda hemfikirdirler.¹¹⁰ Abdülkadir Geylani'nin kabri Bağdat'ta bulunan medresesinin içerisinde yer almakla birlikte bugün hala sıklıkla ziyaret edilen turistik noktalardan birisidir. Zira o ölümünün ardından daha çok şöhret bulmuş ve neredeyse bütün İslam coğrafyalarında kendisine taraftar bulmaya devam etmiştir.

Abdülkadir Geylani ölümünü ardından pek çok yazılı eseri de kendisinden sonraki nesillere rehber olarak bırakmış ve onun menkıbeleri Molla Yusuf gibi sayısız kişi tarafından toplanarak Abdülkadir Geylani'nin faziletleri nesillerce anlatılmaya devam edilmiştir. Abdülkadir Geylani'nin yazmış olduğu ve onun hakkında kaleme almış eserler arasında en önemli olarak şu eserleri saymak mümkündür;

- 1- En-Gunye li Talibi Tarikı'l Hakk (Süluk ve ahlaka ait bir risaledir)
- 2- El-Fıkhu'r Rabbani (kendisinin vermiş olduğu 62 vaazı ve bir zeyli muhteva eden eserdir)
- 3- Fütuhu'l-Gayb (Oğlu Abdürrezzak tarafından toplanmış yine Abdülkadir Geylani tarafından verilmiş 78 vaazı içeren eserdir)
- 4- Hizbü Beşairi'l-Hayat (Tasavvufi virtlerden oluşan eserdir)
- 5- Ci'âu'l-Hâtır min Kelâmi's – Şeyh Abdi'l – Kâdir
- 6- El-Mevâhibu'r-Rabbâniye ve'l Fütuhu'r-Rabbâniyye fi Merâtibi'l-Ahlâkı's-Seniyye ve'l-Makâmâtî'l İrfâniyye
- 7- Yevakitü'l-Hikem

¹¹⁰ Dilaver Gürer, *Abdülkadir Geylani...*, s.73

8- El-Füyuzatü'r-Rabbaniyye

9- Behcetü'l Esrar¹¹¹ (Abdülkadir Geylani'nin menkıbelerini en iyi şekilde derleyen eserlerden bir tanesidir. Eserin musannifi de eserinde en sık yararlandığı iki kaynaktan birisi olarak bu eseri göstermektedir¹¹²)

Kadiriliğin temel uygulamalarına bakıldığında bolca evrad lafızlarının yanı sıra Halveti tarikatındakine benzer halvet ve Nakşibendi tarikatındakine benzer rabıta uygulamaların da var olduğu görülmektedir. Ancak Kadirilik 'in öne çıkan önemli özelliği hiç şüphesiz Nakşibendilik'in aksine zikrin toplu halde açıktan icra edilmesidir.¹¹³ İçinde sema öğeleri barındıran bu cehri zikir tarikatın sistemleşmesiyle Kadiriliğin en belirgin özelliği haline gelmiştir. Bugün Kadiriler açıktan icra ettikleri zikir halkaları ve zikir halkasındaki dervişlerin vecd halleriyle daha çok tanınmakta ve bilinmektedirler.

Abdülkadir Geylani'nin ölümünün ardından Kadiriliğin sistemleşerek yayılmasında en büyük pay şüphesiz oğullarına aittir. Daha önce bahsedildiği üzere yirmi yedi erkek kardeş olan Abdülkadir Geylani'nin oğulları babalarının vefatı sonrasında tarikatı dünyanın her yerine yaymaya muvaffak olmuşlardır. Vefatı öncesi halife ettiği oğlu Abdülvehhab babasının ardından irşada devam etmiş aynı zamanda dönemin halifesi Nasır tarafından da Divan-ı Mezalim başkanlığına atanmıştır.¹¹⁴ Yani Geylaniler hemen başlangıçta devlet himayesini elde etmeyi başarmışlardır. Yaklaşık elli kola ayrılan Kadirilik Hindistan'dan Türkistan'a Anadolu'dan Balkanlara olmak üzere neredeyse Müslümanların olduğu bütün coğrafyaya yayılarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Orta Asya'da

¹¹¹ Mahir İz, *Tasavvuf...*, s.141-142

¹¹² Şeyh Nureddin Ebu'l Hasan, *Menakıb-ı Abdülkadir Geylani Behcetü'l Esrar*, Kitsan Basım Yayın, İstanbul 2013

¹¹³ Nihat Azamat, "Kadiriyye", *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.133,135

¹¹⁴ Adalet Çakır, "Kadirilik", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, (ed. Semih Ceylan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s.166

yayılan Kadiri kollarının silsilelerinin Abdürrezzak Geylani'ye dayanmasından hareketle bu bölgeye Kadirilik'in onun tarafından getirildiğini söylemek mümkündür.¹¹⁵ Abdürrezzak Geylani'nin XII. ve XIII. yüzyıllarda yaşadığı göz önüne alındığında Kadirilik'in oldukça erken tarihlerde Türkistan'a geldiği ancak mevcudiyetini uzun yıllar devam ettirmeyi başardığı anlaşılmaktadır. Molla Yusuf'un musannifliğini yaptığı Gavsiyye menakıpnamesi de işte Kadiriliğin bölgede bu uzun süreli mevcudiyeti sonrasında ortaya çıkmış ve korunarak günümüze kadar gelmiştir.

¹¹⁵ Adalet Çakır, “Kadirilik”..., s.168,170

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENĀKIB-I GAVSİYYE ESERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın ilk iki bölümünde Doğu Türkistan'ın tarihi başta olmak üzere Doğu Türkistan'a tasavvufun girişi, tasavvufun bölgedeki etkisi ve Abdülkadir Geylani ile Kadirilik hakkında bilgiler verilerek Menākīb-ı Gavsīyye eserin ortaya çıktığı dönem ve şartlar hakkında bilgi vermiştik. Çalışmanın önemli kısmını teşkil eden bu bölümde oldukça çalkantılı ve kaotik bir dönemde yazılan mezkur eserin inceleme ve değerlendirmesi yapılacaktır. Menākīb-ı Gavsīyye tam olarak isyanlar yüzyılı içerisinde kaleme alınması, Abdülkadir Geylani gibi tasavvuf tarihi açısından en büyük tarikat liderlerinden birini merkezine alması ve eserin içerisine dahil edilen menkıbelerin pek çok açıdan yorumlanabilmesi bakımından dikkate haiz bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu olan eserin XIX. yüzyıl Doğu Türkistan'ın tasavvufi hayatına ışık tutmasına ve dönemin dini konjonktürünün anlaşılmasına katkı sunması amaçlanmaktadır. Çalışmaya konu olan eserin daha iyi anlaşılabilmesi adına bölüme Çağatayca'nın ve Tasavvuf edebiyatının gelişime ile başlamak yararlı olacaktır.

3.1 Çağatayca ve Tasavvuf Edebiyatının Gelişimi

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte Türk kültür dairesi içerisine de pek çok yeniliğin dahil olması kaçınılmaz olmuştur. Uygurlar ile kendilerine ait bir alfabe ve yazı tekniği geliştiren Türklerin İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap harflerini kendilerine entegre ederek kullanmaya başlamaları bu yeniliklerden başlıca bir tanesidir. Her ne kadar ilk dönemlerde bu iki alfabe birlikte kullanılmış olsa da zamanla Uygur alfabesi tamamen unutulmuş ve Arap harfleri kullanılan yegane alfabe haline gelmiştir.¹¹⁶ İlk defa

¹¹⁶ Vasilij Viladimirovic Barthold, *Orta Asya Tarihi Üzerine Dört Çalışma*, Post Yayınları, İstanbul 2020, s.42

Karahanlılarda görülen Arap harflerine bu bağlılık Latin harflerine geçilene kadar süregelmiş ve Karahanlılardan itibaren pek çok Türk Devleti yazıda Arap harflerini birtakım genişletmelerle kullanmaya devam etmiştir. Ancak Karahanlılar'ın Arap harflerinin kullanmaya başlaması Türk devletlerinin Türk diline verdikleri önemi azaltmamış bilakis arttırmıştır.

Türklerin kendi dillerine verdikleri önemin sürekliliğine dair en büyük örneklerden birisi Çağataylılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Türkistan tarihi açısından oldukça önemli yere sahip olan Çağatayların coğrafyaya katkıları sadece siyasi varlıkları üzerinden olmamış, aynı zamanda geliştirdikleri kendilerine has Çağatay lehçesi yüzyıllar boyunca Türk devletleri tarafından kullanılagelerek Türk edebiyatına hizmet etmiştir. Farklı yorumlara sahip birden fazla tanıma sahip olmakla birlikte Fuat Köprülü Çağatayca'nın tanımını şu şekilde yapmaktadır;

“Çağatayca, kelimenin en geniş manası ile, Moğul istilasından sonra Cengiz çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın Ordu imparatorluklarının medeni merkezlerinde XIII-XIV. asırlarda inkişaf eden ve Timurlular devrinde bilhassa XV. asırda klasik bir mahiyet alarak, zengin bir edebiyat yaratan edebi Orta Asya lehçesidir.”¹¹⁷

Timurlular ile sıklıkla kullanılmaya başlanan bu lehçe XIX. yüzyıla kadar bütün Orta Asya coğrafyasında kullanılan yegane Türkçe olmuştur. Özellikle Timur'un devrinde Türkçe'nin edebi dil olmak hususunda büyük gelişme kaydetmesi, pek çok Türk şair ve müellifin yetişmesi ve Türkçe'nin Maverâünnehir'e hakim olması Çağatayca'nın kökleşmesine büyük katkı sağlamıştır.¹¹⁸ Nitekim pek çok Türkolog tarafından Orta Asya'da kullanılan Türkçeler dönemlerine göre dörde ayrılmış ve XV-XIX. yılları kapsayan üçüncü dönem Çağatayca dönemi olarak kabul

¹¹⁷ Ahmet B. Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2020, s.401

¹¹⁸ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, s.318

edilmiştir.¹¹⁹ Giriş bölümünde değinildiği üzere özellikle Ali Şir Nevai'nin Çağatay Türkçesi ile yazdığı eserler Çağatayca'nın önem kazanmasında bir hayli etkili olmuştur.

İslamiyet'in etkisi ile Türkistan coğrafyasında çıkan söz konusu edebi hareketliliğin yansımaları uzunca bir süre etkisini göstermeye devam etmiştir. Bu hareketlilikten ortaya çıkan en önemli eser türlerinden birisi ise menakıpnameler olarak karşımıza çıkmaktadır. "Övünülecek iş, hareket" anlamı taşıyan ve Hz. Peygamberin, ashabının faziletlerini anlatma amacıyla ortaya çıkan bu eserler IX. yüzyılda tasavvufun yayılması ile birlikte evliya hikmet ve kerametlerini anlatan eserlere dönüşmüştür.¹²⁰ Bu eserler dönemin inanç atmosferlerini yansıtmaları bakımından oldukça değerlidir. Ayrıca menakıpnamelerden dönemin şartlarına dair çıkarımlarda bulunmak da mümkün olmaktadır. Örneğin Togan Nakşibendi Menakıpnamelerinin birinden o dönemdeki emirler arası çekişmelere, dirhem değerine ve ekmek fiyatlarına dair çıkarımlarda bulunduğunu ifade etmektedir¹²¹ Bu nedenle menakıpnameler basit evliya hikayeleri olmalarının çok ötesinde edebi ve ilmi değere haiz eserlerdir. Yazıldığı şeyhe veya evliyaya ait aşırı ifadeler geride bırakılarak doğru değerlendirmeye tabii tutuldukları takdirde istifade edilmelerinde sakınca olmadığı gibi¹²² yazıldığı dönem ile ilgili pek çok sıhhatli çıkarımın yapılmasına olanak sağlamaları da kuvvetle muhtemeldir. İşte bundan dolayı bu çalışmanın maksadı Doğu Türkistan'ın siyasi ve dini yapısının çalkantılı olduğu bir dönemde kaleme alınmış bir menakıpnameyi merkeze alarak yazıldığı döneme ve yazıldığı şahsın bölgede nasıl anlaşıldığına bir göz atmaktır. Eserin değerlendirildiği bölümde dönemin şartları ortaya konularak tespitlerde bulunulmaya ve objektif bir çalışma meydana getirmeye gayret gösterilmiştir

¹¹⁹ Mustafa Argunşah, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2021, s.18

¹²⁰ Haşim Şahin, "Menākıbnāme", *DİA*, C.29, Ankara 2004, s.112

¹²¹ Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, s.50

¹²² Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul...*, s.49

3.2 Eser ve Musannifi Hakkında

Hicri 14 Rebiülevvel 1265 Çarşamba günü (m. 7 Şubat 1849) Kuçar'da tamamlanmış olan Menākīb-ı Gavsiiye eseri toplam 163 varaktan oluşmakta ve birkaç istisna haricinde umumiyetle sayfalarda 11 satır bulunmaktadır. Eserin orijinal nüshası Berlin'de bulunmakla birlikte çalışma Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu'nun koleksiyonunda bulunan dijital nüsha üzerinden incelenmiştir. Eserin orijinal nüshasını görmek mümkün olmadığından eserin boyutları hakkında kesin bir bilgi vermek mümkün değildir. Eserin sade ve süssüz bir görünüşü olmakla birlikte başlıklar ve bazı dua cümleleri renkli kalem ile yazılmıştır. Musannif eserin giriş kısmında eserin ismini “Gavsiiye” koyduğunu belirtmektedir.

Menākīb-ı Gavsiiye sade bir dil anlatımına sahip olmakla birlikte yukarıda da bahsedildiği üzere içerisinde pek çok farklı nesir çeşidini de muhteva etmektedir. Eser düzgün ve anlaşılabilir bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. El yazısı olması sebebiyle eserin bazı yerlerinde yazım hataları ile karşılaşmak mümkündür. Metinde ayetlerin okunmasını kolaylaştırmak için bazen harekelendirme uygulanmıştır. Kimi yerlerde unutulmuş kelimeler sayfa kenarlarına ilave edilmiş ve eksik olan yer satırda ufak işaretlerle belirtilmiştir.

Eserin Abdülkadir Geylani'nin makamının büyüklüğünü göstermek ve onun yüceliğini belirtmek için kaleme alınmıştır. Abdülkadir Geylani'nin çeşitli kerametlerinin ve faziletlerinin anlatıldığı doksan bir menkıbe eserin ana kısmını içermektedir. Menkıbelerin doksan bir tane olmasını musannif Abdülkadir Geylani'nin doksan bir yıl yaşam sürmesine bir atıf olarak seçmiştir. Menkıbelere geçmeden önce dibace kısmında musannif eseri neden yazdığını okuyucuya aktarmaktadır. Abdülkadir Geylani'nin yüceliğinden ve makamından çok etkilenen

musannif hem bu dünyada iyilik görmek hem de ahiret de kurtuluş vesilesi bulmak amacıyla Türkçe böyle bir eser meydana getirdiğini ifade etmektedir.

Dibace kısmında amacını ifade edip Abdülkadir Geylani'den istimdat isteyen musannif eserin ana kısmının girişinde evliyaların derecelerinin peygamberleriyle aynı ölçüde olduğunu, evliyalar kerametini inkar etmenin enbiyaların mucizelerini reddetmekle eş değer olduğunu ifade eder. Bu kısımda onun amacı nakledeceği menkıbelerdeki absürt olayların inkarını önlemektir. Dolayısıyla evliya kerametlerinin hak olduğunu ve inkar etmenin kişiyi zarar uğratacağı sıklıkla dile getirilir. Söz konusu giriş bölümünde yine bu kerametlerin ruh ile gerçekleştirildiği ve bunları nasıl idrak etmek gerektiğine yer verilerek okuyucu okuyacağı menkıbelere hazırlanır. Musannif bu kısımda titiz bir çalışma ile okuyucu menkıbelere ikna etmeyi amaçlamış ve gerekli açıklamalara detaylı bir şekilde yer vermiştir. Örneğin kerametlerin mana aleminde ruh ile gerçekleştiğini, cism-i latifin ne olduğunu, miracın nasıl gerçekleştiğini ve tüm bunların nasıl anlaşılmasını gerektiğini musannif bu bölümde anlatmaktadır. Özellikle bugün hala İslam dünyası için büyük tartışma konusu olan miraç hadisesinin musannif tarafından detaylı bir şekilde ele alınarak görüşlerin irdelenmesi onun bilgi seviyesinin yüksekliğini göstermekte ve okuyucu açısından musannifin inandırıcılığını arttırmaktadır.

Eserin muhteva ettiği bir diğer bölüm eserin sonunda yer almaktadır. Musannif menkıbeleri anlatmayı bitirdikten sonra önce Abdülkadir Geylani'nin soy ağaçlarını tek tek ele alarak aktarmaktadır. Bu çalışmasıyla musannif Abdülkadir Geylani'nin hem şerif hem de seyyit olduğunu ispatlamış olur. Ardından kendisinin çocukları hakkında bilgi verilir. Esmâ-ı evlad adını verdiği bu kısımda musannif Abdülkadir Geylani'nin kaç çocuğu olduğuyla birlikte tespit edebildiği kadarıyla çocuklarının adlarını verir. Bu bölümün ardından kapanış duası bölümüne geçilir

ve eser sonlanır. Son sayfanın son kısmında bir namazın nasıl cemedileceğine dair tarif bulunmakla beraber eserin içeriği ile ilgisi olmaması ve farklı şekilde yazılması hasebiyle tarafımızca bunun sonradan eklenmiş olduğu düşünülmektedir.

Yazılanlardan hareketle Menākīb-ı Gavsiyye'nin eserin yazılış amacını anlatan bir dibace kısmı evliya kerametlerinin hak olduğunu ispat etmeyi amaçlayan bir mukaddime kısmı, Abdülkadir Geylani'nin kerametlerini ve büyüklüğünü anlatan doksan bir menkıbeden oluşan ana kısım ve Abdülkadir Geylani'nin alt-üst soyu hakkında bilgi verilen son kısımdan müteşekkil olduğunu söylemek mümkündür. Musannifin faydalı bir çalışma ortaya koyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Eser boyunca eserin katibi kendisine müellif değil de musannif olarak hitap ettiğinden biz de çalışmanın başından itibaren ona sadık olarak kendisine musannif demeyi uygun gördük. Eserin dibace kısmında ve son sayfasında olmak üzere iki yerde Mir Yusuf ve Molla Yusuf ismi geçmektedir ki bu iki Yusuf'un da aynı kişi olması muhtemeldir. Dolayısıyla eserin musannifinin Yusuf isimli birinin olduğunu kabul etmek mümkündür. Kendisinin sıfatları göz önüne alındığında iyi bir eğitim almış dönem için mevki sahibi birisi olarak gözükmektedir. Bunun yanında musannif dibace kısmında künyesini Mir Yusuf b. Molla Rahim olarak vermektedir. Ancak kendisi hakkında başka bir bilgi bulunmaktadır.

Musannifin iyi bir eğitime sahip olduğu molla olarak anılmasının yanında pek çok kaynağı taraması ve Farsça ile Arapçaya hakim olmasından anlaşılmaktadır. Eserinde Farsça ve Arapça beyitlere, rubailere ve ayet ile hadislere yer veren musannif hemen hemen bütün kullandığı Türkçe olmayan içeriğin ardından tercümesine de yer vermeyi ihmal etmemiştir. Musannif en çok Behcetü'l

Esrar ve İmam Yafii'nin eserinden¹²³ yararlandığını belirtmekle birlikte menkıbede adı geçen diğer eserler şunlardır; Mecmau'l Fezayıl, Kitāb-ı Menākıbü'l Evliyā, Ravzatü'l Nevāzır, Risāle-i Firūzye, Kitāb-ı Gülizarü'l Ma'āni, Esrārü's Sālikîn, Risale-i Hākiķau'l Hāķāyık, Maķāmāt-ı Ğavşıyye, Maķmecü'l Fezāyıl, Kitāb-ı Havāriķu'l Aķbāb, Kitāb-ı Meķāzin-i Kādirriye, Kitāb-ı Menāzilu'l Evliyā, Kitāb-ı Telķişu'l Hāķāyık, Hızāne-i Mecmu' u'l Fezāyıl. Bu eserlerin yanı sıra musannif bazı kişilerden naklederek de menkıbelere yer vermiş ve naklettiği kimseleri de belirtmeden geçmemiştir.

Musannifin tasavvuf ehli biri olduğu ve Abdülkadir Geylani'ye büyük hürmet gösterdiği eserin bütün bölümlerinde kendisini hissettirmektedir. Hatta giriş bölümlerinde musannif birkaç kez eseri yazma amacının hidayete ermek, sevap kazanmak ve iki dünyada da mutluluk ile iyiliğe erişmek olduğunu belirtmektedir. Onun bu çalışması dönem içinden hem dini yaşam hem de toplumsal hayat hakkında tespitler çıkarmamıza olanak sağlamıştır.

3.2 Eserde Yer Alan Menkıbelerin Değerlendirilmesi

Eserde yer alan menkıbelerin tek tek irdelenmesine geçmeden önce yukarıda değinilmiş olan Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünün meşru ve sağlam bir zemine oturtulması çabasına detaylı olarak göz atmak musannifin esas amacını daha doğru anlamamıza yardımcı olacaktır.

Musannif eserin başlangıcından itibaren Abdülkadir Geylani'yi Hz. Peygamberin evladı ve varisi olarak nitelendirmekten asla vazgeçmemiş ve Hz. Peygamberin büyüklüğünün ümmetine, evliyelerine ve dolayısıyla bu silsile ile Abdülkadir Geylani'ye de sirayet ettiğini defaatle vurgulamıştır. Eserin dibace kısmında sahabelerin ve ulemâların övülmesi için kullanılan iki hadis oldukça

¹²³ İmam Yafii'nin hangi eseri olduğu yazma eser içerisinde belirtilmemekle birlikte *Hulâsatü'l-mefâhîr fî menākıbi's-Şeyh 'Abdilkâdir* eseri olması muhtemeldir.

dikkat çekicidir. Bunlardan ilki *“Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz”* hadisidir. Musannifin bu hadisi kullanmasının nedenini Hz. Peygamber’den sonra kişinin kendisine canlı bir rehber olarak bir mürşit edinmesini meşru kılmak olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki bu hadisin hemen sonrasında musannif *“Ümmetimin alimleri Beni İsrail’in peygamberleri gibidir”* hadisini naklederek bu düşüncesini geliştirmektedir. Menkıbelerin incelendiği kısımda da görüleceği üzere Abdülkadir Geylani’nin diğer peygamberlere eş değer kudrette olduğuna dair pek çok anlatı aslında bu hadise dayanarak meşru bir zemine oturtulmakta ve Abdülkadir Geylani’nin makamı yüceltilmektedir.

Musannifin okuyucuyu inandırmak istediği temel noktanın enbiyâların en büyüğünün Hz. Muhammed Mustafa, evliyaların en büyüğünün ise Abdülkadir Geylani olduğu görülmektedir. Hz. Peygambere büyük bir saygı içinde olan musannif Abdülkadir Geylani’yi de onun bir yansıması olarak kabul etmektedir. Bu nedenle menkıbelerin aktarılmasından önce Hz. Peygamber ile Abdülkadir Geylani’nin benzer özelliklerinin bulunduğunu anlatan bir kısım yer almaktadır. Örneğin bu kısımda aktarıldığı üzere adı geçen zatların ikisi de ortak elkâblara sahiptirler. Hz. Peygamber *“Nebi’ül-küllî ve sakaleyn”* iken Abdülkadir Geylani de *“Şeyh’ül-küllî ve sakaleyndir”*. Hz. Peygamberde bulunan terinin güzel kokması, vücuduna sinek konmaması idrarını yerin yutması gibi hasletler aynen Abdülkadir Geylani’de de görülmektedir. Menakıpnameye göre bunun sebebi Abdülkadir Geylani’nin *“fena-i etemm”* makamında bulunmasıdır. Evliya makamlarının en sonuncu olan fena-i etemm makamında kişi davranış, söz ve kişilik olarak en sevgiliye benzemektedir. Bu nedenle Abdülkadir Geylani gelmiş geçmiş bütün evliyalar arasında en eftal olanıdır. Bu anlatıların menkıbelerde geçen

“peygamberlik devam etseydi Abdülkadir Geylani peygamber olacaktı” iddiasını meşrulaştırmak amacı güttüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Menkıbelere geçmeden önce musannif son olarak gayb ve kalp aleminin varlığından söz ederek daha önce vurgulandığı üzere okuyucuyu birazdan karşılaşacağı olağanüstü hallere hazırlar. Ervah-ı mücerrede, ervah-ı mutasarrıfe ve bedenden çıkmış ruhlar olmak üzere üç çeşit ruh türü olduğunu aktaran musannif ruhun beden içinde görülebildiği gibi beden de ruhani bir vaziyete geçebildiğinin altını çizmekte ve bu yargısına en büyük kanıt olarak da miraç hadisesini göstermektedir. Miraçta Hz. Peygamber’in Bilal Habeşi ile Üveys Karani’yi görmesinin kastettiği “ruhani ceset” olgusu ile gerçekleştiği musannifin kanıt olarak öne sürdüğü hadiselerden birisidir. Böylelikle musannif okuyucuya gayb aleminin kapısını açmaktadır. Gayb aleminin de madde alemi gibi gerçekliğinden şüphe edilmeyen bir alem olduğunu anlatmak isteyen musannifin amacı evliyaların irşatlarını gayb yoluyla da gerçekleştirebileceklerini ancak bu alemin akıl ile idrak edilemeyeceğini okuyucuya aktarmak ve onları bu alemin varlığına ikna etmektir.

Söz konusu mukaddime bölümünde gayb alemini açıklamaya devam eden musannif bu kısımda daha sonra gayb aleminde iletişim metotlarını ele alır ve yine okuyucuya menkıbelerde göreceği olaylar için bir temel hazırlar. Gayb yoluyla iletişimi üçe ayıran musannif bu üç iletişim kolunu “münasebet-i kadem”, lisan-ı sıdk” ve “kalb-i sıdk” olarak verir. Münasebet-i kadem menkıbe içerisinde en çok tekrar edilen öğelerden birisidir. Eserde bulunan doksan bir menkıbede sıklıkla Abdülkadir Geylani’nin ayağının gelmiş geçmiş tüm evliyaların boynunda olduğu metaforuyla Abdülkadir Geylani’nin evliyaların en üstünü olduğu tekrarlanır. Aslında bu kısımda musannifin anlatmak istediği şey “münasebet-i kademin” batını değil gaybi olduğu ve bu şekilde idrak edilmesi gerektiğidir.

Lisan-ı sıdk ise menkıbede geçen gaybi konuşmaları meşru bir zemine oturtmak üzere bu kısımda açıklanmaktadır. Musannife göre lisan-ı sıdk gaipten ve hatiften sesler ile gerçekleştirilir ki menkıbeye göre Abdülkadir Geylani küçüklüğünden itibaren hatiften gelen sesler işitmekte ve zaman zaman bu seslerle iletişime geçmektedir. Kendilerine makamların ihsan edilmesi bazı kişilerin affedilmesinin emredilmesi hep gayb eliminden gelen bu lisan-ı sıdk ile gerçekleştirilmektedir. Kalb-i sıdk ise olayların kişinin kalbine ilham edilmesi olarak açıklanmaktadır. Örneğin menakıpnamede yer alan hikayelerden birinde zorda kalan bir kadının Abdülkadir Geylani'den yardım isteği şeyhe ilham yoluyla aktarılır ve böylelikle Abdülkadir Geylani kadına yardım eder.

Hiz. Peygamberin ashabının ve evliyalarının büyüklüğü ile okuyucuyu Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğüne ikna eden musannif gayb aleminin açıklanmasıyla birlikte de okuyucuyu tasavvuf alemine hazırladıktan sonra önce Hiz. Peygamberin miraca bizzat nasıl çıktığını açıklar ardından Hiz. Peygamber ile Abdülkadir Geylani'nin miraçta karşılaşmasını aktaran birinci menkıbe ile derlediği menkıbeleri anlatmaya başlar.

Menakıpnamede bulunan doksan bir menkıbeyi beş önemli başlık altında toplamak mümkündür. Bu sınıflandırma tarafımızdan yapılmış olmakla birlikte sınıflandırma yapılırken menkıbelerin yoğunlaştığı konular ile önemli çıkarımlarda bulunulabilecek konular kıstas alınmıştır. Bu ölçütlere göre belirlenen 5 başlık şu şekilde ifade edilebilir;

1 – Abdülkadir Geylani'nin peygamber salahiyetinde olduğunu ve sorunları çözmede tek başına etkili olduğunu işleyen menkıbeler

2 – Abdülkadir Geylani’nin çeşitli kerametlerini işleyen menkıbeler (bu ana başlığı alt başlıklara ayırmak mümkün olsa da konunun çok genişleyip dağılmaması adına tek başlık altında incelenmesine karar verilmiştir.)

3 - Abdülkadir Geylani’nin dokuz imamın bütün faziletlerini kendinde topladığını anlatan menkıbeler

4 – Abdülkadir Geylani’nin kişilik özelliklerini anlatan veya sıfatları ile makamlarını öven-yücelten menkıbeler

5 – Abdülkadir Geylani’nin büyüklüğünün diğer evliyalar tarafından kabul ve tasdik edildiği menkıbeler

3.2.1 Abdülkadir Geylani’nin Peygamber Salahiyetinde Olduğunu Bildiren Menkıbeler

İlk menkıbeden itibaren görülmeye başlayan bu tür anlatılar belki de konuları itibariyle bütün menkıbeler içerisinde en iddialı olanlarıdır. Zira bu tür menkıbelerde Abdülkadir Geylani’nin peygamber olabilecek üstünlükte olduğu veyahut peygamberlerin bilinmediği yerlerde bile kendisinin bilindiği anlatılır. Örneğin ilk menkıbede Hz. Peygamber miraçta Abdülkadir Geylani ile karşılaşır. Tanımadığı bu zatın kim olduğunu sorar ve Hz. Peygambere o kişinin kendisinin evladı olduğu ve eğer nübüvvet onunla son bulmasaydı bu zatın peygamber olacak kişi olduğu bildirilir. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber Abdülkadir Geylani’yi bağrına basarak veziri ilan eder ve ona “kendisinin kademinin onun boynunda olduğu gibi onunkinin de bütün evliyaların boynunda olduğunu” müjdeler. Bu şekilde musannif menkıbelere hızlı bir giriş yapmış olur. İlk menkıbede hem sıklıkla göreceğimiz kademin boynunda olması örneğini hem de Abdülkadir Geylani’nin peygamberler seviyesinde olduğu örneğini görürüz. Bunun nedenini musannifin himmetini umduğu şeyhe büyük bir tazim ile başlamak istemesi olarak

açıklayabiliriz. Nitekim musannif arayı açmadan beşinci menkıbede bu konuyu tekrar ele alır.

Beşinci menkıbeye göre Allah bütün ruhları yarattıktan sonra hepsini üç safta toplar. İlk safa enbiyalar ikinci safa evliyâlar ve üçüncü safa da diğer ruhlar dizilir. Abdülkadir Geylani bu dizilim esnasında ısrarla kendisini birinci safa atar. İki defa uyarılmasına rağmen ikinci safa dönmez birinci safta kalmaya devam eder. Bunun üzerine söz konusu durum Hz. Peygambere iletilir. Hz. Peygamber Abdülkadir Geylani'yi kolundan tutarak ikinci safa yerleştirir ancak ona bu durumun geçici olduğunu mahşerde birinci safta yer alacağını müjdelir. Burada dikkat çeken husus Abdülkadir Geylani'nin evliyalığının geçici olduğu ve ebedi hayatta peygamberler ile haşr olunacağı mesajının yer almasıdır. Burada geleneksel İslam inancında peygamberliğin son bulduğu gibi kesin bir yargıyı aşmak için peygamberlik statüsünün kazanılmasının mahşere kalacağı anlatısının yer aldığı görülmektedir. Bu duruma benzer başka bir örnek olarak otuz dördüncü menkıbede Abdülkadir Geylani'ye nübüvvet teklif edilir. Bu teklife şaşırان Abdülkadir Geylani bunun nasıl olacağını nübüvvet kapısının kapandığını söyler ama Allah'ın pek çok alemi olduğunu ve isterse bunlardan birine peygamber olabileceği söylenir. Abdülkadir Geylani Hz. Peygamberin ümmeti olmayı tercih edeceğini söyleyerek bu teklifi reddeder. Bu menkıbe de bugün yaygın olarak kabul edilen Hz. Peygamberin bütün alemlerin peygamberi olduğu inancından farklı bir inancın karşımıza çıkması açısından önemlidir.

Birinci başlık altında değerlendirilecek önemli menkıbelerden bir diğeri on üçüncü menkıbedir. Bu menkıbeye göre Abdülkadir Geylani pazarda hangisinin peygamberinin daha üstün olduğunu tartışan bir Müslüman ve Hristiyan ile karşılaşır. Hristiyan'a neden kendi peygamberinin daha üstün olduğunu

düşündüğünü sorar. Hristiyan Geylani'ye kendi peygamberinin “kum biiznillah”¹²⁴ diyerek ölüyü dirilttiğini anlatır. Bunun üzerine Abdülkadir Geylani sadece “kum biizn” diyerek bir ölü diriltir. Böylelikle Hristiyan adam Müslüman olur. Burada dikkat çeken husus Abdülkadir Geylani'nin Hz. İsa'dan daha az çaba sarf ederek ölüyü diriltmeye muktedir olmasıdır. Burada verilmek istenen mesaj yukarıda bahsedilen “ümmetimin alimleri...” hadisine bir delil oluşturmakla birlikte Abdülkadir Geylani'nin de peygamberler seviyesinde olağanüstülükler gösterebileceğidir. Nitekim bu menkıbenin Türkçeye geçmiş yaygın versiyonlarında Abdülkadir Geylani her ne kadar ölüyü diriltse de bunu tıpkı Hz. İsa gibi “kum biiznillah” diyerek yapar.¹²⁵ Ancak bu eserdeki menkıbede bilerek Abdülkadir Geylani'nin daha az kelime ile ölüyü dirilttiğine vurgu yapılmaktadır. O yüzden bu ayrım önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu menkıbede yer alan anlatıma benzer bir başka anlatım seksen üçüncü menkıbede görülmektedir. Bu menkıbede de Abdülkadir Geylani tıpkı Hz. Süleyman gibi cinlere hükmetme gücüne sahip bir kimse olarak anlatılır. Yani menakıpnameye göre Abdülkadir Geylani Hz. İsa gibi ölülerini diriltebildiği gibi Hz. Süleyman gibi de başka alemlerden varlıklara hükmedebilmektedir. Bunlar onun peygamber salahiyetinde olduğunu ispat etmeye gayret gösteren en büyük deliller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci başlık altına dahil olan menkıbelerden incelemeye değer olan ve hemen hemen aynı konuyu işleyen üç menkıbede daha bulunmaktadır. Bu menkıbelerin ortak özellikleri içeriklerinde kimsenin bilinmediği yerde Abdülkadir Geylani'nin isminin bilinmesinin yeterli olduğuna dair anlatıların yer almasıdır.

¹²⁴ Hz. İsa'nın bu şekilde ölü dirilttiği İslamiyet inancına göre de Al-i İmran suresinin 49. Ayetiyle sabittir.

¹²⁵ Bu versiyonun bir örneği için bkz; *Menakibu'l Geylâni*, (ed.Şemsettin Yeltekin), Gelenek Yayınları, İstanbul 2016, s.70

Yirmi beşinci menkıbeye göre bir dervişin yolu bir gün çok bilinmedik bir kavmin mekanına düşer. Derviş görür ki bu kişiler hiçbir dine mensup değillerdir ve sadece her çarşamba günü mevlit yemeğine benzer yemekli toplantılar düzenlemektedirler. Derviş biraz meşakkatle bu tazim gösterdikleri kişinin Abdülkadir Geylani olduğunu ve Çarşamba gününün onun ölüm günü olduğunu öğrenir. Derviş bu topluluğun Müslüman olmamasına üzülür ve onlara Abdülkadir Geylani aracılığıyla Hz. Peygamber ile İslamiyet'i anlatarak onları Müslüman yapar. Buradaki alt metinde dikkat çekici husus bir topluluğun İslamiyet'i, Allah'ı ve onun peygamberini bilmezken Abdülkadir Geylani'yi bilerek onun adına mevlit düzenlemesidir. Yine bu anlatının sahip olduğu mesaja benzer hikayeleri kırk üçüncü ve seksen dördüncü menkıbelerde de görmek mümkündür. Bu hikayelerde de sorgu melekleri tarafından sorguya çekilen kişiler hiçbir soruyu bilememelerine rağmen sadece Abdülkadir Geylani'nin ismini zikrederek kurtuluşa ererler. Üstelik kırk üçüncü menkıbeye göre kabirdeki kişi fasıktır. Allah'ın ve peygamberinin isimleri bilinmemesine rağmen şeyhin isminin bilinmesinin kurtuluşa yetmesi menakıpnamede yer alan en tartışmalı hususlardan birisidir.

Birinci başlık altında değerlendirebilecek birkaç menkıbe daha bulunmakla birlikte bu başlığın vermek istediği mesajı yansıtacak yeterli örnek verildiğinden ve söz konusu menkıbeler çok da farklı içerikler barındırmadığından ele alınmaya değer görülmemişlerdir. Birinci başlık için çıkarılabilecek en önemli tespit bu başlığa dahil olan menkıbelerin bütün menakıpname içerisindeki en tartışmalı menkıbeler olduğudur. Çünkü menkıbelerin içeriğine bakıldığında yaygın kabul edilen İslami inançların sınırlarının fazlasıyla zorlandığı görülmektedir. Abdülkadir Geylani pek çok kez peygamberlerle eş tutulmuş hatta onun neredeyse bir peygamber olarak görülebileceği anlatısı sıklıkla vurgulanmıştır. Bu nedenle mezkur başlık altında toplanan menkıbelerin basit evliya kerametleri ve faziletlerini

anlatmaktan çok daha öte mesajlara sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bütün menkıbeler göz önüne alındığında nicelik olarak daha az yer kaplayan bu hikayelerin nitelik olarak en önemli konulara sahip olması birinci grup menkıbelerin ehemmiyetini bizlere çok net bir şekilde anlatmaktadır. Birinci grup menkıbeleri şeyhin makamını gösteren kerametlerin anlatıldığı ve nicelik olarak büyük bir yer kaplayan ikinci grup menkıbeler takip etmektedir.

3.2.2 Abdülkadir Geylani'nin Çeşitli Kerametlerini İşleyen Menkıbeler

İkinci başlık altında Abdülkadir Geylani'nin pek çok kerametine şahitlik etmek mümkündür. Pek çok keramete sahip olan bu zatın kerametlerinin doğumundan önce başladığı musannifin en başa koyduğu menkıbeden anlaşılmaktadır. İkinci menkıbeye göre Abdülkadir Geylani'nin kerametleri onun doğumundan evvel başlamış ve doğumunda devam etmiştir. Onun gösterdiği ilk kerametler kendisinin Hz. Peygamber ve sair evliyalar tarafından rüya aracılığıyla babasına müjdelenmesidir. Ayrıca o tıpkı Hz. Peygamberde bulunan nübüvvet mührü gibi bir iz ile dünyaya gelmiştir ki aslında buraya kadar işaret edilen noktalar ilk gruptaki menkıbelerin verdiği mesajlarla eşdeğerdir. Yani Abdülkadir Geylani Hz. Peygamber'de olduğu gibi bir izle doğmuş ve olağanüstü haller onun doğumuyla birlikte gerçekleşmeye başlamıştır.

Onun doğumunda görülen kerametlerden birisi onunla birlikte aynı gece doğan bütün çocukların erkek olması ve hiçbirinin kız olmamasıdır. Burada erkek çocuğunun kız çocuğundan üstün olduğu vurgusu karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Abdülkadir Geylani'nin keramet göstererek çocuğu olmayan kimselere çocuk ihsan etmesini konu alan beş menkıbede de doğan çocukların hepsinin erkek çocuklar olduğu görülmektedir. Hatta bazı menkıbelerde doğmuş olan kız çocukları himmet ile erkek çocuğuna dönüştürülmektedir. Örneğin on beşinci menkıbede yirmi tane kız çocuğuna sahip olan kadının bütün çocukları Abdülkadir Geylani'nin

himmetiyle erkek olmuştur. Yine yirmi ikinci menkıbede de Abdülkadir Geylani'nin himmeti ile doğan çocuğun önce kız olması daha sonra erkeğe dönüşmesi anlatısı yer almaktadır.

Kişilere çocuk ihsan edilmesi menkıbelerden bir takım sosyolojik çıkarımlar yapmak da mümkündür. Bu hikayelerin birden fazla şekilde eserde yer alması bize göstermektedir ki dönemin sosyal ortamında İslam'ın getirdiği bir Arap etkisi söz konusudur. Zira genel Türk toplum yapısı içerisinde kadın erkekten daha geride olarak düşünülmezken menakıpnamenin içerisinde bu denli erkeğin öne çıkarıldığı hikayelere yer verilmesi ve hikayelerde kız çocuğuna sahip olmanın istenmeyen bir olay olarak gösterilmesi dönemin toplumundaki sosyal statü algılarını ve cinsiyet rollerini bizlere göstermektedir. Musannıfın sıklıkla erkek üstünlüğünü vurgulayan mezkur menkıbelere eserinde yer vermesini Hocalar döneminin etkisi olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.

Abdülkadir Geylani'nin kerametlerinin anlatıldığı menkıbeler arasında en sıklıkla tekrar edilen konulardan biri ise kişilerin hidayete erdirilmesini merkeze alan menkıbelerdir. Yedinci menkıbe bu gruba dahil olmakla birlikte belki de menakıpnamede yer alan en uç hikayelerden birisine sahiptir. Bu menkıbeye göre Abdülkadir Geylani bir gün rahatsızlanır. Müritleri doktor çağırmak ister ancak kabul etmez. Yine de müritlerinden birisi gizlice idrarını Yahudi bir doktora götürür. Doktor idrarı görür görmez şaşırarak hastalığın sebebinin aşk-ı ilahi olduğunu söyleyerek Müslüman olur. Doktorun Müslüman olduğunu duyan Yahudi cemaati bu işin sırrını öğrenmek üzere doktora giderler ve onlar da şeyeyi görür görmez Müslüman olurlar. Ancak hikayenin geri kalanında işler daha da garipleşir. Doktor idrardan içerek gayb alemini keşfeder cemaat bu insan idrarı olamaz diyerek şeyhi görmek için huzuruna gider. En sonunda da şeyhin nazarı ile hepsi velayet mertebesine erişmiş olur yani henüz Müslüman olmuş bir Yahudi cemaatini veli

yapmak için Abdülkadir Geylani'nin tek nazarı yetmiştir. Bunun benzeri bir hadiseye yirmi sekizinci menkıbede de rastlamak mümkündür. Menkıbeye göre müridi bugün kendisinden bir harikuladeli  görmedi ini söyleyince Abdülkadir Geylani huzuruna topladı ı 140 fası ı tek nazarıyla ehlullah makamına eriştirmiştir.

Kişilerin hidayete erdirilmesinin yanı sıra gözden düşen veya dinden çıkmış kişilerin Abdülkadir Geylani'nin inayeti ile daha yüksek makamlara erişmelerine ilişkin menkıbelerde sıklıkla tekrar edilen menkıbe çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örne in otuz dokuzuncu menkıbede merdut olan bir kimse üç yüz altmış evliyanın huzuruna  ıkararak onlardan yardım ister ancak hi birinin duası kabul olunmaz. Kişio lu en sonunda Abdülkadir Geylani'nin huzuruna gelerek ondan yardım ister onun duası biraz g         de olsa Allah'ın mahbubu oldu u i in kabul edilir. Burada dikkat  eken husus di er şeyhlerin duası kabul olunmazken Allah'ın Abdülkadir Geylani'nin s    ne itimat vesilesiyle kişinin affedilmesidir ki bu şeyhin b        n  en iyi vurgulayan olaylardan birisidir.

Altmış d       menkıbede velayetten düşen bir kimse Abdülkadir Geylani'nin dergahının topra ını y   ne s       makamina geri iade edilir. Bu hikayede de g         ki g      de dahi g       evliya eşyalarına ve dergahlarına g         h       ve onların kutsal oldu u inancının k       eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Bu eşyalara atfedilen kutsallık ve makamından düşen kişilerin makamlarına iade edilmesi  rne i yetmiş yedinci menkıbede anlatılan hikayede de kendisine yer bulmuştur. Bu menkıbede de bir sema esnasında Abdülkadir Geylani'ye teslim edilmek      emanet alınan paraya basan Nizamettin Narnauli makamından düşer ancak daha sonra Gavs-ı Azam'ın dilemesi ile Allah tarafından eski makamına geri iade edilir. Yine altmış altm   menkıbede ise taundan kırılan şehir halkının Abdülkadir Geylani'nin dergahının bah esinde piş en sebzelerden yiyerek şifa bulmaları anlatılır. Bu hikayelerden anlaşılmaktadır

ki Abdülkadir Geylani evliyaların en üstünü olmakla birlikte hiçbir evliyaya verilmeyen himmet tasarrufu ona verilmiştir.

Abdülkadir Geylani'nin kerametleri incelendiğinde Hz. Peygamber ile benzerlik gösterdiği bir özellik daha göze çarpmaktadır. Altmış beşinci menkıbeye göre tıpkı Hz. Peygamberin cinlerin de peygamberi olduğu gibi Abdülkadir Geylani de aynı zamanda cinler tarafından kabul edilmiş bir şeyhtir. Bu menkıbe anlatır ki bir gün bir alim yolda gördüğü bir yılanı bildiği bir hadise istinaden öldürür. Yılanı öldürdükten kısa bir süre sonra bir fırtına çıkar ve alim ortadan kaybolur. Kendisini cinler aleminde bir mahkemede bulur. Öğrenir ki öldürdüğü şey sadece bir yılan değil aynı zamanda cin padişahının oğludur. Mahkemeden kısas kararı çıkar tam kısas uygulanacakken alim Abdülkadir Geylani'nin ismini vererek canını kurtarır. Abdülkadir Geylani'nin ismini duyan cin padişahı adamı affederek oğlunun cenaze namazını alime kıldırır daha sonra ona hilat giydirerek yeryüzüne geri yollar. Burada görüldüğü üzere alim diğer hiçbir dini unsuru ve figürü değil sadece Abdülkadir Geylani'nin ismini kullanarak ölümden kurtulur. Çünkü Abdülkadir Geylani cinler tarafından dahi kabul edilecek bir velayet makamına sahiptir. Musannif burada bir kez daha şeyhin büyüklüğünü çarpıcı bir şekilde yansıtacak bir menkıbeye yer vermiştir.

Abdülkadir Geylani'nin kerametlerinin anlatıldığı menkıbeler içerisinde on altıncı menkıbe içerisinde Türk mitolojisinden esintiler barındırması açısından dikkat çekicidir. Bu menkıbeye göre şeyhin müritlerinden birisi vefat eder bunun üzerine evlatları kaybettikleri kişinin geri gelmesi için şeyhten yardım isterler. Bu durum üzerine Abdülkadir Geylani gayb aleminde Azrail'i bularak ondan müridinin ruhunu geri ister. Olumlu bir cevap alamayınca Azrail'in ruhları topladığı sepetin kapağını açarak bütün ölmüş ruhları serbest bırakır. Olaylar ilerde daha da ilginçleşir zira Azrail bu durumu Allah'a şikayet ettiğinde olumlu bir geri dönüş

alamaz. Ona Abdülkadir Geylani'nin Allah'ın mahbubu olduğunu ve müridinin ruhunu geri vermiş olsa böyle bir durumla karşılaşmayacağı anlatılır. Bu anlatının çok benzerine Türk mitolojisinde Burkut Baba örneğiyle rastlamak mümkündür. O anlatıdaki ufak farklılıklardan birisi Burkut Baba'nın cam şişeyi kırarak ruhları serbest bırakmasıdır.¹²⁶ Söz konusu ufak farklar dışında musannifin Şeyh Ebu el-Hasan er-Rıfā'i'den naklettiğini belirttiği bu hikayenin benzerlik oranı dikkate şayan derecede fazladır.

Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünün makamının fazlasıyla yüceltildiği bir başka menkıbe on ikinci menkıbedir. On ikinci menkıbeye göre Abdülkadir Geylani'nin ismini abdestsiz söyleyen kişiler başı gövdesinden ayrılmak suretiyle helak olmaktadır. Daha sonra Hz. Peygamberin ricası ile bu işten vazgeçilir ve Abdülkadir Geylani bu kişileri affeder. Böyle bir olayın var olduğunu ancak sonradan vazgeçildiğini aktaran bu hikaye şeyhin makamının ve kerametlerinin olduğundan fazla abartıldığını gözlemleyebildiğimiz en açık menkıbelerden birisidir. Musannif bu menkıbenin inandırıcılığını yirmi beşinci menkıbede detaylarla pekiştirmektedir. Daha önce zikredildiği üzere yirmi beşinci menkıbede derviş tazim gösterilen kişinin ismini öğrenmeye çalışırken birtakım zorluklarla karşılaşır zira ismini sorduğu kişiler adapsızlık yapmamak adına abdestsiz Abdülkadir Geylani'nin ismini söylemeye yanaşmamaktadırlar. Derviş daha sonra o kavmin büyüklerinden Abdülkadir Geylani'nin ismini öğrenmeyi başarmıştır. Bu menkıbede Abdülkadir Geylani'nin neredeyse Allah ve peygamberi kadar tazime layık olduğu mesajı okuyucuya aktarılmaktadır.

Menkıbelerin sonuna doğru yaklaşırken bizi ilginç bir keramet hikayesi daha karşılamaktadır. Seksen dokuzuncu menkıbede günlerin ayların ve yılların

¹²⁶ Hikayenin Burkut Baba ile olan versiyonu için bkz; Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi 2*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2021, s.90-91

yeni yıl öncesinde ve cuma günlerinde tek tek Abdülkadir Geylani'ye rapor verdiği anlatılmaktadır. Bu raporda o yıl veyahut o hafta içerisinde olacak olaylar Abdülkadir Geylani'ye bildirilmektedir. Her ne kadar bu olayların Allah'ın dilemesi ile olduğu düşüncesi hikayenin alt metninde yer alsada geleneksel İslam inancında gaybı Allahtan başka kimsenin bilemeyeceği yargısına mugayir olması dolayısıyla bu menkıbeyi tartışmaya açık başka bir menkıbe olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

İkinci başlık altında ele alınmaya değer son bir menkıbe ise doksanıncı menkıbedir ki bu menkıbede de Abdülkadir Geylani tıpkı doğumunda olduğu gibi ölümünde de keramet göstermektedir. Azrail tarafından bildiren ve serlevhasında dostundan mahbubuna yazan bir mektup kendisine ulaştırılır. Ancak öleceği Abdülkadir Geylani'ye zaten yedi gün önceden bildirilmiştir. Şeyh bu sürede bütün müritlerinin kurtuluşu için bolca dua etmiş ve kıyamete kadar olan bütün müritlere şefa'at edebilmek için secdeye kapanmıştır. En sonunda kendisine Fecr Suresinin 28. Ayeti¹²⁷ ile seslenilir ve bunun ardından Abdülkadir Geylani ruhunu teslim eder.

Bütün bu değinilen menkıbelerin yanı sıra Abdülkadir Geylani'nin; devesini kaybeden bir adamın devesini bulmasına yardım etmesi, mezardaki ölü ile konuşması, Hintli bir müridini İslami usullere göre defnettirmesi, kendisine yetişemeyen bir kimseyi mezarından kalkarak müridi yapması ve uzakta olmasına rağmen ayakkabısını fırlatarak bir kadın müridinin iffetini korumasına yardım etmesi gibi kerametlerine ve nicelerine rastlamak mümkündür. Ancak bu tür kerametler nicelik olarak bir hayli fazla olduğundan çalışmanın ana fikrinin daha rahat anlaşılabilmesi adına sadece önemli mesajlar içerdiği düşünülen menkıbeler

¹²⁷ "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!"

derin incelemeye tabii tutulmuştur. Kerametleri ele alan menkıbelerin tamamına çeviri kısmından ulaşmak mümkündür.

3.2.3 Dokuz İmamın Bütün Faziletlerinin Abdülkadir Geylani’de Toplandığını Anlatan Menkıbeler

Üçüncü başlık altında toplanacak menkıbe sayısı az olmakla birlikte içerdiği mesajlar bir hayli önem arz etmektedir. Bu başlık altında toplanan menkıbelerde Şii düşüncede hakim figürlere karşılık Sünni bir figür çıkarma amacı gözlemlenmektedir. Nitekim bütün menkıbe boyunca Hz. Peygamber başta olmak üzere bütün ehl-i beytine ve on iki imama saygıda kusur edilmezken ehli sünnet inancı dışındaki düşüncelerin hak yoldan sapmak olduğu düşüncesi yer yer dile getirilmektedir. Örneğin altmış ikinci menkıbede Bağdat halifelerinden Mutezile’ye mensup bir halifenin Abdülkadir Geylani tarafından değer görmediği aktarılmaktadır. Bu menkıbenin hemen ardından altmış üçüncü menkıbede ise Rafizi bir adamın Abdülkadir Geylani tarafından hidayete erdirilmesi anlatılmaktadır. Bu yüzden ehli sünnet Sünni inancını güçlendirebilmek adına Abdülkadir Geylani bu görüşün önderi olarak seçilmiş ve onun dokuz imamın bütün makamlarını kendisinde cemettiği anlatısı eser içerisinde işlenmiştir.

Üçüncü grup menkıbelerde dikkate şayan ilk husus Abdülkadir Geylani’nin genelde “seyit” olarak anılmasına karşın mezkur anlatılarda Hz. Hasan soyundan olduğunun öne çıkarılarak aynı zamanda “şerif” olduğuna vurgu yapılmasıdır. Bu durum Hz. Hüseyin aracılığıyla yükselen Şii inancına bir alternatif oluşturma çabasının yansıması olarak görülmektedir. Örneğin onuncu menkıbede Hz. Hasan’a kardeşi Hz. Hüseyin’in soyundan dokuz imam gelecekken onun soyundan tek imam geleceği ve mertebe-i velayet ile makam-ı imamiyetin sadece onda toplanacağı müjdelendir. Daha sonra bu kişinin Abdülkadir Geylani olacağı Hz. Hasan’a bildirilir. Buna benzer anlatıları yirmi dokuzuncu menkıbede defalarca görmek

mümkündür. Eserdeki en uzun anlatıma sahip olan bu menkıbede bahsedilen görüşü destekleyen birden fazla hikaye mevcuttur.

Yirmi dokuzuncu menkıbede yer alan ilk hikayeye göre bir gün Hz. Peygamber Hz. Fatıma'nın evine gider. Torunları ile ilgilenmeye başlar ama Hz. Hasan'a biraz daha fazla ihtimam gösterir. Hz. Fatıma bunun nedenini merak ederek mübarek babasından sorar. Hz. Peygamber ona Hz. Hüseyin'den dokuz imamın meydana geleceğini ve bunların makamlarının çok âli olacağını ancak Hz. Hasan'dan sadece tek imam geleceğini bu imamın isminin Abdülkadir olacağını, dokuz imamdan sonra geleceğini ve her vefat eden imamın makamlarının ona aktarılacağını en sonunda ise tamamının makamının onda toplanacağını müjdeler. Yine menkıbede anlatılan başka bir hikayeye göre Hz. Peygamber aynı müjdeyi bizzat Hz. Hasan'ın kendisine de verir. Bütün bu anlatıların içerisindeki esas mesaj dokuz imamın hepsinin büyük ve yüce isimler olduğu makamlarının yüksek olduğu ama Abdülkadir Geylani'nin makamının onların makamlarını bünyesinde toplayan yegane kişi olduğundan hepsinden daha yüksek mertebede olduğudur.

Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünün diğer imamlar tarafından kabul edildiği mesajını içeren menkıbelere de rastlamak mümkündür. Örneğin yine yirmi dokuzuncu menkıbede dördüncü imam olarak kabul edilen Zeynelâbidin'in hilafet hırkasını doğunca Abdülkadir Geylani'ye teslim etmesi için Hızır'a emanet ettiği aktarılmakta ve bir diğer başka örnek olan kırkıncı menkıbede on birinci imam olan Hasan Askeri'nin seccadesini Abdülkadir Geylani'ye miras bıraktığı anlatılmaktadır. Yani aslında hak yolun Abdülkadir Geylani aracılığıyla devam ettiği ve bunun on iki imam tarafından da tasdiklendiği Şiiliğe karşı argüman olarak musannif tarafından eserine eklenmiştir.

Üçüncü başlık içerisinde dahil edilebilecek olan son menkıbe otuz beşinci menkıbedir. Bu menkıbede Abdülkadir Geylani'nin diğer imamlardan üstün olduğu direk Hz. Peygambere müjdelenmektedir. Menkıbeye göre Hz. Peygamber bir gün kayluleye yattığı esnada bir rüya görür. Rüyasında kızı Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin yanında on tane meşale yanmaktadır. Bu meşalelerden dokuz tanesi bir tarafta toplanmışken geriye kalan tek bir tanesi diğer tarafta yalnız başına durmaktadır. Daha sonra bir araya toplanmış olan dokuz meşalenin ateşinin tamamının tek başına duran meşaleye aktarıldığı görülür ardından bu meşalenin Abdülkadir Geylani olduğu Hz. Peygamber'e müjdelenir.

Ortak anlatılara sahip bütün menkıbelere bakıldığında aslında dokuz imamın büyüklüğünün kabul edildiği ancak onların ardından hak yolun Abdülkadir Geylani ile devam ettiği anlatısının yer aldığı görülmektedir. Neredeyse bir peygamber salahiyyetine sahip olan Abdülkadir Geylani'nin hak yolun bütün makamlarını kendisinde toplamasının doğallığının yanı sıra Şii düşüncelere karşılık Sünni bir propagandanın varlığı açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim buradan dönemin Doğu Türkistan coğrafyasında Sünniliğin sağlam bir yere sahip olduğunu ve musannifin de bu görüşün sıkı bir destekçisi olduğu tespit etmek mümkündür. Zaten Hocaların uzun yıllar hüküm sürdüğü mezkur coğrafyada aksini düşünmekte pek olası görünmemektedir. Anlaşılmaktadır ki günümüz geleneksel İslam inancına uygun bir görüşe sahip olan Doğu Türkistan coğrafyasında heteredoks inançlar kabul görmemiş ve düzeltilmesi, hak yola döndürülmesi gereken görüşler olarak nitelendirilmişlerdir.

3.2.4 Abdülkadir Geylani'nin Kişilik Özelliklerini Anlatan veya Sıfatları ile Makamlarını Öven-Yücelten Menkıbeler

Dördüncü başlık altında toplanan menkıbelerde kerametlerin işlenmesinden daha çok Abdülkadir Geylani'nin günlük yaşamındaki iyi halleri övülür ve

kendisine ihsan edilen makamlar aracılığıyla Abdülkadir Geylani yüceltilir. Bu tür menkıbelere eserin hemen başında rastlamak mümkündür. Nitekim üçüncü menkıbede onun günlük davranışlarından örnekler verilerek (elbisesinin hoş kokması, yarım ser pirinçle iftar yapması, kibleye doğru oturup saygı göstermesi, her daim zikir halinde olması gibi) şeyhin günlük yaşamında da örnek bir karakter olduğunun altı çizilmek istenmiştir. Üçüncü menkıbenin hemen ardından dördüncü menkıbede bu sefer kendisine hem aşıklık hem maşukluk makamının verilmesi anlatılır. Hikayeye göre Abdülkadir Geylani henüz Geylan'da iken hatiften bir ses duyar ve ses ona aşıklık ya da maşukluk makamından hangisini istediğini sorar. Abdülkadir Geylani bu durumu annesiyle istişare eder normalde annesi ona maşukluk makamını seçmesini tavsiye eder ancak Abdülkadir Geylani buna razı olmayarak tek istediğinin Allah'ın razı olduğunu ifade eder. Bu olayın ardından hatiften tekrar bir ses işitilir ve bu davranışından ötürü her iki makamın da ona verildiği ve Allah'ın hem aşığı hem de maşuğu olduğu kendisine iletilir. Yine burada dikkat çeken husus Abdülkadir Geylani'nin makamlardan ziyade tek gayesinin Allah'ın rızası olduğunun belirtilmesidir. Zaten tasavvuf büyüklerinde gözlenen en önemli hasletlerden birisi de yek gayenin Allah sevgisi ve rızası olmasıdır. Bunun bir diğer örneğine Yunus'un "*Cennet Cennet dedikleri birkaç köşk ile birkaç huri. İsteyene ver onları, bana seni gerek seni*" dizelerinde rastlamak mümkündür.

Otuzuncu menkıbeye gelindiğinde Abdülkadir Geylani'ye ihsan edilen bir makam daha karşımıza çıkmaktadır ancak özelliği itibarıyla bu makam belki de makamların en özeli ve en üstünüdür. Verâ-ül Verâ olarak adlandırılan bu makam ötelerin ötesi anlamına gelir ve menkıbeye göre söz konusu makam Hz. Muhammed ümmetinden daha önce sadece iki kişiye (Behlül Dâna ve Cüneyt Bağdadi) verilmiştir, Abdülkadir Geylani ise bunların sonuncusudur. Bu makamı bu kadar

özel kılan husus aslında bu terimin Allah'ın bilinmezliğini anlatan bir mahiyete sahip olmasıdır. Sözlük anlamı *“Allahü teâlânın nasıl olduğunun bilinemeyeceğini ve akıl ile anlaşılamayacağını, idrâk olunamayacağını ifâde eden dînî bir terim.”* olan Verâ-ül Verâ aslında yaratıcı ile özdeşleşmişken Abdülkadir Geylani bu makama erişebilen çok seçkin kullardan bir tanesi olarak anlatılmaktadır. Daha da ötesi menkıbeye göre Abdülkadir Geylani'den sonra bir daha Verâ-ül Vera makamına sahip kimse gelmeyecek bu makam onda kıyamete kadar sabit kalacaktır. Onun tıpkı dokuz imamın makamlarını kendisinde topladığı gibi bazı diğer makamları da kıyamete kadar bünyesinde topladığını aktaran menkıbelere birden fazla şekilde rastlamak mümkündür. Örneğin yetmiş üçüncü menkıbeye göre kadr-i mutlak ona bahşedilmiştir ve Kadiriyye makamı da kıyamete kadar onda kalacaktır. Şeyhi yüceltme görevi gören bu menkıbeler aynı zamanda tasavvufi makamlar ve dereceleri hakkında da bilgi vermeleri nedeniyle oldukça önem arz etmektedirler.

Abdülkadir Geylani'ye verilen makamlar konusunda değinilmesi gereken son ve belki de en önemli husus onun Gavs ve hatta Gavs-ı Azam olmasıdır. Tasavvufi mertebeler içerisinde en yüksek mertebelerden birisi olarak kabul edilen Gavsılık makamı *“velîler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin mânevî yöneticisi olduğuna inanılan en büyük velinin¹²⁸ sahip olduğu makama verilen isimdir.”* Abdülkadir Geylani de bu makama erişmiş evliyalardan bir tanesidir ve ona Gavsılık hilatı bizzat Hz. Peygamber tarafından giydirilmiştir. Altmışıncı menkıbede aktarılan hikâyeye göre Abdülkadir Geylani bir gün kürsüdeyken karşıdan Hz. Peygamber ile Hz. Musa'nın geldiğini görür. Hz. Peygamber Hz. Musa'ya onun ümmetinde böyle biri olup olmadığını sorar ve olmadığı cevabını alır. Daha sonra elindeki hilatı Abdülkadir Geylani'ye giydirerek tükürüğü üç defa ona sürer.

¹²⁸ Süleyman Ateş, “Kutub”, *DİA*, C.26, Ankara 2002, s.498

Tükürük motifi İslami menkıbelerde sıklıkla kullanılan motif olmasının yanı sıra bu eserde de kendisine yer bulmuştur. Bahsedilen şekilde Gavslık makamına erişen Abdülkadir Geylani ferdiyet makamına ulaştığı için (hatta yukarıda değinildiği üzere o ferdiyet makamını dahi aşıp Verâ-ül Verâ'ya ulaşmıştır) Gavs-ı Azam makamını da deruhte etmiştir. Abdülkadir Geylani ile en çok ilişkilendirilen sıfat da zaten Gavs-ı Azam sıfatıdır. Eser içerisinde Abdülkadir Geylani'nin künyesi zikredilirken bu sıfat neredeyse her defasında kendisine yer bulmuş ve tasavvuf tarihinde de Gavs-ı Azam makamı Abdülkadir Geylani ile özdeşleşmiştir.

Abdülkadir Geylani ile bu başlık altında değerlendirebilecek bir başka ilginç husus onun Hanbeli mezhebine mensup olmasıdır. Günümüzde de Körfez ülkeleri dışında fazlaca mensubu bulunmayan bu ameli mezhebin varlığını sürdürmesi eserde Abdülkadir Geylani'nin bu mezhebe mensup olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Yetmiş beşinci menkıbede anlatılana göre başta ameli olarak Şafii mezhebine mensup olan Abdülkadir Geylani Hz. Peygamber'in ricası ile Hanbeli mezhebine dahil olmuş ve böylelikle yok olmaya yüz tutmuş olan bu mezhep tekrar canlanmış, mezhebe intisap edenlerin sayısı artmıştır. Hemen ardından yetmiş altıncı menkıbede ise Abdülkadir Geylani'nin neden Hanefi mezhebini seçmediğinin aktarıldığını görmekteyiz. Menkıbede İmam Azan Ebu Hanife ile konuşan Abdülkadir Geylani neden Hanbeli mezhebini seçtiğini iki şekilde açıklamaktadır; Birinci sebep önceki menkıbede belirtildiği üzere Hanbeli mezhebinin takipçisinin çok az olmasıdır ikinci sebep ise Hanbelilerin miskin (mala tamah etmeyen malı olmayan) olmasıdır. Bu iki menkıbe ile Abdülkadir Geylani'nin neden Hanbeli olduğu hususuna başarılı bir açıklama getirilmektedir.

Eser içerisinde Abdülkadir Geylani'nin günlük hayattaki iyi davranışlarına dair örneklerle rastlamak da mümkündür. Örneğin kırk birinci menkıbede Abdülkadir Geylani'nin sıklıkla köle azât ettiğinden bahsedilmektedir. Eserin

yazıldığı coğrafya göz önüne alındığında bu menkıbenin kendisine yer bulması ilginçtir. Zira Türkistan coğrafyası Rus işgali zamanında dahi köle ticaretinin canlı kaldığı bir bölge olduğu bilinmektedir. Bütün bunlara rağmen musannifin buna eserinde yer vermesi kayda değer bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Abdülkadir Geylani'nin günlük hayatındaki iyiliklerine dair bir başka anlatıya kırk dördüncü menkıbede rastlamaktayız. Bu menkıbede Abdülkadir Geylani'nin elbiselerini yeni olsalar dahi sürekli fakir ve muhtaç kişilere bağışladığı anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in de sünneti olan bu davranışın iyiliği ve güzelliği musannif tarafından övülmüş ve Abdülkadir Geylani'nin dedesinin yolundan ilerlediği mesajı aktarılmaya gayret gösterilmiştir. Abdülkadir Geylani'nin söz konusu olan bütün makamları gelmiş ve geçmiş tüm evliyalar tarafından da kabul edilmiştir. Değerlendirme bölümünün son alt başlığına da eser içerisinde bu konuyu ele alan menkıbeler dahil edilmiştir.

3.2.5 Abdülkadir Geylani'nin Büyüklüğünün Diğer Evliyalar Tarafından Kabul ve Tasdik Edildiği Menkıbeler

Değerlendirme bölümünün girişinde ifade edildiği üzere gayb aleminin tasvir edilirken açıklanan terimlerden birisi olan kadem-i münasebet eserinde en sık tekrarlanan unsurlardan birisidir. Menakıpnamenin neredeyse başından sonuna kadar Abdülkadir Geylani'nin ayağının diğer evliyaların boynunda olduğu vurgusu kendisine yer edinmiştir. Bundan dolayı söz konusu durumu değerlendirme ve söz konusu durumu içeren menkıbelere yakından göz atma ihtiyacı hasıl olmuştur.

Menkıbelerdeki anlatılara bakıldığında evliyaların Abdülkadir Geylani'ye boyun sunmalarının onun doğumundan önce başladığı görülmektedir. Seksen ikinci menkıbede anlatılan hikayeye göre henüz Abdülkadir Geylani dünyaya gelmezden evvel on dört ehlullah meşayih Hz. Peygamber'in soyundan Abdülkadir isminde birinin geleceği ve bu gelecek kişinin “heze 'ala ragabetin külli veliullah”

(Abdülkadir Geylani'nin ayağının bütün evliyalarının boynu üzerinde olduğunu anlatan bu söz menakıpname de sıklıkla kullanılmaktadır) desturunda olduğu Allah tarafından bildirilir. Bunun üzerine on dört ehlullah meşayih daha dünyaya gelmeden Abdülkadir Geylani'ye boyunlarını sunarlar.

İsimleri bilinmeyen evliyaların boyun sunması bir yana spesifik isimlerin de onun büyüklüğünü kabul ettiğine dair birden fazla menkıbeye rastlamak mümkündür. Bu isimlerin en büyüklerinden bir tanesi Şah-ı Nakşibend'dir. Otuz ikinci menkıbede Şah-ı Nakşibend'in Abdülkadir Geylani tarafından müjdelendiği ve onun Abdülkadir Geylani'ye büyük tazim gösterdiği anlatılmaktadır. Kendisine Abdülkadir Geylani'nin kademinin sadece dönemindeki evliyaların boynunda mı yoksa bütün evliyaların mı boynunda olduğu sorulduğunda “onun kademi benim gözümün nurudur gözüm üzeredir” cevabı vererek Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünü tasdiklemiştir. Abdülkadir Geylani'den yaklaşık iki asır sonra yaşamış olan böylesine büyük bir zatın onun büyüklüğünü tasdiklediği hikayenin yanı sıra Abdülkadir Geylani'den önce yaşamış büyük zatların da buna benzer hikayeleri eserde karşımıza çıkmaktadır. Otuz altıncı menkıbede bu sefer Abdülkadir Geylani'den üç asır önce yaşamış olan ve Verâ-ül Verâ makamına erişmiş kimselerden biri olan Cüneyt Bağdati'nin benzer bir anlatının öznesi olduğu görülmektedir. Cüneyt Bağdati sadece yukarıda zikredilen sözün doğruluğunu tasdik etmekle kalmaz aynı zamanda bu söze uymayarak boyun sunmayan evliyanın velayetten düşeceğini de belirtir. Diğer pek çok menkıbede Beyazıd-i Bistami, Ahmed Faruk el Serhendi ve Hızır aleyhisselam gibi pek çok tanınmış figürün onun büyüklüğünü tasdik ettiği hikayeler yer almaktadır. Gelmiş geçmiş tüm evliyaların Abdülkadir Geylani'ye boyun sunmaktan imtina etmedikleri anlatısını menakıpnamede Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünü öven en güçlü anlatımlardan birisi olarak kabul etmek hiç şüphesiz yanlış olmayacaktır.

Cüneyt Bağdadi tarafından dile getirilen Abdülkadir Geylani'ye boyun sunmayan kişinin velayetten düşeceği anlatısını destekleyecek mahiyette ilginç bir hikaye elli altıncı menkıbede karşımıza çıkmaktadır. Hikayeye göre boyun sunma emrine riayet etmeyen Şeyh Za'an isimli bir zata Abdülkadir Geylani domuz bakan kişi kademimim altında olamaz diyerek bir nevi beddua eder. Bu zat bir gün iki müriti ile Mekke'ye gitmek üzere yola koyulur. Müritlerinden birisi yine tasavvufun önde gelen isimlerinden Mantıku't Tayr eserinin sahibi Feridüddin Attar'dır. Bu zat yolda iken bir Hristiyan kızı görerek ona vurulur. Kız da onun aklını çelmekten geri kalmaz. Daha sonra şeyhe damatlık için iki şey şart koşulur. Adete göre damat bir domuz yakalayıp getirip pişirmeli daha sonra bir elinde domuz eti ve şarabı taşıırken aynı anda diğer eliyle gelini taşımalıdır. Şeyh, İslam'ın pek çok emrine aykırı olan bu istekleri reddedemez neticede yapmaya girişir. Bu durumu gören müriti Feriddüddin şeyhi için çıkar bir yol aramaya koyulur. Daha sonra Gavstan istimdat istemek aklına gelir. Neticede talebi kabul olur şeyh elindeki şarapları düşürerek pişman bir şekilde kendini Bağdat'a doğru atar. Sonunda Gavsın merkadına gelerek af diler. Gavs onun affedilmesini bildirir ancak bu isteği başlarda Gavsı saygısızlık yaptığı gerekçesiyle geri çevrilir. Daha sonra Gavsın ısrarları sonrasında Şeyh Za'an affedilir. Burada bir başka dikkat çeken husus şeyhin Gavsı edepsizlik yaptığı gerekçesiyle hemen affedilmemesi ve sonra Gavsın Allah katındaki değerine istinaden ısrarlar neticesinde affedilmesidir. Hikayede görüldüğü üzere Abdülkadir Geylani'ye itiraz eden kimse İslam'ın temel yasaklarını çiğneyecek kadar kötü bir hale bürünmektedir. Söz konusu hikaye şeyhin büyüklüğünü pekiştirmek adına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Abdülkadir Geylani'nin bütün evliyalarından üstün olduğu argümanına örnek gösterilebilecek son bir anlatıya yetmiş dördüncü menkıbede rastlamaktayız. Oldukça iddialı bir mesaj içeren hikayeye göre her veli velayet makamına

ulaşmazdan evvel mutlaka Abdülkadir Geylani'den icazet almak zorundadır. Ancak bu icazet alındıktan sonra velayet makamına erişmeleri mümkün olmaktadır. Aslında bu durum Abdülkadir Geylani'nin bütün evliyaların piri olduğu düşüncesinin en net yansımalarından birisidir. Bütün evliyaların ona boyun sunması ve boyun sunmayanların adeta cezalandırması örneklerinde görülen Abdülkadir Geylani'nin en büyük evliya olması mesajı bu menkıbede çok daha açık bir şekilde görölmektedir.

Her ne kadar eserde doksan bir menkıbe yer aldığı kabul edilse de son menkıbe muhtevası itibariyle kendisinden önceki anlatılardan epey farklılık göstermektedir zira son menkıbede bir hikaye anlatılmamakta onun yerine bir istimdat namazı tarif edilmektedir. Şeyhten himmet isteme yolu olan bu metodun doğru uygulanışını musannif pek çok kaynaktan derleyerek eserine eklemiştir. Kaynaklarının çoğunun ufak farklılıklarla temelde aynı uygulamayı anlattığı mezkur istimdat yönteminin uygulanışı şu şekildedir; kişiden önce iki rekat nafil namaz kılması istenir. Namazda okunacak surelere farklı tavsiyeler bulunmakla birlikte genellikle Fatiha'dan sonra on adet İhlas suresi okunması salık verilmiştir. Daha sonra namazını bitiren kişiden yönünü Abdülkadir Geylani'nin metfun Irak tarafına çevirerek on bir adım atması istenir. Kişi adımları atarken bu menkıbede içerisinde verilen ve Abdülkadir Geylani'yi tazim amacı güden pek çok ismi zikreder. Adımları atmayı tamamlayan kişi hacetini söyleyerek Abdülkadir Geylani'den yardım ister ve ritüeli tamamlar. Bu menkıbe içerisinde ritüelin nasıl gerçekleştirileceğı çeşitli kaynaklardan atıflarla defalarca tekrarlanmaktadır. Burada ana fikir şeyhin ölümünün anlatıldığı menkıbede görüldüğü üzere onun kıyamete kadar tüm müritlerine himmet etmeye muktedir olduğu inancıdır. Oldukça ilginç bir anekdot olan bu ritüelin anlatılmasıyla musannif doksan bir menkıbeyi tamamlar.

Son olarak menkıbelere bir bütün halinde göz atıldığında musannifin titiz bir çalışma sonucunda Abdülkadir Geylani'nin büyüklüğünü ve mertebelerini en doğru şekilde aktardığı tespitini yapmak mümkündür. Doksan bir menkıbeyi farklı ravi ve kaynaklardan bir araya getiren musannif büyük saygı duyduğu ve himmetini talep ettiği Abdülkadir Geylani'ye tazim gösterme işinin altından başarıyla kalkmayı bilmiştir. Eserinin Türkiye Türkçesine transkribe edilmesinde hatalar olması ihtimal dahilinde olmakla birlikte gayemiz onun büyük çaba gösterdiği eserin anlaşılmasını ve varlığını sürdürmesini sağlamaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MENÂKİB-I GAVSİYYE ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU

Dibâce-i menâkıb kitâb hazreti gavsu'l a'zam

(1) Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥim

[1b] (2) Rabbenâ âtinâ min ledünke raḥmeten ve heyyi' lenâ min emrinâ (3) reşedâ sipas 'azim ve sitâyiş cesim ḥâza-ı (4) ḥüdâvend 'alem ve şâni' kadîmdür kim ḥâk keşifğa (5) ruḥ laṭif 'atâ eyleb nüfḥate fiha men ruḥı (6) tâci birle mütevvic kıldı gâyet raḥmetdin (7) 'ulemâ-ı ümmetni vaḥdâniyyeti işbâtığa zât aḳiddesi (8) ve melâiketihî muḳaddesi kâtârıda şâhid 'adil sinâb (9) şehidallahu ennehu lâ ilahe illa huve vel melâiketu ve ulul 'ilmi (10) kâimen bil kıst revâcı birle mürevvic eyledi ḥamden sümme [2a] (1) ḥamden lillâh ḥabîb ḥüdâ ṭabîb 'illet kenâ' a'ni Ḥazreti (2) Muḥammed Muştafa şallallâhu 'aleyhi vesellem şerâfetleridin bu ümem-i (3) 'âşiyeni ümem-i zihğa tafazzul eyleb küntüm ḥayrâ ümmetin (4) ḥil'at ve revâcı birle serefrâz kıldı iḥsân (5) bigâyet ve in'âm bi-nihâyetdin bendeleri rız-(6)kığâ kefil bulub ve mâ min dâbbetin fil arzı illâ 'alallâhi (7) rızkuhâ ni'met firâvân ve kerem bi-pâyân birle özi-(8)niñ gayrıdın bi-niyâz eyledi **naẓm** ḥamdullâh ve aḥadu'l gaffâr (9) vela eş-şükr râḥimu's settâr heme yâ zu'l celâl ve'l ikrâm (10) raḥmetiñ ḥanıdın tâpıb in'âm keremiñdin tâpıb (11) nevâzişler laṭif in'âm birle baḥşlar kâmrânlarını [2b] (1) şâd tutkucısın ḥastalar könklini açkucısın (2) yâğsa raḥmet seḥâbıdın nisân küfr İslâm mezra'ı yeksân (3) şarşar ḳahrıñ ol zemânge uzub âd(?) koy meni pişediñ uçurub (4) ol zemân raḥmetiñ Nesimi eyit âteş-i Nemrûd içre gülizâr ḥayat (5) pur ḥumâ raḥmetiñ eşkin aç ma'na gevherlerini könklüme sâç (6) til kilidini gevher efşân kıl kılmam tevkini dürefşân kıl (7) fikriyyetim gülşenini kıl abâd bi'l nebi ve ila illâ emcâd ve şalavât (8) zâkiyât ve taḥiyyât-ı nâmiyât ḥazreti ḥoceka niyât (9) 'aleyh efḍalu's şalavât ve ekmelu'l taḥiyyât işârı bulğây kim (10) 'illet 'âşiyân za'if mizâc telḥkâmlarığa

şefâ‘ ati (11) li ehli’l kebâyir min ümmeti nûşda ruseyn tertib berdi [3a] (1) ve renc hırmân zehr âşâmlarığa men kıale lâ ilahe illallâh (2) de hale’l cenneti terre yâkın tertib eyledi ‘ âşî ümmetlerni (3) zılâlat hâristânıdın hidâyet gülistânığa başlamak (4) üçün aşhâb-ı ‘ izâmını aşhâbi ken-nücûm bieyyihi mekteyüm (5) ihtedeytüm feleki üzre olturguzdı ve din-i millet-i hall (6) ‘ aqdin beyân kılmâk üçün ‘ ulemâ-ı kirâmnı ‘ ulemâ-ı (7) ümmeti ke enbiyâ-ı benî İsrâ’ il cergesinde turguz-(8)dı ve şallallâhu ‘ aleyhi hayri halkıh Muhammed ve ila ecma‘ in ve ‘ ala min (9) teb‘ ahim ‘ ala yevmiddin bi-rahmetike yâ erhame’ r râhimîn **naẓm** bārce resul hayli öze server ol cinnü sırrı peygamber-i evvel ol kad (11) müteyyide bulsa sengâh iştibâh küntü nebiyyen anka rûşen guvâh [3b] (1) kurb-ı ilahi cemniniñ küli şümme din-i külşeniniñ bülbüli beher feşâhat (2) şedefiniñ dürigân melâhatnıñ irür mevlid-i vera (3) sercâğı rahşini sorgân zemân cilve kahidur bu tokuz âsumân (4) belki kâlib cerh tevbin yer gibi ‘ arş fezasıdın ötüb (5) merkebi kurb mekânın kılib aramgâh haqq keremidin tâpbân (6) ‘ azze câh anda yetib yetmeyen anda hayâldürki kıuds içide (7) tâfîb vişâl her ne arâdıki köngül kâtıb biriğa (8) on onığa miñ bahş eyitib tañrı kılib öz keremidin (9) seni ‘ afv kerem mahzeniniñ hâzini ol kün bulgânda şefî‘ ümem-(10)me eylekil rumnı ‘ âşini hem **ammâ ba‘ d** fuzâlâ-ı hayliniñ şâhib (11) destgâhları ve tarafen zümresiniñ remz ağahları nokta [4a] (1) subh-ı imâ şenâslar tabi‘ selimi edâ fehim şâhib-ı kıyâs-(2)lar zihn-i müstakimlerigâ hafâ perdeside mestur kılmağâ-(3)ykim ol âfitâb felek ‘ adâlet vema hitâb berc (4) şerâfet aşâlet bâğınıñ küli feşâhat bâğı-(5)niñ bülbüli ‘ âciz biçârelerğa dâru’l emân Hoten memleketğa (6) hükümrân a‘ ni Muhammed İbrâhim Bik ibn Aq Bik zılâllâhu¹²⁹ (7) zılâl ra’fete ‘ ala ru’usu’l tâlibin ve ebkâh bi’l ferreti (8) ve’s şerâfeti ‘ ala yevmiddin hükümet âsidin melûl (9) ‘ adl ‘ adâlet birle fakr hâliğa meşgullükdin fâriğ-(10)lık vaktide ‘ ulemâlar birle kitâb-ı hânlıkdın könkil (11) ötüb ez el-cümle Hâzreti Ğavş-ı Hamedâni Mağbub-ı Sübhâni [4b] (1) Muhyiddin Ğavşu’l

¹²⁹ Zı yerine tı ile yazılmış ama zı olması muhtemeldir.

A‘zam H azreti Şeyh ‘ Abd lk dir Ceyl ni (2) ra‘iyall hu ‘ anhn n  men k bları n zarları a kelmek (3) birle m t la‘ a k lib ol h zretni  keş ker m t (4) mertebe ve ma‘ m tl r n m Ő hede eyleb Őal h (5) eşeri k nk lleride ber-k r r ‘ az zler a ‘ a ide ve ihl Ő-(6)ları p yid r bul  n sebebdin bu ‘ ulem lar ma‘ rekeside (7) c hillik a minib ve fu al lar silkide fu  lilik (8) birle mu‘ ayyib d n  ve ris ller ma‘ rekeside n d n ve n -res  (9) Mu ammed ‘ Ali a be ar k iltim Ő h t b k ldılar kim ma‘ m t-ı (10) H zreti  av u‘l A‘zam kim her noktası h rik‘  adatda (11) mu‘ cize ne ir ve her fıkrası keş ker m tda t lib ve Ő dik-[5a](1)ları a dilbindird r bul  y kim T rki elf zı birle terc me k ls n (2) ‘ mme-i h l y k ve i temek birle Őal h ve ‘ ib det r z ı (3) k nk lleride ber-k r r t lib-i Ő diklar m t la‘ a k lm k birle (4) ‘ a k mu abbetde p yid r ed-dell  ale‘l h yr ke   ilih me munu birle menke (5) hem bu ‘  lemd  ya Ő at ve a iretde sebep-i nec t (6) bul  y sendin ism-i t lib m Őt k ve ‘ a  k her i tiy k-(7)lar ar  y dig rı b ki  al  y irse bu h km mu kem bir ma kum (8) ve bu h t b-ı m st kem birle me atib ve melz m Őal  m yoklu ı (9) ve h lim feri  nli ıd n h yr n bulub n c ru‘l m mur (10) ma rur h km birle H zreti  av u‘l A‘zam ra‘iyall hu ‘ anh-(11)n n ruh niyyetleridin istimd d tileb T rki elf zı [5b] (1) birle ta‘ bir k lındı ve bill hi‘l ‘ a izeti ve‘t tev  k nazm ey keremi n (2) birle  ok res l bir s z me l tf ile h sn  ab l t lib (3) Ő dikla a ma bul k l ‘  lem-i h hilleg  ma bul k l yetse bu s z-(4)din heme a fey  ‘ m ikki cih n ma Őadı bulsun tam m (5) h Ő emirler  mer  emridin buldu tam m  Őbu kel m (6) metin m lk h ten  zred r ol h k mr n ra ı an n (7) h kmi a p r cev n k nklini h  k ‘ adl a r   b k lib (8) h  n  hem ‘ adl a t lib k lib h  k h cumı bolub n (9) serbeser devlet i b li a devr-i zib-i f ser mir h ten (10) b rce a dilbend ir r h  im y rkend a ferzend ir r A  (11) Bik idi c mle emirler a Ő h  zg ler enc m ise ol [6a] (1) irdi m h ‘ adl ile  z m lkini ab d etib cev  se   b r n (2) Ő d itib Ő r‘ rev   a meded r idi ‘  ciz bi-kesler a (3) ol y r idi cev  se   b b da h tem hem n ‘ adlde yetmey anka (4) n Ő rev n ‘  mr ile devlet bu levb n y r anka p rl r (5) erv h  meded r anka Ő r‘ bile m lk a bir k c niz m (6) rav a-ı cennet

sāri kıldı ḥarām Mir İbrāhim Sāri (7) kılsıñ naẓar el veledü's sırr ebih cilveger fehmi
ferāset (8) ve eflāṭun mişāl 'aql kıyāsetde hümāyun fa'āl (9) cehreside nur sa'ādet 'ayān
kılgān işi bārce (10) 'adālet nişān şer' revāçğa bulub muḳteda 'āciz (11) bi-keslerğa oldur
'aṭā yüzdin ötüb 'ömrini [6b] (1) körsün hüdām dām le el-'izzetü ve'l iḥtirām buldı (2)
tamām üşbu menākıb kitāb evveli dibācesidür bu kitāb (3) üşbu menākıb demekmidin
ğaraż kılmāḳ üçün (4) sözke işāret kim ğaraż bitümekimdür ki meniñ bu kitāb (5) tāpmāḳ
üçün ruḥum ḥidāyet şevāb ruy-ı siḥ (6) şermend-i biçāremiñ nefis belāsığa avāremiñ (7)
cān könkül birle 'ibādetni dem kılmādım aşlā çü 'ibādetni hem (8) kātibdür Mir Yusuf
ibn Molla Raḥim saḳla febnāhıñda (9) ilahi kerim raḥīm kıl ey kerim yā ğaffār bir şıfātıñ
seniñki (10) yā settār yine birdür şıfātıñ ey ḥālik (11) ḥālik ḥamddur biri yine rāzıḳ

Menākıb-ı Һazreti ğavṣu'l-‘aṣam raṣiyallāhu ‘anh

Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥim

[7a] (1) sipān ve sitāyiṣ muḥtaṣdur zāt-ı (2) Һazreti vācibü’l vüçüdġa kim evliyālar kerāmātını (3) enbiyālar m‘ ucizāt ve ḥavārık tetimmesidin kıldı (4) bes bilkil kim her veli bir peyġambeniñ ḳaddleri taḥtıda perveriṣ (5) birle kemāl tābgucıdur her veliniñ kerāmātı evvel peyġamber-(6)nin maḳāmları miḳdārıġa bākıb bulur bes (7) her kiṣikim evliyālar kerāmātıġa münkir bulubdur enbiya-(8)lar m‘ ucizeleriġa münkir bulġānıdur fenā tileyduzmin (9) nefsimiz ṣer ṣurṣurdın y‘ ani ġünāh ve m‘ aṣiyet sādır [7b] (1)bulmāḳdın kiṣikim anı ḥaḳḳ subḥāne ve te‘ ālā rāh-ı rāstġa (2) hidāyet kılıbdur anı ġümrāh kılgucı yoḳdur kiṣikim anı (3) ġümrāh kılıbdur rāh-ı rāstġa hidāyet kılgucı yoḳdur (4) ġüvāhlık berādurmin yoḳdur hiç ḥüdā sezāvār (5) perestiṣ Allah Te‘ ālādın bölük Muḥammed ṣallāllāhu (6) ‘aleyhi vesellem ḥüdā-yı te‘ ālāniñ bendesidür ve bende(7)-leriġa ibergān peyġamberdür ḥüdā-yı te‘ ālāniñ raḥmeti (8) nāzil bulsun en-Һazreti ṣallāllāhu ‘aleyhi vesellemġa (9) ve heme-i evlād aṣḥāblarıġa ve heme-i evliyālārıġa (10) ‘ale’lḥuṣuṣ ol veliġa kim āniñ mübārek ḳademi (11) heme-i evliyālar gerdenleri üzere ve yaġni ġavṣu’l [8a] (1)külli ġavṣü’s saḳaleyn ve ġavṣu’l a‘ ṣam ḳutb-u rabbāni (2) ve ġavṣ-ı ṣamedāni ve maḥbub-ı sübhāni eṣ-ṣeyḥ Ebu Muḥammed Muḥyi-(3)ddin es-seyyid ‘Abdülḳādir el-Ḥasan el-Ḥüseyni el-Ceylāni (4) raṣiyallāhu ‘anh yetkürker Allah Te‘ ālāniñ feyz fütü-(5)ḥātı berekātını ‘ālem-ı ḥalḳıġa itādur bende-i za‘if (6) künhkā faḳir mīr Muḥammed ṣādık sa‘idi ḳādri ḥüdā-yı (7) te‘ ālāniñ raḥmeti yār bulsun ve evliyālar ruḥı mededkār (8) bulsunki Һazreti sulṭanu’l evliyā ġavṣu’l ‘aṣam raṣiyallāhu (9) ‘anh cedd ‘alālārı Һazreti Muḥammed Muṣṭafa ṣallāllāhu ‘aleyhi vesellem (10) ḳademleri taḥtıda kemāl tapıbdurlar cenānca ṣeyḥ Şehāb-(11)eddin Sühreverdi raḥmetullāhi ‘aleyh Beḥcetü’l Esrar atlıġ kitābda [8b] (1)

keltürübdürler kim işittimki şeyh muhyiddin ‘ Abdülkâdir (2) Ceylâni rażiyallâhu ‘ anh kürsi üzre oturub eyitibdürki (3) her veli bir peygamberniñ qademi tahtıdadur men ceddım Hâzreti (4) Muḥammed Muşṭafa şallâllâhu ‘ aleyhi vesellem qadem-i mübârekleri tahtıdamın (5) en-ḥâzreti şallâllâhu ‘ aleyhi vesellem mübârek qademlerini mendin (6) kötürmediler ta meniñ qademim evliyâlâr gerdenide bulmâğunca (7) andağ kim peygamber şallâllâhu ‘ aleyhi vesellemniñ mübârek qademleri (8) heme-i peygamber gerdenide bulğandıñ Hâzreti Ğavṣu’l A‘zam-(9)niñ qadem-i şerifleri heme-i evliyâlarıniñ gerdenleridedür (10) cenânca Şeyh Kehtu raḥmetullâhi ‘ aleyh meşâyıḥ muḥarrebın menâkıb-(11)ların beyân kılğan risâleside keltürüptürlerki [9a] (1)

Hâzreti Ğavṣü’s Şaḳaleyn Şeyh Muhyiddin Seyyid ‘ Abdülkâdir (2) rażiyallâhu ‘ anh ve İmâm Yâf’i raḥmetullâhi ‘ aleyh eyitibdür Hâzreti (3) Ğavṣu’l A‘zamniñ kerâmâtları anca meşhur ḥad-ı tevâtürğa yetib(4)-dür kim ‘alem ‘arşasıdaki evliyâların miqdâr meşhur bulmâb-(5)dur bes Muhyiddin rażiyallâhu ‘ anhnıñ kerâmâtları bi-ḥadd ğâ-(6)yetdür cenânca m‘ucizât-ı ḥâtemü’l enbiyâ şallâllâhu ‘ aleyhi vesellem (7) ḥadd-ı nihâyetdin birundur elkâb-ı şeyh rażiyallâhu ‘ anh (8) şeyḥü’s şaḳaleyn şeyḥü’l külli cenânca ḥâzreti şallâllâhu ‘ aleyhi vesellem-(9)niñ elkâbları nebiü’s şaḳaleyn ve nebiü’l külli irdi şeyh (10) rażiyallâhu ‘ anh ruḥ bedenğa ta‘alluḳ tapmâsdın ilgeri veli (11) irdi andağ kim peygamber şallâllâhu ‘ aleyhi vesellem ‘alem ve âdemni ḥalḳ [9b] (1) kılmasdın ilgeri peygamber irdiler küntü nebiyyen ve âdeme (2) beyne’l-mâ’i ve’t-tin cenânca menâkıb-ı m‘irâciyyede keltürüpdür kim (3) en-ḥâzreti şallâllâhu ‘ aleyhi vesellemniñ mübârek bedenleriğa cibin (4) ḳonmas irdi mübârek bedenleri hoşbuy irdi (5) ḥalacâğa kirseler bevl ğâyetlerini yer yutâr irdi ḥâzreti (6) şeyh rażiyallâhu ‘ anhnıñ hem bedenleri hoşbuy irdi (7) ve bevl ğâyetlerini yer yutâr irdi müritler bu ḥâletdin suvâl kıldı (8) şeyh cevâb berdikim bu vücudum ‘ Abdülkâdirniñ

vücudı irdi (9) mestûr bu kelâmda işâretdür fenâ-ı etemm mertebesiga yetken-
(10)leriğa hâzreti şeyh rażiyallâhu ‘anh hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellemğa (11)
zâten ve sıfaten kavlen ve fi‘len müşâbehethariğa delîldür ma‘lûm-[10a] (1)dur
kim şeyh rażiyallâhu ‘anhniñ mertebeleri özge (2) evliyâlar mertebeleridin a‘la ve
bülenddür ve taşarrufları (3) hem özge aşfiyâ ve etkıyâların bisyârdur bilgil (4)
evliyâlar füyûzât ve ‘inâyâtların behremend bulmâk-(5)niñ sebebi olârğa
muhabbetni halis ve i‘tikâdnı dürüst (6) kılmâkdur bu muhabbet ve i‘tikâd dürüst
bulmâs tâ o-(7)larınıñ evşâf-ı hamideleri ve menâkıb-ı şeriflerini (8) huzûr dil ve
şühûd kılıb birle işitmekünce her büzü-rkniñ(9) evşâf-ı hamidelerin şıdk dil birle
işitip-(10)dür ol ‘azizniñ muhabbetleri ziyâde bulur **şiiir** (11) ne tenhâ aşkıdır didâr
hıyzed be-sâkin bir leb ez güftâr hıyzed [10b] (1) **tercüme** muhabbet yâreni
körmekke tenhâ bulmağây mevkuף işitmek (2) birle hem ‘aşk muhabbet bulgusı
beydâ **şiiir** a‘de zikri nu‘mân lenâ (3) enne zikruhu hüvel misk mâ kerrerteHu
yetedavva‘u **tercüme** kılıñ tekrâr (4) nu‘mân zikrini bizke ânın zikrince tekrâr
kılsa meşk(5)-din hoşbûyrâk ırmış bes her ‘aziziniñ (6) muhabbet ve i‘tikâdları
muhibb mu‘tekid könkliide kânca (7) kim sâbit berkarârdur ol büzürg teveccühleri
feyz (8) fütûhâtı evvel maħlas ve mu‘tekid sâri beħad şemâr bulğû-(9)sıdur ol
cihetdin eyitipdürler **mısra‘** irâdeti benemâ (10) ve sa‘âdeti biberri **tercüme**
irâdetiñni dürüst eyit sa‘âdet (11) eyit hâşıl bes her kişi hâhlasa kim bir ‘azizi-
[11a](1)niñ feyz fütûhâtlarını hâşıl kılğay ol azizniñ (2) menâkıb ve meħâsinlerini
şıdk-dil birle okuğay ve (3) işittikey tâ ol vesile birle maħlubın hâşıl kılğay (4)
cenânca Hâkķ Te‘âlâ fermân kılur kim fezkuruni ezkurkum ve naħnu (5) neķuşşu
‘aleyke min enbâi’r rusuli mâ nuşebbitu bihî fa’âdek ve (6) hadiş-i ķudside
kelibdür kim enâ ‘abdi zanni ‘abdi bi evvelķi (7) âyetniñ tercümesi bes zikr
kılıklar meni yâd kılurmın (8) sözlerni ikinci âyetniñ tefsiri beyân kılur senke (9)
ey Muhammed şallâllâhu ‘aleyhi vesellem ötken peygamberler kışşa haberlerle-

(10)leridin ol sözlerni ki könglünüñni miñ ‘aşk (11) muḥabbet birle şābit ve berḳarār kılḡān ḥadīs-i ḳudsi tercümesi [11b] men ol bendem ḥuzurıda menkim meni ḥudālıḳımgā lāyık şıdḳ (2) ve i‘tikād kılḡay yine vārid bulubdur kim ‘ınd zıkrı’s şāliḥin (3) tenezelü’r raḥmeti yaḡni şālihler zıkrin kılḡan vaḳitde (4) raḥmet nāzil bulur üşbu cihetdin bu faḳir nātuvān (5) özüm kesb sa‘ādet ḳılmaḳ üçün ve özge müritler ve maḳşud (6) ve maḥlublariḡa yetmek içün silsile-i ḳādiriyyeni Ḥazreti (7) Sultānü’l Evliyā ve Burhanü’s Aşfiyā Ḥazreti Ğavsı’l A‘zam-(8)nıñ ba‘zı menḳibatları birle meşhur kitāblarıda mezkurdur (9) cenānca Behcetü’l Esrār ve tekmile-i İmām Yāfi‘ ḳuddise sırrehu ve özge (10) meşāyih-i kibār kitāblarından cem‘ ḳılmaḳ birle ve ḥazreti seyyidinā (11) ve mürşidinā ve ḳıdvetü’l ‘ārifin fe umdetü’l muḥaḳḳaḳin maḫhar-ı āşār [12a] (1) Ğavsı’l A‘zam ism-i kasime resm-i kerime a‘ni Seyyid ‘Abdülḳādir (2) ibn Seyyid ‘AbdülcelİL Ḥasan el-Ḥüseyni kim Ḥazreti Seyyid ‘Abdülḳā-(2)dir Ceylāni raḫiyallāhu ‘anh ekābir evlādları ve a‘zam ḥulefā-(4)larıdındurlar olarnıñ ḥududd-u i‘ānetleri (5) birle Aḫmedābād şehirde teẓif(?) tāptı Ḥazreti Ğavsı-(6)u’l A‘zamnıñ ‘ömrü şerifleri toḳsān bir yıl irdi ḥesāb (7) lafz-ı ekmeldin ḳıḳādur ol ömr şerif ‘adediḡa muvāfiḳ (8) toḳsan bir menḳibatlarını bu kitābda zıkr ḳılındı (9) tevellüdleri tāriḫi hem lafz-ı ‘āşıḳdın ḳıḳādur (10) bes bu kitābḡa ḡavsıyye at ḳoyuldu ve billāhi’t tevfiḳ (11) **muḳaddime** bilmek gerek kim her şenāyige Ḥazreti Ḥaḳḳ Subḫāne ve Te‘ālā [12b] (1) ḥamdıda mezkur bulubdur ol şenāda vācibü’l vücud(2)-luḳ mertebesige naḳş yetkürmese ve ol senāḡa (3) taşdıḳ ḳılmāḳ gerek munkā oḡsa her na‘atki ḥazreti (4) risālet penāh şallāllāhu şallāllāhu ‘aleyhi vesellem na‘at evşāf-(5)larıda mezkur bulubdur ol na‘atda risālet mertebe-(6)siḡa menāfi söz bulmāyāb vācibü’l vücudluḳ derece-(7)siḡa yetkürmes anı ḳabūl ḳılmāḳ gerek ol na‘at (8) itḡacı m‘alūm bulmāb hem munkā oḡsa hem menḳibatıki (9) veli ekmel ḥaḳḳıda eyitibdürler ol menḳibatda mertebe-i (10) ulūhiyyet ve mertebe-i nübüvvet

hâşşalarından söz bulmasa (11) anka taşdıķ ve ķabûl ķılmāk gerek mûcerred
istemek birle kõnkûl-[13a](1)ġa inkârġa yol bermekil kim evliyâlar kerâmâtıġa
inkâr ihtimâl (2) keltürür kim mucib ‘uķûbet ve ziyânkarlıķdur ma‘âz-
(3)allâhdurki her sözike taşavvuf ve hâķâyık bâbıda ev-(4)liyâ-ı kâmillerdin şâdır
bulur zahiri egerce şer‘i-(5)ġaya ‘aķlġa muvâfık bulmâs tevakkuf ķılmāk gerek
inkârġa (6) inkârġa yol bermekil kim onların sözi kahi zemzur-u mûnevver
tarıķde ve kahi setr ve ġamuz perdeside (8) bulur fi’l-hâķıķa bi-sened-i ilahi bi-
ilham Hâzreti (9) Nebiyi şallâllâhu ‘aleyhi vesellem bulmâs yâ ķurân ve hâdiş
(10) bâtını remzidin tekellüm ķılurlar bes evliyâlarġa bu tarıķe (11) i‘tikâd ķılmāk
râh-ı mustaķim ve eser-i sa‘âdetdür ve diġer [13b] (1) bilmek gerek kim ervâh-ı
insânî necib zûhur muhtelifi üç nev‘dür (2) **evvelki nev‘** ervâh-ı mûcerrede kim
henüz bedengâ ta‘alluķ tâpgân bulġân (3) **ikinci nev‘** ervâh-ı mutaşarrıfe kim
bedengâ ta‘alluķ tâpıb bedenni (4) taşarruf ķılġân cihetdin kesb-i kemâlât hâşıl
ķılġây (5) bu ta‘alluķ ‘âşıkınıñ ma‘şuķġa ta‘alluķı veya pâdişahınıñ (6) mülķġa
ta‘alluķıġa oġşadür hûlûl-u sereyan birle (7) irmesdür bu ervâhını ervâh-ı insânî
iterler ervâh (8) hayvânınıñ hilâfıdadur kim hûlûl-u sereyan birledür (9) ya‘nî
ânında taşavvuf yokdur **üçüncü** bedengâ ta‘alluķ (10) tâfıb çıķġân ervâhlardur kim
mefâraķatları (11) mevt-i tab‘î sebebidindür kim ol mefâraķat hemeġa ma‘lûm-
[14a] (1)dur lîkin ta‘alluķ bâķidür b‘aş neşriniñ zûhurı (2) hıķmeti sebebidin kim
ķıyâmet küni heme ervâhlârını (3) öz bedenleriġa i‘âde ķılurlar ve bilkil kim heme-
i bendeler (4) ruķınıñ üç nev‘ taşarrufı bârdur biri cesed birle körü-(5)nmek ve her
şûret ve her cesediniñ hâhlaydur bu cesed birle (6) görünmekleri bedengâ ta‘alluķ
tâpmasdin ilgeri (7) bulur yâ bedengâ tapġândın keyin bulur veyâ bedendin (8)
müfâreķat ķılġândın keyin bulur ammâ ruķ bedengâ ta‘alluķ (9) tapmâsdin ilgeri
bulur cesed birle görünmek cenânca (10) Hâzreti Emirü’l Mü’minin ‘Ali
raziyallâhu ‘anhınıñ ruh-u (11) şerifleri vücud-u beşeriġa ta‘alluķ tapmasdin ilgeri

[14b] (1) müslümānlarnı şir-derendedin ḥalāş kılmāk içün üşbu (2) ‘alemğa kelgen şuretleri birle kelip şirni helāk kılib müslümān-(3)larnı ḥalāş kıldılar amā ruḥnıñ bedengā ta‘alluḵ tāpgā-(4)ndın cesed birle körünmeki cenānca evliyā-ı kāmīl mükemmil ruḥ(5)-ları kim teveccūh birle kişini ḥāhlasalar ḥāzır kılurlar ve öz-(6)leri hem bir vakitdence yerde ḥāzır bulurlar ama bedendin (7) mefāreḳat kılgāndın keyin hem bu ḥüküm bārdur cenānca (8) Resūl Ekrem şallāllāhu ‘aleyhi vesellem mi‘ raḳğa çıḳḳānda baḳı enbiyā-(9)lar ervāhnı āsumānda öz şuretleri birle gördiler **amma ikinci** (10) **tasarruf** terevvuḥ ecsāddur ya‘ni laṭīf ‘unsurı keşifü’l aḥlāt-(11)nı ruḥānī şıfat kılmāk bes cesedni ruḥānī şıfat [15a] (1) kılmāk be ‘aḳze ve hemişe bulur cenānca Ḥāzreti Resūl Ḥudā (2) şallāllāhu ‘aleyhi vesellem mübārek cesedleri kim ruḥānīyet mertebe-(3)sıḡa yetkendin keyin sāyeleri yok irdi cenānca (4) Ḥāzreti Bilāl ve Ḥāzreti Üveys Ḳarānī raḳıyallāhu ‘anhümānıñ (5) cesedleri ruḥānī şıfat bulmaḳdur kim münṭeḥab Kenzü’l-‘Ummāl-(6)lde Ebu Hureyre raḳıyallāhu ‘anhdın rivāyet kılıbdur (7) Ḥāzreti Resūl Ekrem şallāllāhu ‘aleyhi vesellem mi‘ rācdın (8) yaḡānlarıda Ḥāzreti Bilālḡa dediler kim yā Bilāl (9) ḳaysı yaḡşı ‘amelni kılırsın kim ayāḡıñ şerefesini (10) behişt içide işittim Ḥāzreti Bilāl dedi kim ya Resūlallāh (11) hiç yaḡşı ‘amel kılgāḡıy bilmesmin velikin gece ve kündüz-[15b](1)niñ her sā‘atide ṭahāret kılsam iki rek‘at namāzöter-(2)men yine soradılar kim ya Bilāl ḳaysı ‘amel birle mendin ilgeri (3) behiştḡa kirdiñ kim yutalgān avāzıñnı işittim Bilāl (4) dedikim ya Resūlallāh her günāh mendin şādır bulsa (5) iki rek‘at namāz ötermen her vaḳit ṭahāretim sinse (6) ṭahāret alıb iki rek‘at namāz ötermen resūl ḥuda şallāllāhu (7) ‘aleyhi vesellem dediler yā Bilāl ol derece ve mertebēñ (8) üşbu ‘amelıñ sebebidin irken b‘aḳı meşāyıḡ ḥadıṣ(9)-din naḳl kılıbdur kim resūl şallāllāhu ‘aleyhi vesellem ḳāb-ı ḳavseyn (10) ev edna maḳāmıḡa yetib kördilerkim bir kişi bāşdın (11) ayaḡnı kilimke yürkenib öz alıb yātıbdur Ḥāzreti Resūl [16a] (1) Ḥudā şallāllāhu ‘aleyhi

vesellemniñ gayretleri gelip dergāh-ı qudsğa (2) ‘arz kıldılar kim bu necü bi-
ādabdur mundāğ bi-edabāne yatıbdur (3) nidā geldikim bu Üveys Qaranidür
Hāzreti Resül şallāllāhu ‘aleyhi vesellem (4) iltimās kıldılar ānı görmekke bisyār
şevk iştiyākım bar (5) idi fermān keldikim yetmiş yıldın keyin dergahımda andāki
istirahāt (6) kılıbdur ‘ahd kılıbdurki perverdigāre meni iki cihānda kişike (7) āšnā
ve şināsyā kıлмаğaysın deyiḅ men hem ‘ahd kılıḅ menke ānı hiç (8) keşike āşna
ve şināsyā kıлмаğāymın **üçüncü tasarruf** talṭif-(9)dür ya‘ni ervāh kāmile-i
mükemmile cenānca özleri bizzāt laṭif(10)-dürler özge eşyānı hem özleridiñ laṭif
kılırlar ve bu (11) taşarruf melāike ve cinde hem bārdur cenānca Belkısniñ taḥṭnı

[16b] (1) Süleymān huzūrığa hāzır kılmāğda aşaf ber-ḥıyā ism-i a‘zam oqudı
melāike-i (2) mü’ekkiller hem oqudı taḥṭnı hāzır kıldılar bu hāzır kılmāğlığ (3)
taḥṭnı cism-i laṭif mertebesige yetkürkendin irdi vaḳtike (4) bu muḳaddime rūşen
buldı bilgeysin kim ervāh-ı kāmil mükemmillerdin (5) enbiyā ve evliyālardın feyz
yitkürmek behend yetkümek bir nev‘ (6) feyz yetkürmek ‘ālem-i zāhirdedür
cenānca enbiyālar ümmetlerini (7) irşād ve hidāyet kıлмақları tekellüm birle ve
evliyālar mürit-i şādıq-(8)u’l ḳalblerni hidāyet kıлмақları tekellüm vech birle
ikinci birbirini (9) körmey ‘ālem-i gaybda hidāyet kıлмақları cenānca en-hāzreti
(10) şallāllāhu ‘aleyhi vesellemniñ Üveys Qarani raḥmetullāhi ‘aleyhni teveccüh
birle (11) terbiyyat kıлмақları ve diger ḳayd ḥayātḳaḳı ehlullāh keledürgān [17a]

(1) zamānda vücudğa keledürgānlarnı teveccüh birle terbiyyat kıлмақları (2) bu
nev‘ feyzni berekāt iterler ve diğēr ruḥ-u mücerredeniñ henüz (3) vücudğa
kelmeken bir ḳābil ve müste‘id mürit ruḥını terbiyyat kıлмақ-(4)ları kim ol mürit
mürebbsidin ilgeri ‘ālem-i zuhurğa (5) kelgey cenānca Hāzreti Muḥammed
Muşṭafa şallāllāhu ‘aleyhi vesellemniñ (6) ‘ālem-i ervāḥda Hāzreti İsmā‘il
‘aleyhisselāmı kemāl teveccüh birle ter-(7)biyyet kıлмақları bu teveccüh ve
terbiyyetni du‘āyı ervāḥ iterlar (8) ve Hāzreti İsmā‘il ‘aleyhisselām du‘a-yı ruḥ-

ı Muhammedi şallâllâhu ‘aleyhi vesellem-(9)dürler bu mes’ele-i hemeniñ haqqıda
‘amm irmedür belki b’azıları(10)-ğa hâsdur tâ münâsebet-i a’ mâl ve âkvâl ve
ef’âl ve irâdetleri der-(11)miyân bulmas bu münâsebet üç cihetdin bulur
münâsebet-i [17b] (1) kadem münâsebet-i lisân ve münâsebet-i qalb ziraki kamil
(2) mükemmil bendelerde şıfat-ı şıdk hâşıl bulmâkını üç nersede (3) i’tibâr
kılıbdurlar biri kadem-i şıdkdâdur cenânca Hâkk Subhâni (4) ve Te’âla haber
berür ve beşerririllezine amenû enne lehum kademe şıdkın (5) ‘inde rabbihim
âyetniñ tefsiri beşâret bergil ey (6) Muhammed Mustafa şallâllâhu ‘aleyhi
vesellem ol tayifeğa kim imân keltürüp(7)-dürler tahkik olârniñ perverdikarları
dergâhıda (8) kadem-i şıdkları bardur bes bu kadem kadem-i zâhiridin ‘ibâ-(9)ret
irmedür belki kadem-i ma’ neviyyağa işâretdür kim bu (10) kadem tâ sâlik âdâb-
ı sülûk ve ahlâk-ı hamide menzil (11) ve merâhilni tayy kılmâgunca nefis ve qalb
ve ruh ve sır ve hafî makâ-[18a](1)mâtlarının ötmekünce hâşıl bulmaz **ikinci**
lisân-ı şıdk(2)-dur lisân-ı şıdk oldur kim haqq sözler olar sem’iğa (3) vahiy ve ilhâm
vâsıtası veyâ gaybdın işitmek ve könkül-(4)lerike ilkâ kılmâk vâsıtası birle hâşıl
bulğay (5) her kişiniñ isti’ dâdığa bākıb bu sözlerni yetkürkeyler (6) kişi kim anka
lisân-ı şıdk hâşıl bulubdur ol zât-(7)niñ altı kerâmâtı bardur ol evveli kim anıñ
şıdk cezâ-(8)sını Hâkk Te’âla ‘atâ kıılır ve şefâ’ati maqbuldür (9) ve du’âsı
müstecâb ve ‘ilmi haqqani sâbit kılıgucı ve bâtıl-(10)nı nâbud kılıgucı ve hükmi
nâfiz ve telkini maqlub-ı haqıkiğa (11) yetkürçidür cenânca İbrâhim ‘aleyhisselâm
eyiptdür vec’al [18b] (1) li lisâne şıdkın fi’l âhirin **üçüncü** qalb-i şıdkdur (2) qalb-
i şıdk oldurki kâmil mükemmilniñ könglide gayb (3) ve şehâdetniñ şuretleri
âşikare bulur her şey’(4)niñ öz şureti belki şuretdin tâşkârı kuvvet-i hayâlde (5)
veyâ uyğuda yâ bidârlıkda görünür ma’nâ-yı müferruh ve ma’nâ-yı (6)
mürekebler şureti belki şuretdin mücerred m’ analar hem kuvvet (7) ‘ilmiyyeside
mütehaqqık bulur evvelkiniñ delili cenânca Hâkk (8) Subhâni ve Te’ala Hazreti

Resul Ekrem şallāllāhu ‘aleyhi vesellem (9) evşāflarından haber beribdür kim mā kezebel fuādu mā rea (10) bu āyet delildür ğayb ve şehādetniñ keşf bulġānıġa (11) ammā ikinciniñ delīli ya‘ni me‘āni mücerredeniñ kāmīl mükemmilleri kõnglide [19a] (1) şābit bulġān cenānca Hāḫḫ Te‘ala haber berür fe¹³⁰ evḫa ilā ‘abdihi (2) mā evḫa ve şek yokdurki bu aḥvāl-i şerifeler Hāzreti (3) Resul Ekremġa mi‘rācda ruberib irdi mi‘rāc deyiḫ (4) işṭilāḫ-ı şūfiyyede her mertebeniñ nihāyetini eyitürler (5) mi‘racı evliyālar mi‘racıġa muġāyirdür ehl-i şer‘ ve ehl-i ḥadiṣ-(6)ler işṭilāḫıda en-ḥāzreti şallāllāhu ‘aleyhi vesellem Mekkedin Mescid-i (7) Aḫṣāġa Burāḫ birle seyr kılmāḫlar kim Burāḫ behişt merkeb-(8)leridindür Mescid-i Aḫṣādın tā Sidretü’l Muntehāġca Cebra’il (9) ‘aleyhisselām birle kılmāḫları kim uluġ mekān ve yeti āsumān(10)-nıñ intihāsıdur andın özge melā’ikeler birle cābecā maḫam (11) bi-makam seyr kılıḫ tā ḥudā-yı te‘ala ḥaḫlaġān yerke yitmekleridür [19b] (1) Mi‘rāc vāḫ‘ası tefsir kitāblarıda mücmel mezkūr bulubdur ‘ulemālar (2) en-ḥāzret tā Mescid-i Aḫṣāġa yetib seyr kılganlarıġa bā-ittifaḫ (3) ḥūkm kılıbdur andın yürüb āsumanlārını seyr kılıḫ Sidret-(4)ü’l Muntehāġa yetib ötkenleride ihtilāf bārdur kim tōrt (5) ḫavl-i muḫtelife birle mezkūr bulubdur evvelḫi ḫavl bu kim mi‘rāc-(6)nıñ heme menāzillerini cism-i zāhir ḫadem-i zāhirleri birle (7) seyr kılıḫ cism-i zāhirleri birle Cenāb-ı Muḫaddesni bi-keyfiyyet (8) ḫāşıl kılıbdur **ikinci** ḫavl bu kim seyirleri tā Sidret-(9)ü’l Muntehāġca cism-i mübārekleri birle irdi Sidretü’l Muntehā-(10)dın yuḫarı mi‘rac-ı ruḫani ruberib irdi üçüncü ḫavl (11) Mescid-i Ḥarāmın Mescid-i Aḫṣāġa ṭayy ‘arz birle bārıḫ irdiler [20a] (1) āndın tā mi‘rāc maḫāmları nihāyetigce mi‘rāc-ı ruḫāni bulub irdi (2) tōrtüncü ḫavl olki Mescid-i Aḫṣāġa yetkende en-ḥāzreti şallāllāhu (3) ‘aleyhi vesellemġa andāġ keşf buldu kim heme-i eşyā ḫaḫiḫati zāhir (4) buldu ve semavātniñ āyāt ve ‘alāmātları zāhir buldu bu cihet(5)-dindür kim subḫānellezi

¹³⁰ “ma evḫa” olarak yazılmıştır.

esra bi‘abdihi âyetiġa münkir bulġu-(6)cını kâfir deyibdürler şümme denâ fe
tedellâ fe kâne qâb qavseyni (7) ev ednâ âyetiġa münkir bulġucını fâsık
deyipdürler amâ bihterib (8) ‘aķâyid oldur kim evvelķi qavlġa i‘tikâd kılgâylar
kim en-ħazreti (9) şallâllâhu ‘aleyhi vesellemniñ zât-ı kamilü’s şıfâtları mertebe-
(10)leriġa münâsib evvelķi mertebdür ziraki mertebe-i düyyum ve seyyum (11)
özge enbiyâlarġa hem vâķi‘ bulubdur mertebe-i ħehârüm¹³¹ evliyâlarġa [20b] (1)
hesm müyesser bulġusıdur bulġây kim efđal-i beşer şallâllâhu (2) ‘aleyhi vesellem
mümtâz bulġâylar mertebe-i bir kim özgeleriġa ol (3) mertebe müyesser bulmaġây
Şaħiħ-i Buħârîde ħadişi vâķi‘ bulubdur (4) kim enbiyâlar cism-i zâhirleri birle
yeti âsumânnı seyr kılgânlarıġa (5) delâlet kıladur bilkil kim behond sözler kim
ehlullâh rızvân-(6)ullâh ‘aleyhim ecma‘ in aħvâl ve maķâmâtlarıda mezkur buldu
(7) tâ kim tereddüd ve inkâr-ı ehlullâh ħaķķıda bi-başirler könglike yol (8)
tâbmaġây kim bu nev‘ inkar ‘azâb ve ‘ukubetġa sebep (9) bulġusıdur ħuşuşen
ħazreti seyyidü’s sâdât (10) Şeyh ‘Abdülkâdir Ceylâni maķâmât ve menâķıbları
kim meşâ-(11)yıġ kitâblarıda mezkur ve meşhurdur elân bu kitâbda hem [21a] (1)
ol menâķıblardın end ki mezkur bulur **evvelķi menķıbat** (2) Ĥazreti Muħammed
Muştafa şallâllâhu ‘aleyhi vesellem leyletü’l-mi‘râcda (3) mübârek qademlerini
Ĥazreti Ġavsı’l ‘azam ketfleriġa qoyġânlar-(4)ıdur Cevâhirü’l Qalâ’idniñ
muşannifi Mecma‘u’l¹³² Feżayildin naķl kılıb-(5)durlar kim işittim meşâyıġı-ı
şûfiyye rażiyallâhu ‘anh leyletü’l mi‘râcda (6) Ĥazreti Peyġamber şallâllâhu
‘aleyhi vesellemni kördiler ve müşerref buldılar (7) velâyet-i muţlak-ı
Muħammediyye şallâllâhu ‘aleyhi vesellemġa ve maħbubluk mertebe-(8)siġa
hem yettiler cenânca naķl kılıbdurlar Ĥazreti Ġavsı’l A‘zam (9) vaķtike yettiler
ceddim Ĥazreti Muħammed Muştafa şallâllâhu ‘aleyhi vesellem leyletü’l (10)

¹³¹ ħahârüm olarak yazılmıştır

¹³² “mahmul” yazılmış ancak mecmul olması muhtemeldir.

mi‘râcda Sidretü’l Muntehâğa yettiler Hâzreti Cebrâ’il ‘aleyhisselam (11) dediler kim ya Resulallâh eger bu yerdin bir engüş miqdârı qadım [21b] (1) yütkesem elbette vücudum koyub kitedür bes ibârdı Hâkx Subhâni (2) ve Te‘ala meniñ ruhumnı hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellem huzurığa (3) tâ inige min el-hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellem şerâfetlaridin (4) ni‘met-i ‘azîm o hîlâfat-ı kibriya şerâfatike müşerref buldım (5) meni Burâk urnıda keltürüpdüler ceddım Hâzreti Muhammed Resulallâh (6) menke süvâr buldılar cılâvım mübârek kollârıda irdi (7) hatta ki kâb-ı kavseyn ev ednâ makâmığa yettiler ve dediler (8) menke ey ferzendim ve közümnıñ nuru meniñ qadımim seniñ (9) gerdeniñde buldı seniñ qadımniñ evliyâ-ı ümmetlerim gerdenide (10) bulğusıdur naql kılıbdur Şeyh Kâsım Selmâni rahmetullâhi ‘aleyh ba‘zı (11) meşâyıhdın kim naql kılıbdur dediler kim olârğa Ğavs’ul A‘zam [22a] (1) raziyallâhu ‘anhın vaqtike ceddım habiballâh şallâllâhu ‘aleyhi vesellem mi‘râcdın (2) çıqtılâr enbiyâlar ervâhları istikbâllerığa mübârekbâd-(3)lıqğa keldiler ve vaqtike ‘arş-ı Muhammedğa yettiler kördüler kim (4) ‘aceb uluğ ve bülend irdi hâtırlarığa keçtiki çıkmâ-(5)kğa şâtu bulğây irdi bes Hâkx Subhâni ve Te‘ala meniñ ruhumnı (6) irdi men ketfimni mübârek ayâğlarığa koymâkğa tuttum (7) bu kimdür devip suâl kıldılâr hitâb keldi kim yâ Muhammed bu seniñ (8) ferzendiñ ‘Abdulkâdirdür eger nübüvvetni sende hitam kıılma-(9)ğân bulsâm nübüvvetğa bu lâyıq irdi en-hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi (10) vesellem menke dediler kim ey ferzendim mübârek bulsun senke (11) meni kördün¹³³ uluğ ni‘metler tâptıñ ve mübârek bulsun [22b] (1) ol kişiye kim seni körüpdür dünyâ ve âhiretde seni ve-(2)zirim kıldım men ayâğımni seniñ gerdeniñğa koydım (3) seniñ qademiñ heme-i evliyâlar gerdeniğa bulğangâ tefâ-(4)hür ve mübâhât kılgaylar eger mendin keyin peygamber kelse sin (5) bulur irdiñ mendin keyin peygamber kelmes ve ba‘zı meşâyıh-ı kibâr (6) rahmetullâhi ‘aleyh

¹³³ “كودوك” şeklinde yazılmış olmakla birlikte ر harfinin unutulmuş olması muhtemeldir.

kitâblarığa bitüpdür vaqtike seyyidü'l 'âlem şallâllâhu (7) 'aleyhi vesellem
 mi' râc kecesi 'arş-ı mecîd üzre çıkıp lahza tur-(8)mâknı hâhiş kıldılar bu eşnâda
 Ğavsu'l A'zamniñ (9) mübârek ruhları Hâzreti Risâlet Penâh şallâllâhu 'aleyhi
 vesellem-(10)niñ mübârek ayâğlarığa bâş koyub yatıgılık (11) zâhir buldı Hâzreti
 Risâlet Penâh şallâllâhu 'aleyhi vesellem dediler kim [23a] (1) sen kimsin Ğavsu'l
 A'zam dediler kim yâ Resulallâh men ferzendleri (2)' Abdülkâdirmin en-hâzreti
 şallâllâhu 'aleyhi vesellem kemâl şefkat (3) ve merhametdin mübârek ayâğlarını
 Ğavsu'l A'zam (4) ketfiğa koyub dediler kim men kademimni seniñ ketfkiñ-(5)ğa
 koydum seniñ kademiñ heme-i evliyâlar gerdenide (6) bulğusıdur ve eyzân ba'zı
 meşâyih nakl kılurlar (7) kim vaqtike Sultânü'l Enbiyâ Muhammed Resûlallâh
 şallâllâhu 'aleyhi vesellem (8) şeb-i mi' râcda tabakât-ı âsumânı tayy kılıb arş-ı
 'azim(9)ğa yettiler kim aceb uluğ ve bülend irdi bu eşnâda maķâm-ı (10) kudsidin
 nidâ keldi kim ey hesm 'arş özesike çıkğıl (11) en-hâzreti şallâllâhu 'aleyhi
 vesellemniñ hâtırlarığa meçtikim bu uluğ [23b] (1) ve bülend 'arş özesike niçük
 çıkğâyımın bu eşnâda bir yigit kim (2) cemâli 'arşniñ nûrığa gâliblik kılur en-
 hâzret huzur-(3)larığa yetib selâm becâ keltürüb bâtin zebânı birle 'arz kıldı kim
 (4) mübârek kademlerini meniñ gerdenimiğa koyğânlar en-hâzreti (5) şallâllâhu
 'aleyhi vesellem iki ayâğlarını ol yigitniñ (6) gerdeniğa koydılar ol yigit ornidin
 koptı gerdeni (7) 'arş özesiğa yetip turdı habîb-i (8) ezeli ve maħbub-ı lem-yezeli
 'aleyhisselâm 'arş üzre çıkıp (9) ol yigitke müteveccih bulub sorādılâr kim ey
 sa'âdet-mend yigit (10) atıñ nemedür ol yigit âdâb tevâzu' birle kıl bağlâb (11)
 cevâb bermey turdu hâzretniñ mübârek hâtırlarığa [24a] (1) keçti kim bu yigit
 evliyâlar mertebesidin körünmey-(2)dür şâyedki enbiyâlar mertebeside bulğay
 hâtifdin (3) avâz keldi kim ey maħbubum bu seniñ nurdide ferzendiñ (4) atı
 'Abdülkâdirdür vaqtike seniñ diniñni bed-mezheb (5) ve mülhidler nâbud kılur
 mertebega yetkende din-i Muhammedni ihyâ (6) kılur ol vakitte Muhyiddin laķab

birle muḥāṭab (7) bulur ya‘ni dinni terküzgüci demek bulur Seyyidü’l Mürselîn (8)
 şallâllâhu ‘aleyhi vesellem bu nida işitmek birle şād ḥurrem bulub (9) du‘âlar
 kıldılar ve didiler ey nurdîde ferzendim seniñ (10) ḳademiñ evliyâlar gerdenide
 bulğusıdur kişi kim (11) ḳademiñni ḳabûl ḳılıbdur derece-i ‘aẓam tâpgây kişi kim
 [24b] (1) inkâr ḳılıbdur velâyetdin m‘azul bulğây (2) bilkeysin kim Hâzreti
 Ğavṣu’l A‘ẓamniñ ḳabûliyyet (3) mertebeleri ezelidür **nazım** ḳabulet her kere
 muḥkem kendar ey (4) meks bir fark semirğân zendpây **tercüme** koyucın ki cinâñ
 (5) tâpsa nev‘ ḳabûl ḳoyâr şeref bile semirğân bâşığa ayâğ (6) keltürüptürler
 vaḳtike Hâzreti Ğavṣu’l A‘ẓam bu ‘â-(7)lem-i zuhurğa vücut ‘unşuru birle
 tevellüd tâptılar en-ḥâzreti şallâllâhu (8) ‘aleyhi vesellemnîn mübârek ḳademleri
 eşeri Ğavṣu’l A‘ẓam-(9)nıñ ketfleride zâhir irdi andâğ kim mühr-ü nübüvvet en-
 ḥâzreti (10) şallâllâhu ‘aleyhi vesellemnîn püşt-i mübârekleride zâ-(11)hir
 bulğândıñ **nazım** Mustafa pây-ı mübârek binihed berdu püşt [25a] (1) nev cerâha
 ber serâr bâb velâ **tercüme** Mustafa koysa (2) mübârek ḳademin gerdenike
 evliyâlar ḳademiñ istidâ (3) bulşa ‘aceb ve eyẓan Şeyḥ Reşid ibn Muḥammed
 Encedi (4) raḥmetullâhi ‘aleyh keltürübdürlerki Hâzreti Cebrâ’il ‘aleyh-
 (5)isselâm mi‘râc gecesi en-ḥâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellem (6) süvâr
 bulmâğğa Burâḳ Burâḳ reftâr-ı hilâl na‘il-i encüm mesmâr (7) keltürdüler Burâḳ
 kemâl şuhluḳdın bir yerde ḳarâr almay (8) râkib bulmâğğa mâni‘ buldu en-ḥâzret
 dediler kim (9) ey Burâḳ nime içün arâm almassın Burâḳ dedi kim (10) yâ
 resûlallâh cânım ḥâkipâyıñğa fedâ bulsun arzu ḳılır-(11)mıñki ḳıyâmet küni
 behiştğa dâhil bulurda menke [25b] (1) süvâr bulğâysın en-ḥâzret ḳabûl kıldılâr
 yine dedi kim (2) yâ resûlallâh ol kün candân Burâḳlar keltürüler kim hemesi (3)
 mendin ḥubrâḳ ve behrâḳdur olar arâsıda meni tunı-(4)ğalı bulmas ḥâhlasa menke
 mübârek ḳoluñızni gerdeniğa (5) yetkürseñiz tâ kim neşâlık bulğaymın **mısra‘**
 bedâğ (6) bendeki ḥuzur-ı merâm-ı müşerrefkin **tercüme** bendelikde ğayğa bu kul-

(7)nı müşerref eylekil Hâzreti Resul Ekrem mübârek qolları (8) Burâknıñ gerdeniğa soqtılâr Burâk şādılıqdın (9) ilgeriki kırk kez ve bülend buldu pes şehsuvâr meydân (10) risâlet ‘arş ki kürsidin öttiler bu eşnâda ruh-ı (11) pür fütûh Hâzreti Ğavsu’l A‘zam Ğavsü’s Şakaleyn rażıyallâhu [26a] (1) ‘anh hâzır buldı ve dedi ey seyyidim qademiñni ketfim (2) qoyub süvâre bulğıl **nazım** ser bezir qudmet minhem menyâzım (3) budurki emşeb şeb-i mi‘râc mensat(?) **tercüme** başım¹³⁴ olsa (4) qademiñ âstıda tâc şerîfim tikmesün ğayr közi (5) bu keçe mi‘raçım Hâzreti Peyğamber şallâllâhu ‘aleyhi vesellem mübârek (6) qademlerini Ğavsu’l A‘zam gerdenleriğa qoyub suvâr bu-(7)ldılar meniñ qademim seniñ gerdeniñ üzre seniñ (8) qademiñ heme-i evliyâlar gerdeni üzre bulğusıdur bilgil kim (9) Hâzreti Ğavsu’l A‘zamniñ ruhları cism-i laţifleri (10) ve ‘unşurı birle hâzır bulub peygamber şallâllâhu ‘aleyhi vesellem ol (11) cism-i laţifğa süvâre bulub mi‘râcğa çıqğânlarını aceb [26b] (1)ve ğarib görmekeyler kim mundâğ işler mi‘râc keçesi özgeler-(2)din hem vâkı‘ bulubdur cenânca mi‘râc gecesi Hâzreti Bilâlniñ (3) ayâğ şerefesi behiştde Resul Ekremğa işitiliken ve Üveys (4) Qaraniniñ qâb-ı qävseyn ev ednada uyqulâb (5) yâñğanığa şek yokdur bu vâk‘lar ervâhniñ cism-i laţif (6) birle mütecessid bulğanıdındur Hârezü’l ‘Âşıkinde keltürüpdürler (7) kim mi‘râc gece Hâzreti Mûsa şalavâtullâhi ‘aleyh Hâzreti Muhammed Muştafa şallâllâhu (8) ‘aleyhi vesellem huzurlarığa kelip ‘arz kıldılarki yâ Seyyide’l Mürselin (9) hâzretleridin bu hadiş vâkı‘ bulubdur kim ‘ulema-i ümmeti ke-enbiyâ-i (10) benî Isra’il qâysı ümmetiñizdür (qâysı ‘ulemâ’dur) kim menke teqâbul bulub sözleşkey (11) irse Hâzreti Resul Ekrem şallâllâhu ‘aleyhi vesellem işâret kıldılar Hâzreti [27a] (1) İmam Muhammed Ğazâli rahmetullâhi ‘aleyhniñ ruh-ı şerifleri hâzır bulub (2) Mûsa ibn ‘İmranniñ seyrrahlarını alıb turdu Mûsa (3) ‘aleyhisselâm sordular kim âtiñ nimedür imâm

¹³⁴ Basım olarak yazılmış

dedi kim âtım İmam Muhammed (4) Ğazâlidür Hâzreti Mûsa ‘aleyhisselâm dediler kim sendin bir ismni suâl (5) kılsâm sin üç kısım cevâb berürsin âtım imâm digeysin (6) ya Muhammed digeysin ya Ğazâli digey irdiñ Hâzreti İmam dedi kim (7) Hâkk Te‘ala sizdin mâ tilke yemînike deyib suâl kılgânda siz (8) hiye ‘aşây etevække’u ‘aleyha ve ehuşşu bihâ ‘ala ğanemi ve liye fihâ meâribu (9) uñru deyib cevâb berdiñiz cevâbda hiye ‘aşây diseñiz kifâ-(10)yet irdi kim ol ‘aşânı ve ‘aşâdaki hâşıtları halk kılgı-(11)cı Hâkk Te‘ala ‘âlemdür bes Mûsa ‘aleyhisselâm teslim kıldılar Hâzreti [27b] (1) Resul Ekrem şallâllâhu ‘aleyhi vesellem Mûsağa munca bi-edeblik kılırmusun (2) deyib İmam Muhammed Ğazâliğa ‘aşâ birle işâret kıldılar irse (3) İmam Muhammed Ğazali bu ‘âlem-ü vücudğa kelgende ol ‘aşânın eñeri bedenlerinde (4) zâhir irdi Hâzreti Şeyh Nizâm Goncevi rahmetullâhi ‘aleyh eyitür mi‘râc (5) kecesi en-hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellem Burâkğa suvâre buldılar en-hâzret (6) zeyn puşları meniñ öşnümde irdi şek yokdur ki bu nev‘ (7) hâlet-i ervâh-ı mücerredeniñ cism-i latîf birle mücessed bulġânlarıdur (8) bilgil kim bu ‘âlem-i pâdişâhları öz memleketlerini seyr kılmâknı (9) hâhlasalar egerce piyâde seyr kılmâkğa kudretleri bulsa hem (10) özleriniñ şevketleri ve hâşmetlerini saklamak için (11) şân şevket birle süvâr bulub seyr kılırlar munkı oñsa ol [28a] (1) iki ‘âlemniñ pâdişahı şallâllâhu ‘aleyhi vesellemni ‘âlem-i melekût seyrġa tekliif kıldılar Hâkk Te‘alâ en-hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellemniñ ta‘zîm (3) ve ikrâmları üçün Mekkedîn tâ Beytü’l Mağdisiġce Burâkğa süvâre (4) bulub geldiler andın Sidretü’l Muntahâġca Refrefġa süvâre buldılar Cebrâ’il (5) ‘aleyhisselâm Sidretü’l Muntihadın yûkârı ötelmeslikke ‘özr (6) eyitib turub kıldılar andın tâ kâb-ı kavseyn ev edna (7) mağâmıġa ruġânî merkeblerġa süvâre bulub yettiler bes Sultanü’l (8) Evliyâ Ğavsı’l A‘zamniñ Cebrâ’il ‘aleyhisselâm toġtâġân (9) yirdin yûkârıġa hemrâh bulmâkları mağal-i ta‘accüb irmesdür **ikinci menkıbat** (10) Hâzreti Ğavsı’l A‘zam rażiyallâhu

‘anhniñ tevellüdleri beyânıda (11) Ğavsı’l ‘Azamniñ velâdet ba-sa‘âdetleri târihiniñ [28b] (1) niñ dört yüz âltmış biride mâh-ı Ramažanniñ evvelki keçesinde tevellüd (2) tâptılâr kim tevellüdleride beş kerâmât zâhir buldı evvel bu kim üşbu gece (3) Hâzreti Risâlet Penâh şallâllâhu ‘aleyhi vesellem cem‘i şaḥâbeler ve cem‘i ‘eimme-i (4) ümmetleri birle Sultânu’l Müferriidîn Nurü’l Hâḫḫ ve’d-din Seyyid (5) Mûsa rażiyallâhu ‘anhniñ tüşleride ḥâzır bulub mübârek-(6)bâdlık kılup didiler kim ey ferzendim Ebu Şâlih Ḥudâ-yı Te‘âla (7) senke andâğ ferzend berdi kim ol meniñ ferzendim ve maḥbûbüm-(8)dur Hâḫḫ Subḥâni ve Te‘âlanıñ hem maḥbubıdur beyât yakîndürki evliyâlar (9) arâsıda anıñ şân-ı ‘âzim meniñ şân-ı ‘âzimetdiñ bulğûsı-(10)dur ikinci olkim evvel kece Geylânda hiç ‘âcize toğumadı heme oğul toğuldı kim (11) hemeleri ehlullâh buldu Şeyḫ Muḥammed ‘İsa Berhâpnuri ḫuddise sırrehudın [29a] (1) naḫl kılıbdurlarki ol keceki Hâzreti Ğavsı’ul A‘zam atâları (2) şulbıdın anâları raḥmiğâ qarâr tâptılar bes evliyâlar atâları (3) şulbdın anâları raḥmiğâ qarâr taptı tâ kim Hâzreti Ğavsı’ul (4) A‘zam şöḥbetleriğâ lâyıḫ bulğây üçünci heme-i enbiyâlar (5) Hâzreti ‘Âlimu’l ‘Âlem şallâllâhu ‘aleyhi vesellemniñ mütâba‘atlarıda (6) Ebû Şâlih rażiyallâhu ‘anh şallâllâhu ‘aleyhi vesellem tüşleriğâ kirib (7) beşâret berdiler kim heme-i evliyâ-ı evvelin ve âḫirin ferzend-i ercümend(8)-niñ itâ‘atide bulğusıdur anıñ ḫademi heme evliyâlar gerdenide (9) bulğusıdur törtüncü ol ki tâ mâh-ı Ramažân tamâm bulğunca vâlide-i büzü-(10)rgvârları emcekini ağızlarığâ almadılar beşinci Hâzreti (11) Ğavsı’ul ‘Azam ketfleride en-Hâzreti şallâllâhu ‘aleyhi vesellem- [29b](1)niñ mübârek ḫademiñer niñ naḫşı zâhir irdi bilgil kim Hâzreti (2) Ğavsı’ul A‘zamniñ velâdetleri Geylândâ deryâ kenâreside-(3)dür kim Bağdâdğa üç günlük yoldu ba‘zıda Ceylân bitilüpdür (4) murâd Geylândur ol ḫazretniñ vâlide-i büzürgvârları eytir kim (5) ferzendim ‘Abdülḫâdir mütevellid buldu mâh-ı ramažanniñ evvelidin aḫiriğce (6) ifṭâr vaḫtidin özge vaḫitde emcek ağızığâ almadı

üşbudur (7) veliyyi mäderzâdlık nişânesi hadîş muķtezâsı birle kim es sa' idi men
(8) sa' idi fî batnı ümmihi vâlideleri Hâzreti Fâtıma Niyet ' Abdullâh Eşum' i (9)
zâhid-i Hüseynidürler Ğavş'ul ' Azamnı tevellüd kılğân vaķitde vâlide-(10)leri
altmış yâşda irdi hedâyâsatka yitken kişidin (11) vücudğa kelmekleri hem
hârik' âdatdur mübârek cemâlleri [30a] hem-cinân tâbândur hişân bâ-mehâbet ve
şalâbet irdi kim (2) her kişi ôlarnı görmekke tâb keltürelmes irdi hüsn-i (3) Yûsuf
ve ahlâķ-ı Muḥammedi ve şıdķ-ı Şıddık ve ' adl-i ' Omer ve ħilm-i ' Oşmân (4)
şecâ' at ve fütüvvet-i Ḥaydar rızvânullâhi ' aleyhim ecma' in bûlârda (5) zâhir
irmes **üçüncü menķibat** evvel hâlleri beyânıda (6) kâhî vaķitdence ḥarvârnân ve
güştyer irdiler bevl (7) ğâyet bulmas hażm bulur irdi kim vücūd-ı şerîfleri (8) ' aşķ
ilahidin cevş ḥuruşda irdi **nażım** ḥorden (9) (okunamadı) hem-cinin ḥorden
kerâmât veliyyet kâmilen nera (10) niyet zeyn ḥorden melâl kâmilen müstenid ḥab-
i zü'l-celâl (11) **tercüme** koyub yesân heżm itmekey her ademi koyup heżm etmek
kerâmât-i [30b] (1) veli kûb yimekdin evliyâ bulmâs melâl çünki bardur ḥasb-i
zü'l-celâl (2) ve kâhi ekşer evķâtdâ rûze tûtâr irdiler yerim ser birinç birle birle
iftâr (3) kılur irdiler her namâzğa ğusl ṭahâret kılur irdiler nevâ-(4) filni bisyâr öter
irdiler pakize libâslarnı ' ıtr birle ḥoşbuy (5) kılıb kiyer irdiler kıble tarafiga bâķıb
ta' zim tamâm birle oturur (6) irdiler kâhi bu beyitni oķūr irdiler **beyit** hezâd bâr
şevim (7) dehn meşķ gülâb henüz nâm tuberdin zehedd bi edebiyat **tercüme** (8)
aĝızını meşķ külâb ile pāk yub her bād tûtârğa ism-i şerîfiñ-(9) ni bi edeblikdür
andın keyin eyitür irdiler kim Allâh-u Te' âlanı zıkr (10) kılmaķlıķ kersinelik ve
teşnelikni def' kıludurki sâlik-(11) ler ķalbiniñ kuvveti lâ ḥavle velâ kuvvete illâ
billâhdur ' aşıkłâr ķalb-[31a] (1) niñ nurı lâ ilâhe illallâhdur elâ bi-zikrillâh tetme-
innu'l ķulûb (2) **törtüncü menķibat** ol ḥazretğa ' aşıklık ve ma' şukluk (3)
mertebesi müyesser bulğânı keltürübdürler kim Hâzreti Sultanu'l ' Â-(4) şıķin ve'l
Ma' şukin Ğavş'ul A' zam rażiyallâhu ' anh vaṭan-ı me' -(5) lûflârıda Geylânda kün

devlethāneleri şahında turub (6) irdiler hātif-i ğaybdın bu avāz işittiler kim ey (7) Seyyid ‘ Abdülkâdir bu iki maḳām kim ‘ aşıklık ve ma‘ şūḳ maḳāmı-(8)dur ḳaysını senge ‘ atā ḳılġāyımın ikinci nevbet yine bu şadāyı (9) ğāybi ve nidāları işitildi en-ḥazret bu vāḳ‘ anı (10) vālide-i mūkerreme Ḥazreti Fāṭıma raḳiyallāhu ‘ anḥāġa izḥār ḳıldılar valide-i (11) şerifeleri dedi kim yā Ebā Muḥammed yā Seyyid ‘ Abdülkâdir eger diger bāre bu nidānı [31b] (1) işitseñ ‘ arz ḳılġılki maḳam-ı ma‘ şūḳluk merḥamet bulġāy (2) en-ḥazret dediler kim ey valide-i mihrbān mende ne ihtiyārdur (3) ‘ arz ḳılġāyımın Ḥaḳḳ Te‘ alanıñ rızāsıdın özgeni iz-(4)demesmin vālideleri ḥuşūḳat buldular nāġāḥ Ḥazreti (5) Celle ve ‘ Alādın ḥitāb buldu kim yā Sultān ‘ Abdülkâdir her ikki (6) maḳām kim ‘ aşıklık ve ma‘ şūḳlukdur senke berdim mübārek (7) bulsun ya‘ ni sen meniñ ‘ aşıkım ve ma‘ şūḳumdursın (8) **beşinci menḳıbat** Ġavsı’l A‘zam raḳiyallāhu ‘ anḥnıñ şān (9) ve mertebeleri bülendlik ve isti‘ dādları ḳublıḳıdadur ehl-i (10) ‘ arifāndın menḳuldur kim Ḥazreti Ādem Şafiyullāḥ ‘ aleyhisselāmın ḥalk (11) ḳılıb olārınñ evlādları ervāḥını dergāḥ-ı¹³⁵ eḥadiyyettede [32a] (1) Ādem ‘ aleyhisselām püştleridin ḥāzır ḳıldılar fermān buldu kim (2) bu ervāḥlarını üç şaf ḳılıb turġuzınklar irse (3) evvelḳi şafda ervāḥ-ı enbiyā ‘ aleyhisselāmın ikinci şafda ervāḥ-ı (4) evliyā muḳaddesilerini üçüncü şafda şāyir ādemiler ervāḥını (5) turġuzdılar rūḥ pür-fütūḥ ḥazreti Ġavsı’s Şaḳāleyn ervāḥ-ı (6) enbiyā ‘ aleyhisselām şaflarıġa ḳoşulub turdı egerce evliyā- (7)lar şafınıñ şadr-nişini irdiler likin fiṭrat zātı ve isti‘ dād (8) azli taḳāzāsıdın her cend mü’ekkiller ikinci şafġa keltürse-(9)ler yine enbiyālar şaflarıġa bārur irdi tā üç nevbet bu vāḳ‘ ā (10) buldu Ḥazreti Risālet penāḥ şallāllāhu ‘ aleyhi vesellemġa ‘ arz ḳıldılar kim (11) Seyyid ‘ Abdülkâdir evliyālar şaflarıda turmay enbiyālar [32b] (1) şaflarıġa ḳoşuladur Ḥazreti Server-i ‘ Ālem bu sözni işitmek-(2)din şefḳat ve merḥamet birle Ġavsı’l A‘zam ruḥı ḳolu-(3)dın tutub ikinci şafda

¹³⁵ Derka olarak yazılmıştır

şadıklar ve maḥbublar cercasında (4) toḥtātub didiler kim ey ferzendim bu kün bu yerde turmakıñ (5) emr-i ḥazreti ma‘ buddur beşâret senke kim ruz-ı maḥşerde (6) cāyıñ maḥam-ı maḥmuddur **altıncı menkıbat** deryâda ğarķ bulub (7) ölkenlerni terküzmekleri beyânıda Ḥazreti Ğavşu’l A‘zam (8) rażiyallāhu ‘anh seyâḥat tarıkide seyr kılıb derya kenâresiġa (9) yettiler kim cûş-u ḥurûşda ‘arifü’l evvelidin dem urâr ir-(10)di ḥiddet ve şafâda meczublar ve ‘âşıklar bâtınıdın (11) nişân berür irdi sâ‘ati evvel deryâdi deryâ lebide qarâr tu[33a]-(1)ttılar nagâh ġuruh-ı ḥâtunlar ol deryâdın su alıb ya-(2)nmâķġa kelib hemeleri kûzesini toşkarıb yândı (3) meger bir perezâli şikeste ḥâli ol ḥâtunlardın ayrılıb (4) deryâ lebide kılıb mâtemilerdiñ keriye ve zârıġa turdu (5) anca nâle ve fiġân kıldı kim beyânga kelmegey ol ḥazret pere-(6)zâlniñ bu ḥâlini körüb ta‘accub kılıb didiler kim hiç (7) renc elem tuymây bu nev‘ hem nâle ve fiġân kılurmu irse bir kişidin (8) perezâl ḥâlini istifsâr kıldılâr ol kişi dedi ey (9) pâdişâh-ı ‘âlem penâh ol ‘acuze vâķ‘ası Yunus ve Ya‘ķub (10) ‘aleyhisselâm kışşâlarıdın dil-sûzrâķ ve cân-ġâhrâķdur (11) kim bir oġlu bâr irdi kim Yusuf tal‘at anka ḥâtun alıb bermek [33b] (1) içün câh-ı celâl ve ḥayl-ı haşem birle öziniñ ḥiş akrabâ-(2)ları şehriñ ekâbir eşrafları tûy esbâbını envâ‘ (3) ârayiş ve aķsâm levâzımât birle ġuruh bu deryâdın ötüb (4) ‘aķd-i nikâḥ işi tamâm bulġândın keyin ol şân şevket (5) ve efrâd-ı cemâ‘at birle kemike kirib deryâ lebiġa yetkeli turġân (6) maḥalde mevc-i ‘âzim peydâ buldı kemiçilâr sa‘iy sebep kıldılar sûd (7) bermedi ol ġuruhġa қаза-yı ilahi yetib iken ol pere-(8)zâl turġân yerke kemi yâvuķ yetib deryâġa cumub (9) kitti ol cemâ‘at tamâmı esbâb-ı serencâmları birle helâk (10) buldılar meger perezâldin özge kişi selâmet sâḥilġa (11) çıkmadı şehir ḥalk nice müddet mâtem tutub deryâ lebide [34a] (1) nâle ve fiġân kıldılar amma perezâlġa nice yıl müddeti ötüb-(2)dürki her kün deryâ lebiġa çıkıb mâtemilerdiñ nale fiġân (3) kıladur en-ḥazretġa bu vâķ‘a-ı ‘aceb ve ḥâdişe-i ġarib (4) istimâ‘idin ḥâlet-i ruberib şefķat ve merḥametleri coş

(5) urub zebān ilhām birle dedi kim ey ‘azîz bârgıl (6) ol za‘ifeğa digil kim keriyezin tohtāsun hātırnı (7) cem‘ kılsunki her nerseki köngli hāhlaydur ve maṭlubı bārdur (8) inşāallāh te‘āla hāşıl buladur ol kişi bārib hāzret-(9)niñ digenleridiñ dilā-sālik birle dedi ol hātun (10) bāver kılmāy ceza‘ ver feza‘nı ziyāde kıldı ol kişi gelip vāk‘anı (11) hāzretğa ‘arz kıldı hāzret diger bār te’kid birle fermān [34b] (1) kıldılar bârgıl eyitkılki ceza‘ ve feza‘dın tohtatāsuñki (2) oğlu hātunı ol cem‘ iyyetki şān şevket debdebe ve hāşmet (3) tuy-ı esbābı birle bu deryāda ğark bulub fenā sāhilğa (4) kitib irdi hāzır ve nāzır bulğılki kâdr ‘āla ale’l ıtlāk **Allāhu Te‘ala**(5) kudreti birle hemin zamān ‘adem deryāsıdın vücūd şāhılığa (6) kelgey hemin sā‘at dide-i bi-nuruñ ve dil meḥcuruñ münevver bu-(7)lğusıdur ol kişi bu kelimāt-ı kudsi esāsı işitmek birle taşdıq (8) tamām ve i‘tikād-ı dürüst birle ol za‘ife kâşığa bārib (9) ol kelāmat-ı mu‘ciz beyānnı bir bir taḳrır kıldı ol peygām şadāḳat (10) encāmniñ eşeridin bivezen hātırğa teskin hāşıl (11) bulun bu vāk‘ā zuhūrıdın ümidvār bulub ferzendi firāḳıda [35a] (1) qarārgān közi ruşen bulmāk ümidi birle derya tarafiga (2) baķıb muntazır turdı bu eşnāda ol hāzret dergāh (3) vāhibu’l müte‘āl cenābığa müteveccih bulub talebğa turdılar lahza-ı evta (4) eşer icābet zāhir bulmādı diger bār müteveccih bulub ‘arz iltimās (5) kıldılar henüz eşer icābet ma‘lūm bulmadı irse ol maḥbub (6) ḥudā ve hāşşa-ı celle ve ‘alā ‘arz andıñ te’ḥir tāpgāndın ğayret-(7)leri çoş urub maḥbubāne nāz niyāz birle ‘itāb āmiz (8) sözler aġāz kılıb dedi kim ‘Abdülkādırniñ ‘arz iltimās (9) dergahıñğa yetmeymüdü bes dergāh celle ve ‘alādnı niḍa keldi kim (10) ey maḥbubum bu işde andıñ tevfiķ kılmāk seniñ ḥaḳḳıñ-(11)da teġāfūl irmesdür belki bu te’ḥir laṭif ve ḥikmetdür bilmesmüsinki [35b] (1) meniñ işim hem ihmāl ve te’enni birledür ta‘cil ve ıztırāb birle irmes (2) bilgil kim meniñ dergāhımda ta‘cil yol tāpmās te’enni gerekdür bu iki (3) sā‘atki seniñ işiñde tevaḳḳuf kıldım bilürmüsinki (4) ne şān‘atlar ne ızhār-ı kudretler kıldımki kim ğark bulğalı (5)

yikirmi yıl bulubdur bu müddet elyecde ademiler ve çehârpâyalar-(6)nıñ ve mārılar
tu‘mesi bulub vücudı eşeridin hiç nerse qalgān (7) irmes seniñ hātrıñdın hıket
bulgām birle ol nābud (8) bulgān acizelerini aḡırde qılıb üstüḡān ve mafşāl rüküp-
(9)larını müretteb qılıb her biriniñ bedeniga ruḡ-ı ḡayvāni ve insāni (10) ve
nebātāni demide qılıb necend yıl ötken ölüklerge ḡayāt (11) libāsını kiydürüb
yenki bāşdın terküzdüm eknūn laṡif [36a] (1) kerem ve qıdretimni körgil deyib
ḡiṡāb buldu irse (2) bu eşnāda derya bir cuş urdu tuyḡa bargān tamām ḡalāyık (3)
perezāl oḡlu ve ḡātunı hem bārgānlar şevket ve ‘āzimet sürür (4) devlet birle
tamāmı çehârpây ve serencāmları birle kemide ḡark bulgān (5) yerdin şaḡs
selāmet şād ḡurrem çıktılar parezāl oḡlunı selāmet (6) körüp ta‘accublar qıldı
müslümānlarnıñ şıdḡ ihlāşı (7) şadd cāndan ziyāde buldı kāfirlerdin hem ekşer
müslümān buldı (8) **beyit** kādır muṡlaḡ ölükni terküzür ḡāhlasāda tirikni öltürür
(9) **yetinci menkıbat** Ḥāzreti Ġavşu’l A‘zam raḡiyallāhu ‘anhıñ (10) bevllerini
körüb cem‘i cehūdlarınıñ Müslümān bulgānı (11) Kitāb-ı Menāḡibü’l Evliyāda
Ġavşu’l A‘zam raḡiyallāhu ‘anhga kesel [36b] (1) ‘ārız buldı müritler ‘arz qıldılar
kim emr bulsa ṡabīb keltürsek (2) ol ḡāzret qabūl qılmāydır kim ṡabībga nabz
kursātḡān (3) ḡasetdin geḡe qılḡān bulur nāḡāḡ ṡahāret taḡāzā qıldı (4) müritlerdin
celābca keltürüb ṡahāret şikest qılır yerde (5) qoyub yāndı anka bevl qıldılar ol
mürit derḡāl şişe-(6)ni alıb Cehūd ḡükemā kāşıga alıb bārdı ṡabīb ökzede oturub
(7) irdi qārureni körmek hemān sür‘at bile tüşüp sorā-(8)d kim bu kimniñ
qāruresidür keselni niçük teşḡiş qıldınız (9) ṡabīb didi ‘aşḡ-ı ilahi ḡāliblikdin ‘ārız
bulgān keseldür (10) deyib kelime-i şehādet oḡub Müslümān buldı qabile ḡalkıga
(11) bu macer eyitti her ṡarafdın cem‘ bulub kördiler kim ṡabībniñ ḡālī [37a] (1)
özgece bulubdur sorādılar kim senge ne vāḡ‘a buldu kim (2) Müslümān bulubsın
ṡabīb dediki qārureni bu kişi (3) qolıdın alıb körüngler tā kim sizlerga hem ma‘lūm
bulḡay (4) heme ol qārurega naḡar qıldılar bi-tevḡif imān keltürüb (5) din-i

Muhammedîga dâhil buldular kim ol kâruşedin misk gülâb-(6)nîñ bûyî kelur irdi
 tabîb ol kâruşedin andîñ içib (7) irdi ‘ âlem-i melekût keşf buldı tabîb ve tevâbi‘ leri
 (8) bu insânîñ bevli irmesdür deyib tört yüzce (9) kişi ir hârunlardin zârî ve
 tazarrî‘ birle hânkâh velâ (10) câhğa yüz keltürübdiler hâdimğa ‘arz iltimâs
 kıldılâr kim (11) tiz tünd bizni ol zât bâ-berâkât huzurığa yetkürüñ kim [37b] (1)
 kâruşeni görmek birle imânğa müşerref bulduķ mübârek (2) cemâlin körsek ne
 hâle ruberûr irkin deyib turub (3) irdiler bu hâlde bu gûruhniñ aĥvâlî ol ĥazretġa
 keşf (4) buldı bir ĥâdimġa fermân kıldılar ol cem‘iyyetni der-(5)hâl meniñ
 ĥuzurumġa keltürgil irse ol cem‘iyyet (6) ĥâzır buldu ol ĥazret ôlârġa bâķıb bir
 nazar (7) kılıb irdiler ôlarnîñ hemesi velâyet mertebesîġa (8) yetib evliyâlar
 zümreside dâhil buldılar Subĥân (9) Allâhu acb ‘azîmü’ş-şân refi‘u’l-menzilat zât
 kim ĥaķîķât-ı (10) Muhammedi tecellisi belki mu‘cize-i ĥâs Muştafavî şallâllâhu
 ‘aleyhi vesellem (11) Ġavsu’l A‘zam rażiyallâhu ‘anhniñ zât bâ-berakâtlarında
 [38a] (1) zühr kılıbdur zâlike fażlullâhi yu’tihi men yeşâ’u vallâhu zu’l fażl-(2)i’l
 ‘azîm **Sekizinci menķibat** meşâyıĥlar bi-ittifâķ Ĥazreti (3) Ġavsu’l A‘zamniñ
 ‘ulüvv mertebeleriġa ķâyil bulub (4) güvâĥlık bermekleri beyânıda İmâm Evra‘
 Muhammed ibn Sa‘id (5) ibn Muhammed Ravzatü’l Nevâzır atlıġ kitâbıda Ĥazreti
 (6) Ġavsu’l A‘zamniñ bülend mertebeleriġa meşâ-(7)yıĥlar beşâret bergenleri bu
 tarîķe beyân kılıbdur (8) **nazm** İmâm ‘Abdülķâdir Ġavş-ı A‘zam meşâyıĥ
 cümlesiniñ muķtedâ-(9)sı mu‘âşır evliyâlar ittifâķân dediler hememizniñ pişuvâsı
 (10) muķahhemler beşâret bergen irdi veliler faĥr bulġây deyib hemesi (11) İmâm
 Şeyĥ Başri ķuţb-ı ‘âlem muķaddem evliyâlar rehnümâsı [38b] (1) beşâret bergen
 irdi ol zamânda bülend deyib Ġavsu’l A‘zamniñ (2) levâsı velâyetde anı bi’l-şems
 yenkliġ meşâyıĥlarını bil (3) encüm binâsı dedi ol Ġavsu’l A‘zam feyz vaķtı (4)
 ķademke hem meşâyıĥ fark râsi meşâyıĥ faĥr ile sundı (5) boyunlar tileb zevķ ile
 bu devlet beķâsı (6) Kitâb-ı Ravzatü’l Tevâţürde beşinci bâbda keltürübdür (7)

kim ‘ulemā-ı târiḥ zıkr kılıbdur kim Ebu el-Ḥasan Başrı rahmetullāhi (8)
‘aleyhniñ zemānlarıdın iptidā kılıb Ḥazreti (9) Ğavsı’l A‘zam vücdğa kelür
zemānıgca meşâyıḡlar kim irşād (10) tekmi birle seccādede oturubdurlar
hemeleri (11) bi-ittifāk Ḥazreti Şeyḡ Muḡyiddin ‘Abdülkādır Ceylāni [39a] (1)
raziyallāhu ‘anhniñ zuhurları kūtḡ ġavsiyyetleri-(2)din beşāret beribdürler bu
yerde bitülgen Türki nazm (3) ‘Arabi şi‘irniñ tercümesidir **tokuzuncu menkıbat**
(4) Ğavsı’l A‘zam raziyallāhu ‘anhniñ vücd-u şerifleri (5) afitāb tābāndıñ nurāni
bulub asumāngā ‘urūc kılıb yānıḡ tüşken-(6)leri keltürübdürler kim Sultanü’l
Ma‘şukīn Ğavsı’l A‘zam (7) raziyallāhu ‘anh dāye-i giran-ı himāye kucāğıda
yātıḡ irdiler āfitāb (8) cihāntābdıñ dirāḡşān bulub berḡdiñ āsumān taraḡıgā (9)
orlab közleridin ḡāyb bulub yine kerem ilahi (10) birle yānıḡ dāye kucāğıda qarār
tāptı her bār ol dāye Ḥazreti (11) Ğavsı’l A‘zam ḡizmetleriḡa kelib bu vāk‘anı
taḡrır [39b] (1) kılūr irdi ol ḡazret raziyallāhu ‘anh tebessüm kılıb eyitür ir-(2)diler
kim ey māder bu vaḡıtde elṡāf ilahi ve faḡl nāmütenā-(3)hidin mertebe ve
menziliyyetim candān ziyādedür ol vaḡıtde (4) vücudum za‘iflikdin ol tecelliḡa
tāb keltürelmey-(5)dür eknūnki vücudum kuvvet tāpıbdur yüzüñ ol (6) afitābdıñ
tecelli yetse mende kim bulādur meni cāyemdin teberra (7) tālmaydur **nazm** kıble
rāhiy besvi ḡāne-i tu ka‘be sengiz āstāne-i (8) tu saḡn nā-şinide meydān rüy men
sūy teht ez hemesi (9) yekenzir ken bermen ez hemeru **tercüme** ka‘be sengidür
āstānesiḡa (10) kıble yoldur bārurḡa ḡānesiḡa levḡ-i maḡfuḡ oḡuḡucı (11) ḡātif-i
ḡāyb sözini digüci **onuncu menkıbat** toküz imām-[40a](1)nıñ kerāmāt ve
faziletleri Ḥazreti Ğavsı’l A‘zam (2) raziyallāhu ‘anhda cem‘ bulḡanı beyānıda
Risāle-i Firūzyede keltür-(3)übdür kim kün Ḥazreti Emirü’l Mü‘minīn İmām
Ḥasan (4) bin ‘Ali el-Murtaḡa raziyallāhu ‘anhümā münācāt kıldılar kim ḡudā-
(5)vende menḡe levḡ-i maḡfūḡda andāḡ ma‘lūm bulādur kim birāde-(6)rim
Ḥüseyinniñ evlādıdın toküz imām vücdğa (7) kelür bes meniñ evlādımdın

imāmlık fażl ve mertebe-(8)si kimke bulğāy ve anıñ atı nimedür Cenāb-ı Kudsi (9) ilahidin nidā yetti kim ey şā Hasan seniñ evlādıñ-(10)dı andāğ dostmı peydā kılmıñki mertebe-i velāyet (11) ve maķām-ı imāmetde İmām Hüseyn evlādıda toķuz [40b] (1) imām cem‘ bulubdur seniñ evlādıñda bir imāmda cem‘ (2) bulur kim atı ‘ Abdülķādir laķabı Muħyiddin kūniyyeti Ebu Muħammed Ğavs-(3)u’l A‘zam ve Ğavsü’s Şaķaleyn atı birle meşhur bulğān (4) İmām Hasan Hāzreti Hāķķ Subhāni ve Te‘āla dergāhıģa sipās ve şenāda kıldılar didiler kim ferzendim Muħyiddin Ebu Muħammed (6) Seyyid ‘ Abdülķādir keledürgān zamānda Hüseyni imām-(7)lar arasıda sitāreler arasıda māhitāb zāhir bulğāndıñ (8) zāhir bulur **on birinci menķibat** Hāzreti Ğavsı’l A‘zam-(9)nıñ riyāzet-i şāķķaları beyānıda keltürübdürler kim Hāzreti (10) Ğavsı’l A‘zam tā on iki yılıģca bir ayāğları birle o-(11)raturub zıkr-i bātınıģa meşğüllük kılar irdiler [41a] (1) ba‘zılar on bir yılıģca deydürler fermān yetti kim yā Ğavs-(2)u’l A‘zam ne üçün bir ayāğıñ birle turāsın dediler kim (3) yer astıdā anca dostlarıñ bārdur kim iki ayāğ sıgmā-(4)ķģa maħal yokdur ol vaķit fermān keldi kim ya Ğavs-(5)u’l A‘zam iki kademiñni heme-i evliyālar gerdeniģa koyğıl andın (6) keyin ol hāzret fermān tutub ķadem-i mübāreklerini (7) evliyālar gerdeniģa koydular cem‘ ṭabaķāt evliyālar ķabul (8) kılab faħr nāziş kıldılar raħmetullāhi ‘aleyh ve ‘aleyhim ecma‘in (9) **on ikinci menķibat** Hāzreti Ğavsı’l A‘zamıñ mübārek (10) isimlerini her ķişi bi-ṭahāret zıkr kılsa helāk bulur irdi (11) nice vaķitdin keyin afv kıldılār Kitāb-ı Gülizarü’l Ma‘ānide [41b] (1) keltürübdürler kim Hāzreti Ğavsı’l A‘zamıñ evvel zamānlarıda (2) andāğ irdi kim her ķişi ol hāzretniñ ism-i şeriflerini (3) bi-ṭahāret zıkr kılsa bāşı tenidin cüdā bulur irdi (4) kūn Hāzreti Seyyide’l Mürselin şallallāhu ‘aleyhi ve sellem vāķ‘ada (5) körüp en-hāzreti şallallāhu ‘aleyhi ve sellem dediler kim ey ferzendim (6) bu işni terk kılgıl mundın keyin zamāne bulurki Hāķķ Te‘āla-(7)nıñ ismini ve meniñ ismimni bi-edebānelik

birle zıkr kılurlar (8) en-ḥazreti emirleri birle terk celâlet kılıb mu‘âf kıldılar (9) ol vaḳıtte Ḥazreti Ḥaḳḳ Subḥāni ve Te‘āla dergāhıdın fermān (10) yetti kim ey Ğavs-ı A‘zam sen meniñ ism-i şerifimni herkiş (11) bi-ṭahâret tutmās irdiñ bisyār ta‘zim kılur irdiñ [42a] (1) men hesm seniñ ismiñni bi-ṭahâret tutkucılarnı (2) ḳabûl ḳılmās irdim men ‘azze ‘azze‘ni kişikim ‘izzet (3) ḳılıbdur ‘izzet tāfibdur keltürübdürler kim her kişi ol ḥazret-(4)niñ ism-i şeriflerini bi-ṭahâret zıkr ḳılsa ten dost-(5)lıkka ḳālur her kişi ol ḥazret cenâblarığa nezr niyâr atâsa (6) vefâ ḳılğay kim cefâ körmegey her kişi cum‘a gecesi ol ḥazret (7) ruḥ-ı pür fütûhlarığa ḳadrinân şirni nezr ḳılsa (8) küşâyışler körgey ve her kişi ism-i şeriflerini ṭahâret (9) birle ve ihlâş ḳılsa ol kün ḥuşûkat bulub günâhları (10) mağfîret bulğay bu kitâb muşannifi eyitür işittimki Ḥazreti (11) Ğavsu’l A‘zam rażiyallāhu ‘anhniñ ekşer meşğullükleri [42b] (1) her zimānığa irdikim anı her zümre teẓvi ve du‘â-yı şayfi (2) iterler abād ecdâdları tā en-ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi ve sellem-(3)ğa yetkürüb icāze berüb ve icāze alıb kelipdürler (4) her kişi Ğavsu’l A‘zamniñ ism-i şeriflerini bi-(5)ṭahâret zıkr ḳılsa bâşı tenidin cüdâ bulmâḳ (6) sebebi bu irdi kim Seyyid-i Kaniyât şallallāhu ‘aleyhi ve sellem (7) bâṭinen dediler kim ey ferzendim ḥalknı seyfullāh öltüredür (8) imdi seyfullāh okumâḳ ḥâcet irmes eyitipdür-(9)ler kim müritlerdin biri ḥalk tevella ölmekni ‘arz kıldı (10) ol ḥazret ol müritni murâḳebeğa buyurudılar ol (11) ol mürit murâḳabede körer kim ‘arş-ı mecid üstüde bir ḳılınç-[43a](1)nı bir hemne kılıb asıb ḳoyubdurlar her tarafdın cibinler (2) özini şimşirğa urub ikki pâre bulub tüşedür (3) ol ḥazret dediler közüñni açğılki cibin şimşir birle (4) cenk ḳılsa anıñ cezâsı üşbudurki bu kimseler (5) muḥâliflerdür muḥibler ve muḥlişler meniñ ismimni her (6) nev‘ zıkr ḳılsalar ‘afv ḳılurmin muḥâlifler helâk bulurlar (7) ol ḥazret deyipdürler seyfi meşhûr ve ḳavsi mevtür ve sehâ-(8)me şâytebe ve farsî mesrûc nârullâhi mûḳadeh ya‘ni ḳılıcım (9) yılañlağılık ve yâyım cellesâlığılık ve okum râst (10) yetküci atım tokuğluk men

ħudā-yı te‘ alanıñ koyub (11) turġān otudurmın bes evliyālarġa ‘arz kıldı kim
 muĥālif-[43b](1)ler hem helāk bulmasa muĥibler muĥālifler yeksān bulsa irse (2)
 ol ĥazret ħabul kılıb hemeni ‘afv kıldılar **on üç-(3)üncü menkıbat** Esrārü’s
 Sākilinde keltürübdürler kim Ĥazreti (4) Ġavsü’l ‘A‘zam bir tarafġa barur irdiler
 iki kişi (5) münāzara ve mücādele kılādur birisi Muĥammedi yine ‘İsevi irdi (6)
 Muĥammedi meniñ peygamberim efdaldür didü ‘İsevi öz peygamberi (7)
 efdallikin eyitedür Ĥazreti Ġavsü’l A‘zam ‘İseviġa (8) didilerki seniñ
 peygamberiñ efdallığıġa delil nimedür (9) ‘İsevi dedi peygamberim ölüknü
 terküzür irdiler Ĥazreti (10) Ġavsü’l A‘zam dediler ki Mu‘tafaviler ġuruhıñ
 (11) biri mendürmin ŧeburüz olar pirulikide bir yāturumın [44a] (1) eger ölük
 terküzmekni ħāhlasam ħoyġıl disem yer tileb (2) kördin çıkādur eger körmekni
 ħāhlasañ andaġ ö-(3)lükniñ köriġa başlaġıl kim üstühānı (4) rize rize bulġay bes
 ĥazretni kehene bulġān (5) köriġa başlarki ölkeli necend yıl bulġān bulġay (6)
 dediler kim terkürüşde nime dir irdi ol kişi dedi (7) kum bi-iznillāh dir ikenler ol
 ĥazret bu sözni işitib (8) kör öze siġa bārıb dediler kim bu ölük (9) ħavvāl bulsa
 kördin ġazel okuġluġ ve ħurş (10) ŧalıġlıġ çıkārāmın deyi b ħabırġa müteveccih
 (11) bulub ħum bi-izn dediler bu kelimeni demek hemen [44b] (1) ħabr ŧikāf bulub
 ħavvāl ħoşĥāl ġazel okub (2) ħurşı sālīb eviye revān buldu ‘İsevi bu vāk‘ anı (3)
 körüp ta‘accubdın dedi kim sübhānallāh meniñ peygamberim ö-(4)lük
 terküzmekde kum bi-iznillāh dir ikenler bu ‘aziz ħum (5) bi-izn deyi b ölüknü
 terküzdi deyi b ĥazreti (6) risālet penāh ŧallallāhu ‘aleyhi ve sellem ‘uluvv
 mertebeleriġa ikrār (7) kılıb Ĥazreti Ġavsü’l A‘zam eldileride imān keltürüb (8)
 Müslümān bulub din-i Muĥammedi ŧallallāhu ‘aleyhi ve sellemġa dāĥil buldu (9)
on dördüncü menkıbat Risale-i Ĥaĥıķau’l Ĥaĥāyıkda keltü-(10)rübdürler kim
 puhzeniniñ oġlu deryāda ġarġ bulub (11) irdi ol puhzen Ĥazreti ‘Ali Rıf‘at
 Ġavş[45a](1)u’l A‘zam raziyallāhu ‘anh cenāblarıġa ‘arz kıldı kim ĥazretiñ (2)

 adr menzili anca b l ndd r kim o lumn   olum a tirik bergey-(3)sin ol    ret
 buyurdular kim b rg l o lu  (4) evike kelibd r puhzen evike b rd  ferzenden
 t pmadı (5) yine z ri ve fi  n birle kelib   arz  ıldı kim o lum evike (6) kelmebd r
 yine buyurdular kim o lu  evike kelipd r puh-(7)zen yine o lunu evide t pmadı ol
 dergah a keldi (8) k rd  kim    reti  av u'1   Azam mur  abede irdiler s  ati-
 (9)d n keyin b  lar n  kotar b buyurud lar kim (10) b rg l o lu  evided r bu
 nevbet bar b o lunu (11) evide t pt  ol    ret ruy niy zn  derg h bi-niy z     
 [45b] (1) celle   ne a kelt r b Musa kelimull h v r k st   ne (2)   arz  ıld larki
   li  men  puhzen ald da  ermende (3)  ıldı nki men n ferm n m birle iki nevbet
 evi ke b -(4)r b ferzend t pmadı    reti      Celle ve   Al  derga-(5)h d n
 ferm n yetti kim ey  av -1 A   am seni  s -(6)z  n r stdur evvel i mertebede
 mel  ikeler ecz -1 m teferri-(7) as n  cem    k l b kelt rd ler ikinci mertebede
 anka (8)  ay t berdim        mertebede dery d n    ar b ev-(9)  ke yetk rd m
 ol    ret yine   arz  ıldı kim ilahi (10) iki     emni       l   da iki  arf bile    
  ıldı n-(11)ki k n hi  te'  ir yol t pm dı a iretde hem nih yetd n [46a] (1) t        
 ecza-1 m teferri ane tarfet l  ayn i re cem  eyleb (2)    r ecs d   l b  ay t     n
   lurs n bir ten terk -(3)z b evi ke yetk rmekke te'  ir yol tap m dur    reti (4)
 Rabb '1      et derg h d n ferm n yetti kim y   av -(5)u'1 A   am bu    rdeli  n
   ivaz  a her nerseki    lar-(6)s n   at    lur n    reti  av u'1 A   am y  zlerini
 (7)          tofr    a  oyub   arz  ıld larki ilahi men (8) ma l   dur men mende
       ne i    lur    reti n (9)       n irse    reti      ve   Al d n (10)   t b ya
  av  her cum a k ni her     ke n  ar   lsa n (11)   az z bul  n ve her   r-1
 te  att r a n  ar   lsa n   az z bul  n [46b] (1)    reti  av u'1 A   am dediler kim
 bu iki i  n  (2) nime nef i b rdur mund n ziy de kerem       i    n  nef i (3)
 mend n keyin hem b   i      y ferm  n yetti kim ey  av  (4) seni  ismi  a anca
         ve te'  ir   at  (5)   ld mki meni  ismi de  i          n ya  ni meni  (6)

ismimni yād kılgıcı kânice şevâb tâpgây ol hâzret (7) başların secdeğa edeb birle
koyub Hakk Te‘ala (8) dergâhığa ol ‘atâ ve keremniñ şükrânesin (9) becâ
keltürdiler andın keyin zebân-ı mübârekleriğa (10) bu kelime cârî buldu kim ismi
kesime’l ‘azım ya‘ni meniñ ismim ism-i (11) a‘zamka oğşedur **on beşinci
menkıbat** Kıtab-ı Hâkiqatü’l Hakkâ-[47a](1)yıkda naql kılıbdurlar kim bir hâtun
yikirmi kız toğdu güveysi (2) oğul toğmadıñ deyib talâk kılmâknı hahiş (3) kıldı
ol hâtun Hâzreti Ğavsu’l A‘zam dergâh-(4)larığa nâle figân birle bārıb bu vāk‘anı
‘arz (5) kıldı ol hâzretniñ raħimleri kelib fermân (6) kıldılarki eviñke bārgılki
heme duğterler oğul (7) buldılar ol ‘avretniñ hâtırığa keçtikim (8) hâzret du‘â
kılmadılar şâyed meniñ hâtırım sekini (9) üçün bu sözni digendürler irse ol hâzret
(10) yine fermân kıldılarki tiz eviñke bārgılki heme ‘â-(11)cizeler oğul buldılar ol
‘avret evike bārdı körer [47b] (1) körer kim Hakk Te‘alanıñ emri ol hâzretniñ
teveccühleridin (2) heme ‘âcizeler oğul bulubdur **on altıncı menkıbat** (3) Hâzreti
Şeyh Ebu el-Hasan er-Rıfâ‘i kuddise (4) sırrehudın naql kılurlar kim Hâzreti
Ğavsu’l A‘zam rażi-(5)yallâhu ‘anhniñ hâdimleridin biri vefât bulub (6) irdi anıñ
ehl-i ‘iyâlleri ol hâzret huzurlarığa (7) cem‘ bulub tevella nâle bir ‘arz ilticâ
kıldılar Hâzreti (8) Ğavsu’l A‘zam murâkebe kıldılar irse ‘âlem-i bātında melek-
(9)ü’l mevtni tâptılār dedilerki ya melekü’l mevt andıñ (10) toğtân meniñ
hâdimlerimdin felâni fevt bulubdur (11) anıñ ruħını mence beriñ melekü’l mevt
müzâyağa kılıb [48a] (1) dedi kim men emr-i ilahi birle bendeler cânın kabz kılıb
(2) anıñ dergâhığa iletürmin emr-i ilahi bulâmasa senke (3) niçük berkümdür
Hâzreti Ğavsu’l A‘zam nice nevbet (4) dediler tenhâ meniñ hâdimim ruħını beriñ
melek-(5)ü’l mevt kabûl kılmadı ol hâzret kördiler kim ölükni (6) kabz kılgân
ruħlarını bir zenbil meşellik nersâka alıb (7) dergâh-i ilahığa iletür iken ol hâzret
maħbubiyyet zorı (8) birle melekü’l mevt kolıdın alıb ol zenbil serpuşını (9) açtılar
bes heme ervâhlar ol zenbildin çıkıp (10) öz bedenleriğa kirib ol kün ölken ölük-

(11)ler hemesi tirilib ehl ‘ayānları birle şād hurrem [48b] (1) buldılar melekü’l mevt Ḥazreti Ğavṣu’l A‘ zāmnıñ ervāhlārını (2) zor tamām birle alıb öz bedenleriğa yāndurub heme ölken-(3)lerni terküzgenni dergāh-ı eḥadiyyetgā nāle ve fiğān birle ‘arz (4) kıldı ḥiṭāb keldi kim ey melekü’l mevt Ğavṣ-ı A‘ zām (5) Şeyḥ Muḥyiddin ‘Abdülkādir meniñ maḥbubumdur ānıñ ḥā-(6)tırı üçün ḥādimi ruḥını berseñ irdi özge ervāḥ-(7)lar hem koluñdın kitmes irdi munca nedāmetgā qālmās (8) irdiñ **on yetinci menkıbat** keltürübdürler kim kün Ḥazreti (9) Ğavṣu’l A‘ zām bir ḥādımni ḥāher zādeleri Ḥazreti Aḥmed Rı-(10)fā‘i kāşığa irdilerki seyyiddin sorğıl kim me’l ‘aşk (11) ya‘ni ‘aşk nimedür ḥādım bārıb sorād kim me’l ‘aşk [49a] (1) seyyid bu sözni işitmek hemān cuşış ‘aşkdın (2) berāhı tārıtı irse seyyidniñ ruberusıda bir ulūğ (3) dıraḥt bār irdi ol dıraḥtğa ot tüşüp (4) koyub kitti ve seyyidniñ vücudu hem koyub (5) göl bulub bir munca su buldu ḥādım bu keyfiyyetni (6) körüb ol ḥazret dergāhlarığa bārıb (7) ‘arz kıldı ol ḥazret fermān kıldılar kim ol su (8) kaṭrelerini cem‘ kılıb bir yerde toḥtātğıl irse ḥādım bāyesbā (9) kördi kim su öz cāyıda turubdur kaṭrelerin (10) cem‘ kılıb sâ‘ati turub irdi seyyid ḥaḳıḳat deryāsıdın (11) rücu‘ kılıb vücuu ‘unşur-ı inşani sâḥiliğa yüz keltürüp [49b] (1) tirilib koytı bu ḥaberni Ḥazreti Ğavṣu’l A‘ zām cenāb-(2)larığa yetkürdiler ol ḥazret dediler bu mertebeğa (3) evliyālardın iki kişi vücūd-u ‘unşur-ı insāniğa rücu‘ (4) kılıb ḥayāt libāsın kiyibdür biri üşbu seyyid yine biri (5) muḳaddem ötken evliyālardındur özge ehl ehlullāhdın (6) bu maḳāmğa yetkenler koyub kitibdür vücūd şāḥiliğa yānmābdur (7) **nazm** şehsuvār anıki didend ḥüsn yār yā fetend deryayı ḥüsniş (8) bi kenār cümle geştend ğarḳ cer ḥüsn-i dostnı ḥaber (9) ezbeher yabedni kenār **tercüme** ol irenler kim körübdür ḥüsn yār (10) tāptılar deryayı ḥüsnnin bi-kenār bilkil Ḥazreti Seyyid (11) Aḥmed Rıfā‘i sādāt-ı ḥüsniyyedindürler Ḥazreti Ğavṣu’l A‘ zāmke [50a] (1) hemşire zādelik nisbet bārdur ol ḥazretniñ (2) ḥizmetleride istiḳāmetler kılıb şoḥbet müsteṭāb-(3)ları

berekâtıdın hilâfet ve icâzetke müşerref bulgân (4) cihetdin Seyyid Rıfâ'î
 müşerreffe ve kâdiriyye atânıb-(5)durlar **şî'ir** kezâ İbn el-Rıfâ'î kân meni bi-
 sülûkni tarîkı (6) ve iştifâni **tercüme** Bu kim İbn el-Rıfâ'î mendin irdi sülûk (7)
 içre tarîkı iştiğâli **on sekizinci menkıbat** keltürüb-(8)dürler kim Şeyh Aḥmed 'Ali
 ibn Muḥammed el-'Arabi devletmend ve şâhib (9) câh-ı celâl kişi irdi mülk ve
 māl ve çehârpây emvâli heme ḥaddeyn (10) ziyâde irdi velikin ferzendi yok irdi
 bu cihetdin (11) hemişe ğamka mübtela irdi müddet-i medid meşâyıḥ-ı zamānnıñ
[50b] (1) ḥizmetlerini kılmur irdi velikin hiç kişiniñ du'âsı (2) anıñ ḥaqqıda icâbet
 bulmâs irdi bir kün bir meczûb (3) anka beşâret berdi kim Ḥazreti Ğavṣu'l A'zam
 şâhib-i (4) velâyetdürler ve maḥbubiyyeke maḥşûşdurlar olar ḥizmetiğâ (5) bârgıl
 kim teveccühleridin maḥlûbıñğâ yetkeysin (6) irse bu beşâretdin i'tikâd tamâm
 birle Bağdâdğa sefer (7) kılib nice müddetde Bağdad-ı Şerifğa yetib ol ḥazretniñ
 (8) cenâblarığâ müşerref buldı bu kişi ḥâcetini 'arz kılmâs-(9)dın ilgeri Ḥazreti
 Ğavṣu'l A'zam dediler seniñ vücu-(10)duñğâ ferzend kısmet kılmâb iken
 ferzendni kâyдын alıb (11) berürmin Şeyh 'Ali derd birle 'arz kıldı kim eger meniñ
 kısmetimde ferzend **[51a]** (1) bulsa irdi munca renc miḥnet târtıb dergâhlarığâ (2)
 kelmes irdim eger kısmetimde ferzend bulmasa hesm Ḥüdâ-yı Te'âla(3)nıñ
 maḥbubıdın ferzend tileb keldim hiç kişi maḥbûb-ı (4) ilahi dergâhıdın murâdın
 tâpmay maḥrûm ve nâ-ümîd yanmâb-(5)dur **beyit** eydürki tu melce-i ma'va heme
 kes sergeşte mekn ḥâ-(6)tır feryâdım res **tercüme** Ey sendin olub ḥalk murâdı ḥâşıl
 (7) luṭf eyit meni sergeştene kıлма bi-dil âniñ bu nev' (8) şikestelin körüb
 Ḥazreti Ğavṣu'l A'zam(9)nıñ raḥimleri keldi dediler kim kelgil ucâñnı u-
 (10)câmğâ koyğıl irse andağ kıldı dediler kim püşt (11) kemerimde bir ferzend
 bâr irdi âni senge 'atâ kıldım deyib **[51b]** (1) yānmâkğâ ruḥsat berdiler dedilerki
 ferzendniñ atını (2) Muḥammed koyğâysın velikin mendiñ Muḥyiddin laḥablık
 (3) bulğusıdur bes 'Ali 'Arabi öz vaṭanığâ bârgân kecesi ḥātu-(4)nı ḥāmile bulub

oğul toğdı ol oğul kûṭbu'l aḳṭāb (5) ve kûṭ buldı tevḥidde tevella taṣnifler kıldı ol (6) cümledin meṣḥûr râḳı Fuṣuṣu'l Hikem ve Fütuhât-ı Mekkiyedür inhime(?) (7) ṭarāvet ve nazāretke tevḥid-i ilahde andın zuhûrga kelibdür (8) cerāki anıñ vücudı Ḥazreti Ġavṣu'l A'zamnıñ derya-yı (9) vücûdların katre irdi Ḥazreti Şeyḥ Muḥyiddin (10) 'İsa Burhānuri(?) eyitibdürler bu ümmet-i Muḥammed ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem-(11)de iki Muḥyiddin mevcud bulubdur birike şıfat-ı 'ilmni bûce [52a] (1) kemāl beribdürler ol Şeyḥ Muḥyiddin 'Arabidür yine birike (2) şıfat-ı kudretni bûce tamām ve kemāl 'ināyet kıldılar olar (3) Ḥazreti Sulṭanu'l Evliya Burhānu'l Eṣfiyā Kûṭbu'l Aḳṭāb (4) Mustāḡniu'l Elkāb Şeyḥ Muḥyiddin Ġavṣu'l A'zam Ebu (5) Muḥammed 'Abdülkâdir Ceylāni bin Seyyid Ebu Şālih cañ dostlar (6) raḳiyallāhu 'anhüma bu kitāb muṣannifi eyitür Ḥazreti Ġavṣu'l A'zam-(7)da bu iki şıfat-ı mezkur tamām ve kemāl bār irdi Şeyḥ İbn (8) 'Arabığa her nerse ki yetibdür Ḥazreti Ġavṣu'l A'zamnıñ (9) ḥuṣe-çinleri ve terbiyyet gerdeleridür vaktike İbn (10) 'Arabi mütevellid buldu pederi Şeyḥ 'Ali Ḥazreti Ġavṣu'l A'zam raḳiy-(11)allāhu 'anhniñ dergāhlarıga keltürdi tā olargā manzur [52b] (1) nazār bulmāk birle 'ālī menzilat bulgāy ol ḥazret olargā (2) nazār feyż eṣer kılmāk birle dediler kim subḥānallāh ṭarfe zātı (3) peyda bulubdurki öz vaḳtide meniñ zamānımdıñ bulgāy (4) dehr esrārıki evliyāullāhlar tā yüz māniğce(?) pinhān tutubdurlar (5) hemeni bu zāhir ve aşikār aḳılğusıdur **beyit** enhāke ḥākre (6) bi-nazār kimya kenend hem señ lāḥ rākher bibeha kenend **tercüme** tofrāk-(7)nı olki bir nazār kimyā kıılır señ siyaḥnı kehr bi-behā kıılır (8) **on tokuzuncu menkıbat** ol ḥazretniñ pişürgān (9) toḥumdın cüce çıkārgānları naḳl kıılıbdırlar kim eva-(10)yıl ḥālleride ba'zı seferleride bir şehirke yetib bazār (11) seyrin kıılıb kördiler kim bir kişi tāḥunıñ toḥumını sātıb [53a] (1) oturub ḥātır-ı mübārekleriğe keçtiki eger toḥumlarını otga (2) sālīb pişürmeğān bulsa elbette cān kirib (3) pervāz kıılır irdi irse ol ḥazretniñ mübārek (4) ḥātırlarıga muncalık

keçmek birle tohumlar cünbişğa kelib (5) postdın cüdā bulub cüceler qanāt quyruq
(6) çıkārıb uçılar ol hāzretnin bu kerāmātleri (7) şehirde şöhet tapıb hākim-i
vilāyetğa bu haber anklāndı (8) hātırığa vahşet tüşteki şāyedki bu mülkümni (9)
taşarruf kıлмаğāy deyib kişi irdiki misāfir kişi (10) meniñ mülkümde bu nev‘
işlerni kılıbdur yāmb (11) kitsün eger kitmese özi bilsün Hāzreti Qutbu’l A‘zam
[53b] (1) rażiyallāhu ‘anh bu sözni işitib didilerke heme mülk(2)niñ ibkāsı Hāzreti
Mālik Celle ş‘āne ve taşarruf kılgucı (3) özidür vaqtiki melekü’l mevt cānıñnı
qabz kılgāl (4) hiç ‘özüñni qabul kılmās didiler bu cevāb yetken (5) bi’l-fevd
qabzu’l ervāh hāzır bulub cānını qabz kıldılar (6) her an (okunamadı) ki ba-mihter
setized canān eftad ki her kez (7) ber nehized **tercüme** yamānlar yahşiğa cañ
urmağāylar (8) yıqılğāylar ki herkez qopmāğāylar **yikirminci menkıbat** (9)
keltürübdürler kim Şeyh Muhyiddin ‘Abdullāh Sühreverdi-(10)niñ menkūhası
Hāzreti Ğavsu’s Şakāleyn rażiyallāhu ‘anh-(11)niñ dergāhlarığa kelib ‘arz kıldıki
ferzend-i şālīh [54a] (1) āru kılurmıñki ferzend-i şālīh tuşe-i āhiretdür ümīd (2)
tutārmıñki hāzretleri du‘ā ve teveccühleri berekātıdın (3) Hāqq Te‘āla ferzendi
‘āta kılgāy kim dünya ve āhiretim murādı (4) bulğāy Hāzreti Ğavsu’s Şakāleyn
rażiyallāhu ‘anh (5) Hāqq Subhāni ve Te‘āla dergāhığa ‘arz kıldılarki bu pārsa (6)
‘avretka oğul ferzend ‘āta kılgāysıñki dünyā (7) ve āireti murādı bulğāy hātif-i
ğaybdın avāz keldi kim bu hātun-(8)niñ oğul ferzenddin naşibi yoqdur üç nevbet
bu suāl (9) ve cevāb buldı Hāzreti Ğavsu’l A‘zam rażiyallāhu ‘anh dergāh-ı (10)
ilahığa kemāl niyāz cihetidin hırqa-ı mübāreklerini sā-(11)līb āsumān tarafiga
taşladılar bu ğaraż birle [54b] kim iltimāsımnı qabul kılmāsāñ hırkanı özüñke
berdim (2) bu eşnāda Hāzreti Muḥammed Mustafa şallallāhu ‘aleyhi ve sellem
pür-fütūḥ-(3)ları hāzır bulub ol hırkanı havādın mübārek qolları (4) birle alıb
Hāzreti Ğavsu’l A‘zam rażiyallāhu ‘anhğa kiydürdiler (5) kim ey ferzendim
dergāh-ı ilahi bes bi-niyāzdur andıñ şabr ve taḥammül kılgāy-(6)sın Hāzreti

Ğavşıyye rażıyallāhu ‘anh ‘arz kıldılār kim yā (7) ceddım Resulallāh bu işde men
 tenha ırdım hāzretleri zāt-ı (8) mübārekleri bāşımğa sāye sāldı ümidim qavīdürki
 bu ‘av-(9)retniñ maṭlubı hāşıl bulğay bu eşnāda āvāz qeldi kim (10) yā Ğavşu’l
 A‘zam du‘āñız qabūl kıldım ol ‘avretke (11) ferzend berdim Hāzreti Ğavşıyye ol
 ‘avretke beşāret [55a] (1) berdiler murādñ hāşıl buldı cenānca ol ‘avrat (2) hāmıle
 bulub ‘ācize toğdı nice kündin keyin ferzendini (3) ol hāzret dergāhlarığa keltürüb
 ‘arz kıldıki (4) oğul ferzendğa beşāret berib ırdiler kız ferzend (5) vücudğa keldi
 Sulṭānu’l Maḥbubīn dediler kim bu duğter (6) imesdür oğuldur meniñ
 ferzendimdür bu oğlum ātını (7) Şeyḥe’l Şuyuğ Şeyḥ Şehābeddin Sühreverdi (8)
 koydum ‘ömrü uzun bulğusıdır ve müritleri Şeyḥü’l (9) Meşāyiḥ ve Şāhibü’l
 İrşād bulğāylar irse kördiler kim (10) oğuldur ve beşāret bergenleri bir bir qavi‘ğa
 keldi ekşer mürīd-(11)leri cenānca Şeyḥ Bahāüddin Zekerıya’ Meltāni ve Qāḥi
 Hamedāni [55b] (1) el-din Nākvāni Şeyḥ S‘ādi Şirāzi mundın özge quds (2) Allāh
 esrār hem kāmıl mükemmil buldılar **naẓm** inhā ke ḥākir enbezr (3) kimya konend
 āyālud ke kūşe-i çeşm bima konend ey duğteriki ke (4) āmade ez ḥāndān dost öziñ
 kirişme merdum sāḥib şafā kınend (5) **tercüme** tofrāknı olki bir nazar kimya qılur
 şāyed bu qalğa kūşe-i (6) çeşm ‘atā qılur ol duğteriki toğdı anı ḥāndān dost (7) bir
 ‘işve kirişmede merd resā qılur **yikirmi birinci menkıbat** (8) keltürübdürler ki
 sevdageri yeti ikinlik metā‘ Ḥalife-i (9) Bağdād ḥuzurığa keltürdi qıymetimi
 meniñ kızıl altun ırdi (10) ḥalife qıymeti ziyādelikdin qabūl kılmayāndurdı sevda-
 (11)ger me’yus bulub evike yāndı yol eşnāsıda [56a] (1) kezdi ol hāzret ḥānqāhı
 eldiğa yetti Hāzreti Ğavş-(2)u’l A‘zamğa keşf bulub ḥādimni buyrudılar ki
 ḥānqāh (3) eldideki sevdageri munda alıb kirgil bir ikinlikni (4) alıb mence
 köngliñ yetkürgil irse ḥādim bir ikinlikni (5) bahā-ı tamāmğa alıb ikin yetkürdi bir
 pāre semidi(?) ol (6) hāzretğa ‘arz kıldı bir pāre qara kelm bār ırdi kimiğa üşbu
 (7) kelm pāreni şālğıl deyib emr kıldılar ol hāzret (8) ol pundnı(?) sālīb ol libāsı

kiydiler bu haber Halife-i (9) Bağdādğa yetti vezirni buyurudı kim Hāzreti Ğavṣu'l A'zam der-(10)gāhlarığa bārgıl mendin selām yetkürgil eyitķilki ol (11) metā' kıymeti ziyādelik cihetdin almāb irdim ol hāzret [56b] (1) aldurubdurlar ki bu işdin mence ikki istiḥāle (2) yetedür biri bu kim halife metā' nı almadı mev- (3) kindir ikinci ḥasāset ve za'at cihetidin almağāndur (4) dirler irse Hāzreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye dergāhlarığa (5) yetti yerākdın kördü kim ol hāzret ol metā' nı libās (6) kılıb ol qara kelm pārcesini sineleri ruberu-(7)sığa pund sālīb kıyib oturubdurlār vezir ḥā-(8)tırığa keçti bu 'aziz nazarlarıda kıymeti metā' nıñ köhne (9) kelm pāreniñ farkı bulmās bu zātğa mundāg bi-edebāne (10) sözni demekim cevāb imes deyib yānıb ḥalifeğa (11) bu ḥālñi 'arz kıldı halife hükümet ğururıdın vezirğa [57a] (1) i'tirāz birle oğlını ḥadim ve ḥaşem birle ol hāzret dergāh-(2)rığa ibārdı ḥalifeniñ oğlı cāh-ı celāl bile yetken (3) 'alālesi ol hāzret semi' larığa yetti ki murāqabede irdiler (4) murāqabedin baş kotarıb ḥalifeniñ oğlı tarafiga bir nazar kı-(5)dılar mücerred nazar kılmāķları birle ḥalifeniñ oğlı ātı birle (6) feriştelar kotarıb andāg yerke taşladılar kim insān (7) 'aql fehimi ol yerke yitmes irdi bes bu haber ḥalifeğa anklāndı (8) bu haber herāsıdın lerzeka keldi öziye didi kim eger men bār-(9)sām mence hem bu ḥālet ruberkusidür bihter ol kim bārmağāymın (10) 'ilācı kılgāymın deyib öz piri kışığa bārdı (11) bu vāk' anı izḥār kıldı piri bir teķviz bitib berdi dediki [57b] (1) munı başında kıoyub yātğıl çehār-yār bā-şafālardın (2) her kıaysıları tüşünke kırseler olārga 'arz kılgıl ki (3) 'ilācını olār kılurlar irse ol teķvizni başıda kıoyub turub (4) gece uyķulādı her kece birleri tüşike kirib hemeleri (5) didiler ki her nerseki 'Abdülķādir bend kılıbdur özi açmāğū-(6)nca bu olmas deyib bu vāk' anı piriğa izḥār kıldı piri yine bir (7) teķviz fütüb berdi Hāzreti Resul Ekremniñ cemāl cihān (8) ārāylarını körmekke irse ḥalife en-Hāzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellemni (9) tüşide körüb 'arz ilticā kıldı dediler kim ferzendim' Abd-(10)ülķādir bend kılıbdur özi ucır ḥalife me'yus

bulub (11) piriğa ızhâr kıldı piri dedi imdi maşlahat olki hememiz [58a] (1) bi'l ittifâk Hâzreti Ğavşıyye Kâdiriyye cenâblarığa bārıb (2) 'âcizelik ve şikestelik birle 'arz kılgaymız şâyedki (3) raḥimleri kelgey ḥānḳāh-ı 'ālî cāhğa bārıb 'acize ve şikestelik (4) birle 'arz ittiler ol ḥāzretniñ raḥimleri kelib āsumān (5) tarafiga berḳārādılar irse ḥalifenin oğlu āsumān tarafidin (6) ātığa mineklik ve şalāhı kiyiklik tüşüb şimşirin (7) tārṭıb dādāsığa ḥamle kıldı ḥalife dedi ey oğlum (8) seniñ üçün ne ḥāllerğa ḳālībmin sin meni (9) helāk ḳılmāḳıñğa şimşir ḥavāle ḳılmāḳ bā' iş nimedür (10) ol oğul didi kim seniñ cihetiñdin behişt-(11)din duzaḥḳa keldim egerce Ğavşu'l A'zam ḡazab cihetidin [58b] (1) 'ālemdin ḡayb ḳılıb tāşladılar velikin andāḡ cāy-ı (2) hoş ve maḳām-ı dilkeşğa irdilerki elvāntürlük ni' met ve devlet (3) birle memnūn ve maḥfūz irdim ki yetmiş püştüm ol ni' met-(4)lerni körmegen bulḡāy meni ol behişt mişāl cāydın bu (5) yerke keltürdüñ irse hemān sâ'at ḥalife ve oğlu ve piri tövbe ḳılıb (6) şikestelik yüzün ol dergāḥ tofrāḳığa sorḳub (7) istiḡfār ḳılıb ol dergāḥ-ı felek iştibāḥ ḥādimleridin buldılar (8) mādām ki ḥalife tirik irdi ol ḥāzret emr muḳaddesleridin (9) ḥilāf ḳılmāy bicān dil mu'teḳid ve bende buldu **yikirmi ikinci menḳıbat** (10) Şeyḥ Dāvud Kādri Şirgirdin naḳl ḳılıbdurki Hâzreti Ğavşıyye-i (11) Kâdiriyye raḳıyallāhu 'anh cenâblarığa 'arz kıldıki bu dergāḥ-ı 'ālicāh-ı 'ālem [59a] (1) penāhki ḳıble-ı ḥācāt ve ka'be-i murādātdur bir oğul ferzend ṭıleb (2) ḳılāmın ol ḥāzret dediler ki seniñ üçün ḳāziu'l ḥā-(3)cāt dergāḥıdın oğul ferzend ṭaleb ḳıldım inşā'allāḥ (4) ḥāhişiñdin 'aṭā ḳılḡusıdur her kün ol kişi ol 'ālim rütebb (5) mülāzemetleriḡa müşerref bulur irdi ol ḳādir kün feyekün (6) ḥükmi ve Hâzreti Kâdiriyye teveccühleri birle ehl-i ḥānesi duḡter tevellüd (7) kıldı ol kişi duḡterni alıb pir cihāngir dergāḥlarığa 'arz (8) kıldı ki oğul ferzend va'de ḳılıb irdiler duḡter vücudğa (9) kelibdür dedi ol ḥāzret buyurdu ki ferzendin yorḳāb (10) evike alıp bārḡıl perde-i ḡaybdın nime āşikār bulādur (11) irse ol kişi evike alıb

bārib açıp kördü kim ‘ācize oğul bu-[59b](1)lubdur **yikirmi üçüncü menkıbat**
Maḳāmāt-ı Ġavṣiyyede keltürübdür-(2)lerki Ḥazreti Ġavṣu’l A‘zam ḳaddesallāhu
ekrem seyr ḳaşdı (3) birle Geylāndın çıkıp ṣaḥrāyığa bārdılar kim cāy-ı hoş (4) ve
maḳām-ı dilkeş irdi irse ol ṣaḥrāda bir sefidbāf (5) kişi bār irdi ki padişāḡa her
yıl da bir nefis meta‘ tayyār kılıb (6) berür irdi ol kişi Ḥazreti Ġavṣu’l A‘zam
mülāzemet-(7)leri sa‘ādetike müşerref bulub özini ġulāmlar silkike alıb inābet (8)
kılıb mürit buldu anda bir ḡalvethāne binā kılıb mülāzım buldu cenānca (9)
Ḥazreti Ġavṣiyye-i Maḡbubiyye raḡiyallāhu ‘anh nice kün anda sükūnet (10)
kıldılar bes ol sefidbāf ol tayyār kılġān metā‘nı (11) ol ḡazretġa niyār kıldı ikincini
pādişāḡa ibārdı bes bu vāḡ‘ā-[60a](1)nı pādişāḡa yetkürdilerki evvelḡını pir-i
destġirġa bu (2) keyfiyyetni anklāb sefidbāfġa mu‘teriz buldu anıñ (3) taḡşiridin
ötmedi sefidbāf hem Ḥazreti Ġavṣiyye ḡimāyet (4) bulġān sebebdin naḡarıġa
keltürmedi pādişāḡnıñ (5) i‘tirāzı nihāyetde buldı sefidbāf ol ḡazretġa ‘arḡ (6)
kıldı ki sultānnıñ ġazabı ziyādedür anıñ şerridin penāḡ tileymın (7) ol ḡazret dedi
ki bizler faḡirmiz faḡirlerlerġa ḡahr ġazab ḡılādur-(8)ġān imes bes sefidbāf her bār
bu ‘arḡnı ol ḡazretġa yetkü-(9)rür irdi bir nevbet ol ḡazret ḡāllerġa istiġrāḡ (10)
ġāliblik vāḡtinde bu ḡādişeni yine ‘arḡ kıldı irse sefidbāf-(11)nıñ ḡolıda bir piyāle
bār irdi ol ḡazret ġalibe-i vāḡtde [60b] (1) buyurdular kim ol piyāle birle yāpġıl
irse ol kişi piyāleni (2) dem ḡoymāḡ hemān pādişāḡ tamām leşkeri ve ta‘alluḡatı
birle pu-(3)şide bulub ġāyib buldı ve memleketi zevāl tāptı naġāḡ ol pādişāḡ-
(4)nıñ vālidesi ḡāne-i ka‘beni ḡavāf ḡılmāḡġa kitib irdi bu yılda (5) keldi ne
oġludın ve ne ol memleketdin nişān tāpmadı belki (6) ol memleket ornıda tāġ ve
beyābānlar peyda bulubdur (7) ḡayrān ve serāsime bulub yāndı ittiḡāḡān bir derviş
yolda mülāḡāt (8) bulub ānıñ ḡayrānlıḡıdın sual kıldı ol ḡa‘ife bu-(9)lġān vāḡ‘ānı
‘arḡ kıldı derviş ism-i a‘zamı örketi munı (10) oġuġıl bu iş ḡaḡıḡatı ma‘lum
bulur irse ol ḡa‘ife (11) oġdı beşāret bulduki Seyyidü’l Evliyā Ali el-Murtaḡa

rażiyallāhu [61a] (1) ‘anhniñ mezār-ı şerifleriğa iltica kıl kim bu seyrānda aşikāre
 (2) bulur anda ‘arz iltica kıldı beşāret buldu kim Hāzreti (3) Oşmān rażiyallāhu
 ‘anhniñ ravzalarığa bārgılki bu (4) seyrānda ma‘lum bulur irse andāğ kıldı Hāzreti
 (5) Emirü’l Mü‘minin Ebā Bekir Şiddik rażiyallāhu ‘anh ravza-(6)larığa ‘arz
 iltimās kılıb andın Ravza-ı Muṭahhara münevver (7) en-Hāzreti şallallāhu ‘aleyhi
 vesellemğa zāri ve tazarri‘ kıl (8) kim müşkiliñ anda āsān bulur irse ol za‘ife bu
 maḳām (9) ḥuceste-i encāmğa bārıb zāri ve tazarri‘ tamām kıldı (10) en-Hāzreti
 şallallāhu ‘aleyhi vesellem Cenāb-ı İlāhi Celle Sultāne-(11)ğa müteveccih bulub
 didilerki bu kıysı muḳarreb dergāh-[61b](1)larınıñ kılğān işdür ki munca uluğ
 mertebe ve derecelik (2) bulurmu bu eşnāda nidā keldi kim yā Resulallāh ol
 bendedür kim (3) meniñ maḥbubum ve muḳarreb dergāhımdur seniñ ferzend-
 (4)leriñdindür laḳabı Ğavşu’l A‘zam ismi Seyyid ‘Abd-(5)ülkādirdür en-Hāzreti
 şallallāhu vesellem bisyār ḥuşuḳat (6) bulub Hāḳḳ Subḥāni ve Te‘ala dergāhığa
 şükr ve şenā edā kıldılar fermān (7) keldi kim yā Muḥammed ol meniñ ḥaş
 maḥbubumdur men anıñ nāzını (8) köteredürmin sen anga mütevecceh bulub
 eyitgil ki ol (9) za‘ifeniñ ferzendi taḳşiridin ötsün ‘afv (10) kılsun en- Hāzreti
 şallallāhu ‘aleyhi vesellem öz ferzendleri (11) Ğavşıyye-i Maḥbubiyyeğa
 müteveccih buldılar cenānca Ğavşu’l A‘zam [62a] (1) sür‘at bile Ravza-yı
 Münevver-i Muḥammedıyye şallallāhu ‘aleyhi vesellemde ḥāzır (2) buldılar
 dediler kim yā cedd-i büzürgvār bu faḳir ḥāzretleri (3) dergāhınıñ ferzendleridin
 ḳadem rence(?) kılmāḳ ne ḥācet-(4)dür eger Bilālğa fermān bulsa bu ḥaberni
 yetkürse ḥāzretleri-(5)niñ fermān berdārlarıdınmın(?) en-ḥāzreti şallallāhu ‘aleyhi
 vesellem (6) didiler kim ey ferzendim sin Hāḳḳ Te‘alanıñ maḥbubısın (7) fermān
 ilāhi andāğdurki meniñ maḥbubum nāzını kotārgıl (8) za‘ifeniñ oğlu taḳşirini
 mu‘āf kılgıl Hāzreti (9) Ğavşu’l A‘zam ‘arz kıldılar kim ya Resulallāh men ol
 (10) ḥalifeğa i‘tirāz kılmādım bu sefidbāfki mence hemrāh-(11)dur ol kılgāndur

ol mu'âf kılğây sefidbâf [62b] (1) bu mâcerânı işitib en- Hâzreti şallallâhu 'aleyhi vesellemniñ kâdem-(2)leriğa yıkılıb sür'at bile ol piyâleni âctı halife tamâm memleketi (3) ve leşkeri ve tevâbi' leri birle âşikâre buldı Hâzreti Muqaddes-i (4) Nebeviyye şallallâhu 'aleyhi ve sellem dediler kim ferzendim Seyyid 'Abdülkâ- (5)dir kurb ve maḥbubiyye maḳâmıdadur bes ol za'ifeğa ruḥşat (6) berdiler za'ife ol künniñ tâ'rihini bitüb revâne buldı (7) nice müddetde oḡlunıñ salṭanatı serḥadığa yetti tamâm mülk (8) ve ḥeşmni öz cāyıda körüp oḡlunı selâmet körüp kenârığa (9) alıb seniñ üçün ne miḥnetlerni târttım deyib ötken (10) vâḳ'alarını beyân kıldı bes halife bu mâcerânı işitib niyyet (11) kıldı ki öziñi Hâzreti Kâdiriyye ḡulâmları kâtârığa alğây [63a] (1) cenânca anası ve ehl-i 'iyâli sefidbâfnı vesile kılıb (2) ol ḥazretniñ ayâḡlarığa yıkıldılar ol ḥazret (3) hem iltifât ve mihrbânlıḡ kılıb ḡünâhıdın öttiler (4) halife anası ve ferzendleri birle mürit bulub ḡulâm ḥalka der-(5)ḡüş buldılar halife anasığa öz ḥâlini beyân kıldıkı (6) âltı âyдын beri bir sıfâl(?)câmnıñ astıda teñlik (7) birle pinḥân irdük validesi hetügân(?) ta'rihi muvâfiḡ (8) irdi **beyit** herke ber fülâd bâzu pence kerd sâ'id semin ḡodra (9) rence kerd **tercüme** zor bâzuğa(?) kişikim cañ orâr öz (10) ḡolunı zor birle sindürer **yikirmi törtüncü menkıbat** (11) Beyân 'İşmetullâh bin 'Âşî 'İmâd 'Ulvi bin Meyân Nizâm Şâh [63b] (1) Muḥammed bin Hâzreti Kıdvetu'l 'Ulemâi'l 'Ârifin meyân Vecih-(2)eddin 'Ulvi raḥmetullâhi 'aleyhim naḡl kılurlar kim bir Hâynur (3) Hindi şehride bizniñ uyumizgâ(?) hemsâye bir Hindu öltürüḡlük (4) irdi bisyâr zerredâr Hâzreti Ġavşıyye-i Maḥbubiyyeğa ḡulluḡ (5) i'tiḡâdı bâr irdi cenânca ol ḥazret 'arūs şerîf-(6)leride meblaḡ bisyâr ḡarc kılıb ḡunagün ta'âmlar pişürüb (7) bisyâr şem'ler yândurub ekâbir ve fuḡâlalarını cem' kılıb du'â (8) ve tekbir kıldurur irdi ol Hindu ölkendin keyin anıñ (9) ḡabile kıyâşları cem' bulub kâfırlerni otğa örteydür-(10)ḡân yerke alıb bârıb uluḡ ot yândurub berehne (11) kılıb ol Hindunı otğa tâşladılar irse ol Hindunıñ [64a] (1)

bir tarmuynı ot koydurmadı nâcâr bulub ittifâk (2) kıldılar ki deryâğa taşlab ğark
kılğâylar bu eşnâda der-(3)viş şahib-i veliğa Hâzreti Ğavsiyye-i Maħbubiyye
raziyallâhu ‘anh vâķ‘ada (4) zâhir bulub dediler kim felân maħalledeki felân
Hindu meniñ (5) ferzendelerimdin imânğa müşerref bulub irâdetim silsile-(6)siğa
dâhil bulġân âtı Sa‘dullâhdur kabilesi ânıñ hâlidin (7) vâķıf imes irdi elhâl anı
deryâğa taşlamâķġa ittifâk (8) kılbudur sen bārıb olar ķolıdın zor birle alıb ġusl
ķılıb (9) namâzını ötüb defin kılgılki yerür digârım va‘de kılbudur ki meniñ (10)
müritletimni dünya ve âhiretde ot koydurmakây ve imânını (11) selâmet illetkey
irse ol derviş cemâ‘â-ı keşir birle kelif kâfirler [64b] (1) ķoludın zor birle alıb
tekin techiz kıılıb müslümânlar maķberezâ-(2)ride defin kıldılar **nazm** Ey birâder
kerhi ġahi bi-dünya serveri (3) baş der-dünya tokalıb âstân ķadri belikın yâ
benecât (4) kerdâz ehl-i behişt her ki evbâşd müriti ġândân ķadri (5) **tercüme** Ey
birâder ġâhlaşân dünyada tâpmâķ serveri (6) yâ sitâni bestyâsıñ(?) meşellik âstâ
ķadri cezmdür (7) tapmâķ necât bulmaķ ehl-i behişt kim ki ol bulsa mürit (8)
ġândân ķadri **yikirmi beşinci menķibat** Hâzreti Ğavsu‘l A‘zam-(9)nıñ velâyetleri
Hâzreti Peyġamber şallallâhu ‘aleyhi vesellemniñ mu‘cizeleri (10) yetmegen
yerde zâhir bulġanı beyânıda derviş ‘ârif beķariķ (1) seyâġat seyr kıılıb bir şehrgâ
yetti kim hiç ġâkimniñ ġükümeti [65a] (1) anda cârî irmes Hâzreti Muħammed
Muştafa şallallâhu ‘aleyhi vesellemniñ (2) risâletleri hem anda yetmebdür ol diyâr
ġalkınıñ resmi mundâġ iken (3) kim her ķehârşenbe kûni cem‘ bulub bir uluġ
ķazân ornâtıb koyġân (4) ikenler her ķişi baķd ġâl evidin kerinc ġüşt un yâġ şeker
(5) ol ķazânda pişürüb teberrüken evilerike alıp kotâr ikenler (6) derviş bu vâķ‘anı
ķörüb biridin sorâdki bu ne nev‘ (7) perestiş kılgânıñlardur ol ķişi dedi bu perestiş
irmes (8) ol ķişiniñ vefâtı künidir kim peyġamber-i ġüdâdın ķâlsa andın (9) uluġ
ķişi yoktur bizler ol ‘azizniñ vefât künini ġatırımızda (10) toġtâtıb her haftada anıñ
ruġıġa ġelva ve âş kıılurmız (11) derviş dedi ol büzürġniñ atı nimedür ol ķişi dedi

olar-[65b] (1)niñ atını bizniñ uluğlarımız biledür irse anıñdın (2) soradı ol kişi dediki ol büzürg ism-i şeriflerini (3) bi-ğusl bi-ṭahāret zıkr kılmāsmız ṭehārşenbe küni eyitey didi (4) yine ṭehārşenbe küni cem‘ iyyet ol yerde cem‘ buldı hemesi ğusl (5) ṭahāret kıldı derviş ol cem‘ niñ uluğdın büzürgniñ (6) isimlerin soradı ol kişi kitāpnı alıb okudıki ol (7) büzürg Bağdāddadurlar ve anda āsude bulğāndurlar toğūl-(8)ğan yerleri Geylāndur isimleri Şeyḥ Muḥyiddin ‘ Abdülkādir-(9)dür olarnı Ğavṣ-ı A‘ zam ve Kṭb-ı Rabbāni ve Ğavṣ-ı Ḥamedāni ve Maḥbub-ı (10) Sübhāni ve Ğavṣü’s Şakāleyn iterler ve dediki ol ‘ ālicenāb (11) dergāhlardıñ bir mu‘ temed kişi bu diyārga kelib buyurub idiki Ğavṣ-[66a](1)u’l A‘ zamniñ ruḥ-ı şerifleriğa her ṭehārşenbe çizi (2) kılıb ādāb i‘ tikkādlarını sāklağāysızlar andın (3) beri bu işler bizdin terk bulmadı ve hiç ḥākimniñ ḥükü-(4)meti bizge yetmebdür ol derviş ta‘ accub kıldı ki peygamber şalla-(5)llāhu ‘ aleyhi vesellemniñ risāletleri yetmese Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye-(6)niñ bu taşarruflarnı iḥāṭa kılğānı mu‘ cizāt-ı nebeviyyeniñ zuhu-(7)rıdır derviş ‘ ahd kıldıki tā men bu ḥalāyıqnı İslāmğa müşerref (8) kılmağunca bu diyārdın yānmağay deyib derviş ol ḥalkğa (9) dedi kim yine bir zāt bārki Ḥüdā-yı Te‘ āla tamāmı maḥluqātını (10) āniñ üçün ḥalk kılıbdur heme-i mevcudāt ve feriştelerdin (11) hem efḍaldür bu büzürg ol zātniñ evlādlarıdur olar [66b] (1) soradı ol niçük kişidür derviş dediki mübārek isimleri (2) Muḥammedürler peygamber-i āḥir zamāndurlar bu kelām tamām bulğāndın keyin (3) şehriñ ekābir eṣrāfları başlab ol derviş eldide (4) server-i kāniyāt eşref-i maḥluqāt Ḥazreti Muḥammed Muṣṭafa şallallāhu ‘ aleyhi (5) vesellemğa imān keltürüb imān ve İslām şerāyiṭ ve aḥkāmlarını (6) örkenib mü’min muşaddıķ buldılar **yikirmi altıncı menkıbat** (7) Ubdān atlārnı i‘ tikkadı yāngān faķir derviş ‘ ilācı (8) üçün şarf kılğanları beyānıda keltürübdürler kim Ḥazreti (9) Ğavṣu’l ‘ Azam razıyallāhu ‘ anḥ Bağdād-ı Şerifde ṭālibler irşadığa (10) Ḥaḳḳ Te‘ āladın me’mur buldılar ḥāriķ‘ ādatda ölük terküzmek (11) ‘ İsa

nefsleridin zühurğa kele başladı ve halk her tarafından [67a] (1) ol hâzretniñ qadēm bu sülükleriğa keldiler Bağdād-(2)dın yerāk bir derviş şāhib-i taqva bār irdi ol hâzretğa (3) mülākāt bulmākğa iştiyāk peyda kılib uzāk yoldın mihnet (4) ve meşakkāt tārīb Bağdādğa yetti ittifākan nazarı ol (5) hâzretniñ āhteḥāneleriğa tüşti kördikim onca (6) ubdān ātlarını nüvaḥtesi ibrāşim ve zerbeftdin (7) nüvaḥte bağ āltın ve kümüş zincir birle bağlağlıg bu vāk‘ ānı (8) körüb dervişniñ i‘ tikkādığa ḥalel yetib (9) könklige keçtiki kişiki dünyālıqdın muncaki feri (10) bulsa yād ḥaqqdın ne ḥalāvet tāpqusıdur Ḥaqq Te‘ āla (11) dergāhıda ne qurb bulgāy deyib yānıb bir maḥallenin mescidiğa [67b] (1) tüşti ol kecesi keş buldı ol maḥalledeki Müslümān-(2)lar dervişni keş körüb ‘ilāc kıldurmākğa ṭabīb keltür-(3)diler ṭabīb körüb dedi kim bu keşniñ ‘ilācı bisyār (4) müşkildür sorādılar ‘ilācı nimedür ṭabīb dedi ubdān (5) kıymet baḥa at bulsa anı boğuzlab kānıda bu keşni gısl (6) kıldursa ve cigerini kebāb kılib yedürse şāyed şıḥḥat (7) tapār mıkin irse bu vāk‘ a Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyyeğa (8) keşf bulub ḥādimğa buyurudılarki āhteḥānede (9) her ātki lāyıkdur anın bir ‘ilāc kılgıl ṭabīb lāyık körgen (10) ātnı zec kılib kānıda gısl kıldurub cigerini kebāb kılib (11) berdi bu ṭarīk birle nice āt şarf buldı irse derviş şıḥḥā-ıt [68a] (1) kāmīl tāpīb gısl ṭahāret kılib Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye rażıyallāhu (2) ‘anhnın ḥuzurlarığa kirib ḥāhladıki ol hâzretniñ (3) teveccühleri şükrānesin beca keltürgey ol derviş (4) bir nime dimesdin ilgeri ol ḥazret dediler kim ey (5) derviş sen felān mülkdin ve felān şehirdin ve felān (6) qavimdinsin meni körmek üçün meşakkātler birle mihnet-(7)ler tārīb keldin minneti meniñ zemmimki durāhteḥāne-(8)deki ātlarını körüb ḥātırınğa keçürdüñ ki kişiki (9) dünyālıqdın munca kerruferri(?) bulsa yād ḥaqqdın ne ḥalāvet (10) tapār velikin ol künki şehrinidin çıqtın qādir-(11)le yezāl zu‘l celāldin fermān yetti ki felān derviş felān qāvim [68b] (1) felān mahalledin seni körmekge geledür meniñ taqdirim andāg-(2)dur kim ol Bağdādğa kelib felān

mescidde kesel bulgān ānıñ (3) ‘ ilacı felān cins ātnıñ kāmı ve cigeridür üşbü cihet-
(4) din sen timesdin ilgeri atlar tayyār kılib koyub irdim (5) nūvaḥtesi ibraşım ve
zerbeftdin nūvaḥte bağı tula ve gümüşdin (6) kılmāknıñ bā‘ işi ṭabīb fuḳarā işkidin
maḥrum yānmağāy deyin (7) at cābduklarını ṭabibğa ‘ atā kılgaylar derviş bu rāst
(8) sözlerke ikrār kılib tövbe kıldı ṭabīb naşrāni irdi hidāyet tāfīb (9) dediki din-i
Muḥammedi rāstdur ki anıñ ferzendleridin mundāğ (10) şāhib taşarruf kişi peydā
bulādur deyin bi’l fevr imān keltürüb (11) ol ḥizmetleride bulub ehlullāh
cümlesidin buldu **beyit [69a]** (1) señ aşḥāb-ı kehf ruzı cend bitigān girift merdum
şend (2) **tercüme** señ aşḥāb-ı kehf bir nice gün yaḥşılar pirüidin ādemdür (3)
yikirmi yetinci menkıbat ol ḥazret rażiyallāhu ‘ anhnıñ sekleri(?) (4) şirni pāre pāre
kılgānı Ḥazreti Sultān Ebu Sa‘ id Ebu’l Ḥayr (5) rażiyallāhu ‘ anhadın naql kılurlar
Şeyḥ Aḥmed Cami Zendefil (6) raḥmetullāhi ‘ aleyh şirğa minib mülkdin mülkğa
şehrdin şehrgā (7) seyr kılor irdiler her mülkğa yetseler ol mülknıñ ḳuṭbığa (8)
ḥaber kıldurur irdilerki meniñ şirimğa ḥurk bir mādega-(9) v ibārsun ve gerne şirni
koyub ibārurmin şir öz işini (10) kılor bu söz yetmek hemān ol velāyetdin bir
madegav (11) ibārur irdiler şir ḥurk kılor irdi irse Şeyḥ Bağdād **[69b]** (1) tarafigā
revāne buldılar şol kün Ḥazreti Ğavşiyye-i Maḥbubıyye buyuru-(2) dular ki Şeyḥ
Aḥmed Cām Zendefil mence mülākāt bulmāḳ üçün (3) şirğa minib keledür anıñ
şiri için bir madegav tayyār (4) kılnıklār taḳāzā kılsa ibārkeymiz nice kündin
keyin şeyḥ Bağdād-(5) ğa yetti ol mādegāvnı iltimās kılib ol ḥazret ḳaşlāriğā (6)
kişi ibārdılar ol ḥazret dediler ki şeyḥniñ maṭlubını ārḳa-(7) dın ibārurmız şeyḥ bu
sözlerni işitib bağlāb dediler kim ev-(8) liyālardın hiç biri naḳarımğa kelmeydür
meger Seyyid ‘ Abdülkādır (9) Ceylāni irse Ḥazreti Ğavşiyye-i Maḥbubıyye ol
mādeḳāvnı ibārdılar (10) bes bersek kim ḥānḳāh ‘ ālicenāb eşikide hemişe yatār
irdi (11) mādegav arḳāsıdın revān buldı irse şeyḥ ḥuzırıda sek **[70a]** (1) şirni körüp
ḥamle kılib şirni tutup pāre pāre kıldı şeyḥ (2) dedi kim Ḥaḳḳ Te‘ āla dergāhıda

meniñ şeyhim Şeyh ‘ Abdülkâdirdür deyip olar-(3)nıñ şöhet ve terbiyyetleriğa yetip silsileke dâhil buldılar (4) **beyit** cev hâhi qurb haqqanı señ dergâh-ı Ceylâni şu ki ber-şirân (5) şerefdâr ve señ dergâh-ı Ceylâni **tercüme** hüdâ qurbın ümîd itseñ (6) señ dergâh-ı ceylân bul irür yüz şirdin efdal señ dergâh-ı (7) ceylâni **yikirmi sekizinci menkıbat** ol hâzreti rażiyallâhu ‘ anh-(8)nıñ bir nazarlarından güruh-ı fâsıklarnıñ hidâyet (9) tâpmâkı keltürübdürler ki derviş ol hâzret rażiyallâhu ‘ anh-(10)nıñ hizmet ‘ âli mertebeleriğa kelib ‘ arz kıldıki ey seyyidim (11) her kün dergâh-ı ‘ âlempenâhdın bisyâr şehâvet ve ‘ aţalar zuhur-[70b](1)ğa kelür irdi bu kün hâzretleridin hiç şehâvet (2) körmedim Hâzreti Ğavşu’l ‘ Azâm rażiyallâhu ‘ anh hâdimğa buyuru-(3)dılar ki yüz kırk ten fâsıklardın cem‘ kılınklar irse (4) cem‘ kılıb yetmiş kişi öñ taraflarıda yetmiş kişi-(5)ni ceb taraflarıda turguzdılar Hâzreti Ğavşıyye-i Maḥbubiyye (6) olargâ nazar merḥamet birle qarādılar heme ehlullâh maḥâmığa yetti (7) ol dervişğa dediler ki bu künde bu miqdâr şehâvet vuqu‘ -(8)ğa keldi **yikirmi dokuzuncu menkıbat** tokuz imâm-ı ma‘ şûmda cem‘ bulgân (9) fażilet Hâzreti Ğavşu’l A‘zamda cem‘ bulgânı keltürüb-(10)dürler kim Hâzreti Seyyide’l Mürselîn ve İmâmu’l Muttakîn Hâzreti Muḥammed (11) Muştafa şallallâhu ‘ aleyhi vesellem kün Seyyidetü’l Nisâ Faţıma-ı Zehrâ [71a] (1) evilerike teşrif keltürdiler Hâzreti Hatun-ı (2) cennetğa bir kişi miqdârı buğdây unı ibârıb (3) irdi en-hâzret kademleri şadlıqdın ol un- (4)nı hamır kılmâqğa meşgul buldılar ol vaḳitde Hâzreti (5) İmâm Ḥasan ve Hâzreti İmâm Ḥüseyin rażiyallâhu ‘ anhâni ḥuzurlarığa (6) carlâb şefkât ve ‘ inâyetler kıldılar Hâzreti Faţıma-ı Zehrâ-(7)nıñ ḥâtırlarığa keçti İmâm Ḥasanga bu nev‘ şefkât (8) ve merḥametleri kıladurlar İmâm Ḥüseyin körüb turâdur (9) bu işde ne esrâr bâr ikin irse en-hâzreti şallallâhu ‘ aleyhi (10) vesellemğa keşf bulub didiler kim yâ Fâţıma İmâm Ḥasanga (11) iltifât kılmâkıım sebebin bilürmüşin ḥâtun [71b] (1) cennet dediler kim hüdâ ve resûl-ı huda ‘ âlimrâkdur didiler (2)

kim yâ Faṭıma her ikkilesi meniñ ciger köşem ve nurdidemdür (3) hiç biriniñ farkı
yok amma bu vaḳitde andağ ma‘ lum (4) bulâdır ki İmâm Hüseyn evlâdının tokuz
kişi peyda bu-(5)lub mü‘minler dinini zabt nızâm birle kemâliğa yetkürüb (6)
revâc berürler ol tokuz kişi Zeynel ‘Âbidin İmâm Muḥammed (7) Bâkır ve İmâm
Ca‘ fer-i Şâdık ve İmâm Musa Kâzım ve İmâm ‘Ali Musa (8) Rızâ ve İmâm
Muḥammed Taḳi ve İmâm Muḥammed Naḳi ve İmâm Ḥasan ‘Askeri ve İmâm
(9) Muḥammed Mehdidür bu sözni işitmekdin Ḥazreti Fâtıma-ı (10) Zehra
raziyallâhu ‘anhâ ḥatırlarığa yetti İmâm Ḥasan uluğ (11) oğlumdur keşke anıñ
evlâdının bu tokuz kişi [72a] (1) vücudğa kelgey irdi Ḥazreti Sultanü’l Enbiyâğa
keşf (2) bulub dediler kim yâ Fâtıma bu işde ḥatırıñğa endişe-(3)ğa yol bermegilki
İmâm Ḥasannıñ evlâdı arâsıdın (4) ‘Abdülkâdir atlığ bir kişi vücudğa kelürki bu
tokuz tendin (5) meşhurrâk bulur ve diger Ḥazreti Ğavsiyye-i Maḥbubiyye
deyibdürler (6) eger bir bir kişiniñ on ferzendi bulsa ol kişiniñ ḥahişi (7) heme
terike ve ni‘metlerini biriğa bermek bulsa Ḥaḳḳ Te‘ala (8) tokuzını bir bir âke
vefât kıldurub nevbet nevbet (9) ol oğulğa yetküredür ve diger Maḥmeci’l
Fezâyilde keltürüb-(10)dürler kim Ḥazreti Sultanü’l Enbiyâ Muḥammed Muṣṭafa
şallallâhu ‘aleyhi ve-(11)sellem küni oturub irdiler Emirü’l Mü‘minin İmâm
[72b] (1) Ḥasan ve İmâm Hüseyn keldiler İmâm Ḥasanke dedilerki (2) kelgil ey
imâmnıñ imâmı ve İmâm Hüseynke dedilerki kelgil (3) ey imâmlarınıñ imâmı
Ḥazreti İmâm Ḥasan ‘arz kıldılarki (4) meni imâmnıñ imâmı didiler birâderimni
imâmlarınıñ imâmı dedi-(5)ler Ḥazreti Resûl-ı Ḥüdâ didiler kim Hüseyniniñ
püştidin (6) tokuz imâm kelür seniñ püştiñdin bir imâm kelür ol (7) tokuz imâmnıñ
maḳam ve mertebeside bulur İmâm Ḥasan ‘arz kıldılâr (8) kim atı nimedür
didilerki atı Seyyid ‘Abdülkâdir laḳabı Muḥyiddin (9) küniyyeti Ebu Muḥammed
ḥiṭâbı Ğavsu’l A‘zamdur heme-i ḳuṭblarınıñ (10) uluğ ve Ḥaḳḳ Te‘alanıñ
maḥbubıdur beşinci ḳarnınıñ içide (11) zâhir bulub ve diger keltürübdürler kim

vaqtike Hâzreti Seyyide'l Mürselîn [73a] (1) 'aleyhişşelâvatu vesselâm İmâm Hasannın püştleriğa (2) ve kendiñleriğa buse kıldılar İmâm Hasan dediler kim (3) ya cecdi püşt nâfemğa ne içün buse kıldılar dediler (4) kim ey ferzendim seniñ püştüñdin ferzend peyda (5) bulurki evliyâlar arâsıda ânıñ mertebesi enbiyâlar (6) arâsıda meniñ mertebemdiñ bulğusıdur ve diger (7) keltürübdür ki kün Hâzreti İmâm Hasan ve İmâm Hüseyn (8) Hâzreti Risâlet Penâh şallallâhu 'aleyhi vesellem huzurlarında (9) oturub irdiler en-hâzreti şallallâhu 'aleyhi vesellem (10) İmâm Hüseyn taraflarığa nazar kılib didiler kim eger kişi (11) senge yamânlık kılsa sen anga ne mu'âmele kılursın [73b] (1) didiler ki bir ikki nevbet ötkerürmin üçüncide intikâm (2) avlurmın en-hâzreti şallallâhu 'aleyhi vesellem didiler ki üşbu (3) sebebdin nesl-i evlâdın tevella bulğusıdur andın (4) keyin mübârek yüzlerini İmâm Hasan taraflarığa (5) kılib sorâdıları eger kişi senge yamânlık kılsa sen (6) anga ne mu'âmele kılursın İmâm Hasan didilerki ânıñ tekâ- (7) biliyyede yaşıliqdin özge iş kılmâsın en-hâzreti şallallâhu (8) 'aleyhi vesellem didilerki üşbu cihetdin seniñ nesliñ-(9) din bir ferzend-i kerimü'l tarafeyn ve şahihü'l nisbeyn vücudğa (10) kelür vâlidesi heddâyâsatka yetkendin keyin tevellüd (11) kılor hüccetullahdur ruy-ı zemin de meniñ vârişim bulur atı [74a] (1) Seyyid 'Abdülkâdir ibn Ebi Şâlih meniñ ferzendlerim arâsıda (2) anıñ şâ'nı enbiyâ mâtekâddem arâsıda meniñ şâ'nımdıñ bulğû-(3) sıdur ve diger mağdum zamân kütbu'l vakit Şeyh Muhammed (4) İbrâhim Bedri kıddise sırrehu Şeyh Muhammed bin Firûzdın naql kılor ki (5) bu fakir Hâzreti Hızır 'aleyhisselâmdın işittimki vakti Emirü'l Mü'-(6) minin İmâm Hasan el-Mücteba dergâh-ı vâhibü'l 'atıyyâtğa münâcât (7) kıldılar ki yâ Rabbi'l 'İzzet andâğ ma'lum bulâdurki birâ- (8) derim İmâm Hüseyniñ evlâdın dokuz kişi imâmlıqğa (9) eyleğâbsın meniñ evlâdımdın kimdürki olardıñ (10) fazl ve menzilat tâfgây nida-yı rabbâni yetti kim seniñ (11) evlâdıñdın dürriyetimi peyda kılorımın ki anca fazl şerâfetki [74b] (1) ol

toğuz tende bār irdi hemesi aña cem‘ bulur ol meniñ (2) mağbubumlarımdındur
Ġavṣu’l A‘zam ve Muḥyiddin ve ātı (3) Seyyid ‘ Abdülkâdir Ḥazreti İmâm Ḥasan
bu nidānı işitib (4) dergâh-ı ilahîga şükrler edâ kılib didiler kim ferzendim Ebu
Muḥammed (5) Seyyid ‘ Abdülkâdir ibn Ebu Şâlih Ceyli meniñ ornumda bulub
(6) hidâyet âsumânı meniñ mâhi ceddım Muḥammed Resulallâh ümmetleri-(7)niñ
şeyḥi bulğusıdır ve diger Şeyḥ Muḥammed İbrâhim Bedri (8) deyibdürlerki
mağdumum uluğ dıraht meşellikdür (9) Ḥazreti Ġavṣiyye-i Mağbubiyyedin ibtidâ
kılib tâ İmâm Zeyn-(10)el ‘ Ābidingâ yetib tamâm ebâ ve ecdâdları siyâdeti (11)
âfitâbdıñ ruşendür mundın ziyâde bulurmikin faqir ekâbir [75a] (1) sâdât ve efâzil
mu‘ âdâtın işitib menke Ḥazreti İmâm (2) Zeynel ‘ Ābidin hırka-ı hilâfet ve ni‘am
melbusâtını ve emânet-ı (3) Murtaḫaviyye ve Ḥasaniyyeni Daru’l Beḳâga rıhlet
kılır vaqıt-(4)de Ḥazreti Ġavṣiyye-i Mağbubiyyeğa yetkürmek üçün Ḥazreti (5)
Ḥızır ‘aleyhisselâmga emânet berdiler kim ‘ Irâq zeminde ‘ amm kim (6) Ḥazreti
İmâm Ḥasannıñ evlâdından ḥüdâ ve resul-(7)niñ dergâhıda ‘ âlim-i nüzûlat Seyyid
‘ Abdülkâdir ibn (8) Ebu Şâlih peyda bulur meniñ ḥânedânımınñ ḥaḫeridür(?) (9)
bizlerge emânet dünyâ be-nübüvvet şâbit irdün ol (10) bizdiñ bulur tamâm evliyâ-
ı ümmet ânıñ qademi tahtıda (11) bulur mendin selâm yetkürün ve emânet anga
teḳviz [75b] (1) kılgâysız eyitipdürki Ḥazreti Ġavṣiyye-i Mağbubiyye on (2) ikki
yâşga kirgende ol teberrukâtını ve hilâfet melbu-(3)sât emânetlerin Ḥazreti Ḥızır
‘aleyhisselâm-(zeyl)dın taleb kılib aldılar Ḥazreti Ḥızır ‘aleyhisselâm ebâ ve
ecdâd-(4)ları du‘â ve selâmını yetkürdiler ve diger mağdum zamân (5) Şeyḥ
Muḥammed İbrâhim Bedri quddise sırrehu eyitibdürler siyâdet (6) terâzusiniñ ikki
pelesi bârdur biride Ḥazreti İmâm Ḥüseyn (7) sâdatları yine bir peledede İmâm
Ḥasan evlâdlarından (8) tenhâ Ḥazreti Ġavṣu’l A‘zam bârdur cezm yaqındürki (9)
bu peledin ağırdur ittifaḳdurki Ḥazreti Ġavṣiyye-i Mağbusiyye (10) rażiyallâhu
‘ anhnıñ maḳâm velâyetde şöhretleri (11) ol toğuz ten rażiyallâhu ‘ anhümga nisbet

kılmāk birle [76a] (1) ziyādedür ve diger ‘ārif nāmı Mevlāna ‘ Abdürrahmān Cāmi
(2) Kitāb-ı Şevāhidu’l Nübüvvetde düvāzdeh imāmniñ ism-i şerif-(3)leri birle
fezāyillerini beyān kılıb deyibdürler fezāyil (4) kemālāt bu ikki imāmda münḥaşır
irmesdür ziraki ehl-i fazilet (5) ve kemālāt tevellādur cenānca Ḥāzreti Sultānu’l
Evliyā-ı Ğavṣu-(6)u’l ‘Arz ve’s Semā Maḥbub-ı Subḥāni Ğavṣu’l A‘zam
Muḥyiddin (7) Ebu Muḥammed Ceylāni raḫiyallāhu ‘anh **naẓm** bār Muḥammed
enbiyālar serveri (8) Ğavṣ-ı A‘zam evliyālar mihteri **otuzuncu menkıbat** (9)
Ḥāzreti Ğavṣu’l A‘zamniñ verāu’l vera’ menzilat (10) ve mertebesiga yetkenleri
beyānıda Meliku’l ‘Ulemā-ı Şeyḫ Şehāb-(11)eddin Cunpuri Kūṭbu’l Ebrār
şāhmedār Şeyḫ Muḥammed ‘Abdülcelbi [76b] (1) ekşer sözni faķırğa ḫitāb kılıb
sözler irdiler ölar (2) zamān-ı mübārekleridin işitgen sözni bitüb olur (3) irdim
ölardın ba’zısı bu kim evliyā-ı mātēkaddemniñ (4) menākıb ve meḥāsinlerini
beyānlarını beyān kılıb dediler (5) kim ey kāzī hiķkişi şāḫābe-i kirām ve imāmet-
i ‘ālī maķām rütbe-(6)sidin keyin Ğavṣu’l A‘zam Seyyid Ebu Muḥammed
‘Abdülkādir (7) el-Ḥasan el-Ḥüseyni el-Ceylāni mertebesiga yetmebdür ve
yetmes velāyet (8) mertebesiniñ ehl menşubları nihāyet mertebesi kūtbiyyet (9)
ve ferdiyyet ve maḥbubiyyetdür Ğavṣu’l A‘zam bu mertebeleri-(10)din terākķi
kılıb ferbet şıddıķiyyet maķāmıda berķarār henüz (11) terākķi üzre terākķidedürki
maķām-ı verā’dadur ol maķāmıda [77a] (1)istirāḫāt tāpıbdur sorādımki ey şāḫ
mertebe-i verā’-(2)niñ tafşil ve beyānı nimedür dediler kim verā-ül-vera’ bāṭın (3)
eḫadiyyetdürki mertebe-i muṭlaķ şarfdurki andın ötüb (4) mertebe yokdur anı
ḫaķıķat velāyet-i muṭlaķe-i Muḥammediyyedir-(5)ler ümmet-i Muḥammed
şallallāhu ‘aleyhi vesellemde üç kişi verā-ül-vera’ (6) mertebesiga yetibdür biri
Behlül Dānā ikinci Cüneyd (7) Bağdādi üçüncü Seyyid ‘Abdülkādir Ceylāni
raḫiyallāhu ‘anh (8) ba’zı üçüncü Üveys Kārani törtüncü Seyyid ‘Abdülkā-(9)dir
Ceylāni deyipdürler Ḥāzreti Sultānu’l Evliyā Ğavṣu’l A‘zam (10) raḫiyallāhu

‘anhđın kalıb t bu vakıtiğe ver-l-ver’ (11) mağamı ikre bulmadı ve Ėavsu’l A‘zam hemişe tecelli [77b] (1) ztda berkarrdur andın tenezzül kılmbdurlar meger ed-ıy (2) feryiz kılmk n Hzreti Ėavşiyye-i Mağbubiyye b-vücud (3) bu mertebe ve menzilat birle Hzreti Seyyide’l Enbiy ‘aleyhi’ alavtu (4) ve’sselmnn teba‘iyyetlerini kdem ber-kdem ber-vech (5)atım ve ekmel ed kılurlar ‘ibdet megullkleri (6) ve heme ‘ulumđa ders itmekleri ve müritler terbiyyet (7) ve irdi ve taşarruf zhiri ve btını her zamnda ve her meknda (8) dyim megl irdiler Hzreti Ėavşiyye-i Mağbubiyyeni (9) taşarruf ruğniyyetleri t bu vakıtiğe cridrki (10) evliylar gerdni ol hzretni zir kdemide (11) bulmk ta‘zim ve ikrmlarını hemişe beca keltrmek bu [78a] (1) sebebdindür elhamdllilh fağirni lar hzmetleridin (2) kıldı nağl kılıbdurlrki her cyiki peyđamber allllhu ‘aleyhi (3) vesellemni nübüvvet ve risletleri cri bulubdur (4) Hzreti Ėavşiyye-i Mağbubiyye rağiyallhu ‘anhni velyet-(5)leri ol yerde karr tfbdur on tört hnvde (6) meyih ve evliylardın ‘Arab ve ‘Acemde meşhurdur-(7)lar Hzreti Ėavsu’l A‘zamni hırka ve hilfet (8) ni‘met ve bereketleridin mağrum klmbdurlar bu der-(9)vi hem ol hnedndındurmın bilmek kerek kim ba‘zı-(10)lar eyh Bedi‘ddin h Medrını Hzreti Ėavşiyye-i Mağbu-(11)biyye birle hem‘ar deyibdürler hilf vk‘durki olar Mir Seyyid [78b] (1) Eşref Cygir birle hem‘ar birbirleri birle hemsefer bulub (2) Mekke Medinede bir yerde buluğn irdiler eyhni ‘mr erif-(3)leri yüz elli ktib irdiler **otuz birinci menkıbat** (4) Sultnu’l Meyih Nizmeddin hilfetni Ėavsu’l A‘zam (5) rağiyallhu ‘anhni oğlanları Seyyid ‘Ömer rağiyallhu ‘anh-(6)dın algnları beynıda Esrr’s Slikinde eyh (7) Cüneyd Bağddi ve eyh Ferid Genç kridin yikirmi törtüncü (8) meclisde keltürübdürlerki Sultnu’l Meyih Hce (9) Nizmeddin Evliy kddise sırrehu cenb-ı feyz meb-ı kdiriyye-(10)din behremend bulđndurlar ve hırkanı hem

ol hānvādedin (11) kiygendürler Sultānu'l Meşāyih Nizāmu'l Millete ve'ddin [79a] (1) Mekke-i Mu'azzamağa bārdılar Şeyhü'l 'Ārifin Seyyid 'Ömer rażiyallāhu 'anh-(2)nıñ ferzendleridin Mekke-i Mu'azzamada irdiler bir hādımni (3) Şeyhü'l Meşāyih huzurlarığa ibārdılar hādım bārı (4) dedi kim şeyhim sizni haberleydür Şeyhü'l Meşāyih dedi kim Seyyid (5) 'Ömer meni nime biledür niçük tünvidür hādım dediki seyid (6) dedilerki Hindustāndın atlāngāndın beri nazarım (7) seniñ tarafıñgadur seyid dedi kim hilāfet-i müteberrike kim ceddım (8) Seyyid 'Abdülkādirdin kālıbdur mendin algıl irse (9) Sultānu'l Meşāyih Seyyid 'Ömer huzurlarığa bārı hilāfetni (10) qabul kılıb aldılar bilmek kerek kim Sultānu'l Meşāyihni (11) maķām-ı maḥbubiyette yetgen deyipdürler dise bulur ki hāndān [79b] (1) āfitāb nişān Seyyid 'Ömerdin bu menşub-u 'ali nişānga yetgen (2) bulğaylar ve diger törtüncü meclisde mezkūr bulubdurki Şeyh 'Alimü'l Millete (3) ve'ddin Şeyh Cihān on tört hānvādedin hilāfet alıb-(4)durlar amma iptidā-yı mürit bulmākda kimni ihtiyār kılıbdurlar (5) şeyhu'l İslām deyipdürlerki Hāzreti 'Alimü'l millete ve'ddinniñ (6) ataları irādet vaķtinde sorādılar kim ey ferzend seni kāysı (7) hānvādeğa nisbet kılıb irādet kıldurğaymın Hāzreti 'Alimu'l millete (8) ve'ddin dediler ki kāysı hānvāde efḍāldür anka nisbet kılsunlar (9) ataları dedi Hānvāde-i Kādiriyye efḍāldür bes ölar Hānvāde-i (10) Kādiriyyeğa nisbet kıldılar külāh ve hırķanı andın kiydiler otuz (11) ikinci menķibat Hāzreti Hoce Bahāüddin Naķşibend [80a] (1) Hāzreti Ğavsu'l 'Azam cenāblarının feyż yetkenleri (2) Şeyh 'Ārif 'Abdullāh Belḥi Kitāb-ı Havāriku'l Aḥbābniñ yikirmi (3) beşinci bābıda Kuṭbu'l 'İbād Ğavsu'l Bilād Bahāü'l Hāķķ (4) ve'ddin Muḥammed Naķşibend Buḥāri ḳuddise sırrehuniñ zıkrle-(5)ride keltürübdür ki Hoce Sermetniñ mübārek zebān-(6)larının işittimki ölarğa ba'zı ḳalenderān dir yine (7) sāl 'ārif şāḥib kemāllerki Buḥāra-yı Şerifde iķāmet (8) kılgāndur naķl kılıbdurlarki kün Hāzreti Sultānu'l Evliyā (9) Ğavsu'l Arz ve'ssemā Ğavsu'l

A‘zam Seyyid ‘Abd-(10)ülkâdir Ceylâni ra‘iyallâhu ‘anh necend muşâhibler birle ökze (11) üzre oturub irdiler nagâh nagâh feyz agâhları [80b] (1) Buğhara tarafiga tüşüb didilerki mendin keyin yüz elliñ (2) yıl ötüb qalenderi Mecdiu’l Maşriq ve’l Mağrib vücudğa (3) kelür ismi Hoce Bahâüddin Nakşibenddür meniñ hâş (4) ni‘ metimdin feyz olur didiler der-vâki‘ andâğ buldı (5) cevnânca Hoce-i Nakşibend ibtidâen Hâzreti Emir Külâl mülâ-(6)zemetleride bulub Hâzreti Emiru’l Nefât bisyâr ve şefkathây (7) bi-şümâr kılib ism-i zâtı ta‘lim kılib hâllerige mütevecceh buldılar (8) likin taşavvur ism-i a‘zam mübârek hâtırlarida mütemekkin bulmâdı (9) bu cihetdin Hâzreti hâceğa tefriqa-ı hâtır ruberib (10) şahra tarafiga mütevecceh buldılar körerler kim seyyâh-ı ‘âlem Hâzreti (11) Hızır ‘aleyhisselâm yetib keldiler Hâzreti hoce selâm kıldılar [81a] (1) Hızır ‘aleyhisselâm cevâb berib dediler kim ey Hoce Bahâüddin (2) menke ism-i a‘zam maħbub subhâni Şeyh Muhyiddin ‘Abdülkâ-(3)dir Ceylânidin yetib irdi sen hesm ol hâzret ruh-(4)lariga mütevecceh bulğıl işiñğa küşâyışliq andın (5) bulğusıdur irse ol kecesi Hâzreti Ğavsu’l A‘zam ra‘iyallâhu (6) ‘anh hâceniñ tüşleriğa kirib öñ kollarıñ (7) eñşatları kim ism-i a‘zam şureti andın âşikâredür hâce (8) taraflariga kılib körse tiler irse ol eñşat mübârekni (9) körmek hemân naqş ismullah zâhir bâtınlarida sâbit ber-qarâr (10) buldı hiç vaqıt nazarlarıdın ğâyib bulmâs irdi (11) cenânca bu zıkr şöret tamâm tâptı ba‘zı hemrâhlar bu zıkrle [81b] (1) keyfiyyetin sorâdılar hâzreti hâce dediler bu kısım (2) feyz ol mübârek keçeniñ füyüzât ve ‘inâyetlaridin-(3)dür kim Hâzreti Seyyid ‘Abdülkâdir Ceylâni meniñ haqkımda ‘atâ ve kerem (4) kıldılar heme-i ahvâlimde ol hâzretniñ tecevvühlerini (5) meniñ hâlimğa ziyâde körermin hâzreti hâceniñ şöret (6) ve kemâlleri Hâzreti Ğavsu’l A‘zamniñ teveccühleri berekâtı-(7)dındur Hâzreti Hâce-i Nakşibend quddise sırrehu kaşr-ı ‘â-(8)rifânda Hâzreti Ğavsu’l A‘zamniñ meniñ qademim heme-i evliyâlar (9) gerdenidedür digen sözleri taħkikiğidin suâl

kıldılarki (10) öz vaqitlerideki evliyâlarını irâde kıldıarmu ikin (11) yâ evvelin
 âhîrin heme-i evliyâlarını irâde kıldıarmu ikin [82a] (1) Hâzreti Hâce-i Nakşibend
 didilerki Hâzreti Hâce (2) Yusuf Hamedânîdin bu suâlni kılğân ikenler ôlar (3)
 deyibdürler Hâzreti Ğavşu'1 A'zam öz zamâneleride-(4)ki evliyâlarını irâde
 kıldıarmu yâ evvelin âhîrinni (5) irâde kıldıarmu ehlullâhniñ 'arzlarını bilgeli (6)
 bulmâydur deyib ikenler Hâzreti Hâce Bahâüddin dediler (7) kim olarnıñ
 qadempleri meniñ közüme üzredir közüme-(8)niñ nurı olarnıñ qadempleri eşeridür
 otuz ü-(9)çüncü menkıbat Hâzreti Hâce Mu'ineddin Ceşti (10) rahmetullâhi
 'aleyhniñ Hâzreti Ğavşu'1 A'zam razıyallâhu 'anhniñ (11) min bereketleridin
 feyz algânları Kûtbu'1 Hâkâyık Mir [82b] (1) Seyyid Hüseyn Keysüdrâz quddise
 sırrehu Le'tâyifu'1 Ğarâyibde (2) keltürübdür kim ruzı kûtb-ı 'âlem Naşreddin
 Muhammed Nurullâh (3) Mezcâ'niñ zebânlarındın işittimki didilerki vaqtike (4)
 Seyyid Muhyiddin Şeyh 'Abdülkâdir Ceylânî razıyallâhu 'anh (5) kademi heze
 'âla rakbetin külli veliullâh kelimesin eyitmekğa (6) me'mur buldılar evliyâlarki
 rûy zemînde bâr irdiler (7) heme boyunlârını sundılar Hâce Cihân Hâce
 Mu'ayyinü'1 Hâkk ve'ddin (8) Ceşti quddise sırrehu ol künlerde yigit irdiler (9)
 Daru'1 Mülk Hırasânda bir tâğ dâmnese mücâhede ve riyâzet (10) birle 'ibâdet
 kılar irdiler bu emr-i ilahidin agâhlık (11) tâpgân zemân heme-i evliyâlardın ilgeri
 başlarını yerke [83a] (1) koyub dediler kim belî 'âla râ'si ya'ni âri qadempleri (2)
 meniñ başım üzredür üşül sâ'at Hâzreti Ğavşu'1 (3)şeyye-i Mağbubiyye razıyallâhu
 'anhniñ hizmetleride derece tâptı (4) Hâzreti Ğavşu'1 Mağbubiyyeniñ
 şohbetleride beş ay yeti (5) kün müdâvemet kılib envâ' feyzler ve cem'iyyet-i
 bâtın (6) ol hâzretğa bi'at kılğandın tâptı ve Hâce Mu'ayyin-(7)u'1 Hâkk ve'ddin
 Ceştiniñ 'ömürleri tamâmı toxsân (8) ikki irdi ve ba'zılar toxsân yeti deyibdürler
 vefâtla-(9)rı altı yüz otuz üçde deyib irdi Seyyid Âdem (10) Nübüvveri Nakşibend
 Kitâb-ı Nekâtu'1 Esrârda keltürüb-(11)dürki Hâzreti Mücediddin Muhammed

Kağbişker meclisleride Hâzreti [83b] (1) Ğavşıyye-i Maḥbubıyyeniñ zıkrleri Şeyḥ Feridüddin dedilerki (2) eger men ol zemānede bulsām ez ruy tamām birle ḳadem-i mübārekle-(3)rini közümnüñ ḳarāḳıḡa bāsturur irdüm cerāki pirim-(4)niñ piri boyunların sungānlarda dāḡıldürler yine (5) hemeside Kerem bin Seyyid Muḥammed Şāh ‘Ālem Gecrāti Kağbişker-(6)diñ bi-veḡkās(?) āru ḳılıbdur zebān keşmir birle ol ḡazret-(7)niñ menāḳıblarıda ḳaşıde eyitibdürler ol ḡazret (8) menḳıbatları çıḡān vaḡıtde bu beyitni hem oḡur (9) irdiler **beyit** şad çeşmvām ḡāhem ta (okunamadı) benim(?) in vām (10) ezke ḡāhim in çeşm hem kerāhest **tercüme** ‘āriyet yüz çeşm (11) ḡüsnüñni körmek arzu kimdin alsām ol heşm tā muḡarrem [84a] (1) imiş bu kitāb muşannifi ‘aciz niyāz yüzidin ol cenāb (2) ‘ālemtābḡa ‘arz ḳılur **şî‘ir** hemen lecüc ḡubān beksi terāce nisbet (3) tuz yāde-i zemāh dikrān kem ez sitāre **tercüme** ḡublār içre nigā-(4)rımniñ ōlarga nisbeti ḡubla irmiş sitāre dilberim (5) āydın füzün **şî‘ir** beru(?) dideki tüvānımkı ruḡ tu yer du-(6)hzād dide bāyedki terāküm nazāre **tercüme** ikki köz birle hemyālîñ-(7)ni ḡānmās köngül ikki miñ köz bulsa hem könglüm tiler (8) andın birün **şî‘ir** betü cān gücā(?) bir depike tu şāh bi-nişān (9) tevliḡ gücāḡir yezdke tu ma‘ den imānı **tercüme** cān ḡacān tāḡḡāy (10) ḡabersin şāḡdursın bi-nişān dil ḡacān ōz (11) kāy köngül göyüḡ imiş daru’l imān **şî‘ir** behmin(?) ḡoş est [84b] (1) cānımkı señ der tu bāşım ce kenim(?) çāre(?) sāzım eger ez direm bürrāni (2) **tercüme** āstānıñ senleridin bulsa cānım maḡlubi ḡā-(3)deme ol dergāhdın cānımgādur dāru’l imān **şî‘ir** bece nisbet (4) kenim cānke şedāsāt der tu ḡayrān nemānd tövbe ḡiçkesḡāni(?) (5) **tercüme** tāpmāyın mānendin izdāb ‘aḡl cān ḡayrān irür (6) tāpmādım ‘ālemde izdāb anka mānend ḡiç cān **şî‘ir** (7) be-şenāyı tū zebānım nersidle(?) keştim bes ezān eger bekvim (8) bezbān bi-zebānān **tercüme** vaşf zātıḡa muvāfiḡ vaşf (9) eyitilmeylelmin bi-nişān vaşfın ne nev‘ itkey miñ-(10)diñ bi-zebān **otuz dördüncü menḳıbat** Hâzreti Ğavş-(11)u’l A‘ ḡam raḡıyallāhu ‘anhıñ

H azreti Mu ammed Mu tafa  allall hu [85a] (1)   aleyhi vesellem tabi  iyyetlerini
 be ari  kem l k lm kları (2) kelt r bd rlerki va tike H azreti  av iyye-i
 Ma bubiyye (3) ra iyall hu  anh  utbiyyet-i K bra ve  av iyyet-i  Azam
 mertebesiga (4) yettiler H azreti Rabbu l   zzet Celle   nedin nida keldi kim (5)
 ey ma bubum heme derecelerke vel yetni n yu  arısı (6) ve n b vvetni n tub nıdur
 senge  a a k ldım meger derece-i (7) n b vvet   lıbdur eger anı hem arzu  ılsa n
 berk md r (8) ol   zret ra iyall hu  anh cev b berdilerki ilahi bendeni n (9) la ıf
 kerimi ndin  zge hi   r zusu yo dur  u u an derece-i (10) n b vvetni ni   k  r zu
  ııurmunki ceddım Sult nu l Enbiy ga (11)  atem  l nebiyyin deyib ferm n
  ıııbsın yine nid  [85b] (1) yettiki men H azreti Mu ammed Mu tafa  allall hu
   aleyhu vesellemni cin (2) ins ga   tem  l nebiyyin  ıııbmın meni n mundın  zge
   lem-(3)lerim b rdurki seni olarga peyg mber  ılg yımın yine   arz  ıldılarki (4)
 y  Rabbu l   zzet hi  mertebe yo tur kim andın  ubr   ve behr   (5) irmesd r
 kim cedd b z rgv rımni n t bi  ve   dimleridin (6) bulub d ny  ve a iretde
 derg hlarıda bul  yımın mende ne  add bul  y ki (7) olar birle mertebe-i
 n b vvetde m   areket  ılg yımın yine ferm n (8) yetti kim ey ma bubum mendin
 and    erse  ıleb  ıldı nki andın (9) behr    erse yo durki ol   bibim  allall hu
   aleyhi vesellem m t be at-(10)larıdur egerce bende-i herkiz   da nest veli
 A med Z   k yekdem (11)   d  nest **terc me**   d lık m mteni  d r m sivadın
 Veli   A med c da [86a] (1) irmes   d dın **otuz be inci men bat** H azreti  av  
 (2)u l A zamni n mertebeleriga H azreti Pey  mber  allall hu   aleyhi vesellem-
 (3)ni n be  ret bermekleri bey nıda kelt r bd r kim k n Seyyid (4)   Alem
  allall hu   aleyhi vesellem Medine-i M nevverede   cre-i  erifde nam z (5)
 c  etni(?) ed   ılg ndın keyin  aylule a  sude ir-(6)diler t  leride k rdiler kim
 H azreti   Ali el-Murta a ve H azreti (7) F  ıma-ı Zehra  m m  asan M cteba ve
  m m   seyin  ehid ni (8) de tger bil   al  anı   ezeside oturub irdiler (9) bular

âldılar yeda on nurāni meş‘al yānduruğluğ bu (10) on meş‘alınñ tokuzu bir tarafda
 biri tenhā bir tarafda (11) turubdur ‘Ali el-Murtaza Fāṭima-ı Zehra Ḥasan ve
 Ḥüseyn işāret [86b] (1) kıldılarki ol tokuz meş‘al öz nurların ol meş‘alğa (2)
 ‘aṭa kılgāylar irse ol tokuz meş‘alınñ lem‘a-ı ruşen-(3)lik cüda bulub ol meş‘alğa
 koşuldı ol bir meş‘al (4) āfitābdıñ rüşen buldı tamām ‘ālemni rüşen ve münevver
 kıldı (5) en-Ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem ḥābdın bīdār buldılar ḥāṭırla-
 (6)rığa keçteki bu niçük esrār bulgāy dergāh-ı rabbu’l ‘izzetdin (7) fermān yetteki
 yā Muḥammed bu tokuz meş‘al Ḥüseyn bin ‘Alinñ nur-(8)dideleridür
 hemeleridin imāmetlik zuhur kıılır her birileri (9) öz vaktiniñ imāmı bulur ve bir
 meş‘al kim tenhādur Ḥasan (10) Müctebaniñ evlādı ferzend-i ercümendidür ismi
 Seyyid ‘Abdülkā-(11)dir laḳabı Muḥyiddin küniyyeti Ebu Muḥammed ḥiṭābı
 Ğavṣu’l A‘zamdur mevlidi [87a] (1) Geylāndur Bağdādda zuhur kıılır irşād ve
 taşarrufı kıyāmetiğce (2) bāḳi bulğusıdur her kişiki ol nisbetğa dāḥil bulubdur (3)
 ibtida ve intihāsı sa‘ādet birle bulub necāt tāpğusu-(4)dur raḳıyallāhu ‘anh ve eḥāz
 ‘aleynā feyuza **beyit** cerāğnıki ḥaḳḳ (5) yāndurdı koydı inkim(?) tef dedi saḳḳālı
 koydu **otuz** (6) **altıncı menkıbat** Ḥazreti Ğavṣu’l A‘zamniñ ḳademi heze (7) ‘ala
 raḳbetin külli veliullah digen ḳavllarığa Şeyḥ Cüneyd Bağdādi (8) raḥmetullāhi
 ‘aleyhniñ taşdıḳ kılmāḳları keltürübdürki Şeyḥ (9) Cüneyd şufileridin bir şufi
 seyyide’l ṭāyife Cüneyd Bağdādi (10) huzurlarıda zıkr kıldıki bir meczub
 eyitedürki Ḥazreti (11) Cüneyddin keyin Seyyid Geylāni zuhur kıılır eyitürki
 ḳademi heze [87b] (1) ‘ala raḳbetin külli veliullah heme-i evliyālar gerdenlerini
 set kıılurlar (2) kişikim ānñ ḳademi şerifidin boyun ḳāytārsa velāyet (3)
 mertebesidin tüşer Ḥazreti Cüneyd raḥmetullāhi ‘aleyh didiler (4) Āri Seyyid
 İmām Ḥasan Mücteba evlādların Geylānda zuhur (5) kıılır cum‘a küni ḥuṭbe
 oḳuğān vāḳitde ḳademi heze ‘ala raḳbetin (6) külli veliullah dirler tamāmı evliyā-
 ı ümmet ānñ ḳademini arzu (7) birle gerdenleriğe ḳoyārlar eger men ol zamānda

tirik bulsām (8) kademini gerdenimğa koyār irdim eyitibdürler hırka-ı hilāfet
Hāzreti (9) İmām ‘Ali Musa Rızādın Şeyh Ma‘ruf Kerhığa kālīb irdi (10) andın tā
Hāzreti Cüneyd Bağdādığa yetib irdi olar Hāce (11) Memşād Dinuriğa berib
irdiler olar Şeyh Aḥmed Seneviğa [88a] (1) emānet berib irdiler Seyyide’l Evliyā
Seyyid ‘Abdülkādir (2) Ceylāniğa yetkürgey raḫiyallāhu ‘anh **otuz yetinci
menkıbat** (3) Şeyh ‘Ali Hey’eti raḫmetullāhi ‘aleyh eyitür Hāzreti Ğavṣu’l A‘zam
(4) Seyyid ‘Abdülkādir Ceylāni raḫiyallāhu ‘anh Şeyh Ma‘ruf Kerhini (5) ziyāret
kılmākğa çıktılar faḫir hemrāh Hāzreti Ğavṣu’l A‘zam (6) kabir üzre oturub
didiler kim esselām ‘aleyküm yā Şeyh (7) Ma‘ruf meni bir nevbet yād kılıb irdiñiz
kabirdin cevāb (8) berdikim ‘aleyküsselām ya Ğavṣu’l A‘zam yine nice künden
keyin (9) ol hāzret Şeyh Ma‘rufnıñ ziyāretiğa bārdılar faḫir hemrāh (10) irdim
didilerki esselām ‘aleyküm ya şeyh biz sizni ikki nevbet (11) yād kıldık cevāb
‘aleyküsselām yā seyyid-i zemāne [88b] (1) **otuz sekizinci menkıbat** Hāzreti
Ğavṣu’l A‘zamnıñ (2) kademini heze ‘ala raḫbetin külli veliullah digen kavllerige
Hāzreti Sulṭān (3) Bāyezid Bisṭāminiñ semi‘ nā ve ata‘ nā digenleri keltürübdür-
(4) lerkim Hāzreti Sulṭānu’l Evliyā Ğavṣu’l A‘zam Seyyid ‘Abdülkādir (5)
Ceylāni raḫiyallāhu ‘anh bir cum‘a küni minber üzre huṭbe okumāk eşnā-(6)sıda
şühūd zāt gālīb bulub heme māsivādın (7) fāri‘ bulub mertebe-i velāyetdin hiç
mertebe kalmādıkı hemesi (8) mübārek kademleri āstıda zāhir buldı fi’l hāl zebān-
ı mübārek-(9)leriğā cārī buldı kim kademini heze ‘ala raḫbetin külli veliullah irse
(10) hātifi ‘ālem kudsdin ‘ālem-i melekutğa yetib nidā kıldıkı ey melāike (11)
cemi‘ ehl-i velāyetleriğā haber beriñler maḥbubum Seyyid ‘Abdülkādir [89a] (1)
itādur özleriniñ sa‘ādeti üçün ānıñ emriğā (2) itā‘at kılğaylar feriştelar
haberleridin heme-i evliyālar (3) ḫāh ölüğ ḫāh tirik hemeleri gerdenlarını pest
tuttilar ez en-cümle (4) bir ferişte Hoce Sulṭān Bāyezid Bisṭāmi kabirleri üzre yetib
(5) dedi kim kum bi-iznillāh Bāyezid kabrdin baş kotarıb dediki (6) kıyāmet

buldımı ferîşte didi henüz bulmâdı velikin Ğavṣu-(7)u'l A'zam Sultân Muḥyiddin Seyyid 'Abdülkâdir Ceylânî Bağdâdda sâ-(8)kindürler ḥuṭbe okur eşnâsıda ḳademi heze 'ala raḳbetin külli (9) veliullah didi ânıñ bu sözi Ḥaḳḳ Subḥânî ve Te'âla dergâhıda (10) ḳabuliyyetğa yetti heme-i evliyâlarğa fermân buldıkı gerdenlerini pest (11) tutḳâyılarki evliyâlar teraḳḳileri ânıñ emriğa inḳıyâd ḳılmâḳda-[89b](1)dur Sultân Bâyezid didiki Ḥaḳḳ Subḥânî ve Te'âla 'âdildür Seyyid (2) 'Abdülkâdirniñ ne sebebdin Bâyezidğa mertebesi bülenddür ol fer-(3)işte Bâyezidniñ iltimâsını dergâh-ı ḳudsiğa 'arz ḳıldı (4) fermân yetti kim ânıñ senge bülend mertebeliki ikki sebebdindür biri (5) meniñ maḥbubumniñ ferzendidür ikinci olki sin fâriğ meşḡul (6) irdiñ ol meşḡul fâriğdür Bâyezid bu sözni işitib (7) gerdenini pest tutub aṭa' nâ ve semi' nâ didi **şî'ir** her öñü(?) ser bezir (8) bâş kerdend ser ḥoder abâ vec 'arş kerdend **tercüme** ayâğığa bâşın (9) kim fers etti humul sâ' at bâşı 'arş üzre yetti **otuz toḳuzuncu** (10) menḳıbat Ḥaḳḳ Sultân Muḥyiddin Ğavṣu'l A'zamniñ merdudnı maḳbul ḳılḡan-(11)ları keltürübdürler kim Ḥaḳḳ Sultân Muḥyiddin Ğavṣu'l A'zam [90a] (1) raḳıyallâhu 'anh dergâh-ı ilahî muḳarrebleridin bir evliyâ ḡayret-i ilahidin (2) mertebe-i velâyetdin tüşüb en-cinân ḥârzâr buldıkı küçe (3) ve bâzârlarda her kişi körse eyitür irdiki bu kişi Ḥaḳḳ Te'âla dergâ-(4)hıdın merdud bulḡandur ittifaḳen ol kişi üç yüz (5) altmış evliyâ-ı kemalniñ ḥuzurlarığa bārıb zârî ve tazarrî' ḳıldı (6) hemeleri dedilerki seniñ ḥaḳḳıñda nice du'â ḳıldıḳ icâbet-(7)ğa muḳârin bulmâdı atıñnı levḥ-i maḥfuzda eşḳiyâlar ḳatâ-(8)rığa bitüb ikenler bes ol kişi yüzige ḳara sortub Ḥaḳḳ Sultân Muḥyiddin Ğavṣu'l A'zamniñ Maḥbubîniñ dergâh-ı 'âlicâhlarığa zârî ve tazarrî' birle (10) keldi ol kişini körmek hemân dedilerki ey felân sen Ḥaḳḳ (11) Te'âla dergâhıda merdudsın maḳbul ḳılḡumdur dergâh-ı ilahî ol sâ' atde [90b] (1) dergâh-ı teḳaddes ve te'alağa iltimâs ḳılıb ol kişi ḥaḳḳıda teveccüh ḳıldılar (2) fermân yetti kim yâ Ğavṣu'l A'zam bilmesmüsinki üç yüz altmış (3) kişi evliyâ dostlarımdın ânıñ der-

hâst kıldılar icâbet-(4)ğa muķârin bulmâdı cerâki ânîñ atı eşķiyâlar ķatârıĝa bitülkendür (5) ol ĥâzret ‘arz kıldılarki yâ Rabbü’l ‘İzzet ĥâzretiñ ķâ-(6)dirsiñki merdudnı maķbul ve maķbulnı merdud kılgıcısın (7) bu bendeniñ zebânıĝa maķbul kılmıñmın digen lafzıñı cârî kılıb (8) irdiñ fermân yettiki yâ Ğavsu’l A‘zam bu işni senge tekviz (9) kıldım her ne ĥâhlaşâñ andâĝ kılgıl seniñ maķbuluñ (10) meniñ maķbulum seniñ merduduñ meniñ merdudum bes (11) ol ĥâzret ol kişiniñ yüzini yoydur didiler didilerki [91a] (1) seniñ atıñnı eşķiyâlar defteridin uçurub (2) eşķiyâlar ķatârıĝa bitüldi yine fermân yettiki ya Ğavş-(3)u’l A‘zam ‘azl naşib taşarrufını senge baĥş kıldım (4) hemân sâ‘atde ol kişi öz mertebesike yetti ol (5) ĥâzretiñ ĥâdimleri ķatârıĝa özini aldı (6) **beyit** ey ĥüsr-ü mülk beķâ merdud tu merdud ĥaķķ ey câmi (7) ruz-ı ceza maķbul tu maķbul ĥaķķ **tercüme** ol şâh ‘âlicâhnıñ (8) merdudıdur merdud ĥaķķ ruz-ı ceza ĥâmi miniñ maķbu-(9)lıdur ĥaķķ **kırķıncı menķıbat** Ĥâzreti İmâm Ĥasan (10) ‘Askeri rażiyallâhu ‘anhniñ seccâdelerini Ĥâzreti (11) Ğavsu’l A‘zamka yetkürmek üçün bir kişike emânet [91b] (1) bergenleri Kitâb-ı Meĥâzin-i Ķâdirriyede keltürübdürlerki (2) on birinci İmâm Ĥasan ‘Askeri rażiyallâhu ‘anh ĥayâtlıķlarıda (3) seccâde-i mübâreklerini aşĥâblarıñ birike berdiler (4) didiler kim her birinkler bu seccâdeni muĥâfazat tamâm birle (5) sâķlâñlarki Ğavsu’l A‘zam Seyyid ‘Abdülķâdir el-Ĥasan (6) el-Ĥuseyinniñ emânetidür beşinci ķarnnıñ otrasıda (7) zuhur kılmır anka tâpşurunklar **kırķ birinci menķıbat** (8) Ĥâzreti Ğavsu’l A‘zamniñ her künde bendeni ĥâlişen-(9)lillah azâd kılmâķları maĥdum cihânyân cihângeşt (10) ĥuddise sırrehu misâfirnâmede keltürübdürki Ĥâzreti (11) Ğavşıyye-i Maĥbubiyyeniñ tarıķleri ol irdiki her kün [92a] (1) nice ĝulâm sâtıb alıb ĥâlişenlillah azâd kılıb Buĥâraĝa ibârur (2) irdiler **beyit** ĝulâm ĥüsr-ü Ceylân şuy kerem da‘ir fâni necât (3) meĥân çeşend yâ bi-ķurb ĥaķķâni **tercüme** ĝulâm derki Ceylânı (4) bulĝıl bâr işiñ dâñâ ĝünâhıñ ‘afv itib kılgây seni (5) ol mürit ĥaķķâni **kırķ ikinci menķıbat** Ĥâzreti

Ğavş-(6)u'l A' zam ra'ziyallāhu 'anh düzdni kûṭbi kılğānları keltürüb-(7)dürlerki
 Hāzreti Ğavşīyye-i Maḥbubīyye Medīne-i Muṭahharadın (8) yānıb kelür irdiler
 kördiler kim bir düzd yolını tusub (9) muntazır turubdurki her kişi kelse ğāret
 kılğāy ol ḥāzret (10) anka yetib soradılar ne kişisin dedi kim şahrāyı devrmen (11)
 ol ḥāzret keşf birle didiler kim sārīkdür sārīk hem [92b] (1) könlide keçürdi kim
 bu kişi bu 'azamet ve uluğ birle meger Ğavş(2)u'l A' zammu ikinler ol ḥāzret keşf
 birle didilerki (3) meni tavnudı dediler kim men Seyyid 'Abdülkādirdürmin düzd
 (4) derhāl ol ḥāzretniñ ayāğlarığa yıkılıb yā Seyyid 'Abdülkā-(5)dir şeyenlillah
 didi ol ḥāzretniñ ol düzdğa raḥimle-(6)ri keldi ḥaqq subḥāni ve te'ala dergāhığa
 mütevecceḥ buldılar fermān buldı kim (7) yā Ğavşu'l A' zam bu düzdni dāleatdin
 yāndurub ḥidayet (8) birle serefrāz kılğıl irse bu teveccūḥ birle ol düzd kûṭblar (9)
 cümlesidin buldu **naẓım** meytu eneyke şad ked eyānra kenc bi (10) renc rāykān
 baḥşı ḳudretiñ bārki yüz gedālārga kenc (11) bi-ruḥ yeksā'at kûṭb kerdānı cihān
 bahşı [93a] (1) **tercüme** ḳudretiñ bārki yüz gedālārga genç bi-renç rāygān bermek
 (2) fāsīk düzdni bir nazar birle kûṭb kılmaḳlık cihān bermek (3) **kırk üçüncü**
menkıbat fāsīkniñ necāt tāpmāḳı (4) Münker-Nekir suāl kılğanda 'Abdülkādīr
 deyib cevāb bermek (5) bermek birle keltürbdürki fāsīk ziyānkār ve teberrüzgār
 (6) tiriklik vāktide Hāzreti Ğavşīyye-i Maḥbubīyye ra'ziyallāhu 'anh-(7)ğa ziyāde
 muḥabbetde i' tīḳādı bār irdi ḳazāda ol (8) fāsīk bu 'ālem-i fānidin rıḥlet kıldı ānı
 defn kıldılar (9) irse Münker-Nekir girib suāl kıldılar men rabbūke vemā dinike
 (10) bes ol fāsīk cevābda 'Abdülkādīr irdi mundın (11) özge hiç neme dimes irdi
 Hāzreti Rabbu'l 'İzzetdin [93b] (1) fermān yettiki ey Münker-Nekir bu bende
 egerce 'āşī ve fāsīḳdur (2) likin meniñ maḥbubum 'Abdülkādīrğa i' tīḳādke her
 bār ānıñ (3) atını tutub muḥabbeti dilde ber-ḳarārdur yānıñlar ve ḳabrini (4) küşāde
 kılıklār irse ol ḥāzretniñ bereket ve 'azamet-(5)leridin kārī **naẓım** ce ḡamm divār
 ümmet rāke bāşd cevñ tu şībān (6) ce bāk ez muc cerā nerāke bāşd nevḥ keştibān

tercüme ne ğamm ümmet (7) ħarāb aĥvālidin ker bār iseñ ħāmi ne vaĥšet mevcdir
 (8) yādınke bulsa nevh en‘āmi **kırk törtüncü menkıbat** (9) libās-ı fāhirelerni kiyib
 muĥtāc faqirlerġa bermekleri keltürüb-(10)dürlerki Ĥazreti Ġavṣiyye-i
 Maĥbubiyye raṣiyallāhu ‘anh ekṣer laṭif (11) ve nefis cāmelerni kiyer irdiler ol
 metā‘nıñ bir kizini on **[94a]** (1) dināġa olur irdi kün ol ĥazret libās-ı fāhire-i
 kıymet (2) bahāyı kiyib irdiler bir muĥtācı ziyānkār ‘ācize kelib ol ĥazretġa (3)
 faqirlik ve ‘ācizeliķin izhār kıldı ol cāmeni anka (4) ‘ināyet kıldılar yine hemġāh
 ġāh bir ikinni bir ikki nevbet (5) kiyib muĥtāclarġa berür irdiler **kırk beṣinci**
menkıbat (6) ol ĥazretniñ kefiṣ mübāreklerini la‘l zümrüt ve yāķut (7) birle
 muraṣṣa‘ kılgān irdi özesidin altun ve kümüş mih (8) birle muĥkem kılgān irdi
kırk altıncı menkıbat ol ĥazretġa Allah Te‘ala (9) dergāhıdın ta‘ām tüşmeki
 keltürübdürki Ĥazreti Ġavṣiyye-i Maĥbu-(10)biyye erba‘in niyyet kılıb olturub
 irdiler ĥatır-ı mübārekleriġa keltür-(11)dilerki bu erba‘inde vaķt-i iftārda sudın
 özge me‘kūlāt **[94b]** (1) yemekeyler tā‘āsumāndın ta‘ām tüşmekünce vaķtike
 erba‘in tamām (2) bulmāķġa ikki kün kālīb irdi bir kiṣi hücreniñ ökzesidin (3)
 tüşüb ikki rikābı taḥsiki biri altundın zinciri hem altun (4) yine biri kümüṣdin
 zinciri hem kümüṣ pür meyve keltürüb ol ĥazret-(5)niñ eldileride kıoydı sorādılar
 bu nimedür ‘arz kıldıki ĥazretleri-(6)ġa ġaza üçün ‘ālem-i bālādın keltürübmin ol
 ĥazret didiler-(7)ki alıb yāñıl ceddim en-ĥazreti ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem tıla
 ve naķre kıucāda ta‘ām (8) yimekni ĥarām deyibdür ol kiṣi ṣermende bulub derĥāl
 alıb yāñdı vaķtı (9) iftār maĥalli buldı irse āsumāndın bir ferişte bir ṭabaķada pür
 ta‘ām (10) keltürüb ‘arz kıldıki yā Ġavṣ-ı A‘zam bu ziyāfet-i raĥmāniyyedürki
 siz-(11)ge ibārdılar bes ānı alıb cemā‘a-ı aṣḥāb birle tenāvül kılıb ṣükr-i ilahi **[95a]**
 (1) becā keltürdiler **kırk yetinci menkıbat** ol ĥazretni Ĥızır ‘aleyhisselām (2) medĥ
 kılgānları Ĥazreti Ĥızır ‘aleyhisselām deyibdürler vallāhi (3) āsumān-ı kebud
 taĥtıda ma‘ṣuķluk ve maĥbubluk maķāmıda Ġavṣ-(4)u‘l A‘zamka oĥṣa kiṣi

kalmâbdur mundın keyin hem kelmegüsîdür (5) ve diger Şeyh Ebu Medyen
Mağribi eyitür Hâzreti Hızır ‘aleyhisselâmğa (6) mülâkât buldum meşriķ ve
mağrib meşâyıhları hâlidin sordum (7) Hâzreti Ğavşu’l A‘zamniñ ‘azimet ve
uluğluklarıdın (8) didiler kim Ğavşu’l A‘zam şiddikçılarlarıniñ imâmı ve evliyâlar
ara-(9)sıda ‘azimü’ş şândur özge evliyâlar anıñ ‘azimeti perdesi-(10)niñ tâşıdadur
kırk sekizinci menkıbat ‘âlemdin bâr-(11)ğandın keyin inâyet kıldurgân
keltürübdürlerki sevdageri [95b] (1) rasihu’l i‘tikâd ve şâdıku’l ihlâş Mısrıdın
Dimaşķğa bârıb (2) Hâzreti Ğavşıyye-i Mağbubıyye rażıyallâhu ‘anh dergâhlarığa
bârıb irâdet (3) kılmâķğa ‘ahd kılıb irdiki özini bi-vâsıt ol dergâhğa yetkürüb (4)
irâdet silkiğa algây irse havâdiş zamâne mevâni‘leri (5) sebebidin ol irâdet
müyesser bulmadı necend müddetde bu irâ-(6)de birle yürüb Bağdâdğa yetkendin
keyin işittiki ol hâzret (7) ‘âlem-i fânidin ‘âlem-i câvidânığa rihlet kılıbdurlar
sevdager murâdığa (8) yetmegen sebebdin helâket mertebesige yetib ravza-ı
münevverele-(9)ri ziyâretiğa müşerref bulub tevâzu‘ ve âdâb birle tavâf kılmâķğa
bârdı (10) körer kim ol hâzret rażıyallâhu ‘anh kabirdin nümûdar buldılar
sevdageriniñ (11) ikki kolını tutub üç yüz kişı birle hemesini inâyet kıldırub [96a]
(1) vâşılın hâķķ cümlesidin kıldılar **kırk toközuncu menkıbat** (2) Hâzreti
Muğammed Muştafa şallallâhu ‘aleyhi vesellemniñ Ğavşıyye-i Mağbubıyye-(3)ni
muşâfağa kılgânları bir nevbet Hâzreti Ğavşu’l A‘zam rażıyallâhu ‘anh (4)
Medine-i Muṭahharağa bârdılar tâ kırk küniğce en-Hâzreti şallallâhu ‘aleyhi ve-
(5)sellemniñ merķad-ı mübârekleri ruberuside kıollarını sine-(6)leride kıoyub turub
bu rubâ‘ ini okudılar **rubâ‘i** zünubi kemuc el-baḥr (7) bel hiye ekşer küllihe meşel
el-cibâl bel hiye ekber velakinha ‘inde’l kerim (8) izâ‘ fe kecenâhu’l bi‘ uzati hiye
aşğar **tercüme** günâhım mevc deryâdıñ (9) dâğ andın füzünrâķdur uluğ tâğlar
meşellikdur veli andın (10) uluğrâķdur kerimlik pâdişâh eldide ‘afv etmekni kaçd
etse (11) bulur peşşe(?) kanâtıdıñ dâğ andın küçükrâķdur ikinci nevbet kelgenle-

[96b](1)ride Ravza-ı Muṭahhara-ı Nebevi şallallāhu ‘aleyhi vesellemğa yāvuk
bārib (2) bu rubā‘ini oğudılar **rubā‘i** fi ḥāleti’l ba‘de ruḥiyyun kunter sulha (3)
teḳabbel el-arz ‘anni ve hiye nāyibi ve hezihi’l nevbeti’l işbāḥ ḳad (4) ḥazret
fābdıdın yahz behā şefti(?) **tercüme** yerāk irkende ruḥum (5) ṭavaf güyuñğa kelür
irdi menke nāyib bulub dergāhınka köz-(6)ni sürer irdi bu nevbet dergāhıñğa zār
cismim keltürübdürmin (7) (okunamadı) lezzet tāyeb soysa kolunğa ne bulur irdi
elliñci (8) **menkıbat** Ḥazreti Ğavṣu’l A‘zamıñ namāz öteb ricālu’l ğayb-(9)nıñ
ıktida ḳılğānları Süheyl bin Testeri(?) raḫıyallāhu ‘anh (10) ḥaber beribdürlerki
kün ehl-i Bağdād Ḥazreti Ğavṣıyye-i Maḥbubıyyeni evile-(11)ride izdāb
tābmadılar seyyār teftiş ve tefahḥuş ḳılğāndın keyin [97a] (1) Dicle kenārıda
tāptılar kördilerki deryānıñ bālıḳları (2) ğuruh ğuruh ol ḥazretniñ mübārek
ḳollarıdın buse ḳılur (3) irdi tā kim namāz-ı peşinniñ vaḳtı buldı irse Ḥazreti (4)
Ğavṣıyye-i Maḥbubıyye raḫıyallāhu ‘anhıñ kördümki seccādeke tıllā (5) ve nākre
birle muraşsa‘ ḳılğān ve Ḳurāndın ikki āyet bitülgen (6) irdi evvelḳi āyet elā inne
evliyā allāhi la ḥavfu (7) ‘aleyhim velā hüm yahzenün ikkinci āyet (8)
raḫmetullahi ve berekātühü ‘aleyküm ehlel beyt (9) innehu ḥamidun mecīd bes ol
seccādeni açıp deryā üz-(10)re tāşladılar irse Süleymān ‘aleyhisselām taḥtları (11)
meşellik āsumān virniñ arāsıda turdı ol seccāde üz-[97b](1)re ḳıḳtılar ricālu’l
ğayblar heybet vakār birle şaf şaf ol (2) ḥazretğa tevāzu‘ ikrām birle ıktida ḳıldılar
ve ehl-i Bağdād hem (3) ıktidā ḳıldı ol ḥazret tekbir eytseler ḥāmilen ‘arş (4) hem
tekbir eyitür irdi ve tesbiḥ eytseler melāike-i āsumān hem tekbir tesbiḥ (5) eyitür
irdiler vaḳtike temḥid eytseler mübārek ağızlarıdın (6) yāşıl nur orlab āsumān
ṭarafıgā su‘ud ḳılur irdi (7) namāznı edā ḳılğāndın du‘āğa mübārek ḳollarını
kotārdılar (8) du‘ānıñ mażmunı ol kim ey bāra ḥüdā yā ṭaleb ḳılāmın ḥazretiñ (9)
dergāhıdın Ḥazreti Muḥammed Muşṭafa şallallāhu ‘aleyhi vesellem ḥaḳḳ (10)
ḥürmetleri kim meniñ ruḥumıñ ve müritlerim ruḥını feyz (11) ḳılmağāysın tā

tövbemizni qabul qılmāğunca melāikeler hem āmin [98a] (1) āmin dirler irse nidā yetti kim yā Ġavṣu'ı A'zam beşāret (2) senke kim du'ānı qabul qıldım **elli birinci menkıbat** (3) Şeyḥ Cüneyd Bağdādi boyun sunğanları Ḥazreti Ġavṣ-(4)u'ı A'zamnıñ qademi heze 'ala raqbetin külli veliullāh digen qavlleriga (5) Şeyḥ Musa Sühreverdi quddise sırrehu naql qılurlārki Seyyid-(6)u'ı Tāyife Şeyḥ Cüneyd Bağdādi quddise sırrehu cum'a küni minber üzre (7) ḥuṭbe oqub turğan ḥāletde olarğa tecelli zāhir buldı biḥod-(8)luq ruberib bi-iḥtiyār zebān tercümānlarığa bu kelime cāri (9) buldı kim qademi heze 'ala raqbetin ya'ni ānıñ ikki qademi meniñ ger-(10)dānım üzredür deyib minberniñ zineleridin tüştiler aşḥāb-(11)ları ta'accub qılıb dedilerki yā şeyḥқа şikeste vāqi' buldımu ikin [98b] (1) bu lafznı deyib ḥuṭbe qıldılar irse şeyḥ öz ḥālleriga kelgen-(2)din bu vāq'anı 'arz qıldılar şeyḥ dedilerki ḥuṭbe oqub (3) turğan ḥāletde ḥātırımğa yettiki Ġavṣu'ı A'zamnıñ maḥbubluqı (4) nime cihetdin bulğay bu mertebeni ne yerdin tāpgāndur irse (5) Ġavṣu'ı A'zam ol ḥālde ḥāzır buldı didiler kim üç vechedin (6) bu mertebeni tāpıbmın ol buki ḥabīb-i ḥüdā şallallāhu 'aleyhi vesellemniñ (7) evlādları seygidmin ikinci sizlerniñ terbiyyet ve qurbet-(8)leriniñ ceddim Muḥammed Muştafa şallallāhu 'aleyhi vesellemniñ vāsıtalarığa (9) vāsıtdur üçüncü sünnet-i Muştafa şallallāhu 'aleyhi vesellemni tab-(10)'iyyet qılmāqnı men sizlerke örketürmin sizler mendin (11) örkenürsizler bes üşbu cihetdin qademi 'ala raqbetin dedim [99a] (1) **elli ikinci menkıbat** Ḥazreti Ġavṣu'ı A'zamnıñ şefā'atleri (2) birle nışf ümmetleriniñ necāt tāpmāqı Kitāb-ı Menāzil(3)u'ı Evliyāda Şeyḥ 'Abdullāh bin 'Ali el-Abdāl keltürübdürki Ḥazreti (4) Emiru'ı Mü'min'in 'Ömer Fāruq Ḥazreti Emiru'ı Mü'min'in 'Ali el-Murtaza (5) raziyallāhu 'anhā Server-i Enbiyā şallallāhu 'aleyhi vesellem ḥuṣur-ı pür nūr-(6)larıdın me'mur buldılar ki men intikāl qılğāndın bu pirāhenimni (7) tāvsimni Üveys Qaraniğa tāpşurunklarsız qolunklarda emānet-(8)dür ümmetim necātlıqğa

du‘ā kılūn irse en-ḥāzreti (9) ṣallallāhu ‘aleyhi vesellemniñ emr-i şerifleri birle bu ikki kibār en-ḥāzreti (10) ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem dünyāyı pānidin rıḥlet kılğāndın (11) keyin pirāhen-i mibārekni alıb ‘āzim buldılar vaḳtike vādi [99b] (1) idrākğa yettiler kördilerki Ḥāzreti Ḥoce Üveys Karani başların (2) secdeğa koyıb zāri ve tazarri‘ğa meşguldurlar sâ‘ati-(3)din keyin her ikki şahābe-i kirām selām kıldılar ḥāce başların (4) secdedin kotārib cevāb selām berdiler mülākāt buluşub (5) pirāhen-i mübārekni mübārekni ölar qollarıdın edeb tamām (6) birle alıb başlarıda koyub dedilerki Sulṭānu’l Evliyā Ğavṣ(7)u’l A‘zamniñ iltimās birle başımnı secdeğa koyub günahkār ümmet-(8)ler günāhını mağfıret bulmākın taleb kılur irdim dedimki (9) perverdigār ol ne yerededür fermān-i ilahi yetti kim fi maḳ‘adi şıdḳin (10) ‘inde melikin muḳtedirin ya‘ni rāstlıq maḳāmıda (11) ḳudretiñ pādişāh dergāhıda istirāḥat kılur bes meniñ [100a] (1) maḥbub-ı ezeli ve ma‘şuḳ-ı lemyezeliniñ ḥulaşa ve bergüzidesi Muḥammed (2) Resulallāhdur ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem Ğavṣu’l A‘zam hem meniñ (3) maḥbubumdur āniñ ḳademi tāḳıyāmetiğce özge aḳṭāb ve ğavṣ-(4)lar gerdenidedür bu fermān vācibu’l iz‘ānnı işitib (5) başımnı set kıldım tā kim āniñ ḳademi astıda bulğān (6) **elli üçüncü menkıbat** Şeyḫ Aḥmed Fāruḳi el-Serhendi (7) Ḥāzreti Ğavṣu’l A‘zamniñ mertebelerini izḥār kılğānları (8) Ḥāzreti Şeyḫ Aḥmed Fāruḳi el-Serhendi ḳuddisse sırrehu mektubāt-(9)larıda bitübdürlerki Ḥāzreti Ḥaḳḳ Subḥāni ve Te‘ālağā yetküredürgān (10) yol ikkidür biri nübüvvetğa ta‘alluḳdur Ḥaḳḳ Te‘ālağa bi’l-aşālet yetkür-(11)kücidür yol birle yetküci bi’l-aşālet enbiyālar ve evliyāların [100b] (1) aşḥāblarıdur ve özge ümmetlerdin hem her kişini bu devlet-(2)ğa yetkürmekni ḥāhlābdurlar bu nisbetdin ḥāhez bu son (3) ve ḥāh tevellā bu yolda ḥāyil ve vesile yoḳdur her kişiki (4) bulārdın feyż alıbdur hiç kişi vāsıṭ bulmāy aşldın (5) ya‘ni peygamberlerdin feyż algān bulur Ḥaḳḳ Te‘ālağa yetedürgān (6) yolniñ yine biri velāyet ḳurbığa ta‘alluḳı bārdur aḳṭāb (7) ve evtād ve abdāl ve

nuceba ve ‘ämme-i evliyâullah te‘ala bu yol bile (8) Hakk Te‘alağa yetedürlerki rāh-ı süluk ‘ibāret üşbu (9) yoldındur cezbe-i müte‘ārrifniñ aşlı hem üşbudur vesile (10) ve hāyillik bu yolda kāyin ve şābitdür süluk yolu birle (11) feyz tāpgān evliyâullahnıñ serdārı ve başlağucısı Hāzreti [101a] (1) ‘Ali el-Murtażadurlar bu menşib Hāzreti ‘Ali keremallāhu vechegā ta‘alluğdur (2) Hāzreti Fāṭıma-ı Zehra Hāzreti İmām Hasan ve Hāzreti İmām Hüseyin (3) bu maḳāmda Hāzreti ‘Ali raṣiyallāhu ‘anhğa şerikdürler taşavvur (4) kılādurmıñki Hāzreti Emiru’l Mü’miñ ‘Ali raṣiyallāhu ‘anh neşā’ unşurıdın (5) ilgeri ya‘ni ruḥ bedengā ta‘alluğ tāpmāsdın ilgeri ‘ālem-i ervāḥ-(6)da hem bu maḳāmda bulğāylar her kişike feyz hidāyet tāfıbdur (7) üşbu yol birle yetküsidürki Hāzreti Emiru’l Mü’miñ süluk (8) yolınıñ ser noḳtası ve müntehasıdurlar vaḳtike Hāzreti ‘Ali keremullāhi (9) vecheniñ vüçüdları āfitābı yer ḳa‘rıgā yāttı bu menşib-ı ‘aẓim(10)u’l ḳadr Hāzreti İmām Ḥasaḡa ḳaldı andın keyin bu menşib on ikki (11) imāmniñ her birlerike öz ‘aşrlarınıñ tertib ve tafşili birle ḳarār [101b] (1) tāptı bu büzürgvārlār vāsiṭları birle her cend aḳṭāb ve necā-ı vaḳt-(2)dürler feyz ve naşib tāfıbdurlarki hemeniñ ser reşitesi Hāzreti ‘Ali raṣiyallāhu (3) ‘anh ve ōlarnıñ evlādlarıdur bes andın keyin Hāzreti Sultān(4)u’l Evliyā ve Burhānu’l Aşfiyā Ġavṣu’l Arz ve’s Semā Ġavṣ(5)u’l Ekmel fi’ddin Ebu Muḥammed Seyyid ‘Abdülḳādir Ceylāni raṣiyallāhu ‘anh (6) ve efāz ‘aleynā füyüzāğa yetti vaḳtike Hāzreti Ġavṣu’l A‘ẓam-(7)niñ nevbetleri buldı bu uluğ menşib ōlargaki tefviẓ (8) ḳılındı yuḳarı mezkur bulğān imāmlardın ve Hāzreti Ġavṣ(9)u’l A‘ẓamdın özge yine ehlullahğa bu menşib tefviẓ ḳılınğanı (10) mezkur meşhur bulmābdur ve her kişike aḳṭāb ve necālardın (11) feyz tāfıbdurlar Hāzreti Ġavṣu’l A‘ẓamniñ berekātları [102a] (1) vāsiṭası birle feyz tāfıbdurlar cerāki bu menşib ‘āli evlāddın (2) özgeka müyesser bulmābdur üşbu cihetdin eyitibdürler (3) **şifir** eflet şemusu’l evvelin ve şemsuna abden ‘ali (4) efḳu’l ‘ulal tağrib bes her ad şemsdın feyz ve

hidāyet (5) ve irşād āfitābıdurki vaktike Hāzreti Ġavsiyye-i Maḥbubiyye rażi(6)yallāhu ‘anhniñ vücut-ı şerifleriġa evvelķileriġa ta‘alluķ tāpgān (7) menşibki qarār tāptı bu vechedin Hāzreti Ġavsu’l A‘zam hemeniñ (8) rüşd hidāyet tāpmākıġa sebeb buldılar cenānca Hāzreti (9) Ġavsu’l A‘zamdın ilgeri ötgen ‘azizler hem bir birleriniñ (10) vāsıf ve vesilesi birle feyz hidāyet tāpıbdurlar bes nācārdur kim (11) tā aḥırķiler hem Ġavsu’l A‘zamniñ vāsıf ve vesileleri birle feyz [102b] (1) ve hidāyet tāpgāylar **şi‘ir** eflet şūmusu’l evvelin ve şemsuna (2) abden ‘ali ufuku’l ‘ula taġrib **tercūme** evvelinler āfitābı tāptı (3) Maġribde qarār āfitābım feyz nurı tā kıyāmet ber-qarār **elli** (4) **törtüncü menķibat** Hāzreti Seyyid ‘Abdülkādır Ceylāni medḥ (5) ve sitāyişleri beyānıda keltürübdürlerki Hāzreti Şeyḥ (6) ‘Abdülrauf ḳuddise sırrehu Darru’l Fāḥir atlıġ risāleside Hāzreti (7) Şeyḥ ‘Abdülkādır rażiyallāhu ‘anhniñ menāķıblarıda deyibdür bār (8) idi üstāzım Hātem bin Aḥmed Zāhid¹³⁶ ḳuddise sırrehu Şeyḥ ‘Abdülkādır (9) rażiyallāhu ‘anhniñ menķibatlarıda ve sitāyişleri Hāzreti (10) Ġavsu’l A‘zam menāķıb ve evşāflarıdın irmesdür (11) naşib kılġay Allāh Te‘ala berekātlarını ve diġer Hāzreti [103a] (1) Ḳuṭbu’l Aḳṭāb Ferdu’l Aḥbāb Şeyḥu’s Şaḳaleyn Şeyḥ Enşāri ḳuddise (2) sırrehu Hāzreti Ġavsu’l A‘zamniñ elķāblarıda eyitib-(3)dürler Hāzreti Ġavsu’l A‘zam seyyidimiz ve ḥācemiz Şeyḥ(4)u’l Şeyḥ ‘Ali el-İṭlaḳ Seyyid Muḥyiddin ‘Abdülkādır (5) bin Ebi Şālīḥ Behcetü’l Nüfūs ve’l Afāḳ rażiyallāhu ‘anh ve erzāh (6) **elli beşinci menķibat** Şeyḥ Gençġir ḳuddise sırrehu Hāzreti Ġavsu’l (7) A‘zamni medḥ kılġānları naḳıldur kim Hāzreti Maḥdum Şeyḥ (8) Aḥmed Maġribi Gençġir laķab birle meşhurdurlar ve Şeyḥ Kehattu ḳuddise sırrehu (9) hemādın Risāle-i ‘Arabiyyede Hāzreti Ġavsiyye-i Maḥbubiyye ḥavāriķ (10) ve menāķıblarıda bitübdürlerki Hāzreti Ġavsu’l A‘zamniñ menāķıb-(11)ları tamām

¹³⁶ Rahid olarak yazılsa da Zahit olması daha uygun gözükmektedir.

bulmās eger dırahtlar yafrāğı şahife bulub ve şāhlārı [103b] (1) kalem bulsa
‘ārifler senedleri evliyālar muḳteda ve pişuvāsı her cend (2) olārın tavşif kılsa
deryādın ḳaṭreni tavşif ḳılğāndıñ (3) bulğāy naḳl ḳılıbdurlar Şeyḫ Medyen Mağribi
raziyallāhu ‘anhdın (4) deyibdūr mülākāt buldum men Hızır ‘aleyhisselāmğa
meşriḳ mağrib (5) meşāyihlār ḥālin sorādım beyān ḳıldılar Ḥazreti Şeyḫ ‘Abd-
(6)ulḳādir Ceylāni aḥvālın sorādım dedilerki ol şiddiḳlārın (7) pişuvāsı ve
‘ārifleriñ muḳtedāsı ma‘rifetniñ ruḫı (8) evliyālar ara Şāfi ‘azımdūr heme-i
evliyālar mertebesı ānıñ (9) ‘azımeti ve uluğluḳnıñ tāşıdadur **elli altıncı menḳibat**
(10) Ḥazreti Ğavṣu’l A‘zam ḳademi heze ‘ala raḳbetin külli veliullāh el-şeyḫ (11)
fi el-Işfahāñ digenleride heme-i ehlullāhlar boyunların set [104a] (1) tutğānları
keltürübdürler kim vaḳtike Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbu-(2)biyye raziyallāhu ‘anh
ḳademi heze ‘ala raḳbetin külli veliullāh demekke me’mur (3) buldılar ḥāzır ğāyib
evliyāullahdın meşriḳdın (4) mağribiğce ol ḥazretniñ ḳademleri ta‘zimi üçün
boyunlarını (5) pest tuttılar meger Işfahān vilāyetide Şeyḫ Za‘ān ta‘zim becā
keltür-(6)medi ol ḥazret didiler ḳademi heze ‘ala raḳbetin külli veliullāh (7) el-
ercül(?) el-ḥıznır bes Şeyḫ Za‘ān Mekke-i Mu‘azzama ziyāretin ḳaşıd ḳılıb ikki
(8) mürit-i ḳamilu’l ‘ayyār bile çıkıp irdi biri Şeyḫ Maḥmud Mağribi yine biri (9)
Şeyḫ Feridüddin Muḥammed ‘Atṭār nāğāh yol eṣnāsıda şeyḫniñ (10) nazarı bir
tersānıñ kızığı tüştiki ḳaşr üzre temāşā (11) ḳılıb turgān irdi ḥüsn cemāl içre
‘adimu’l mişāl irdi [104b] (1) şeyḫ ‘aḳldın riştesini ol şuret ibtilāsı birle ḳoldın
(2) berdi ol cemāl müşāhedesigā ḥayrān bulub ol yerdin hiç tarafğa (3) tebrāmadı
nazım heves ez gel ḥāhiş tā berumend rasd ḥāhiş (4) biñ nazāre ḥursend **tercüme**
köngülde yüz heves bār irdi (5) pinhān bār yesin ḳıldı nazṣāre virān irse şeyḫniñ
(6) ‘aşḳ cāzibesi kārger bulub terşace hem şeyḫniñ ‘aşḳ (7) ve muḥabbetide bi-
ḳarār bulub ḳaşrdın şeyḫ tarafıga tebrāmadı yimeḳ (8) ve içmekni terk ḳılıb zārliḳ
ve āşiftelik birle turār irdi (9) atāsı bu ma‘nadın ıztırābğa ḳālīb istifsār ḳılıb

aḥvālın (10) mundāg tāptı **naẓım** naẓar küstāḡ ender ḥile sāzi behemzer (11) dide miger dend bāzi **tercüme** muḥabbet zorıdın bir birke pinhān [105a] (1) karāshmāḡ birle tāpmışlar yeñi cān bes atāsı bildi kim tersāce-(2)niñ könkli şeyḡқа andāḡ ta‘alluḡ tāpıbdur kim müfareḡat tayḡı birle (3) cüdā kılḡalı bulmās nācār çift kılmāḡdın özge çāre tāpmādı (4) her ikki tarafdın çift kılışmāḡ şuretin müşāhede kılıb şeyḡ-(5)ni bāṭıl işlerḡa fermān kıldı tersālar resmi ol irdiki her (6) kişini dāmādılıḡḡa qabul kılса ol buyurur irdiki necend toñuz-(7)niñ belālarını kebāb kılmāb üçün yāylāḡdın keltürgey (8) nice kün bu ḡizmetni becā keltürgendin keyin çiftlülük ve nikāḡı-(9)nı bu ṭariḡe birle kılur irdiki toñuz kebābı birle şarābnı güveyniñ (10) bir qoluḡa tutturub yine bir qolıḡa qızniñ itekni tuttu-(11)rub güveyḡa tāfşurub berür irdiler irse şeyḡ itā‘at [105b] (1) zünnārın gerdeniḡa yasālıb cüdā bulmāḡḡa ṭāḡati yoḡ irdi (2) toñuz becelerini gerdeniḡa alıb yükürüb yürür irdi (3) müddet tamām bulḡāndın keyin tuy esbābını rāst kılıb (4) duḡterni zurziver(?) birle arāsta kılıb şeyḡniñ bir qoluḡa (5) şarāb ve kebāb tutturub yine bir qolıḡa qızniñ itekini (6) tutturub ḡāḡladılar kim ciḡerni içirüb kebābdın yedürkeyler (7) bu eṣnāda Şeyḡ Feridüddin Muḡammed ‘Aṭṭār şeyḡ birle hemrāḡ irdi bu ḡālını (8) müşāhede kılıb feryād fiḡān birle qaçqardı kim yā Ḡavṣu‘l A‘zam Sulṭān (9) ‘Abdülḡādir el-meded pirim qoldın kitādur irse bu nāle fiḡān-(10)nı işitmekdin şeyḡniñ a‘zāsıḡa lerze tüşüb (11) ḡāleti ruberib şarab ve kebāb qolıdın tüşti şaḡrāḡa yüz [106a] (1) keltürüb revān buldı bu vaḡitde Şeyḡ Feridüddin Muḡammed şeyḡ-(2)ni ne yerke bārursız deyib suāl kıldı şeyḡ dedi ol kişiniñ (3) astānesiḡa bārurmiñki āniñ tirkmāñı oḡı meni neşyāne (4) kılıb rāst teykidi ‘ācizeliḡ yüzini āniñ aṣṭāne tofrāḡḡa (5) ḡeltürüb bi-edeblik ve cürüm ḡünāḡım ‘özrini becā keltürkümdür deyib (6) Baḡdād taraḡıḡa revān buldı irse özini Ḥazreti Ḡavṣiyye-i Maḡbu-(7)biyye raḡiyallāḡu ‘anhniñ āstān ḡuds āṣiyanlarıḡa yetkürüb (8) qolını bāḡlāb yüzike qarā sortub Ḡavṣiyye-i Maḡbubiyyeniñ merḡad-(9)ları

eldide oturub şuret-i hâl ve cehre-i melâlni gâmet ve pişimân-(10)lîknı zâhir kılıb
 zârî ve tazarrî‘ birle turdı Hâzreti Ğavsiyyedin beşâret (11) buldı kim qolını yezib
 yüzini yönkler bes ol hâzret hem şefâ‘ ât [106b] (1) yüzini dergâh-ı ğaffâr emr
 zükâhğâ keltürüb dediler kim hüdâ vanda felân (2) bende-i günahkârîñ tövbe
 istiğfâr birle keledür âniñ ‘övrini (3) qabul kılıb günâhını mağfiret kılğıl dergâh-ı
 Rabbu’l ‘İzzet-(4)din cevâb yetti yâ Ğavsu’l A‘zam ol senke na-fermânlık (5)
 kıldı ve seniñ haqqıñda ba-edeblik kıldı bu cihetdin (6) meniñ dergâhımdın
 merdud bulub ğadâb ‘uqubetke sezâvâr (7) buldı yine nice nevbet istiğfâr ve
 şefâ‘ at kıldılar qabûl bu-(8)lmâdı bes hitâb keldi kim hiç kişi âniñ haqqıda ‘arz
 itmeğây (9) ol hâzret hem âniñ hâli hilâfığa teveccüh kılmâğdın tevfiq (10) kıldılar
 Şeyh Zâ‘ânîñ pir ve müritleridin hem me’yusluq (11) ruberib hayrân buldılar
 Hâzreti Ğavsu’l A‘zamniñ mübâ-[107a](1)rek hâtırlarına huşur kıldı kim tâ
 kıyâmetiğce müritlerim haqqıda (2) ne kısım mu‘âmele bulur ikin munîñ haqqıda
 du‘âm icâbet (3) bulmâdı bu eşnâda fermân-ı rahmet ‘unvân yetti kim ya Ğavş-
 (4)u’l A‘zam âniñ günâhını seniñ üçün ‘afv kıldım haber berür-(5)minki
 müritleriñ mādāmıki dünyâdâdurlar olâr cânını (6) bi-tevbe ve bi-imân qabz
 kılmagâyımın ve ‘âlem-i melekutğâ hem bu (7) nidânı yetkürdiler elhamdülillâh
 müteveffıran ve şükren mütekâşıran (8) ba‘zı risâlede bu tîriqe beyân kılıbdur
 kim vaqtike Hâzreti (9) Ğavsiyye-i Mağbubıyye qademi heze ‘ala raqbetin külli
 veliullâh dimekke (10) me’mur buldılar heme-i evliyâlar gerdemlerini pest tuttılar
 (11) meger Şeyh Zâ‘ân ğayretdin dediki men hüdâvend-i ‘âlem dost-
 [107b](1)larıdın men ne zararr bulubdurki bu işni gerdemimğa qabul (2) kılğâyımın
 Şeyh Zâ‘ânîñ bu digen sözi Hâzreti (3) Ğavsu’l A‘zamğa keşf bulub dediler illa
 ‘ala raqbetin külli veliullâh (4) racûlu’l hıncır ya‘ni meger toñuz bâğgucı kişiniñ
 gerdemini qademim (5) âstıda irmes bes Şeyh Zâ‘ân Mekkeke barmâknı qasd kılıb
 tört (6) mürit şâhib-i kemâl birle bārur irdi nâğâh şeyhniñ nazarı şarâb-fürüş-

(7)nîñ hātunıǵa tüşib anıñ ħüsn cemālıǵa şayfiyyet-i veşıyyede (8) bulub tamām ihtiyādın qavldın berib ol hātun ħızmetini gerdenıǵa (9) aldı kündizi toñuz bāqmāǵǵa fermān kıldı dedi kim toñuz (10) nicelerini gerdeniñde kotarıb kelgil kim yolda hārib qālmaǵāy (11) irse nice müddet bu ʔariqe birle ħuk-bānlıq kılur irdi müritleriniñ [108a] (1) hemesi şeyhniñ bu fiʔilidin ʔaqideleri set bulub (2) yānıb kittiler meger ikki kişi qāldı kim biri Şeyh Feridüddin Muħammed (3) ʔ Attar yine biri Şeyh Maħmud Mağribi bu ikki ʔ aziz meşveret kıldılar kim (4) bu belā ötti ne yerdin tutāşǵān bulsa tā andın uçmākunca bu belā (5) def bulmās deyib Şeyh Maħmudnı Şeyh Zaʔān qāşıda qoyub (6) Şeyh Feridüddin Muħammed özi Bağdād ʔarafiga revān buldı vaqtike (7) Bağdād-i Şerifge yetti ser ħisāb bārdı kim ol dergāh-ı vālā caħnıñ (8) ħızmetleridin hiç ħızmet anka müyesser bulmādı qaşdı kıldı kim (9) ol ħazretniñ ħalācālarını ariǵlemekni ihtiyār kılgāy (10) ol ħızmetni kılmāǵǵa nice kişi muqarrer irdi bu ħızmetni kılmāǵǵa (11) hem qudret tāpmādı velikin fırsat tāpgānca ol ħızmetkār-[108b](1)larđın ilgeri bārıb ħalācānı pākize kılur irdi bir kün cārub (2) kişiler dergāh-ı vālā cāhge bārıb nāle kıldılarki nice kündin beri (3) bizke muqarrer bulǵān ħızmetdin maħrūm qalıbdurmız dediler kim ħaber (4) alıñlārki ħānqāhda yeñi derviş peyda bulubmudur didiler kim ari (5) peyda bulubdur bu eşnāda Ĥazreti Ġavsıʔl Aʔzam ʔahāretge (6) çıqtılar yāmǵur yāǵıǵlıq irdi kördiler kim bir seyyid yigit (7) necāsetni bāşıda qoyub kitib bārādur ʔatreleri aqıǵlıq (8) didiler kim sin kimsin ʔ arz kıldım Şeyh Zaʔānnıñ ħādim-(9)leridinmin irse ol ħazretiniñ raħimleri kelib dediler kim (10) vaqt üşbudur her ħacetiñ bulsa dediler kim (10) vaqt üşbudur her ħacetiñ bulsa ʔaleb kılgılki ʔ arz kıldı kim (11) mundın uluǵrāq hiç maqşad yoqdurki pirimni selāmet tāpgāymın [109a] (1) didiler kim bārgıl piriñni senke berdim irse ol vaqıtde (2) Şeyh Zaʔān turǵān yeride öz ħālidin agāh bulub tövbe istiǵfār (3) kılıb öz mertebesige yetti şarāb-fürüş hātunıdın cüdā bu-(4)lub kitmekni ihtiyār kıldı irse ol hātun hem

şeyhniñ (5) ‘ aşkıda bi-ķarār irdi hemrāh kitmekni ihtiyār kıldı keltürübdürler agāh
(6) büzürgvārlardın birleri cemā‘ a birle bir yerde oturub irdiler (7) nagāh ol
cemā‘ atdın bir derviş gerdenin pest tutub boyun (8) sundı ol büzürg didi sebeb
nedürki gerdeniñni pest (9) kılursın derviş dedi menke ‘ ālem-i keşifde ma‘ lum
buldı (10) mu‘ āyene kevdür meger beşinci ķarnnıñ otrasıda Hāzreti Seyyide’l (11)
Mürselin şallallāhu ‘ aleyhi vesellemniñ ferzend-i hāşlarıdın birleri zuhur [109b]
(1) kıılır kim Ğavş ve Kūtbu’l ‘ Ālem bulurlar laķablardı Muḥyiddin ism-i (2)
şerifleri Seyyid ‘ Abdülķādir toĝulĝān yerleri Geylāndur (3) me’ murdur bu ķavlni
dimekkeki ķademi heze ‘ ala raķbetin külli veliullāh min-(4)e’l evvelīn ve’l āḥirīn
suyi eşşāḥabetü ve’l ümmetu zürriyetü ḥātem-(5)u’l nebiyyin şallallāhu ‘ aleyhi
vesellem ol büzürg didi kim ol ḥāzret henüz (6) vücudĝa kelmesler niçükdin
boyun sunādur bu eşnāda dergāh-ı kibriyā-ı (7) cellet ‘ aẓimet ve sulṭānedin ḥiṭāb
keldi kim senke bu iş niçük-(8)din kerān keledür sebeb-i ta‘ accub nimedürki ol
meniñ maḥbubumdur kūtb (9) ve ĝavşlar arāsıda nişānı andaĝ uluĝdurki enbiyālar
(10) arāsıda ḥabibim Muḥammed Muşṭafa şallallāhu ‘ aleyhi vesellem şānlarıdın
ol (11) sey-yid ‘ āli ķadrniñ mertebessi heme ehlullāḥlar mertebesidin bülenddür
[110a] (1) **elli yetinci menķibat** Hāzreti Ğavşu’l A‘ ẓamniñ Sulṭān (2) Bāyezid
Bişṭāmi birle meydān-ı ferdāniyyetde cevelān kılgānları (3) keltürübdürlerki bir
kün Hāzreti Sulṭānu’l Evliyā ve Burḥānu’l Aşfiyā (4) Ğavşu’l A‘ ẓam raẓiyallāhu
‘ anhnıñ (okunamadı) şerifleriĝa Hāzreti (5) Bāyezid Bişṭāminiñ ruḥ-ı şerifleri
ḥāzır bulub tahiyyat (6) becā keltürübdiler Hāzreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye
urunlarıda kıoyub (7) ta‘ ẓim ve tekrim edā kıldılar Ḥoce Bāyezid ḳuddise sırreḥu
didiler Hāzreti (8) Seyyid cenāblarıĝa maķām-ı ferdāniyyetde mertebe-i kemāl
ḥāşıl-(9)dur bu dervişĝa hem cedleri en-Hāzreti şallallāhu ‘ aleyhi vesellemniñ
(10) ḥāndān ‘ alişānları berekātıdın ol mertebidin nev‘ i (11) behremenddürmin
Hāzreti Muḳaddesiyye Kādiriyye didiler kim andaĝ bulsa [110b] (1) ķobĝıl ikülen

ferdāniyyetde ât yükürtgāymız tā ne iş (2) zuhur kılğusıdır irse ikülen ferdāniyyet ve fezā-yı vaḥdāniyyet-(3)de cevelān kıldılar bes Ḥazreti Muḳadessiyye-i Ḳādiriyyeniñ esb (4) seri‘u’s seyrleri tiz kāmıllık ve revānlık birle ṭariḳu’l ‘ayn (5) içre vādi-i ferdāniyyet ve vaḥdāniyyetni ṭayy kılıb maḳām-ı velāyet (6) ḥāşşa-ı Muḥammed şallallāhu ‘aleyhi vesellemğa yetib turdı Ḥoce Bāyezid (7) Bisṭāminiñ esb tāzileri ferdaniyyet menzilleridin bir menzil-(8)ğa yetib toḥṭādiki kenāyetdür maḳām-ı Muḥammediyyedin **elli** (9) sekizinci menḳıbat Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye kemāl fütüvvetde cins-i (10) beşerde mişālleri yokluğu beyānıda Şeyḫ Dāvud Ḳayşeri Şerḫ-i (11) Fuşuşu’l Ḥikemniñ dibāceside eyitibdür kim Ğavşu’l A‘zam heme [111a] (1) aḳṭāb ve abdāl ve evtādlar serdārıdır cins-i beşerde olār-(2)ıñ mānendi yokdur ta‘lim ve telḳin ve irşād ve tekmīlleride (3) hiç meşāyih olārga yetmebdür belki olār nübüvvet ve ḳonub yaḥridin (4) bi-vāsıt alğāndurlar ve Şeyḫ ‘Ali Rıḳāb ḳuddise sırrehu Şerḫ-i Meşkvāt-(5)niñ āḫiride keltürübdür kim Ğavşu’l A‘zam ḥāş-ı ‘āmmniñ ḳuṭbıdır (6) Ḥaḳḳ Te‘ala dergāhıda ‘azizdür Subuṭi İmām Şāfi‘ raḫıyallāhu ‘anhıdın (7) naḳl kılıbdurki Ğavşu’l A‘zam nübüvvet mertebesige ḳadem ḳoymāḳğa yā-(8)vuḳ bulğāndur **elli** toḳuzuncu menḳıbat Ğavşu’l A‘zam (9) tüşleride Ümmü’l Mü‘minin Ḥazreti ‘Āyişe-i Şıddık raḫıyallāhu (10) ‘anhaniñ ḳucāğlarıda özümni kördüm Ḥazreti ‘Āyişe Şıddık (11) raḫıyallāhu ‘anhniñ ikki bistānlarını ikki ḳolumda tutub [111b] (1) sütlerini emibdürmin nāgāh babām Ḥazreti Peyğamber şallallāhu (2) ‘aleyhi vesellem keldiler Ḥazreti ‘Āyişe Şıddık raḫıyallāhu ‘anhāğa (3) ḳarāb emri kıldılar kim heze veledna ḥaḳḳan taḥḳıḳ bu ferzend (4) biziñ ferzendimiz mence pirvi kılğucı bulğusıdır (5) **altmışıncı menḳıbat** Ḥazreti Resūl Ekrem şallallāhu ‘aleyhi vesellem Ḥazreti (6) Ğavşu’l A‘zamğa ğavşıyyet ḫıl‘atını kiydürkenlerini Kitāb-ı (7) Telḫiṣu’l Ḥaḳāyıkda keltürübdürler kim Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye eyitür-(8)lermin kürsi üzre oturub irdim Ḥazreti Seyyide’l

Mürselin-(9)ni kördümki hevā üzre atlıg hāher buldılar Musa ‘aleyhisselām (10) hemrāh irdiler bes en-ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem didiler yā Musa (11) seniñ ümmetiñde Seyyid ‘Abdülkādirdin kişi bārmudur Musa [112a] (1) ‘aleyhisselām didilerki yokdur yā resulallāh bes en-ḥazreti şallallāhu (2) ‘aleyhi vesellem didiler kim kelgil yā ‘Abdülkādir men bārdım en-ḥazreti (3) şallallāhu ‘aleyhi vesellem meni kucāglarıgā alıp mübārek bedenleride-(4)ki ḥil‘at-ı ḥaşberrkeni(?) menke kiydürdiler didiler kim bu aqtāb (5) ve ğavşlar ve evtādlar üzre ğavşıyye ḥil‘atıdur ve üç nev-(6)bet mübārek āb-dehenlerini alıp meniñ ağzımga sā-(7)ldılar andın meni kürsi üzre olturguzdılar andın (8) keyin Ḥazreti Ğavşu’l A‘zam rażiyallāhu ‘anh bu beyitni (9) okudılar **şî‘ir** sāşer behā fi diru ha‘te ve eṯheru’l ‘uşşāk (10) dini ve mezhebi ve aḥrab fevku’s satih bi’d-def cilve leke sehā (11) li fi el-zāvā yā muḥabbeti ya‘ni içemin ol şarāb-ı muḥabbetni meyhāne [112b] (1) butḥānelerde her biri ‘ibāretdür maḳām sülūkdın zāhir (2) kılāmın ‘aşıklarğa din mezhebimni ve celāmın ökze üzre (3) defni izhār kılmāk üçün piyālhāy şarābnı yokdur menke (4) ‘ālem kūşeside muḥabbetdin ḥālī cābnı ve taraḫı **altmış birinci** (5) **menkıbat** Ğavşu’l A‘zamnıñ Ḥızır ‘aleyhisselām birle mükāleme kılışgānları (6) keltürübdürler kim Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubiyye deyibdürler küni Ḥızır (7) ‘aleyhisselām meniñ ḥuzurumga keldi tā kim meni azmāyiş kılğāy (8) irdi ötken evliyālarını mühim azmāyiş kılğāy irdi bes (9) bātın yolu birle menke nice söz ilkā kıldı men her birike bir bir cevāb (10) eyittim Ḥazreti Ḥızır ‘aleyhisselām derḥāl yānmākga revān buldı (11) men dedim ey Ḥızır Musa ‘aleyhisselāmga len testeti‘ ma‘ıye şabren [113a] (1) deyib irdiñiz siz İsrā’illisiz men Muḥammedi-(2)dürmin keliñ bu nevbetde anā meydān atım toğuğluk (3) yāyım celle sāliglik kılincım yelanklıg(?) ey Ḥazreti Musa (4) ‘aleyhisselāmni tāḳat tutmāssız bes bu ‘avazlārnı (5) ol ḥazretga rażiyallāhu ‘anhnıñ zebān-ı mübārekleridin (6) işitib Ḥızır ‘aleyhisselām yürüb kittiler **altmış**

ikinci menkıbat (7) menkıbat Kâbil vilâyetini nezr kılgânı kabul kılmâğânı (8) keltürübdürler kim Bağdâd halifeleridin bir halife Mu‘tezile (9) mezhebide irdi bir mezheplik cihetidin Ğavsiyye-i Maḥbubiyye anı (10) dost tutmâs irdiler cenânca bu ma‘ni etrâf-ı cevânibde (11) şöhet tâptı halife diger bu vâk‘ anı anklâb ol ḥazret [113b] (1) cenâblarığa ‘arıza dâšt yetüd kim eger ol ḥazret bu diyârğa (2) teşrif keltürseler ol ḥazretniñ ḥâdim maşâ-(3)rifiğa mülk nimruz maḥşulliyetini nezr kıldım ol ḥazret (4) bu nâmeni muṭâla‘a kılıb bu rubâ‘ ini bitürüb irdiler (5) ce‘an ḥadd sencer ruḥ siyâh bâ-de bâ fıkır ker bu dem heves (6) mülk senceri tâ yâfet cân men ḥabrâz mülk nemişb şad mülk (7) nimruz biñ cev nemiḥrum senceri ber ṭâyife pâdişâhdurlar (8) nimruz deyip kâbilni eyitürler baḥtım qarâ senceriler ceddiñ (9) qarâ kılsâm heves fakirlik ile mülk senceri ḥaḳḳdın naşib (10) buldı menge mülk nemişb yüz mülk nimruznı burcuğa almâğum (11) **altmış üçüncü menkıbat** Râfizi öz mezhebini tâşlâb ol ḥazret-[114a](1)niñ tecevühleridin Müslümân bulğânı keltürübdürler kim Râfizi-(2)lerdin bir kişi ḥâne-i Ka‘bede Ḥazreti Ğavsiyye-i Maḥbubiyye rażiyallâhu ‘anh-(3)niñ ḥizmetleriğa kelib ‘arz kıldım yâ Ğavṣ-ı A‘zam (4) bu diyârda mezheb tevella bulubdur ḥaḳḳ mezhebni menke beyân kılsâ-(5)ñız men ânı ihtiyâr kılsâm ol ḥazret buyurudılar kim bâr-(6)ğıl bu kün kece senke ma‘lûm bulğusıdur bes Râfizi könklide (7) keçürdi kim eger bu iş ḥaḳıḳati mu‘âyene ma‘lûm bulsa şeyḥniñ sözi (8) ḥaḳḳdur eger mu‘âyene ma‘lûm bulmâsa şeyḥdin vâqi‘ bulğân (9) keşf kerâmât mürit ve mu‘tekidlerni pend urmâk üçün-(10)dür deyib evike bârıb ğusl kılıb fâk ikin kesb (11) uykuğa bârdı tüşide kördi kim kıyâmet kıyım bu-[114b](1)lubdur tamâm ‘âlem ḥalkı âfitâb kıyâmet ḥarâretidin nâle ve fiğânğa (2) kelibdür bu eşnâda ‘arş-ı ‘azim tarafıdın nidâ keldi kim yâ ‘Ali bu cemâ‘a-(3)nı taḥḳik kılgıl her kişiki mezheb-i ḥaḳḳdâdur anka necât (4) bergil ve behişğa iletgil ve her kişiki gümrâhdur gerdeniğa (5) zincir sâlıb duzeḥka ibârkıl bu eşnâda Ḥazreti (6) ‘Ali

el-Murtaza rażiyallāhu ‘anh cem‘i şāhābeler ve melāikeler hāzır buldılar (7)
Kirāmen Kātibin defterleriġa bākıb mezhebni taḥkik (8) kılur irdiler ġuruhını
cem‘ kılıb ḥatt-ı necāt berib behişt-(9)ġa şādmān ibārur irdiler ve tāyifeniñ
gerdenle-(10)riġa toġuz zincir sālīb duzeḥka ibārur irdiler bu (11) kişi feriştelerdin
sorādiki bu ikki tāyife niçük ḥalk-[115a](1)durlar feriştelar didiler ol tāyife ki şād
ḥurrem (2) behiştġa bārur mezheb ḥaḳḳdāki tāyifedür ölar kim ġull (3) zincir birle
duzeḥka bārurlar bed-mezheblerdür eger sin (4) üşbu mezhebniñdin yānmasāñ
üşbulardıñ (5) duzeḥka kittersin bes uyġudın bidār buldı tahāret (6) tāze kılıb ikki
rek‘at namāz öteb Rāfizilik mez-(7)hebi ve ‘aḳide-i bātılıġa tövbe kılıb ‘ale’s
şabāḥ Ḥazreti Ġavsiyye-i (8) Maḥbubiyye rażiyallāhu ‘anhniñ ḥizmetleriġa kelib
ḥāhladiki (9) kece körken vāḳ‘anı ‘arz kılġay ol ḥazret dediler-(10)ki ol vāḳ‘alar
menke ma‘lumdur imdi ḥatt-i necāt tāptıñ (11) **altmış törtüncü menkıbat** abdallık
mertebesige yetib mertebe-[115b](1)sidin tüşken ehlullāhniñ Ḥazreti Ġavsu’l
A‘zam (2) rażiyallahu ‘anhniñ āstāneleri tofrāġını yüzi (3) közike sürmek birle öz
mertebesige yetkeni keltürüb-(4)dür kim abdallıġa dergāh-ı ilahidin ḥizmeti ta‘yin
kılġan irdi (5) ol ḥizmet edāşıda andki ḥaṭā ketib dergāh-ı ilahidin (6) meḥcur kılıb
menşibidin ma‘zul kıldılar ol biçāre (7) özini Ḥazreti Ġavsiyye-i Maḥbubiyyeniñ
penāḥ ve ḥamiyyetleriġa (8) tārtıb ol ḥazretniñ medreseleri pāk tofrā-(9)ġını közü
ve yizike sürüttü henüz lafz-ı tövbeni zebāniġa (10) keltürmedi ḥaḳḳ subḥāni ve
te‘ala anıñ ḥaṭāsıdın ötüb (11) derecesini evvelḳidin ziyāderak ‘aṭā kıldı ḥātifi
ġaybdın [116a] (1) nidā yettiki ey yigit maḥbubum ‘Abdülḳādirniñ āstāne (2)
tofrāġını peşāne ve közleriñke sürdüñ bu vechedin (3) ḥaṭālarıñdin öttüm ve
dereceñni evvelḳidin ziyāde (4) ‘aṭā kıldım bes ol büzürk Ḥazreti Ġavsu’l A‘zam-
(5)niñ ḥizmetleriġa kirib bulġan vāḳ‘anı ‘arz (6) kılıb şükr ve şenā edā kıldılar
altmış beşinci menkıbat (7) cinler pādışahı oġlını öltürken kişiniñ (8) ġünāhnı
Ḥazreti Ġavsu’l A‘zamniñ ism-i şerif-(9)lerini işitmek birle ‘afv kılġanı

keltürübdürler kim (10) bir ‘ālim Cum‘ a küni namāz-ı Cum‘ ānı edā kılib necend
şākirdleri (11) birle bir şāhrada ebā ve ecdādı maķberesin ziyāret kılmāķ üçün
[116b] (1) bārur irdi yol üzre bir qara yılānga nazarı tüşti (2) aķtlu‘l mu‘ zi azāne
hükmi birle ‘ aşası birle soķub öltürdi (3) bu eşnā kātīg borān çıkıb ol ‘ ālimniñ
eţrafını alıb (4) āsumān tarafigā alıb çıkıb kitti şākirdler közidin ġāyib (5) buldı
irse şākirdler bu vāķ‘ anı mu‘ āyene körüb (6) hayretde qālīb başlarıġa tofrāķ sāķıb
nāle ve fiġān (7) birle turdılar bes müddet-i medīddin keyin kördiler (8) kim ol
fāzıl deştīñ bir tarafıdın keledür eldiġa yükü-(9)rüşüb bārıb kördiler kim hil‘ at-ı
fāhire kiyibdür (10) irse şākirdler ġāyib bulġān ve hil‘ at kiyken vāķ‘ asın (11)
istifsār kıldılar fāzıl dedi kim meni cinler mundın [117a] (1) kotārıb bir uluġ deryā
lebike tüşürdiler cinler (2) pādişahı ol yerde hāzır ikenler qolıda şimşiriyleñ (3)
lāb tutub taķt üzre olturubdur aldıda bir şāhib (4) cemāl yigit yātıbdur başı yuruk
heme endāmı kānga bulġā-(5)nıġlıķ mezz alıb bārgānlardın sorādılarki bu ne kişi-
(6)dür didiler kim bu yigitni öltürküci üşbudur andın (7) keyin ġızıp tamām birle
menke qarāb didi kim sen bir şehriñ (8) üstāzı bulsañ nābinā bulduñmuki bu
yigitni (9) bi-günāh öltürübsin men şerm bile dedimki hāşāki (10) men bu yigitni
öltürürmedim bular menke bühtān kılā-(11)dur qolumdaki ‘ aşānı hūnālude körüb
dedi kim bu kimniñ [117b] (1) kânıdur dedimki yol üzre bir yılānnı öltürüb irdim
(2) āniñ kânıdur bu yigitni öltürmedim dedi pādişāh (3) eyiddi kim ey nādān bu
yılān meniñ oġlumdur bes men bi-çāre (4) bulub turdum andın pādişāh kādı ve
müftini carlāttı didi kim (5) bu kişi meniñ oġlumnu bi-günāh öltürüb ne hükmi
kılursız-(6)lār kādı ve müfti meni öltürmekke hükmi kıldı pādişāh qolıda-(7)ki
şimşir birle meni cāfmāķnı qaşd kıldı bu eşnāda kemāl (8) bi-çārelikdin pirimni
yād kılib didim ki yā Seyyid ‘ Abdü-(9)lķādir Ceylāni şeyenillāh el-mededu‘l hāl
bir nurāni kişi hāzır bu-(10)lub fādişāhniñ qolıdın şimşirni alıp didiki bu (11)
kişini öltürmegilki Qutbu‘l ‘ Aķtāb Ġavşu’s Şāķaleyn [118a] (1) Hāzreti Seyyid

‘Abdülkâdir Ceylânîniñ müritidür rażiyallāhu ‘anh (2) eger ōlār sizlerka ‘itāb
kıl̄sa olar cevābı ‘uhdesidin (3) çıķālmāssız bes ol Һāzretniñ ism-i mübāreklerini
işitmek (4) birle şimşirni qolıdın tāşlāb dedi kim ey şehrniñ (5) fāzılı Һāzreti
Ġavşiyye rażiyallāhu ‘anhniñ edeblerini sāklaġān (6) cihetdin oġlumniñ Һunıdın
öttüm kelgil kim imām (7) bulub namāz-ı cenāzesini öteb maġfireti taleb kılġıl (8)
andın bu Һil‘ atnı menke berib ruḡṣat berdi ol ṭāyife kim meni (9) mundın alıb bārıb
irdi yine ol ṭāyife keltürüb qoyub (10) elḡāl közümdin ġāyib buldı **şı‘ir** ce ḡācet
est ke muḡṭāc (11) mīşud beksān ke himmet tu merāke resā zeherdu cihān **tercüme**
kişike [118b] (1) ḡācetim izḡār kıl̄māḡ itmān heves ikki cihāñ ġammıke bir
teveccühüñ-(2)dür bes **altmış altıncı menkıbat** Müslümānlarnıñ ṭā‘undın necāt (3)
tāpmāķı ol Һāzretniñ medreseleri sebzesin yimek (4) ve suyunı içmek birle
keltürübdürler kim Bağdād-ı Şerīfde (5) ṭā‘un ġālīb bulub her kün nice miñ kişi
bu ‘illet sebebidin (6) helāk buldılar Һāzreti Ġavşiyye-i Maḡbubiyye rażiyallāhu
‘anh cenāblarıġa (7) bu ḡāl keyfiyyetin ‘arz kıldılar ol Һāzret buyurdılar kim (8)
bu keselniñ azārı ḡarāretdindür bizniñ medresede (9) ongān sebzeni sıkıb suyunı
içse bu ‘illet def‘ bulur ol Һāzret-(10)niñ bu emirleridin muṭṭalı‘ bulġānları
‘amelke keltürdiler ḡudā-(11)yı te‘āla şıḡḡat kāmīl ‘aṭā kıldı şehr ḡalkı bisyār irdi
sebze-[119a](1)lerni zerre zerre taḡsim kılıb aldılar ol Һāzret didiler kim her kişi
(2) meniñ medresemdin bir ḡatre su içibdür şifā tāpgāy heme ḡalk (3) şifā tāptılar
andın Bağdād-ı Şerīfde ṭā‘un bulmadı (4) **altmış yetinci menkıbat** ol Һāzretniñ bu
vücudum meniñ (5) vücudum imes ceddım en-Һāzreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem
vücūdlarıdur (6) dikenleri beyānıda keltürübdürler kim kün Һāzreti Ġavşiyye-i (7)
Maḡbubiyye rażiyallāhu ‘anh ehl-i ‘iyāller evileri ṭarafıġa teşrif (8) keltürdiler
Şeyḡu’l Ebrār Şeyḡ ‘Abdülcabbār rażiyallāhu ‘anh hem hemrāh irdi (9) ol
Һāzretni körmey ḡaldı ol Һāzretniñ vālide-i mācide-(10)leridin soradıkim ol Һāzret
evike kirdilermüki vālide-(11)leri didiler kim on beş kündin beri ol Һāzret bu evike

[119b] (1) kirmediler bes Şeyhu'l Ebrâr bu sözni işitib yâni ol Һazret-(2)niñ kece
‘ibâdet kılâdurğân hücre-i mübârek eşiklerike kelib (3) kördi kim eşik içdin
zincirlâğlığdur ma‘lum buldı kim ol (4) Һazret hücre-i mübârek içidedürler irse
ânıñ eşiki aldıda (5) Һol bağlab turdı nişf şeb ötkendin keyin ol Һazret (6) eşik açıb
didi kim sen meni her bâr evike kirdi deyip gümân kılur-(7)sın Һalk nazarıdın
meҺfar bulub bu hücrede Һaqq te‘ala bendeleri (8) Һacetini kefaretiğâ mütevecceh
bulurmun kâhi ehlhâneleri evike (9) kirmek heme Һalkğa ta‘lim üçündür kim
tevellüd ve tenâsül işi (10) mu‘aṭṭal kılmağay irse Şeyhu'l Ebrâr Һuşuḳat bulub
‘arz (11) kıldı kim Һazretleri Һalâcâğâ kirseler bevl ğâyetni yer yutâdur eger

[120a] (1) terleseler ‘araḳ mübârekleridin kūy ve kuceler Һoşbuy (2) bulâdur
mübârek bedenleriğâ cibin Һonmâydur bu işler (3) hemesi en-Һazreti şallallâhu
‘aleyhi vesellemniñ zât-ı şerifleri (4) Һaṣṣasındındur ol Һazret didiler kim
‘Abdülḳâdir fâni (5) ceddî büzürkvârım zâtlarıda bâḳi bulubdur billâhki bu vücū-
(6)dum ceddî büzürkvârım vücūdlarıdur meniñ vücudum irmes (7) yine ‘arz kıldı
kim eger andâğ bulsa mübârek vücūdlarığâ sāye hem (8) tüşmekey irdiler eger
andâğ bulsa Һalâyıḳ meni peygamber deyib ‘aḳide (9) kılıb gümrah bulmağaylar
deyib Һaşden sāyeni Һabul Һılmâdım (10) **altmış sekizinci menḳıbat** ol Һazret
zendekâr (okunamadı) ve ‘ibâ-(11)detleri ve evrâdları beyânıda keltürübdürler

kim Һazreti [120b] (1) Sultānu'l Maḥbubîn Ğavṣu'l A‘zam raḳiyallâhu ‘anhniñ
(2) sekiz yüz ellin şâkirdleri bâr irdi hemeleri ‘âlim (3) ve dânişmend irdi her kün
hemesiğâ ders eyitür irdi-(4)ler eger kişi irâdetğâ kelse silsileniñ secerelerini öz
(5) Һolları birle bitüb berür irdiler vaḳtike ṭahâret-(6)leri şikest tâptı ṭahâret ornıda
ğusl kılur (7) irdiler ğusl Һılmâḳ üçün arıḳ gölka bārur (8) irlir eyitürler kim ol
Һazretğâ ishâl vâki‘ bulub (9) bir kecede ellin merâtibe Һalâcâğâ bārıb ellin ikki
merâtibe (10) ğusl kıldılar eger ğulām ve kenizekler kılur işde (11) dermânde
bulsa cedd-i büzürkvârları mütâba‘atıda ol Һizmet-[121a](1)ni özleri kılur irdiler

eger seferka çıksalar her yerke (2) tüşseler nānnı özleri pişürüb taķsim kıılır irdi-
(3)ler ve her kişi ol ĥazret ziyāretleriġā kelse ta‘zīm tevāzu‘-(4)nı nihāyetiġa
yetkürüb kıılır irdiler ekşer künlerde terk (5) ĥayvānāt kıılır irdiler ya‘ni ġuşť yāġ
yimes irdiler (6) her kün yeti nāreside yetim balānı bazārdın keltürüb her birike
(7) yirim diremden berür irdiler ekşer evķāt nānnı tuz-(8)ġā yetkürüb yir irdiler ve
her kün vücud-u şerifleridin (9) nice yüz kerāmāt zāhir bulur irdi velikin izĥār
kıılmās (10) irdiler ve eyitür irdiler ve her kişi ĥārik‘ ādatnı (11) özidin zāhir kıılır
ol faķir irmesdür ve her kişi meniñ [121b] (1) müritletimdin ve ferzendlerimdin
ĥalifelikni ķabul kıılıb (2) izĥār kerāmāt kıılsa ānıñ maķşudı dünyālıķdur her ikki
‘ālemde (3) yüzi ķarādur ve nice kün bi bi ĥalecāneġa kesel ‘ārız buldı (4) sunı öz
ķolları birle keltürüb sabunı toşķarıb (5) kıoyār irdiler ĥāzreti bi bi ĥalecāneni
muĥabbet iter ir-(6)diler amma ol ĥazretniñ ‘ibādet ve evrādları ol-(7)durki miñ
rek‘at namāz-ı nāfile öter irdiler her rek‘atıġa (8) sure-i fātıĥadın keyin sure-i
müzemmil ve sure-i el-raĥman (9) munkā oĥşā surelerini kıırā‘at kıılır irdiler
mecmu‘ (10) ism-i a‘zamnı üç yüz atmış mertebe okur irdiler kündür (11) hem
üşbu ‘adedde okur irdiler her kün du‘āyı seyfi [122a] (1) ne nāmetu’l ‘āzame ve
nāmetu’l ķudret ve seyfullāh ve ‘azimet-i (2) kebīr cāşetdin keyin ve zevāldın
keyin ‘aşrdın (3) ve teheĥĥüddin keyinler nim tutār irdiler ebā ve ecdādları (4)
şecereleri ve şecere-i Cüneydiyye ve şecere-i Ebu Sa‘id Ebu’l Ĥayr rażiyallāhu
(5) ‘anhümānı istimdād üçün okudılar dürūd kibriyyet (6) aĥmer ve nevdane nām
bāri te‘āla ve nevd nām Ĥazreti Nebevi şallalāhu (7) ‘aleyhi vesellemni miñ
mertebe okur irdiler ve özge evrād-(8)lārnı sīnāmāķ mütē‘azzirdür amma ol
ĥazretniñ riyāzet-(9)leri tā müddet kıırķ yılını ĥalvet kuşe-nişinlik birle (10)
ötkerdiler hemişe ruze-dār irdiler her yeti künde bir ifťār (11) kıılır irdiler ol
ĥazretin vaĥdet-i vücud mertebesidin [122b] (1) suāl kııldılar ol ĥazret didiler kim
vaķtike muvaĥĥad tevĥid (2) mertebesīġa yetse ol vaķitde ne muvaĥĥad ķālur ve

ne tevḥid ne (3) vāḥid kālur ve ne ‘aded ve ne bende kālur ve ne bendelik ne bārlık (4) ve ne yokluk ne Cebrāil kālur ve ne Qur’ān ne nebi kālur ne (5) nübüvvet ne veli kālur ne velāyet ne zāt kālur ve ne (6) şifāt ne ism kālur ne resm ve ne evvel kālur ve ne āḥir ne (7) zāhir kālur ve ne bāṭın ne behişt kālur ve ne duzeḥ ne rūşen- (8)lik kālur ve ne qarāñguluk ne nefi kālur ve ne işbāt ne āsumān (9) kālur ve ne zemin ne yegānelik kālur ve ne ikkilik ve ne maḳām (10) kālur ve ne menzil ne taleb kālur ve ne tālib ne ‘aşık kālur (11) ve ne ‘aşık ne adem kālur ve ne iblis ne küfr kālur ve ne İslām [123a] (1) ve ne kāfir kālur ve ne mü’min ne māl kālur ve ḥarām vaḳtike bu maḳām-(2)ğa yetib istiḳāmet kılsa tevḥidde küm bulur Ḥazreti (3) Ğavşıyye-i Maḥbubıyye rażiyallāhu ‘anhın sual kıldılar kim (4) tevḥid nimedür cevāb berdiler kim et-tevḥid terku’l tevḥid (5) fi el-tevḥid ya‘ni tevḥidni bu zebān birle digeli bulmās (6) ve köngül birle fikr kılgālı bulmās bu kulāk bile işitke-(7)li bulmās üşbudur tevḥid bes mundın kalgānı (8) heves **altmış tokuzuncı menkıbat** ol ḥazretğa mürit (9) bir şāḥib-i cemāl ḥātun fāsık ve ḥacer melūs kılmāḳıdın (10) ḥalāş bulgānı keltürübdürler kim ‘avreti şāḥib cemāl ol (11) ḥazretğa irādet vus‘at kılıb irdi fāsık ol cemile [123b] (1) ‘aşkıda şifte ve şeydā irdi sebebidin ol (2) ‘avret bir ğārga bārdı ol fāsık hem anda ḥāḥer bulub (3) ḥāḥladiki ol ma‘şum ‘işmeti perdesin yırtğay ol (4) za‘ife piriniñ penāhığa sığınmāḳdın bölük ilāc tā-(5)pmadı nāle kıldı kim el-ğıyās yā Şeyḥ Muḥyiddin el-ğıyās (6) yā Seyyid ‘Abdülkādir bu vaḳitde Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye (7) rażiyallāhu ‘anh medreseleride ṭahāret kılıb oturub (8) irdiler ayāğlarıda yağācdın kılgān kefişleri (9) bār irdi ḳayḳāb dirler bu ḥāletde ol ‘avretniñ (10) feryādı ol ḥazretniñ semi‘leriğa yetti fi’l ḥāl ol (11) ḳayḳābnı ayāğlarıdın alıb ol ğār tarafigā attılar ol [124a] (1) fāsık ol ma‘şumnı ālude kılır ḥāletde ol ḳayḳāb (2) kelib fāsıknıñ başığa yetkib menkesi sācerāb(?) çıķıb (3) helāk buldı ol za‘ife ḳayḳābnı ḳolıda kotārıb kelib (4) bulgān vāḳ‘anı ol ḥazretğa cem‘iyyetniñ ḥuzurıda (5)

beyân kıldı heme ta' accub kıldılar **yetmişinci menkıbat** sevdager (6) yitken emvâlini ol hâzretni şefî' keltürmek bile tâpgânı (7) keltürübdürler kim sevdageri yeti tiveğa şeker yükleb Sûdağa (8) bârmâk üçün kâfilegâ müntezir turub irdi irse (9) kâfilegâ hoşulub sûdağa yüridiler nice kün yürkendin (10) keyin bu sevdageriñ altı tivesi yüki birle gâyib bulub kitti (11) sevdager bisyâr hayrân ve mütefekkir bulub çâre tâpmadı [124b] (1) Hâzreti Ğavşiyye-i Maḥbubiyye cenâblarığa ihlâş ve 'aḳide ve ğulâm-(2)lıkı bâr irdi ol hâzretniñ ism-i şeriflerini vesile (3) kılib avâz bülend birle feryâd kılib kaçkardıki yâ Seyyid 'Abdülkâ-(4)dir altı tivem şeker yükleklik gâyib buldı feryâdıma yetkil (5) bu eşnâda körer kim bir tâğ tufesinde bir aḳ ikinlik (6) kişi yeñi birle işâret kılib kaçkarâdur sevdager anda bâr-(7)dı ol kişini körmek altı tivesi yüki birle hâzır iken-(8)ler alıb yâñdı **yetmiş birinci menkıbat** velâyetdin meslûb (9) bulgân veliniñ ol hâzret şefâ'ati birle ol mertebe-(10)siğa yetkeni keltürübdürler kim ol hâzretğa (1) hem'aşr evliyâlardın biri velâyet mertebesidin tüşti [125a] (1) ol 'aşrniñ evliyâlardın biri velâyet mertebesidin (2) tüşti ol 'aşrniñ evliyâlardın her birleriğa bārıb (3) öz mertebesige yitmek üçün du'â taleb kılor irdi (4) hemeleri eyitür irdilerki Sultānu'l Evliyâ Ğavsu'l A'zam (5) raḳiyallāhu 'anhniñ şefâ'atleriğa yetseñ elbette öz (6) mertebeñni yitersin bes ol hâzretniñ ḥizmet-i (7) şerifleriğa yetib 'arz ḥâlini ma'lum kıldı irse (8) ol hâzret āniñ ḥâliğa muṭṭali' bulub dergâh-ı ilahi (9) celle sultāneğâ münâcât kıldılar dergâh-i ilahi celle şānedin (10) ḥiṭâb keldi kim bu kişi ruy-ı zemīn evliyâlardın hiç kişi (11) kâlmadı şefâ'at taleb kıldı kabul bulmâdı sin [125b] (1) hesm şefâ'at kılmâğıl bes ol hâzret bu sözlerdin āşufte (2) bulub maḥbubluḳ nâz niyâzdın muşallâlarını ketf-(3)leriğa sâlib şaḥra tarafiga yüz keltürdiler evvel ḳadem-(4)leriniki kıoyub irdiler hâtif-i ğaybdın avâz işittilerki (5) ol kişini yine ol kişidiñ bir miñ kişini seniñ (6) şefâ'atiniñ birle 'afv kıldım yāñıl ol hâzret yine bir ḳadem (7) yütkeḳdiler fermân yetti kim

yine munka oħşa ikki miñ kişini (8) mertebe-i velāyetğa yetkürdüm yāngıl bes üçünci qademlerini (9) yütke diler fermān yetti kim bu kişini yine munka oħşa (10) üç miñ kişike mertebe-i velāyet ‘atā kıldım āniñ (11) günāhıdın öttüm ol hāzret şādmān bulub ikki [126a] (1) rek‘ at namāz şükrāne edā kılıb yāndılar ol kişini öz (2) mertebesigā yetkürdiler **yetmiş ikinci menkıbat** ol hāzret-(3)ni Ramazānda bir künde yetmiş kişi iftārgā teklif kılıb bir (4) künde yetmiş kişiniñ kıyd-i iftāriğā hāzır bulgān-(5)ları keltürübdürler kim Hāzreti Ğavsiyye-i Maħbubiyye rażi-(6)yallāhu ‘anhniñ imām devletleride mäh-ı mübārek Ramazānda (7) andāğ ittifāk tüşti kim bir künde yetmiş kişi her biri (8) öz eviğā iftārgā teklif kıldı ol hāzret hem her (9) biriniñ evike ‘alā-hide bārmāknı qabul kıldılar (9) iftār vaqti buldı irse andāğ taşarruf kıldılar kim iftār-(11)ğā ol yetmiş kişiniñ her biriniñ eviğā hāzır bulub [126b] (1) iftār kıldılar öz hānqāhlarıda hem cemā‘a-ı mürit ve tālībler (2) birle şol vaqıtde hāzır bulub oturub iftār kıldılar irte-(3)si bu muqaddeme Bağdād-ı Şerifde şāyi‘ buldı hādimler eyitür (4) irdi hāzret hānqāhdın taşqārı qadem qoyma-(5)dılar iftār kıldurgānlar ol hāzret olar evide iftār (6) kılıb ta‘am şarāb yikenlerini eyitüşür irdi ol hāzret (7) olar tarafigā mübārek yüzlerini kılıb didiler kim bular rast (8) eyitedür men bularnıñ da‘vetini kılıb her biriniñ ev-(9)iyde hāzır irdim iftār kıldım rażiyallāhu ‘anh **yetmiş üçüncü menkıbat** (10) ol hāzretğā Hāqķ Subhāni ve Te‘ala Qādiriyye şıfatını tā kıyāmetiğce bergeni (11) beyānıda keltürübdürler kim maqām-ı qurbdā nāz niyāz yolu birle mukāmele [127a] (1) vāqi‘ buldı fermān bulduki yā Ğavsu‘l A‘zam her talebiñ (2) bulsa bu vaqıtde taleb kılgıl ol hāzret ‘arz kıldılar kim (3) hüdāvende anca efđal merātib ve ‘ala-yı derecātdur münqasımdur (4) velāyet-i muṭlaqnı Hāzreti Merta‘ neviyyeğā ‘atā kıldıñ (5) üçüncü kısım şehādet elberini(?) Hāzreti İmām Hüseyn-(6)ğā ‘atā kıldılar tōrtüncü kısım Qādirriyetdürki zāt-ı (7) pākimeñğā maħşuşdur mundın özge ne bārdurki anı ihtiyār (8) kılgāymın fermān bulduki yā Ğavsu‘l A‘zam mertebe-i

küdretni (9) senke ‘aṭā kıldım seni ḳādir kıldım ve kūn mekānda mutaṣarrıf (10) kıldım bendelerimdin evliyā ve ‘ārifān ve ‘āşıkān (11) ve ṭālībāñ ve muḥibbāñ ve heme-i aşıyānı her zemānda ve her mekānda [127b] (1) taṣarruf kılgāysın tā āb-ru meniñ heme-i bābda seniñ birle (2) ‘ahdim üşbudur rażiyallāhu ‘anh **yetmiş** **törtüncü menkıbat** (3) her veliniñ velāyet mertebesigā yetmeki ol ḥazretniñ (4) icāzeleri birledür keltürübdürler kim Şāh Hāşim Secā-(5)puri öz risāleside eyitübdür kim her vaḳit her zamānda (6) bir kişini menşib-ı velāyet birle serefrāz kıılır bulsa Ḥaḳḳ Subḥāni ve Te‘ala-(7)dın fermān bulurki ol kişini Ḥazreti Risālet Penāh şallallāhu (8) ‘aleyhi vesellemniñ taḥṭları aldıga alıb bārur irdiler en-Ḥazreti (9) şallallāhu ‘aleyhi vesellemdin emr bulurki bu kişini ferzendim (10) Seyyid ‘Abdülḳādir ḳāşigā alıb bārıñlar tā ānıñ (11) lāyıkatini ma‘lum kıılıklar menşib-ı velāyetke lāyık körseler icāze [128a] (1) berib defter-i Muḥammedi şallallāhu ‘aleyhke bitürler āndın keyin en-Ḥazreti (2) şallallāhu ‘aleyhi vesellemniñ fermānları birle ḥil‘at-ı velāyetni (3) Ḥazreti Ḳādiriyye rażiyallāhu ‘anhniñ kıolları birle ol veligā (4) ‘aṭā kıılırlar ol kişike velāyetni āşikāre ve pinhān (5) müsellim kıılırlar bes velāyet ‘uhdesi Ḥazret Ğavşıyye-i (6) Maḥbubıyyegā mute‘allıkdür tā kıyāmetigce hiç veli evliyāullāh-(7)dın bu maḳām refi‘ ve menşib meni‘de müşāreket ve mümā-(8)şeleti yoktur her ‘aşr ve her zemānda Ğavş-u Ḳuṭbi ol (9) ḥazret vesileleri birle ol menşibgā yetib ol (10) ḥazretgā nāyibdürler rażiyallāhu ‘anh **yetmiş beşinci menkıbat** (11) ol ḥazretniñ İmām Ḥanbel mezhebini en-Ḥazreti şallallāhu [128b] (1) ‘aleyhi vesellemniñ beşāretleri birle ihtiyār kıılmaḳları (2) keltürübdürler kim bir kūn Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye rażiyallāhu ‘anh-(3)niñ ḥāṭırı mübārekleriḡa keṭti kim bu mezhebdin niye bir mez-(4)hebḡa intikāl kıılıḡaylar bes bu vaḳitde İmām Şāfi‘-(5)niñ mezhebide irdiler üşbu kece vāḳ‘ada kördiler kim Seyyid-(6)e’l Mürselīn ve Ḥatemu’n Nebiyyin Muḥammed şallallāhu ‘aleyhi vesellem heme şaḥābe-i

kirām(7)ları birle oturubdurlar İmām Aḥmed Ḥanbel raḥmetullāhi ‘aleyh saḳalını (8) tutub turub en-Ḥazreti ṣallallāhu ‘aleyhi vesellemğa ‘arz kılādur-(9)larki ya Resulallāh ferzendleri Seyyid ‘Abdülkādırğa fermān kılsalarki (10) bu pür za‘ifeğā ḥimāyet bulub meniñ mezhebimni qabūl kılsalar (11) Ḥazreti Muḥammed sallallāhu ‘aleyhi vesellem tebessüm kılib didiler kim yā Seyyid ‘Abdülkādır [129a] (1) dir bu pir merd iltimāsını qabul kılgıl Ḥazreti (2) Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḥiyallāhu ‘anh en-Ḥazreti ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem-(3)niñ emrleri birle qabul kıldılar irtesi İmām Ḥanbel-(4)niñ namāzgāhlarığa ḥāzır bulub namāz ötediler (5) eyitibdürler kim ol vaqıtde İmām Ḥanbelniñ namāz-(6)gāhlarıda imāmdın bölük hiç kişi yok irdi kim namāz-(7)nı cemā‘at bile ötkeler vaqtike Ḥazreti Ğavṣiyye ol (8) tarafğa teveccüh kıldılar cem‘iyyet ol miqdār cem‘ buldu kim hiç (9) şaffda ḥālī yer qālmadı rāvi eyitür eger ol künlerde (10) Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḥiyallāhu ‘anh Ḥanbeliyye namāz-(11)gāhlarığa barmāsalar İmām Ḥanbel mezhebi bi’lküllīye [129b] (1) münqati‘ bulur irdi **şi‘ir** Allāh Allāh ce mezhebi ast qavi (2) ke resul ḥüda bina yeş kerd ḥāst tā revnaḳı dehr evra(?) (3) kādır yerāyi binā yeş kerd **tercüme** Allah Allāh ne mezhebi ḥurḥuş (4) ke resul ḥüdā binā kıldı ḥāhladı revnaḳı ‘atā kılgāy (5) ğavṣını ḥāmi binā kıldı Behcetü’l Esrārda keltü-(6)rübdürler kim Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḥiyallāhu ‘anh İmām Ḥanbel-(7)niñ qābr-i mübāreklerini ziyāret kılgālı bārdılar cemi‘ evliyaullāh-(8)dın hemrāh irdiler kördüler kim İmām Ḥanbel qabrdın çıktı-(9)lar qollarıda bir könklek tutuğluk irdi könklekni (10) Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḥiyallāhu ‘anhğa berdiler ve mu‘ānaqa (11) kılıştılar İmām Ḥanbel dediler kim yā Seyyid ‘Abdülkādır ḥalāyık [130a] (1) muḥtācdur senke ‘alem-i şeri‘at ve ‘alem-i ṭariqat ve ‘alem-i ḥaḳīqat (2) ve ‘alem-i ḥālde bes ol ḥazret bisyār tevāzu‘ ve ta‘zīm kıldılar (3) āndın keyin raḥmet berdiler **yetmiş altıncı menkıbat** (4) ol ḥazret İmām A‘zam raḥiyallāhu ‘anh birle

mukāmele kılğān-(5)ları keltürübdürler kim ‘ālem-i bātında Hāzreti İmāmu’l
 Müslimīn (6) İmām A‘zam Ebu Hānife Nu‘mān bin Sābit kün rażiyallāhu ‘anh
 (7) Hāzreti Ġavşu’l A‘zam rażiyallāhu ‘anh birle mülākāt buldular (8) didiler kim
 yā Seyyid ‘Abdülkādīr sebeb nedürki mezheb-i şeri‘atde (9) İmām Hānbelke
 iktidā kıldıñız meniñ mezhebimni qabul kılmā-(10)dıñız ve hālānki men ceddıñız
 İmām Ca‘fer Şādık rażiyallāhu ‘anh (11) huşehinleridürmin ikki yıl ol hāzret
 aldılarıda ‘ilim [130b] (1) örkenip feyz alıb irdim levleu’s sinān lehalik Nu‘mān
 (2) ya‘ni eger ol ikki yıl bulmāsa irdi Nu‘mān helāk bulur irdi (3) ol hāzret dediler
 kim Hānbeli mezhebni qabul kılmāķım ikki (4) sebebdindür biri bu kim İmām
 Hānbel tārīķide kıllet merdum-(5)dur ya‘ni ādem kemdür ikinci olki ol miskindür
 men hem (6) miskindürmin ceddīm Hāzreti Seyyide’l Mürselīn şallallāhu ‘aleyhi
 (7) vesellem hemişe miskinlikni taleb kılor irdiler Allahümme ehyini (8) miskin
 ve emmitni miskin ve hşurni yevmu’l kıyāmeti fi zümret-(9)i’l mesākin ya‘ni ey
 bārā hūdā yā meni tiriklikimde miskinlik (10) hāletide tutğıl miskin hāletide
 öltürgil ve kıyāmet (11) küni hem miskinler katārıda maşşur kılgıl Hāzreti İmām
 didiler [131a] (1) kim meniñ mezhebimde miskin deyiḃ muğlisni ya‘ni nāmūrādı
 eyitür-(2)ler men hem miskindürmin yine didiñiz kim Hānbeli kimdür meniñ (3)
 mezhebimde sizniñ vücud-ı şerifiñizdiñ kişi kimdür ānıñ (4) qadr kıymetini
 hūdādın özge kişi bilmes **yetmiş yetinci menkıbat** (5) Şeyḫ Nizāmeddin Nārnauli
 ğalebe hāldin bi-edeblik kılğān sebebdin (6) velāyetdin tüşüp yine ol hāzret
 şefā‘atleri birle öz (7) mertebesigā yetkeni Kıdvetu’l Evliyā Hāce Mu‘inüddin (8)
 Çiştī kuddise sırrehudın menkuldur kim Şeyḫ Nizāmeddin Nārna-(9)uli kuddise
 sırrehu el-‘azīznıñ ‘ādetleri ol irdi kim özi-(10)niñ şeyḫi Hāce Mu‘inüddin
 Çiştiniñ ‘ursları üçün (11) her yılda Nārnauldın tā Ecmirğa piyāde bārur irdi
 yāngān vāķitde [131b] (1) Hāce Celunıñ ser qabrigce piyāde kelib andın süvāre
 bu-(2)lub Nārnaulgā kelür irdi ittifāķen Hāzreti Hācenıñ (3) hānqāhıda meclis-i

semâ' kılıb irdiler bularğa vecd (4) tamâm hâşıl bulub irdi bular arâsıda silsile-i
(5) 'aliyye-i Kâdiriyyeniñ bir müritleri hâzil irdi (6) könklike yettiki Hâzreti
Ġavşıyye-i Maħbubıyyeğa atâgân (7) nezrimni Şeyh Nizâmeddinga berkeymin ol
nezr altunını (8) bir letegâ(?) çekib Şeyh Nizâmeddin tiziniñ (9) astıdâ koydu bu
vaķitde şeyh hâlet-i vecdde (10) irdi semâ' kılġân vaķitde şeyhniñ ayâġı ol (11)
nezr altunġa tikdi ayâġı ol nezrgâ tikmek hemân [132a] (1) şeyhķâ hâleti ruberdiki
özini velâyetdin meslûb (2) kördi derhâl hâcenin merķadıġa mütevecceh buldı
Hâce (3) Celu zâhir bulub didiki velâyetdin tüşme-(4)kiñniñ sebebi Hâzreti Seyyid
'Abdülkâdirniñ nezriġa (5) bi-edebâne ayâġ koyġanıñdındur Şeyh Nizâmeddin
(6) zâri ve tazarri' kıldı kim meniñ bu işdin aşla ıttılâ-(7)'ım yok irdi Hâce Celu
dedi kim meniñ hem Hâzreti (8) Kâdiriyye rażiyallâhu 'anh cenâblarıġa küstâhâne
şefâ' at (9) tilemekke tâķatim yoktur Hâzreti Risâlet Penâh şalla-(10)llâhu 'aleyhi
vesellem cenâblarıġa 'arz kıldı en-Hâzreti (11) şallallâhu 'aleyhi vesellem didiler
kim yâ Seyyid 'Abdülkâdir ol [132b] (1) vaķtde Şeyh Nizâmeddin maġlubu'l hâl
irdi anıñ (2) taķşiridin ötkül 'afv kılġıl ta'accub velâyetdin (3) serefrâz kılġıl bes
Hâzreti Kâdiriyye rażiyallâhu 'anh 'afv kılıb (4) evvelķi mertebesige yetkürdiler
kim Hâzreti Kâdiriyye (5) rażiyallâhu 'anhniñ 'azl ve naşbleri kıyâmetiġe
câridür Şeyh (6) Nizâmeddin sekizinci yüzniñ aķiriġe kayd hayâtda bâr (7) irdi
vallâhu 'alem bi's şevâb **yetmiş sekizinci menķibat** (8) Şeyh Aħmed Gençbaħş
ediġâġlık ve tüş arâsıda kör-(9)kenni bidârlıķda tâftı keltürübdürler kim bir kün
(10) Şeyhulislam Maġribi Gençbaħş pir ķalenderân âfâķ Şeyh (11) Ebu İshâķ
Maġribi tahâretiġa su koyub berib turâr irdi [133a] (1) köklike bu hatre yettiki bu
ķadar 'âlim hâşe'l hâş tamâm silsiledin (2) Hâzreti Ġavşıyye-i Maħbubıyye
rażiyallâhu 'anh silsileriġa ihlâş (3) ve 'âķideleri anca ġâlibdürki özġelerġa ol
miķdâr ir-(4)mes bâ' iş ne ikin Şeyh Ebu İshâķ Maġribi tahâretiġa su koyub (5)
berib turâr irdiki didilerki yâ Aħmed hiç bilürmüsiñki (6) Hâzreti Ġavşu'l A'zam

Sultân Seyyid ‘ Abdülkâdir rażiyallâhu (7) ‘ anhnıñ mertebeleri nimedür Şeyh Aḥmed didi kim bilmesmin (8) ḥāhlarımıñki ḥazretleridin anlağaymın Ḥazreti Şeyh (9) İshāk didilerki Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyyeniñ Ḥaqq Subḥāni (10) ve Te‘ala dergāhıda anca evşāf-ı ḥamideleri bārdurki Ḥaqq Te‘ala (11) ‘ālem yüzide ḥalk kılğān deryālar siyāh bulsa ruyı¹³⁷ [133b] (1) zemindeki dıraḥtlar kalem bulsa cin ins melāikeler kātib (2) bulsa tā kıyāmetiğce ol şıfatlārı bitüb tamām kılāmaslar bes Şeyh (3) Aḥmed Gençbaḥş bu sözlerni piridin işitmek birle destā-(4)rını başıdın taşlāb bi-ḳarār bulub didikim Ḥaqq (4) Subḥāni ve Te‘ala yolını başlāgucı ve yürkücü Ḥazreti (5) Şeyh ‘ Abdülkādirdür bizler rāh-ı ḥaqqda ne ırmız ve ne ḥātun (6) deyib Bağdād-ı Şerif ziyāretiğā kemāl şevk ve bi-ḳarārılığdın (7) bunca beyitni eyitib revān buldı şermendegān ḥasta (8) zārım āh āh bes mendegān şöḥbet yārım āh āh ḥāndāger (9) bi-lutf beyānım şād şād rāndagār bi-ḳahr bürādım āh āh **tercüme** şermende bilki ḥasta zār ırdım āh āh maḥrūm ruy şöḥbet yā ırdım āh āh [134a] (1) ker lutf birle cerlasām bārgāymı şād şād der ḳahr birle ḳoğlasa(?) yağlarma(?) (2) āh āh vaḳtike Ecmir nevāhireside Köhseñ(?) digen menzilgā (3) yettilerki çeşmeler suyu cāri ırdı Şeyh Aḥmed ṭahāret (4) kılıb namāz öteb merāḳib buldılar yine uyku bidārılık arāsıda (5) kördilerki Ḥazreti Ğavşıyye-i Maḥbubıyye rażiyallâhu ‘ anh bir ḳollarıda destār (6) yine bir ḳollarıda kıızıl külāh tutuğluk keledürler Şeyh Aḥmed (7) istikbāllerigā yükürüb bārıb cemāl bā-kemāllerigā (8) müşerref bulub adāb tamām birle becā keltürüb ḳol bağlāb (9) turdılar Ḥazreti Ğavşıyye şeyḥni ḳaşlarığā keltürüb külāhnı (10) kiydürüb destārı külāh özesike carmāb didiler (11) kim ey ferzend sen hem merdān-ı ḥüdā cümlesidin birisidürsin [134b] (1) deyib şeyḥniñ közidin ḡayib buldılar vaḳtike Şeyh Aḥmed (2) Gençbaḥş uyku dın bidār buldı körer kim ol ‘ ināyet kılğān (3) külāh ve destār başıda mevcuddur şükr-i ilahi becā keltürüb

¹³⁷ Ruyı şeklinde yazılmış olup sonra kelimden hareketle “ruyı zemin” olarak düzeltirmiştir.

(4) ol ikki uluğ teberrükni alıb pirleri kâşığa revân (5) buldı öz hâllerini demedin demğa efzûn körer irdiler (6) her vaqıt pirleri kâşığa yetseler ferleri istikbâl kılıb şād (7) hurrem bulur irdiler eyitür irdiler yâ Aḥmed mübârek bulsun sen ilgeri (8) ol ḥazretniñ fütuhâtleridin vâsıt birle feyz tapār irdiñ (9) o kün Ḥazreti Muḳaddese-i Ḳādiriyye raḏiyallāhu ‘anhniñ bilavâsıt (10) feyz ve ni‘ metleridin serefrâz bulduñ ve ol teberrükni (11) şeyḫ başlarında kıyüb ta‘zım ve tekrim beca keltürüb eyitür irdiler [135a] (1) yâ Aḥmed Ḥazreti Ğavṣu’l A‘zam Muḥyiddin Sulṭān ‘Abdülḳādir (2) Ceylāni seni imdi özleridin kılıb heme işiñni serencā- (3)mığa yetkürdiler elḥamdülillāh ve diger Ḥazreti Şeyḫ Gençbaḥş (4) pirleriğa iltimās kıldılar kim Ḥazreti Şeyḫ emir vārın kim eger ḥükm (5) kılsalar cengelğa bārıb birer bağ otun ālıb başımda kotā-(6)rıb kelsem ilgeri hem andāğ kıılır irdi pirleri didilerki (7) bu işleriñ senke hiç nisbeti ḳālmābdur yine ‘arz kııldı kim (8) emr bulğān behrāḳdur kim meniñ sa‘ādetim bu işdedür andın (9) Gençbaḥş cengelğa bārıb bir bağ otunı bağlāb (10) tayyār kıılıb ḥāhladıki başıda qoyub alıb bārgāy irse ol bir bağ (11) otun Şeyḫ Gençbaḥşniñ başıdın bir kez üstün [135b] (1) turub hemrāh şeyḫniñ ḥānḳāhığa keldi vaqtike Ḥazreti (2) Şeyḫ Ebu İshāḳ bu ḥālnı mu‘āyene körüb didiler kim ya Aḥmed (3) ol başke Ḥüdā-yı Te‘alanıñ maḥbubınıñ külah ve ve destarığa (4) lāyık bulsa otunıñ ne mecālī bulğāyki ol baş üzre tur-(5)ğāyki ol Ḥazreti Şeyḫu’l Cehru’l Şecr deyiḳ muḥāṭab bulğāndurlar (6) ya‘ni tās ve dıraḥtlar şeyḫidür mundın keyin bu işni (7) kılmāḡlıki Ḥazreti Sulṭān Seyyid ‘Abdülḳādir seniñ işiñni (8) tamām kıılıb merdān merd mertebesığa yetkürkendürler Şeyḫ (9) Gençbaḥş qabul kııldı ol farz Ḥazreti Ğavṣu’l A‘zam raḏiyallāhu (10) ‘anhniñ kemāl ‘ināyetleridin Şeyḫ Gençbaḥş mertebega (11) yettiki andın ziyāde mertebe bulmağāy beyit hoş ol [136a] (1) cāyike anda nur yāğḳāy vücudın meḥvātib tāpgāy (2) ḥannānı cihān esbābı kerce dilbezirdür cihānnı terk itib (3) tāpgāy ḥüdānı şeyḫ ‘ālim ‘ārif billāh Şeyḫ Nurullāh

rahmetullāhi (4) ‘aleyh h̄amdullāh kim ‘aṭā eyleb menke kerem cāy bermiş Ğavṣ-
 ı (5) A‘zamnıñ penāhıda ne ğam nevḥ keṣtibān olub toĝāndın (6) eylebdür ḥalāş
 Ğavṣ-ı A‘zam ḥubb şevḳini menke kılĝıl (7) kerem tānklar(?) ḥaşr olĝānda Ḥaḳḳ
 dergāhıda eke(?) bulub Ğavṣ-ı (8) A‘zamnı körsin şāḥib nev‘ ‘alem Ğavṣ-ı
 A‘zamdın (9) meded kılĝāy ṭaleb hem ehl ḥaşr hem muvāfıḳ hem muḥālif hem
 (10) meşāyıl püş(?) kem rahmeten lil‘ālemin zıllı nuri ma‘nevi (11) Ğavṣ-ı
 A‘zamdur bu ma‘na içre bir vech ātım Muşṭafadur enbiyā-[136b](1)lar üzre şāḥ
 bā-kerem Ğavṣ-ı A‘zam evliyālar içredür mānend hem (2) evliyālar zıkrı içre
 maḥculen mezkur irdi Ğavṣ-ı A‘zam vaşfidur (3) āniye-i nur ḳadem Şeyḥ
 Gençbaḥşdur kecrātĝa genç şerif (4) Şeyḥ Ebu İshāḳdın naḳl iyler ol kân kerem
 meşriḳ (5) maĝrib içde evliyālar ittifāḳ eylemişler Ğavṣ-ı (6) A‘zam munda
 keltürmiş ḳadem ol kemālāt taşarruf-(7)larki bārdur ḥāş anka kerbiyān eyler dise
 her kim ura(8)mās zerre demger bulub toḳuz felek evrāḳ deryālār (9) murād hem
 seḳer bulsa ḳalem her kemide bulsa nuṭḳ femm onda bir evşāf (10) Sultān
 Muḥyiddin ne imĝāy kerbiyān eyley dise andın (11) irür bes nışḳ kem ḥızır hem
 şoḥbet sözi hātıfdın fehm [137a] (1) eyleseñ anḳlaĝāysın Ğavṣ-ı A‘zamnıñ
 kemālātın (2) bu dem **yettiş dokuzuncu** tevellā cemā‘atni bir naḳar birle Ḥazreti
 (3) Ḥaḳḳ Subḥāne ve Te‘alaĝa yetkürkenleri keltürüb-(4)dürler kim Ḥazreti
 Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye rażiyallāhu ‘anh Ḥaḳḳ Te‘ala-(5)dın ḥiṭāb buldu kim bu
 kün irenlerdin yeti yüz ḳışını (6) ḥātunlārdın beş yüz ḳışını meniñ dergāhımĝa (7)
 yetkürkeysin bu ṭāyifeni eṭrāf -ı cānıbdın (8) cem‘ ḳılıb hemesiĝa bir naḳar ḳılmāḳ
 birle olarnıñ naḳar ḳimyā (9) eşerleridin hemediñ vücudı mesi zerr ḥālış bulub zāt
 (10) mütēnāhiĝa vāşıl bulmāḳ birle velādiyyetdin efrāz bu-(11)ldılar rażiyallāhu
 ‘anh **sekseninci menḳıbat** ol ḥazretniñ [137b] (1) Ḥazreti Resūl Ekrem şallallāhu
 ‘aleyhi vesellemni minber üzre körgen-(2)leri Cāmi‘u’l ‘Ulūmda ve özge
 ḳitāblarda hem keltürübdürler (3) kim bir kün Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye

rażiyallāhu ‘anh pindüm(?) va‘z (4) itmek üçün minber üzre oturub irdiler nagāh
 sür‘at (5) ve ıztırāb tamām birle minberniñ pāyeleridin tüşüb qol (6) bağlāb
 turdılar sā‘atidin keyin yine minberke çıkıp (7) pindum va‘zke meşğul buldılar
 irse hāşlarıdın keyin ba‘zı-(8)ları ‘arz kıldı kim minberdin tüşüb turmākğā bā‘iş
 (9) ne irdi ol hāzret didiler kim cenāb ceddin Seyyide’l Mürselīn şall-(10)lāhu
 ‘aleyhi vesellem kelib minber üzre çıkıp olturdılar men tevbin (11) tüşüb turdum
 her cend olturgıl deyib emr kıldılar en-hāzretğā [138a] (1) edeb sāklağān sebebdin
 pāyelerdin tüşüb qol (2) bağlāb turdum en-hāzreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem
 yāndılar (3) fermān kıldılar kim minbergā çıkıp vā‘az eyitğil deyib andın (4) keyin
 minbergā çıkıp vā‘az avāz kıldım **seksen birinci menkıbat** (5) ol hāzretniñ bir
 hātunğā yeti oğul ‘atā kılğānlarıkı (6) anka levh-i maḥfuẓda ferzend fütülmegen
 irdi Münteḥabu’l Cevāhir-(7)de keltürübdürler kim bir kün Hāzreti Ğavşiyye-i
 Maḥbubiye rażiy-(8)allāhu ‘anhniñ ḥuzurlarığa bir hātun kelip oğul ferzend (9)
 toğmākğā iltimās kıldı ol hāzret levh-i maḥfuẓnı müşā-(10)hede kıldılar kim āniñ
 ḥaqqıda oğul ferzend bitülmebdır (11) didiler kim ey bārā ḥüdā yā bu hātunğā
 ferzend kerāmet kılğıl [138b] (1) Ḥaqq celle ve ‘alādın nidā keldi kim yā Ğavşu’l
 A‘zam bu hātunğā (2) levh-i maḥfuẓda hiç ferzend fütülmebdır özüñ hem
 müşāhede (3) kıldıñ Hāzreti Ğavşu’l A‘zam yine ‘arz kıldılar kim bu hā-(4)tunğā
 ferzend ‘atā kılğıl yine üşbu cevābını işittiler (5) yine didiler perverdigāre bu
 hātunğā ikki ferzend ‘atā kılğıl (6) Ḥaqq Te‘aladın nida yetti kim biri bitülmebdır
 sen ikkini dirsın (7) yine didiler kim ey bārā ḥüdā yā bu hātunğā dört oğul (8)
 kerāmet kılğıl yine andağ fermān keldi yine didiler kim bu hā-(9)tunğā beş oğul
 ‘atā kılğıl yine andağ cevāb işittiler (10) yine dediler kim ey bārā ḥüdā yā
 ḥüdāvende bu hātunğā altı (11) oğul ‘atā kılğıl Ḥaqq Te‘aladın nidā keldi kim bu
 ‘avretniñ [139a] (1) ḥaqqıda oğul yoqtur yine dediler kim ey bārā ḥüdā yā bu
 ‘avretke (2) yeti oğul ‘atā kılğıl nidā keldi kim yā Ğavş-ı A‘zam mundın ziyāde

(3) aleb kılmagıl ol azret nida-yı rabbāni işāreti ve hük-m-ü (4) sübhāni beşāreti birle hātunğa yeti oğul müjde berdiler (5) yine didiler kim ey bārā hüdāvende üşbu yeti oğulnı merhamet (6) kılgıl nidā keldi kim berdim andın keyin ol azret bir muşt (7) tofrākın ol hātunğa berdiler kim munı tekviz kılib (8) sākılāgıl ol hātun i' tiķād tamām birle kümüş rāğlaf(?) (9) kılib ol tofrākın tekviz kılib boynığa astı Hüdā (10) Te' alā anka yeti oğul kerāmet kıldı andın keyin ol hātun-(11)nıñ i' tiķādı fāsıd bulub özike didi kim menke Hāzreti [139b] (1) Ğavşıyye bir muşt tofrāk berib irdiler tofrāk (2) nime hācetdin çıkārādur ve ānıñ nime hāşıl bulādur (3) bu hemesi Hüdā-yı Te' alanıñ fazlıdur vaķtike bu sözni deyib (4) irdi yeti oğul hemesi cān çıkıp teslim kıldılar irse (5) ol hātun vāveyla çekib ol azret cenāblarığa kelib hüdā-(6)vend-i ' ālemniñ hāş bendesi feryādımğa yetkil ol azret (7) didiler ki vaķit ötüp kitti imdi ne fāyde ol ' avret (8) tevellā nāle ve zāri kılgāndın keyin didiler kim evinke bār-(9)gıl murādıñ hāşıldur irse ol ' avret evike bār-(10)dı körer kim ol yeti oğul hemesi tirikdür bu hālne müşā-(11)hede kılib şükr ilahi becā keltürüb ol azretniñ mu' teķid-[140a](1)leridin buldı **seksen ikinci menķibat** ol azret vücudğa (2) kelmesdin ilgeri on dört hānvāde ehlullāh-(3)lar ol azretniñ ķademi heze ' ala raķbetin külli veliullāh (4) dir sözlerini keşf birle bilib hemeleri boyunlarnı sungān-(5)larını Hızāne-i Mecmu' u'l Fezāyilde keltürübdürler kim on (6) dört hānvāde meşāyıķ-ı şufiyye ķuddise esrār hem Hāzreti (7) Ğavşıyye-i Maħbubıyye rażiyallāhu ' anh vücudğa kelmesdin ilge-(8)ri Hāķķ Te' ala olarğa bildürdi kim keledurgān zamānda Seyyid-(9)e'l Mürselin ve Hātemu'l Nebiyyin şallallāhu ' aleyhi vesellem evlād-ı emcādla-(10)rıdın bir kişı vücudğa kelür atı Seyyid ' Abdülķādirdür ķademi (11) heze ' ala raķbetin külli veliullāh dir bes bu ħaberni anklamāķ birle [140b] (1) on dört hānvāde meşāyıķ hemeleri boyun sundılar (2) rażiyallāhu ' anh **seksen üçüncü menķibat** div şeyātinler (3) ol azret ķaydlārıda bulmāķı keltürübdürler kim div şeyā-(4)tinlerğa

kıyāmetiğce ölmek yoktur bilki her zamānda peyda bulub (5) turārılar ammā
 cinlerğa ölmek bār biri ölse yine biri toğulur (6) Hāzreti Süleymān
 ‘aleyhisselāmın vücutları zamānıda div (7) şeyātin bisyār serkeş irdiler mihter
 Süleymān ‘aleyhisselām (8) tefekkür kıldılar kim bā-vücutdın turuğluk munca
 serkeşlik (9) kıılurlar mundın keyin hālāyıkınñ hāli bes dişvār bulğusı-(10)dur
 hātifdin avāz ķeldi kim peygamber-i āhır zamān Hāzreti Muḥammed Muşṭafa (11)
 peyda bulurlar olārınñ evlādıdın Seyyid ‘Abdülkādır atlığ bir [141a] (1) zāt
 vücutğa kelür ol Ğavṣu’s Saķaleyn bulur ya‘ni ins (2) cin ānñ fermānıda bulurlar
 andağ kim div şeyātin (3) seniñ fermānıdadurlar ol kişiniñ fermānıda tā rūz-ı (4)
 kıyāmet bulurlar mihter Süleymān ‘aleyhisselām hoşḥāl bulub (5) şükr ilāhi becā
 keltürdiler andın keyin fermān kıldılar (6) heme div şeyātinleri bāğlāb deryāğa
 taşladılar āhır za-(7)mānda bulār benddin hālāş bulurlar ba‘zı kitāblarda bitü-
 (8)lūbdür kim div şeyātin ve cinler ḥalkğa nuşret yetkürür-(9)ler ammā divler
 musallaṭ bulsa şeyḥ tekviz birle musallaṭ bulmās (10) irdi ammā div şeyātinler kim
 Süleymān ‘aleyhisselām (11) bend kılıbdurlar olar Kṭbu’l Maḥbubīn Ğavṣu’l
 A‘zam Sultān [141b] (1) Muḥyiddin ‘Abdülkādır raṣiyallāhu ‘anhıñ bendide
 bulurlar (2) andāğdur kim div şeyātinler Şeyḥu’l Cin ve’l İns ve’l melāiketihı fer-
 (3)mānıdadurlar ḥāzretniñ heybetleridin (4) öz mekānlarıda lertzāndurlar ol
 ḥāzretniñ müritleri (5) bendide müstaḥkemdürler **nazm** şeyātinni zincir ile (6)
 bend iterler müritān dergāh-ı ğavṣ-ı zamān icār beste bulğān (7) murādātłarnı bā-
 nefās ḥāmin du‘ā-yı nihān **tercüme** bulmāķ (8) ātñ ārzuger āhıriniñ serveri
 bulğāsın ‘ālemde (9) kelip āstān kādri cezmdür tāpmāķ necāt bulmāķ ehl-i behişt
 (10) her kişi bulsa mürit ḥāndān kādri **seksen dördüncü menķibat** (11) ol ḥāzretniñ
 hālāş kılmāķları münker nekirniñ ‘azābıdın [142a] (1) ol müritinki ḥüdā ve resūlnı
 ve din mezhebni bilmes idi (2) keltürübdürler kim Hāzreti Ğavṣiyye-i
 Maḥbubiyye raṣiyallāhu ‘anh müritle-(3)ridin bir mürit ol ḥāzretke i‘tikādda

andāğ maḥv bulub (4) irdi kim ḥüdā ve resul ve dinni tānumākdın qālīb irdi vaqtike (5) öldi münker nekir ānıñdın sual kıldılar kim men rabbüke (6) ve min nebiyyüke ve mā dinike ol mürit didiki men bulārını bilme-(7)ymin Şeyḥ ‘Abdülkâdirni bilemin ferîşteler bu cevâbdın (8) müteḥayyir bulub Ḥazreti Ḥaḳḳ Subḥāni ve Te‘ālağa ‘arz kıldılarki (9) ey bārā ḥüdā yā bir bendeñ bu sözni didür Ḥaḳḳ Te‘āla anka ‘azāb (10) kılınlār deyib fermāñ kıldı ‘azāb ferîşteleri anka (11) otluğ gürzlerni qolıda tutub ‘azāb kılmākgā keldiler bu ḥāletde [142b] (1) Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyyeniñ ruḥ muṭahherleri ḥāzır bu-(2)lub didilerki eger bu ḥüdā ve resūl ve din mezhebni bilmese (3) hem menke iktidā kılıbdur men bulārını bilemin menke qoyunklār (4) ferîşteler yine dergāh-i Ḥaḳḳ Celle ve ‘Alāğa ‘arz kıldılarki zāt (5) pākıñnıñ maḥbub meczubı Ğavṣ-ı A‘zam Sulṭān Muḥyiddin (6) Seyyid ‘Abdülkâdir mundāğ dirür fermān buldu kim anka hem (7) ‘azāb kılınlār Münker Nekir Qâdir zu’l Celāl fermānı birle kelib (8) ol ḥazretga heybet kıldılar ol ḥazret her ikki gürzni Münker (9) Nekir qollarıdın tārṭīb alıb didiler kim bu kişini menke qoyunklār (10) diger ne Ḥaḳḳ Te‘alanıñ anca ateş ‘aşkıki meniñ bā-tenimde bārdur (11) āhi tārṭārın sekiz behişt yeti düzeḡni koydururmın [143a] (1) behiştde raḥat duzeḡde ‘azāb qālmās dergāh-ı Ḥaḳḳ Celle (2) ve ‘Alādın fermān yetti kim ey ferîştelerim bilürmüsizler kim (3) ruz-ı mişāḳda Ğavṣ-ı A‘zam Sulṭān Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkâ-dir(4)niñ atı nime irdi ferîşteler didilerki atı divāne-i Ḥaḳḳ (5) irdi fermān keldiler kim divāneler ne iş kılurlar ferîşte-(6)ler didiler ḡāhlasa her ‘imāretni ḡarāb kılurlar yine (7) nidā yetti kim qoyuñlar ol bendeni anka sipāriş kılınlarki (8) ol meniñ divāne-i maḥbubum ve meczubumdur ferîşteler ‘amüdlarnı (9) ol ḥazretniñ qollarıdın ta‘zīm ve tekrim birle tileb aldılar (10) **seksen beşinci menkıbat** ol ḥazretniñ rāeytü rabbi (11) ‘ala şureti illa meyyi digen qavlleri beyānıda Ḥazreti Ğavṣiyye-i [143b] (1) Maḥbubiyyedin naql kılıbdurlarki kördüm uyquda perverdigār-(2)rimnı ümmi

şuretime kim en-ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem er-raḥman (3) ismniñ mazḥaridurlar cenānca Ḥaḳḳ Te‘āla haber berür vemā er-(4)salnāke illa raḥmeten lil ‘ālemīn bu ma‘na vārid bulubdurki ḥaḳḳ-(5)u’l insān ‘ala şuretu’l raḥman bes insān ḥaḳiḳidir ḥaḳiḳat (6) Ḥazreti Peyğamber şallallāhu ‘aleyhi vesellemdürler ve kālğānlar ol (7) ḥazretniñ fer‘ ve müşābihleridür pes bu taḳdir birle rü’-(8)yā işāretdürki Ḥaḳḳ Te‘āla eyitür ey Ğavṣı A‘zam men senke (9) teccelli kıldım şıfat-ı cemāl ya‘ni şıfat-ı raḥmet birle ve şıfat-ı (10) celāl birle tecelli kılmādım atāñniñ ornıda māyil ve mihribān-(11)durmın cenānca ḥadişde keltürübdür Allahümme ekkulni kellase [144a] (1) el-velīd vallāhu ‘alem **seksen altıncı menkıbat** müritlik mertebesi (2) beyānıda Ḥazreti Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḫiyallāhu ‘anhın sorādılar kim (3) müritlerniñ efdālī ḳaysıdur ol ḥazret didiler kim paḫe mürit-(4)lerimniñ ḳıymeti meniñ derecedür cūce müritlerimğa ḳıymet ta‘yin ḳılğāl (5) bulmās ya‘ni mübtedi müritlerim ḳadr ḳıymetde özgelerniñ mürit-(6)leriğa nisbet ḳılmaḳda miñ derece ziyādedür otra ḥāl mürit-(7)lerimniñ ḳıymet ve mertebesini ta‘yin ḳılğāl bulmās bes ol ḥazret (8) mübtedi ve otra ḥāl müritlerni deyişdürler münthe müritler ḥālını (9) zıkr ḳılmābdurlar mübtedini paḫeke teşbih ḳılıbdurlar ve mütevassıtnı (10) cūceke teşbih ḳılıbdurlar ḥorosğa teşbih ḳılmābdurlar cenānca (11) üç derecedür evvelki derece mübtedilerdür ikinci derece mütevassıtlardur [144b] (1) üçünci derece münthe el-ḥāldürler bilmek kerek kim Ḥazreti Ḳutbu’l Evvelīn (2) ve’l Āḫirīn Ğavṣu’l A‘zam raḫiyallāhu ‘anhniñ mübtedi müritleri (3) özge meşāyıḫların üç derecedeki müritleridin efdāl ve ekmel (4) bulsa ne sa‘ādetmend ḳışıdır kim özini ol ḥazretniñ irā-(5)detleri silkiğa algāy ve ne şeḳāvetmend ḳışıdır kim (6) öz vücudı lāşe(?) ḥarını ol ḥazretniñ ‘adāvetleri (7) meydānığa sorkay ne maḳbul müritdür kim Ğavṣiyye-i Maḥbubiyye raḫiyallāhu ‘anh-(8)niñ iḳbāl devletleriğa irādet ḳılıb ol şāhbāz velāyetniñ (9) ḥimāyeti sāyesığa girkey ne müdbir ve bedbaḫt ḳışıdır

kim rüzgārı (10) idbārıdın bu ḥānvāde-i şerifdin çıkıp özgelerke dāhil bulgāy (11) **şî'ir** bil kim irür silsile-i ḳādri özge selāsilniñ irür bihteri **[145a]** (1) her kişi bu silsile resmin tuzār ḳālḡānıdın könklini bālgel(?) (2) evzār Ḥāzreti Geylāni şe cümle pir bihterāyiñ tābi' mir kebir paže-(3)siniñ ḳıymeti keremiñ imiş cūcesiniñ ḳıymetini kim dimiş (4) cāy-ı ḥururdur mekān bülend ḳıymetin haḥ(?) kim bilelmeski(?) cend her ikki 'ālem (5) şehrdür bi-kemān bi' şerāsı heme sevd(?) cihān mu' teḡidi bārgusıdur (6) saḡar(?) belki naşīb olḡusı 'ālimḡar cennet firdevs bulur cālārı (7) duzeḡ öz ibārmaḡusı pālārı(?) derā(?) cevāhirde Şeyḡ Ebu el-Ferec bin (8) Cevzi naḡl ḳılurlar kim Ḥāzreti Şeyḡ 'Alı bin Elbeti raḡiyallāhu 'anh (9) eyitür özge meşāyıḡlar mürit Ḥāzreti Ġavşıyye-i Maḡbubıyye raḡiyallāhu 'anh- (10)niñ müritleridin sa'ādetmend ve fāzıl irmesdür Ḥāzreti (11) Şeyḡ Bekā ibn Ṭur raḡiyallāhu 'anh eyitür kördüm men Ḥāzreti Ġavşıyye-i **[145b]** (1) Maḡbubıyye raḡiyallāhu 'anhniñ müritlerini sa'ādetmendler mecliside (2) hemedin rüşen ve tābān meşāyıḡlardın biri Ḥāzreti Ġavşıyye (3) raḡiyallāhu 'anhđın fācir ve muttaḡı mürdiler ḡāletidin sorādı (4) ol ḡāzret didiler perhizkār müritlerim meniñdürler ve men (5) günahkār müritlerimniñdürmin Ḥāzreti 'Abdi bin Mesāfir raḡiyallāhu (6) 'anh eyitür özge meşāyıḡ müritleridin her kişi ḡāhlasa men (7) anka ḡırḡa berürmin meḡer Ḥāzreti Ġavşu'l A'ḡam müritleriḡa (8) ḡırḡa kiydürölmesmin ölar Ḥaḡḡ Te'alanıñ deryā-yı raḡmetiḡa (9) çıkubdurlar ve men küçük arıḡ meşellikdürmin kimdürki deryānı (10) ḡoyub küçük arıḡnı izdigey Kitāb-ı Tuḡfetu's Serāyirde (11) keltürübdürler kim eḡer kişike cindin āsib yetse **[146a]** (1) Ḥāzreti Ḳuṭbu'l 'Ālem Muḡyiddin Seyyid 'Abdülḡādir Geylāni ism-i (2) şeriflerini ol kişiniñ ḡulāḡıḡa eyitib def' (3) bulur yine ol ḡāzret lafz-ı mübārekleriḡa cārı bu-(4)lubdurki eḡer kişike Müslümānlar şehride bā-leşker İslāmda düşman (5) ḡālib bulsa yā ḡıṭā'u'l ṭariḡ yüz keltürse bulgāy kim bir muşt (6) tofrāḡ alıb Ḥāzreti Seyyid Şeyḡ 'Abdülḡādir Ceylāni raḡiyallāhu 'anh (7) ism-

i şerilerni ol tofrākğā demide kılib düşman tarafigā (8) atğāy hāzreti şeyh eyitür her kişi mundāğ kılsa ol tofrākñı (9) düşmannıñ közike sālurmin tā kör ve maḥhur bulur ve yine deyib-(10)dürler her kişike bir mühimme peş kelse yā bir ğammı yüzlense Hāzreti (11) Şeyh ‘ Abdülkādīr Geylāni vesile kılsa ol ğam şādılgā [146b] (1) mübeddil bulur ve yine deyibdürler her kişi Hāzreti Şeyh ‘ Abdülkādīr (2)dir Geylāni raḫiyallāhu ‘ anhnıñ hırkalarını kiyse anka ümid necāt ve der-(3)cātdur hāzreti şeyh muḥibler ve müritler ve müte‘ allikāt-(4)leriĝa du‘ ā-yı necāt kılibdurlar ōlar ḫuṭbu’l ‘ ālemdürler (5) du‘ āları müstecāb tā kıyāmetiĝe taşarrufları bākidür raḫiyallāhu ‘ anh (6) **seksen yetinci menkıbat** Şāh Ni‘ metullāh Veli ‘ aḫide-i bāṭılĝa (7) tövbe kılib silsile-i Ḳādiriyyeĝa tövbe kılgānı keltürübdür-(8)ler kim ḫulāsa-ı sādāt Şāh Ni‘ metullāh Veli Kirmāni ḫuddise sırrehu (9) ‘ ulum-ı ‘ aḫliyyede mümtāz ve müstaĝni irdi könklike bu taḫā-(10)zā tüşteki özini ḫaremeyn ziyāretiĝa müşerref kılib (11) ol diyārñıñ ekābirleriĝa mülākāt bulğāy ol künler-[147a](1)de Mekke ve Medineniñ ḫuṭb ve beşinci şeyh ‘ Abdullāh Yāfi‘ raḫmetullāhi (2) ‘ aleyh irdiler kim tört vāsıṭ birle silsile-i Ḳādiriyye (3) raḫiyallāhu ‘ anhnıñ müritleridin ve meşhur ve meşāyiḫler-(4)din irdiler Şāh Ni‘ metullāh Veli bu ārzusı birle bārıb (5) Hacc-ı Ka‘ betullāh ve ziyāret-i Ravza-ı Resūlallāhĝa müşerref bulub (6) hāzreti şeyḫullāhnıñ ḫizmetleriĝa bārıb mülāzemet kıldı (7) hāzreti şeyh ol vaḫit muḫaddişleriniñ pişvā ve muḫteda-(8)sı irdiler taşavvur kıldıki ol bu kim hāzreti şeyḫdin ḫadiş (9) eyitib sened ḫadiş ifādesin anklāğāy irse ba‘ zı (10) ḫādımler vāsıṭası birle özini mülāzım silkike dāḫil kılib (11) ḫadiş ötkermekke meşĝul buldı velikin Hāzreti [147b] (1) Ğavşiiyye raḫiyallāhu ‘ anh taraflarıĝa ‘ aḫide-i bāṭılı bār irdi cenānca (2) Şi‘ anıñ çehāryār bā-şafānıñ üçleriĝa bāṭıl ‘ aḫide-(3)si bulğāndıñ bir kün Şāh Ni‘ metullāh hāzreti şeyḫka (4) öziniñ Şāfi‘ mezheblikini iḫtiyāten izḫār (5) kıldı hāzreti şeyḫ didilerki ḫāhlāsañ bulursın (6) amma hāzreti şeyḫniñ teveccühlerini öziñiñ bāre-

(7)side tãpmãs irdi kõnglide endiſe kıldı kim ھاẓreti (8) ſeyhniñ müritleri ھاẓarığa
özimni algâyımın tâki (9) ھاẓreti ſeyh iltifât ‘inâyetler kılgâyılar kün ‘arz (10) kıldı
kim yâ ſeyh ھاẓretleri ھاẓreti Ğavſu’l A‘zam (11) raẓiyallâhu ‘anhniñ sofrayı
ni‘metlerini yâyıbdurlar ümîdvâr-[148a](1)mıki ol hândın rizeçinlik kılıb
behremend bulgâyımın (2) ھاẓreti ſeyh zebânlarığa cãri buldu kim ey Ni‘metullâh
eger silsile-i (3) Kâdiriyye raẓiyallâhu ‘anhni i‘tikâd-ı sahih birle körmekni
hâhlaſân (4) bâlâhânede meniñ olturâdurğân câyım bârdur anda kelgil (5) seyyid
bu sözdin mesrûr vaqıt bulub bir hânda pür (6) hürmâ alıb başıda koyub revân
buldı ol ökze-(7)niñ zineleri tevella irdi henüz evvelki zineğa kâdem koymâb (8)
irdiki ayâğı titreb hürmâ kolıdın tüſüb yıkılıb bihoſ (9) buldı bu eſnâda körer kim
meclis-i ‘azime zâhir buldı ol meclisde (10) Sultânı’l Enbiyâ ſalavâtullâhi
vesellem olturubdurlar (11) ön tarafda ſahâbe-i kirâm ve ceb taraflarıda evliyâ-ı
kibârni nâmdar [148b] (1) rıẓvânallâhu te‘ala ‘aleyhim ecma‘in olturubdurlar
amma ön (2) taraflarıda yândaſıb ھاẓreti Ebâ Bekir Şiddik raẓiyallâhu ‘anh (3)
ve ceb taraflarıda ھاẓreti Ğavſu’l A‘zam raẓiyallâhu ‘anh oltu-(4)rubdurlar bu
ikkileridin özge aſhâb ve aḥbâblar (5) birle sözleşmes irdiler ve ھاẓreti Şeyh
‘Abdullâh maḳâm (6) hicâbda kol kâvuſturub turâr irdiler bu eſnâda (7) bir kiſidin
sorâdiki en-ھاẓreti ſallallâhu ‘aleyhi vesellemniñ (8) ön taraflarıda olturğân
kimdür ol kiſi cevâb berdi kim Şiddik (9) Ekber raẓiyallâhu ‘anhdur yine sorâdılar
kim ceb taraflarıda (10) ſân ‘azim birle olturğân kimdür dedi kim Ğavſu’l A‘zam
(11) Seyyid ‘Abdülkâdir Ceylânidürler seyyid kõnklide dedi kim [149a] (1)
ſahâbelerde bu büzürkğa evliyâlarda ھاẓreti Seyyid ‘Abdülkâ-(2)dirğa i‘tikâdım
kem idi ve hâlânki bu ikki büzürkniñ (3) ſânları Seyyide’l Enbiyâ ſallallâhu
‘aleyhi vesellemniñ huzur-(4)larıda bülend iken bu vaqıtde en-ھاẓreti ſallallâhu
‘aleyhi vesellem (5) fermân kıldılar kim ey Şeyh ‘Abdullâh sen ferzendim
Ni‘metullâh (6) kâſığa bârıb koluñni piſânesiğa koy-(7)ğıl kim hoſığa kelgey

andın keyin ānı ‘ aqide-i (8) bātlığa tövbe kıldurğılki anka tövbe vaqti bulubdur
(9) andın Hāzreti Peyğamber şallallāhu ‘ aleyhi vesellem mübārek yüzlerini (10)
Ebu Bekir Şıddık ve Hāzreti Ğavsu’l A‘zamğa kılıb didiler (11) kim ol her
ikkiñizğa münkir irdi imdi mu‘tekid buldı [149b] (1) ey ferzendim ‘ Abdülkâdir
Ni‘metullāh seniñ tarikiñde dāhıl (2) buldı Hāzreti Ğavsiyye ‘arz kıldılarki yā
ceddi elhamdülillāh bu (3) seyyidzāde ‘ aqide-i sahih birle kelib ‘ aqide-i fāsiddin
(4) yāndı andın keyin Hāzreti Ğavsiyye raziyallāhu ‘anh Şeyh Abdullāh (5)
Yāfi‘ğa didiler kim bu kün Ni‘metullāh bizdin buldı ānı mürit (6) kılıb meniñ
tarafımdın feyz yetkürgil hāzreti şeyh be’l rā’is (7) ve’l ‘ayn deyib qollarını
seyyid pişanesiğa qoydılar vaqtike (8) seyyid huşığa keldi ‘ aqide-i bātlığa tövbe
kıldı tarıke-i Kādiriyye-(9)ğa dāhıl buldı bu cihetdin ānı Ni‘metullāh Veli dirler
quddise (10) sırrehu **seksen sekizinci menkıbat** Hāzreti Kādiriyye raziy-(11)allāhu
‘anhniñ vesileleri birle mağdum-ı cihānyān Hāzreti Resūl [150a] (1) Ekrem
şallallāhu ‘ aleyhi vesellem meclisleri şerefiğa müşerref bulğānı (2) keltürübdürler
kim mağdum-ı cihānyān Seyyid Celālleddin Buḡā-(3)ri raḥmetullāhi ‘aleyh
eyitürler teheccüddin yānıb server-i ‘ālem salla-(4)llāhu ‘ aleyhi vesellem ravza-ı
münevvereleriğa mütevecceh irdim kördümki (5) şahş ‘azimet ve ḥaşmet ve
mehābet birle keldi ḥücre-i şerifenin (6) eşiki ol kişike açılıb berdi ol kişi ḥücre-i
şerife-(7)ğa kirdi bi’l fevr eşik yapıldı könlümke keldiki bu büzü-(8)rk ḥücreğa
kirgen zamān tiz tünd arḳasıdın kirey her (9) cend sa‘y kıldım müyesser bulmādı
hāzirlerdin sorādımki bü-(10)zürg ḥücre-i şerifğa giredür ve çıkādur ne kişidür ve
atı nimedür (11) didiler kim ḥāmuş bulğılki server-i ‘ālem şallallāhu ‘ aleyhi
vesellem [150b] (1) oturubdur seniñ sözlemekiñ edebdin irmesdür (2) āhir
özümke dedimki tā bu vaqitiğce ḥücre-i şerif içike kirmek (3) menke müyesser
bulmāydur bes bir kün mürşidim Kuṭb-ı Vaqit Hāzreti (4) Şeyh ‘ Abdullāh Yāfi‘
ḥizmetleriğa bārdım iltimāş (5) kıldımki bu faḳir kāhi kāhi Hāzreti Seyyid ‘Ālem

şalla-(6)llāhu ‘aleyhi vesellemniñ cemāllerini körmek birle mümtāz (7) ve serefrāz bulāmın likin bu vaḳitiğce en-Ḥazreti şalla-(8)llāhu ‘aleyhi vesellemniñ tekellümleridin serefrāz bulmāymin (9) bu cihetdin iltimās kılmıñki meniñ haḳqımda anca teveccüh (10) kılsalarki bu devletğa yetkürseler bes ḥazreti şeyḥ (11) teveccüh kıldılar irse özimni bir beyābānda kördüm [151a] (1) huşyārлық ‘ālemi zāyıl bulub ‘ālem-i mişāl yüz keltür-(2)di kördümki bir kişi şān bülend birle oturubdur ḥalā-(3)yıḳ öñ ve ceb taraflaridā turubdur bir tarafda (4) ḥaccı kaḅul bulḡānlarnı bitübdürler yine bir tarafda ol (5) ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi vesellem meclisleriğa dāḥil (6) bulubdur ol dāḥil bulḡānlarnı bitübdür ol zemān (7) tā bu demğa ḥücre-i şerifğa kirib çıkıp yürken (8) büzürg üşbudur bes Şeyḥ ‘Abdullāh Yāfi‘ ilgeri bārıb (9) ol büzürgğa ‘arz kıldılar kim yā Ğavşu’l A‘zam bu seyyid (10) lāyıḳdur ḥāhlāydurki Server-i ‘Ālem şallallāhu ‘aleyhi vesellem-(11)niñ meclis-i ‘ālileriğa dāḥil bulub en-Ḥazreti [151b] (1) şallallāhu ‘aleyhi vesellemniñ tekellüm dürefşānlarnı anklamaḳ (2) birle serefrāz bulḡay Ḥazreti Ğavşu’l A‘zam raḡiyallāhu ‘anh (3) didiler kim vaḳtike en-ḥazreti şallallāhu ‘aleyhi vesellemniñ meclis-i (4) ‘ālileriğa bārsam munı alıb bārgāymın bes Ḥazreti (5) Ğavşıyye raḡiyallāhu ‘anh andın pāreḡ bulub ānı hemrāḥ alıb (6) meclis-i ‘āliğa dāḥil kılıb devlet-i mükālemedin serefrāz (7) kıldılar seyyid eyitür menki bu devletğa yettim Ḥazreti Ğavşu’l A‘zam raḡiyallāhu ‘anhniñ dostgerlikleridin yettim elḥamdu-(9)lillāh ‘ali Nu‘mān **seksen tokuzuncu menkıbat** yıl ve ay ve künlerniñ (10) Ḥazreti Ğavşu’l A‘zam raḡiyallāhu ‘anhniñ ḥuzurlarığa kelib (11) her yıl ve ay künlər içide ne vāḳ‘a ve ne ḥādişe bulur iken [152a] (1) ol ḥazretğa ḥaber bermeki ḥikāyet kılıbdurlar cemā‘a meşāyihlar ve E-(2)bu el-Velid raḡiyallāhu ‘anh Ḥazreti Ğavşu’s Şamedāni Seyyid ‘Abdülkādır (3) Ceylāni raḡiyallāhu ‘anhın ol ḥazret raḡiyallāhu ‘anh eyitibdür (4) vaḳtike yeñi yıl kirse ol yıl meniñ kaşımğa kelib bu yıl içide (5) ne vāḳ‘a ve ne ḥādişe bulādur

menke haber beredür munka oḡṣa (6) her ay ve her Cum‘a küni ve özge künler hem bulār içide ne vāḡ‘a ve ne (7) ḡādiṣe buladur menke haber beredür raḡiyallāhu ‘anh **toksānıncı menkıbat** (8) Ḥāzreti Ġavṣu‘l A‘zam raḡiyallāhu ‘anhniñ vefātıları beyā-(9)nıda vaḡtike ol ḡāzretniñ āfitāblarıḡa vebḡa yāvuk (10) buldı Ḥāzreti ‘Azrāil ‘aleyhisselām Ḥāzreti Rabbu‘l ‘İzzet (11) Celle Şāne dergāhıdın bir lifāfelik nāme keltürüb ol [152b] (1) ḡāzretniñ ferzend-i ercümendleri Qutbu‘l Aḡtāb Ḥāzreti Seyyid ‘Abdulvehhāb (2) raḡiyallāhu ‘anh ḡollarıḡa berdiler sernāmesiḡa bitübdürki (3) veliyeşell heze‘l mektub mine‘l ḡabīb aliu‘l maḡbūb ya‘ni bu mektubdur (4) dostıdın maḡbubıḡa bu ḡatṡnı körüb heme kerye ve zāri (5) kıldılar meleku‘l mevt ve Seyyid ‘Abdulvehhāb nāme-i ilahini ol (6) ḡāzret huḡurlarıḡa alıb kirdiler ol ḡāzretḡa yeti (7) kün ilgeri bu vāḡ‘a ma‘lum bulub irdi fermān (8) yetib irdiki ‘ālem-i ‘ulviḡa ḡarām ḡılḡıl maḡbubuñ birle (9) hem āḡuş bulḡıl vaḡtike ol nāmeni açıb okub ḡuşuḡat (10) buldılar heme-i mü‘min ve muḡībler ve muḡlişler ve müritler (11) maḡfireti üçün du‘ā kıldılar tā ḡıyāmetiḡce hemeke şefā‘at [153a] (1) ḡılmaḡḡa ‘ahd kıldılar secde kıldılar vaḡtike secdedin (2) bāş kotārdılar nidā keldi kim erca‘i lā rabbike rāḡiyeten merḡıyyeh (3) kerih ve zāri kıldılar ve ‘ālem-i melekutda ḡuşuḡatlıḡ (4) ve şādlıḡlar buldı şenbe küni namāz-ı ḡaftendin keyin (5) Rebiu’s Şāniniñ on biride tāriḡniñ beş yüz on (6) biride Baḡdādda medrese bāb-ı enderecede medfūn buldılar (7) ol ḡāzret raḡiyallāhu ‘anhniñ ‘ömr mübārekleri toksān (8) bir yāşıda irdiler on tokuz yāşıda Ceylāndın Baḡdādḡa keldiler yeti yıl taḡşil-i ‘ulūm kıldılar yikirmi beş (9) yıl tecrid sülūk tamām kıldılar kırḡ yıldın keyin ḡalknı Ḥaḡḡ (11) Te‘alaḡā da‘vet kıldılar raḡiyallāhu te‘āla ‘anh ve erzāh ve ca‘lu‘l fir-[153b](1)devs meskene ve mā‘vāh(?) **Şalavatu‘l Esrār keyfiyyetide** Kitāb-ı (2) Melfuz-ı Ġıyāşıyyede keltürübdürlerki ekşer büzürgān-(3)dın ve meşāyıḡ ehl-i yaḡın ikki rek‘at namāz on bir ḡademki anı (4) Şalavātu‘l Esrār ve Şalavāt-ı Ḥacāt ve Şalavātu‘l Hedāyye‘l

Ḳā-(5)diriyeye itābdurlar öz rişaleleride bitübdürlerki (6) bu namāznı namāz-ı şām ve namāz-ı ḥaften arāsıda itābdurlar Ḥazreti (7) Seyyide'l Mürselīn şallallāhu 'aleyhi vesellem cenāblarının bu namāznı (8) ötemekke me'mur bulubdurlar cenānca Ḥazreti Yusuf (9) Sücāvendī eyitürki Ḥazreti Resulallāh şallallāhu 'aleyhi vesellemni (10) tüş kördüm 'arz kıldımki yā resulallāh eger kişike ecel (11) yetse te'ḥir kılmākğa 'ilācı bārmudur didiler kim eger ferzendim [154a] (1) Seyyid 'Abdülkādīrniñ ikki rek'at namāznı i'tikād-ı dü-(2)rüst birle edā kılsa inşāallāh ol namāznıñ bereketidin (3) 'ömri ziyāde bulur Ḥazreti Ğavṣu'l A'zam razıyallāhu 'anhın (4) şalavāt-ı ḥacet faziletide Behcetü'l Esrār ve Tekmile-i Yāfi'de (5) naql kılıbdurlarki ol ḥazret didiler her kişi (6) her nev' ğammdā mendin yāriyyet taleb kılsa ol ğamdın ḥalāş (7) bulur her nev' 'alem külfetde meni kaçkırsa şādlık tapār (8) her ḥacetde Ḥaḳḳ Te'ala cenābıġa meni vesile kılıb ḥaceti (9) revā bulur her kişi ikki rek'at namāz ötse her rek'atıġa fātiḥa-(10)dın keyin sure-i ihlāşnı on merātibe oġısa andın keyin (11) 'Irāḳ zemin tarafiga on bir ḳadem māñse(?) her ḳademde meniñ [154b] (1) ismimni zıkr kılsa ve ḥacetini tilese ḥaceti revā bulur **eyzan** (2) Ḳuṭb-ı Raḥmāni Şād Ğıyāşu'l Ḥaḳḳ ve'ddin deyibdürler (3) her vaḳitde nimşebde ikki rek'at namāz ötse on bir ḳadem māñıb (4) Ḥazreti Ḳādiriyeye muḳaddesiniñ ātlarını tutsa henüz ḳademni (5) kotārmāsda ḥaceti revā bulur ol ḥazretniñ isimleri **biiznillāh** (6) üşbudur yā Seyyid Muḥyiddin 'Abdülkādīr aġşini(?) yā Sultān (7) 'Abdülkādīr Muḥyiddin aġşini **biiznillāh** yā Şāḥ Muḥyiddin Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** yā Şāḥ (8) Muḥyiddin Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** yā Maḥbub Muḥyiddin (9) Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** yā Maḥdum Muḥyiddin Seyyid 'Abd-(10)ülkādīr aġşini **biiznillāh** yā Mevlānā Muḥyiddin Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** (11) yā Ḥāce Muḥyiddin Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** yā Derviş Muḥyiddin [155a] (1) Seyyid 'Abdülkādīr aġşini **biiznillāh** yā faḳir Muḥyiddin Seyyid

‘Abdu-(2)lkādir ağşını biiznillāh yā ğarīb Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir ağşını biiznillāh (3) vākẓ biiznillāh ḥāceti ḥabr mehherebbu’l ‘ālemīn ve ḥaḳḳ-ı seyyide’l mürselīn (4) ve ila ve aşḥābe ecma‘in eyẓan Ḳuṭbu’l ‘Ārifīn Şeyḥ Şehāb-(5)u’l Millete ve’ddin Ḥulāşatu’l Ḳādiriyyede keltürübdürler (6) kim her kişike bir mühimme peş kelse ol mühimmedin ḥalāş bulmāk (7) üçün namāz-ı şāmdın keyin ikki rek‘at namāz ötese (8) her rek‘atğa fātiḥadın keyin on bir merātibe ḳul huvallāh eḥadnı (9) oḳusa ‘Irāk zemin ṭarafığa on bir ḳadem māñse her ḳade-(10)mide bir isimlerdin oḳusa yā Ḥazreti Seyyid Muḥyiddin ‘Abd- (11)ülkādir Geylāni yā Şeyḥ Muḥyiddin ‘Abdülkādir Geylāni yā Sultān [155b]

(1) Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni yā Şāh Muḥyiddin Seyyid (2) ‘Abdülkādir Geylāni yā Ḳuṭb-ı A‘ẓam Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir (3) Geylāni yā Ğavş-ı A‘ẓam Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni (4) yā Ḥāce Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni yā Mevlāna Muḥyi (5) Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni yā Veli Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni (6) yā ‘Ārifbillāh Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni yā Maḥdum (7) Muḥyiddin Seyyid ‘Abdülkādir Geylāni on bir ḳadem ḳoyġāndın (8) keyin avāz bülend birle ḳaçḳargāy kim yā Ḥazreti Ğavş-ı Ḥamedāni (9) yā Seyyid ‘Abdülkādir Ceylāni bitaḥḳıḳ men seniñ bendeñ (10) ve müritiñmin ‘ācize ve muḥtācdurmin senke din- ü dünyā ve āḫiretde (11) meded ḳılġıl menke ve feryādımğa yetkil biiznillāh te‘āla ve muḥabbet-[156a](1)ullāh üşbu ḥācetlerimde deyib ḥācetlerini tamām eyitḳey (2) inşāallāh ol ḥācetleri revā bulġāy eyẓan ba‘zı (3) meşāyih-ı ḳādiriyyedin bu faḳırğa yetibdürki zıkr ḳılınġān ikki (4) rek‘at namāzdın fāriġ bulġāndın keyin on bir ḳadem (5) ‘Irāk ṭarafığa bārgāy her ḳademide eyitḳey yā şeyḥu’s şaḳaleyn (6) yā ḳuṭb-ı rabbāni yā ğavş-ı ḥamedāni andın ikki ḳolını ḳāvuştı-(7)rub orāturub özini ol ḥazretniñ ravza-ı (8) mübarekleride ḥāzır taşavvur ḳılġāy kim sebzediñdür on bir (9) mertebe durur on bir mertebe fātiḥa on bir mertebe bu du‘ānı oḳuġāy

(10) yâ şeyhu's semavât ve'l arzeyn yâ kûtb-ı rabbâni yâ ğavş-ı ħamedâni (11) ħazreti mir seyyid şâh ebu muhyiddin şeyh ' Abdülkâdir Ceylâni el-Ĥasan [156b] (1) el-Ĥüseyni el-Ĥanbeli eş-Şâfi' aĝsini ve imdâdnı fi kaza-ı ħâceti (2) yâ kâziu'l ħacât ândın keyin arķasıĝa yânb öz câ-(3)yıĝa kelib olturgây on bir mertebe hây hûzkerin digey (4) ândın fâtiĥanı bir mertebe ve ihlâşnı on bir mertebe okub (5) Ĥazreti Ġavşu'l A'zam ruĥ pür fütûĥlarıĝa vâlideleri (6) ruĥlarıĝaki Fâtıma bint Ebu ' Abdullâh el-Şavma'idürler baĥş (7) kılĝây andın ħâcet tilegey inşâallâh müstecâb bulur (8) **eyzan** ikki rek'at namâz meniñ şeyĥim ve mürşidim Ĥazreti Ġulâm (9) Muhyiddin el-Ĥâdri el-din ' Abdülkâdiridin faķırĝa bu tariķe (10) yetibdür kim ol ikki rek'at namâzĝa selâm berkendin keyin (11) başını secdeĝa koyub eyitĝey Allahümme leke'l külli ve beke'l külli [157a] (1) ve miñe'l külli ve ileyke'l külli ve entu'l külli ve küllü'l küllü andın (2) ornıdın ħopub on bir ħadem ' Irâķ tarafıĝa bârgây her ħademide (3) bu ism-i mübârekleridin birini okuĝây ya şeyhu's şakâleyn yâ ğavş-(4)u's şamedâni ya kûtb-ı rabbâni yâ maĥbub-ı subĥâni yâ mir seyyid muhyiddin (5) yâ Şeyĥ ' Abdülkâdir Ceylâni yâ Ĥasani ve yâ Ĥüseyni yâ Şâfi' (6) yâ Ĥanbeli andın öñ ħademini ceb ħademi özeside (7) koyub özini ravza-ı mübarreke-i ğavşıyyede ĥâzır taşavvur (8) kılĝây ve eyitķey es-selâm 'aleyk yâ şeyhu's şakâleyn aĝnişi **biiznillâh** (9) ve imdadnı **biiznillâh** fi kaza-ı ħâceti ve ħâceti cemi'ul mü'minîn ve'l mü'minât (10) ve'l müslimîn ve'l müslümât andın keyin ihlâş derudnı 'aded-i (11) mezkurda okuĝây andın arķasıca yânb kelgen tariķesi [157b] (1) birle her ħademide zıkr kılĝân ismleriniñ birini okuĝây vaķtike (2) öz câyıĝa kelse ravza-ı mübarrekeni taşavvur kılĝây ve fâtiĥanı o-(3)kuĝây ve eyitķey hây hu bes kelime-i ĥâdn ĝâfillerni aĝâĥ kılmâķ (4) murâddur ve ha işâretdür zât-ı eĥadiyyetke ya'ni ĥaberdâr bu-(5)lĝilki bu heme mevcudâtıñ vücutı ândındur ve hu (6) işâretdür ol vâcibu'l vücutĝa bu zıkrdin pât (7) fırsatda fenâfillâh ĥâşıl bulur **eyzan** Fevâiid Ezkârda keltü-

(8)rübdürki eger kişike bir mühimme peş kelse hiç tedbir bile (9) āsān bulmās
 Hāzreti Ġavṣiyye raḏīyallāhu ‘anhniñ ikki rek‘at (10) namāzlarını nice kūn
 müdāvet kılssa mühimme kifāyet tapār tārīķi (11) budurki vāķtike ikki rek‘at
 namāzğa şūru‘ kılmaķnı hāhlasa [158a] (1) ol ‘Irāķ tārāfiğa bākıķi şimāl ve
 mağribniñ arāsı-(2)dur selām kılğāy esselām ‘aleyk yā ġavṣu’s semavāt ve’l ar-
 (3)zeyn andın hācetini ‘arz kılğāy andın kıbleğa bākıķ (4) ikki rek‘at namāz edā
 kılğāy her rek‘atığa fātihadın keyin (5) kıl allahümme malike’l mülkni tā bi-ğayr
 ḥesābıģca on bir merātibe oķu-(6)ğāy andın rüku‘ğa bārıķ rüku‘niñ tesbiḥini (7)
 eyitib ve ufuvvez emri ilallāhni tā āḥiriģce on bir merātibe (8) eyitģey kavdde hem
 āyet-i mezkureni on bir merātibe eyitģey (9) secde-i evvel secde-i şānide hem
 āyet-i mezkureni on (10) birdin eyitģey üşbu tertib birle ikinci rek‘atnı tamām
 (11) kılğāy selām berkindin keyin hācetini ‘arz kılssa on [158b] (1) on bir mertebe
 yā şeyḥu’s şāķaleyn kūtḇ-ı rabbāni ġavṣ-ı ḥamedāni muḥyiddin (2) Ebu
 Muḥammed ‘Abdülkādır el-Ceylāni el-Ḥasani el-Ḥüseyni aģnişi [biiznillāh](#) (3) ve
 imdadnı kaza-ı hācet digey ba‘de başını secdedin kotārıķ (4) ‘Irāķ zemin tārāfiğā
 on bir kadem bārıķ her kademide āyet-(5)e’l kürsini tā ‘azimiģce oķuğāy andın öñ
 tārāfiğa bākıķ (6) vescüdü digey andın ceb tārāfiğa bākıķ vāķterib digey (7) andın
 secdeğa bārıķ hācetini ‘arz kılğāy hācet (8) āḥiride bir āyet oķub secdedin baş
 kotārın andın (9) on bir kadem ‘Irāķ tārāfiğā bārgāy her kademide selām kılğāy
 (10) esselām ‘aleyk yā veliullāh vāķtike on birinci kademğa yetse öñ (11) ayāģını
 ceb ayāģı üzre koyub hācetini ‘arz kılğāy [159a] (1) kabr şerīfke yavuk turgāndıñ
 taşavvur kılğāy andın bu du‘ānı (2) on bir merātibe oķuğāy yā ḥafiu’l laṭif bir
 cālu’l Irāķ id-(3)raknı fi vāķti heze vennecni memmā neḥāf yā müferrec ferrec
 andın on bir (4) merātibe ol ḥāzretniñ ism-i şeriflerini şefi‘ keltürkey ilahi (5)
 baḥürmet Şeyḥ Muḥyiddin Şeyḥ ‘Abdülkādır Ceylāni ilahi baḥürmet (6) Şeyḥ
 Muḥyiddin Şeyḥ ‘Abdülkādır Ceylāni ilahi baḥürmet Şeyḥ Muḥy-(7)iddin

Ğavṣu's Şakaleyn 'Abdülkâdir Ceylâni ilahi bahürmet Şeyḥ (8) Muḥyiddin
 kûṭbu'l melâiketü 'Abdülkâdir Ceylâni ilahi bahürmet Şeyḥ (9) Muḥyiddin
 kûṭbu'l cinn ve'l ins 'Abdülkâdir Ceylâni ilahi bahürmet Şeyḥ (10) Muḥyiddin
 kûṭbu'l meşrikeyn ve'l mağribeyn 'Abdülkâdir Ceylâni (11) ilahi bahürmet Şeyḥ
 Muḥyiddin kûṭbu'l şecer ve'l ḥacer 'Abdülkâdir [159b] (1) Ceylâni ilahi bahürmet
 Şeyḥ Muḥyiddin yâ şehib maḥbub kelâmu'l melâ'iketü (2) 'Abdülkâdir Ceylâni
 ilahi bahürmet şeyḥ Muḥyiddin kûṭb-ı külli şeyin (3) 'Abdülkâdir Ceylâni ilahi
 bahürmet Şeyḥ Muḥyiddin kûṭbu'l cenûb ve'l şimâl (4) 'Abdülkâdir Ceylâni
 andın ol ḥazretniñ nevdne nâm-(5)larını huzurdil birle okûğâyki üşbudur
 bismillâhirrahmânirrahim (6) ilahi bahürmeti ve 'azimeti ve 'izzet ve berekete
 şeyḥu'l 'ârifin kûṭb-(7)u'l aḳṭab Ğavṣu'l A'zamu'l Mu'azzamu'l Mükerrrem
 sultânu'l berru'l baḥr Şeyḥ (8) 'Abdülkâdir reşid kerîm 'azîm şerîf zarîf imâm
 hemâm (9) ḳamkâm(?) şamşâm sâlik nâsık mü'min muḳin mün'im mükerrrem
 ṭayyib (10) muṭayyib cevâd menḳâd ḳâyim şâyim 'âbid zâhir sâcid mâcid (11)
 celli ḥanbeli taḳi na'î(?) kâmil bâzil zekki şaffî cemîl celîl [160a] (1) ḥaş menâş
 sa'id reşid seḥḥi vefiy bâr settâr naḳib (2) necib ḥâşî' ḥâzi' şâḥib şâḳib vâriş ḥâriş
 (3) vâri' fâri' fâyiḳ lâyiḳ râsiḥ şâmiḥ veli ḥafi ṭâhir (4) zâhir muṭî' meni' ḥabib
 nesîb şâhid râşid râyid ḳâyid naşır (5) münir serâḥ tâc muḳarreb mühezzib ḥalîl
 delîl şâdîḳ (6) ḥâriḳ sultân burhân ḥüsnî ḥüseynî 'âlem ḥâkem mü'min (7) metîn
 mişbâḥ miftâḥ şâkir zâkir melâz mu'âz şâliḥ (8) fâliḥ nâşır fâziḥ ḥâfız ḥâzır on
 taḳzî ḥâceti yâḳâ-(9)ziu'l ḥâcet ve sallallâhu 'ali ḥayri ḥalkihi Muḥammed ve ila
 ve aşḥâbe ecma'in (10) andın arḳasıca yâniḳ cây namâzda oturub bir miñ (11) ve
 bir yüz on bir merâtibe pir destgir sultânu'l evliyâ Ğavṣ-[160b](1)u's Şakaleyn
 digey ya'ni Şeyḥ 'Abdülkâdir Ceylâni şeyenillâh (2) andın ḥâcetini 'arz ḳılğây
 andın zikriğa meşğul bu-(3)lgây andın bu ismlerni eyitḳey yâ ruḥullâh yâ ruḥu'l
 ḳudüs (4) ya ruḥu'l emir ya ruḥu'l emin ya ruḥu'l ruḥ ihzar biizni-(5)llâh ve

imdadnı fî kaza-ı hâceti andın sâ‘ati deliğâ mütevecceh (6) bulğây andın bu ismni
miñ mertebe tekrâr kılğây yâ beri‘a (7) nice kün bu ikki rek‘at namâznı
müdâvemet kılğây her nev‘ kavi (8) mühimme bulsa inşâallâh te‘ala âsân bulur
bu ikki rek‘at namâz-(9)nı her ṯariķe birle edâ kılsa sarihu‘l icâbetdür **ol ẖazret-**
(10)niñ ebâ ve ecdâdları beyânıda ol ẖazret rażiyallâhu ‘anh pederleri nesebi
Ġavş-ı A‘zam Muhyiddin Seyyid ‘ Abdülkâdir [161a] (1) el-Hasan el-Hüseyni el-
Ceylâni rażiyallâhu anh ibn Seyyid Ebu Şâlih (2) Zeyneddin Musa Cuñ Dost ibn
Seyyid ‘ Abdulceyli ibn (3) Seyyid Hayy el-Zahdi ibn Şeyh Şemseddin
Muhammed Zekeriya ibn Şeyh (4) Ebu Dâvud ibn Şeyh Musa el-Cevni ibn Şeyh
‘ Abdullâh Maḥz ibn İmâm (5) Hasan Müşenna ibn İmâm Hasan Mücteba ibn ‘ Ali
ibni Ebi Ṯalib (6) **valideleri nesebi** ol ẖazret rażiyallâhu ‘ anhnıñ vâlideleri (7)
ummü‘l hayrâme el-cebbâr Fâtıma binti ‘ Abdullâh el-Sumi‘ el-Zâhidi ibn (8)
Seyyid Ebu Cemâl ibn Seyyid Ebu Muhammed ibn Seyyid Ahmed ibn Seyyid (9)
Ebu Maḥmud Seyyid Ṯahir ibn Ebu ‘ Aṭâ Seyyid ‘ Abdullâh ibn Seyyid (10) Ebu
el-Kemâl ‘ Ali ibn Seyyid ‘ Alaaddin Muhammed ibn Seyyid İmâm Ca‘fer (11)
Şâdık ibn Seyyid İmâm eş-şehid Ebu ‘ Abdullâh el-Hüseyn [161b] (1) ibn ‘ Ali el-
Murtaza ibn Ebi Ṯalib **esma-ı evlâd** en-ẖazreti rażiyallâhu ‘ anh (2) Şeyh ibn el-
Buḥârî rażiyallâhu ‘ anh öz târiḥide eyitübdürki kuṭb-ı (3) âfâķ Şeyh Tâceddin Ebu
Bekir Seyyid ‘ Abdülrezzâķ ibn H̱azreti (4) Ġavşıyye rażiyallâhu ‘ anhümâdin
işittimki ol ẖazretniñ kırķ tokuz (5) ferzendleri bârdı yikirmi yeti oğul yikirmi ikki
‘âcize vaktike (6) ceddım H̱azreti Ġavşıyye kesel ġâliblikdin vefât bulmâķğâ (7)
yavuk bulub bihoş buldılar bizler eṭrâflarıda oturub (8) yaġlâr irdük nagâh
huşlarıġâ kelib didiler kim yaġlâmânlâr (9) henüz men ölmeymin Seyyid Hayy
atlıġ oğlum püşt kemerimde-(10)dür nâcâr ol bu dünyâġa kelür bizler kemân
kılduķki kesel (11) ġâliblikidin bu kısım sözleri dürler andın ol ẖazret şihḥat tâptı-
[162a](1)lar ol ẖazretniñ câziye-i ceşıyyeleri bâr irdi nice müddet-(2)din keyin

  n  nd  n ol ferzend v  cud  a keldi ismini Seyyid (3)   ayy   oydılar evladları   hiri
 Seyyid   ayy  dur and  n (4) ol   azret uz  k m  ddet  n keyin bu ser  -y   p  n  d  n (5)
 d  ru'   be     a r  h  let   ıldılar Kit  b-   Behcet  '   Esr  r kim (6)   azreti   av  siyye
 ra  ziyall  hu ' anhn  n   men  k  b kit  blarının   (7) m    addemid  r mund    g z  kr   ılıbdur
 kim ol   azret  n   ferzend (8)   alef c     nleri ondur bu tertib birle kim   azreti   ey  h
 (9) ' Abdull  h Seyyid ' Abdulvehh  b ve   azreti   ey  h   erafed  n Seyyid '   sa (10)
 ki Cev  h  ru'   Esr  r ta  avvufda olarn  n ta  n  fid  r ve Kit  b-   (11) F  tu  h  '     ayb  n  
   azreti   av  siyye   lar     n ta  n  f   il    ndurlar [162b] (1) ve   azreti   ey  h
   emsedd  n Seyyid ' Abd  l' aziz ' Abdulcebb  r (2)   azreti   ey  h Sir  ced  n Ebu el-
 Ferec Seyyid ' Abdulcebb  r (3)   azreti   ey  h Taced  n Ebu Bekir Seyyid
 ' Abdulrezz  k ve   azreti (4)   ey  h Ebu      k Seyyid   br  him   azreti   ey  h Ebu el-
 Faz  l (5) Seyyid Mu  ammed ve   azreti   ey  h ' Abdurrahm  n Seyyid ' Abdull  h
 ve   azreti (6)   ey  h Ebu Zekeriy   Seyyid   ayy ve   azreti   ey  h Z  iy  edd  n Ebu
 (7) Na  r Seyyid Musa ve eyitib  d  rler bu ol   azret  n   (8)   hir evl  dlar  dur inteha
 bu bende-i z  ' ife silsile kit  b-(9)larının   ba' z  s  da ol   azret  n   ferzendlerid  n (10)
 to  uz ism  n   ziy  de t  p  bm  n bu taf    l birle   azreti Seyyid (11) Yusuf ve   azreti
 Seyyid     li     azreti Seyyid el-  aff  r   azreti [163a] (1) Seyyid   ab  ball  h
   azreti Seyyid Z  hid   azreti Seyyid Ma    r (2)   azreti Seyyid ' Abdul    li  k
   azreti Seyyid ' Abdurrauf   azreti (3) Seyyid Mecided  n ba' z  lar   hir evl  d
 bularn   deyib  d  r (4) ra  ziyall  hu ' anh  ma ecma' in allah  mme enfa' n   ba-
 berek  t  him ve berek  t (5) ' uluvv m  him ve ec' aln   mensalik  n f   saliku's
 silsilet  '   ' aliy  yet-(6)u'       diriy  yeti ve e  yan   f   mu  abbeti ve emtin   f   milleti
 ve' dd  n (7) ve' d d  nya ve'     h  ret     min e  hed   en l   il  he illall  h ve e  hed   (8)
 enne mu  ammeden ' abduhu ve resulu   allah  mme sall   vesellem ' aleyhi ve ' ali
 ila ve a    be (9) ecma' in bi ra  metike y   er  ame'   r  him  n vesellem teslimen
 ke  şiren ke  şiren (10) vel  amdulill  hi rabbi'   '   lem  n tam  m   ed  y  n kit  b

menākıb-ı (11) Hāzreti Ğavṣu'l A'zam der tāriḥ bir miñ ikki yüz altmış [163b] (1)
beş sıçkân yılı rebi' u'l evvel aynıñ on törti çehârşenbe (2) küni şehr Kucây hânlık
arık altun kıyğı mavzi'dakı (3) oluruğluk Molla Raḥmān¹³⁸ kulu iḥvannıñ(?)
oğlu Molla Yusuf (4) kâtibniñ ilkide tamāmğa yetti ğafrallāh (okunamadı) ve
setrallāh (5) 'iyu bimā vallāhi ḥayru'l müste'an el-ḥattı'l bâki ve'l 'omru'l fāni
(6) namāz cem'niñ niyyeti bu turur niyyet (7) kıldım edā kılğaymın üşbu vaqıt-
(8)niñ farzını iḥyā rek'at cem'niñ (9) edası birle

¹³⁸ Musannif dibace kısmında babasının ismini Molla Rahim olarak vermiştir.

SONUÇ

Günümüzde zor şartlar altında da olsa kendi kimliğini yaşatmaya çabalayan Türkistan bölgesi tarih boyunca inişli çıkışlı pek çok dönem yaşamış ve pek çok devlete ev sahipliği yapmıştır. Timurlular ile zirve dönemini yaşayan Türkistan bir İslami Rönesans dönemi dahi yaşamış ancak Timurlu döneminin sona ermesinin ardından bölge bir kaostan içerisine sürüklenmiştir. Türkistan coğrafyası içerisinde önemli bir yer kaplayan Doğu Türkistan coğrafyası da bu kaos döneminden nasibini almış ve Rus işgaline kadar irili ufaklı pek çok devletin istilasıyla karşılaşmıştır. Doğu Türkistan bu süreç içerisinde “Hocalar Dönemi” adı verilen bir döneme şahitlik etmiş ve söz konusu dönemde mutaassıp hocaların çekişmeleri yüzünden pek çok zarar görmüştür. Bu dönemde Doğu Türkistan’ın sadece siyasi varlığında değil aynı zamanda sosyal hayatı ve düşünce yapısında da değişiklikler gözlemlenmiştir.

Çalışmanın ana unsurunu teşkil eden yazma eserin işte bu çalkantılı dönemlerde kaleme alınmış bir eser olduğu tespit edilmiştir. Kimliği hakkında geniş ayrıntılar yer almamakla birlikte eserin musannifinin ve müellifinin Molla Yusuf olduğu anlaşılmaktadır. Kişilerin ve toplumların zor günler geçirdiği zamanlarda tasavvufa sığındıkları düşünüldüğünde Hocalar devri gibi çalkantılı bir dönemde hayatını sürdürmüş olan Molla Yusuf’un tasavvufun büyüklerinden Abdülkadir Geylani’ye sığınarak büyük tazim içerisinde eserini meydana getirdiğini söylemek mümkündür. 163 varaktan oluşan ve hacimli olarak atfedilebilecek eserinde Molla Yusuf tasavvufun mahiyeti ve gayb alemi üzerinde durduktan sonra Abdülkadir Geylani’nin büyüklüğünü anlatan doksan bir adet menkıbeye yer vermiş böylelikle şeyhe olan tazimini gösterme amacını başarıyla ifa etmiştir.

Eserin dili Çağatay Türkçesi olmakla birlikte musannifin başardığı en büyük işlerden bir tanesi Arapça ve Farsça kaynaklardan derlediği menkıbeleri düzgün bir

Türkçe ile çevirerek eserinde kullanmasıdır. Eserin dilinin anlaşılır olmasının yanı sıra Arapça ve Farsça nazımların tercümelerinin de çoğunlukla musannif tarafından nazım sonlarına eklenmesi onun yetkinliğini kanıtlayan en büyük etkenlerden birisidir. Musannif menkıbelerde yer alan olayları anlattığı kısımlarda daha basit ve anlaşılır bir dil tercih ederken anlatımını süslemek ve kuvvetlendirmek adına eserinin içerisinde nazımlara yer vermekten imtina da etmemiştir.

Musannifin menkıbeleri derlerken aşırı ve uç örnekler içeren olayları içeren menkıbeleri almaktan çekinmediği ve bu uç hikayeleri Abdülkadir Geylani'nin makamını arttırmak amacıyla kullandığı görülmektedir. İbn Arabi ile birlikte Sünni tasavvufun içerisine şatahatın karışmasının doğal karşılandığı göz önüne alındığında musannifin bu hoşgörü zeminini fazlaca zorladığını gözlemlemek mümkündür. Öyle ki ilk sınıf menkıbelere baktığımızda musannifin Abdülkadir Geylani'yi neredeyse peygamber olarak kabul ettiğine dair pek çok motife rastlamak mümkündür, bu durum da bize bahsi geçen hoşgörü zemininin sınırlarının korkusuzca esnetildiğini göstermektedir. Musannif derlediği kaynaklardan hareketle Abdülkadir Geylani'nin nübüvvet kesilmese sıradaki peygamber olacağına, mahşerde peygamberlerle birlikte haşr olacağına, diğer peygamberlerin vasıflarına hatta daha üst derece olağanüstülüklerine sahip olduğuna okuyucuyu ikna etmek istemektedir. Yine metinde vahdet-i vücud anlayışından izler taşıyan birden fazla motifin bulunması (Abdülkadir Geylani'nin vera'ü-l vera makamına sahip olması, ölüyü diriltirken Allah lafzını kullanmaması gibi) İbn Arabi'nin Sünni görüşle paralel olmayan görüşlerinin zaman içerisinde nasıl benimsendiğini görmemiz açısından hayli mühim bir öneme sahiptir.

İncelenen menkıbelerin değerlendirilmesinde dikkat çeken bir diğer husus ise Abdülkadir Geylani'nin dokuz imamdan daha üstün olduğunu içeren anlatıların eserde kendisine yer bulmasıdır. Bu anlatılar bize göstermektedir ki aslında musannif heterodoks Şii akımlarda görülen “veli” kavramını Sünni tasavvuf içerisinde oturtmaya

çalışmaktadır. Şii mezhepler tarafından Hz. Aliye nispet edilen pek çok özelliğin menakıpnamede Abdülkadir Geylani'ye aktarılması bu görüşü desteklemektedir. Bu açıdan eser Abdülkadir Geylani'nin merkeze alındığı bir çerçevede Sünni tasavvufun nasıl değiştiğini ve heterodoksiyi bertaraf etmek adına nasıl kendi kalıplarının dışına çıktığını görmemiz açısından mühim bir önem arz etmektedir.

Eserin yazıldığı dönemde Doğu Türkistan'ın dini konjonktürü ve karışık siyasi ortam göz önüne alındığında eserin ortaya çıkış süreci daha da anlam kazanmaktadır. XIX. yüzyılın ortalarında Doğu Türkistan'ın hayli bunalımlı ve sıkıntılı bir atmosfere sahip olması o bölgedeki insanların tasavvufa olan ilgisini arttırmış bunun sonucunda da tarikatlar ve tarikat şeyhlerine olan tazim had safhaya ulaşmıştır. Musannifin Abdülkadir Geylani'nin menkıbelerini yayarak onun himmetine mazhar olma amacı güttüğü göz önüne alındığında yukarıdaki yargıyı daha sağlam temellere oturtmak mümkün olmaktadır. Nitekim tasavvufa olan talebin arttığı dönemlerin genellikle XIX. yüzyıl Doğu Türkistan'ında olduğu gibi bunalımlı dönemler olması tesadüfi değildir. Mezkur dönemler daha çok içe kapanmayı ve ezoterik yaşamayı tetiklediğinden doğru orantılı olarak tasavvufa ve menakıpnamelere ilgi de artmaktadır. Çalışmaya konu olan menakıpname bunun en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Bitirmeden önce orijinal nüshası Berlin'de bulunan Çağatayca kaleme alınmış bu Menakıb-ı Gavsiyye eseri için şunları söylemek mümkündür ki; Düzgün bir Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmış ve çeşitli dillerle zenginleştirilmiş dönemin dini hayatına dair çıkarımlar yapmamıza olanak sağlayan menkıbeleriyle ve çekinmeden uç örneklere sahip menkıbeleri içerisinde dahil ederek Sünni görüşün farklı şekilde öne çıkarılmasıyla yaygın olan Abdülkadir Geylani menakıpnameleri içerisinde değerli bir yer tutmaktadır. Öte yandan musannif de eserinin başında ifade ettiği amacına ulaşmayı başarmış ve büyük hürmet gösterdiği Abdülkadir Geylani'yi övmek ve yüceltmek için kaleme aldığı eserini titiz ve kapsamlı bir çalışma ile tamamlayarak günümüze kadar gelmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Affifi, A. E. , *Muhyiddin İbnu 'l-Arabi 'nin Tasavvuf Felsefesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1974
- Ahmetbeyoğlu, Ali “Türkistan Hakkında Coğrafi, Siyasi, Tarihi ve İstatiki Malumat” *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XI, S.22, 2009, s.1-21
- Akkuş, Mustafa – Zeki, İzzetullah, “Timur’un Mutasavvıflarla İlişkisi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.47, 2019, s.367-382
- Algar, Hamid “Bahaeddin Nakşibend”, *DİA*, C.4, İstanbul 1991, s.458-460
- Altıntaş, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1986
- Altıparmak, Ömer Faruk, “Gazali ve Tasavvuf”, *TYB Akademi Dergisi*, C.1, S.1, 2011, s.231-238
- Aka, İsmail, “Timur Sadece Bir Asker mi idi?”, *Belleten*, C. LXIV, S.240, 2000, s.453-466
- Aksu, Ali “Karahanlılar ve İslam’ın Yayılmasındaki Katkıları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, 2001, s.281-310
- Argunşah, Mustafa *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2021
- Ateş, Süleyman, “Kutub”, *DİA*, C.26, Ankara 2002, s.498-499
- Azamat, Nihat, “Kadirîyye”, *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.131-136
- Barthold Vasilij Viladimirovic, *Orta Asya Tarihi Üzerine Dört Çalışma*, Post Yayınları, İstanbul 2020
- _____, *Uluğ Bey ve Zamanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997
- _____, *Mir Ali Şir ve Türkmen Halkının Tarihi*, Post Yayınları, İstanbul 2020

- _____, *Orta Asya Tarihi Üzerine Dört Çalışma*, Post Yayınları, İstanbul 2020
- Bayat, Fuzuli, *Türk Mitolojik Sistemi 2*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2021
- Baymirza Hayit, *Rusve ve Çin Arasında Türkistan*, Otağ Yayınları, Ankara 1975
- Berber, Oktay “Türklerin İslamlaşma Sürecine Dair Türk Tarih Yazımındaki Bazı İfadeler Üzerine”, *Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S.1, 2017, s.1-24
- _____, *Kalmuk İstilas ve Türk Dünyasına Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021
- Bilgin, Azmi, “Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı”, *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S.1, 1995, s.61-82
- Çakır, Adalet, “Kadirilik”, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, (ed. Semih Ceylan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015
- Demirağ, Yelda, “1755-1949 Yılları Arasında Doğu Türkistan”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2014, s.229-245
- Doğan, Galip, *Emir Timur’un İslam Dini ve Din Adamlarına Bakışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, Sinop 2020
- Doğan, Serhat, *Kaşgar Hanı Yakub Bey ve Kaşgar (1863-1877)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2019
- Ebu’l Vefa Taftazani, “Gazzali’nin Tasavvuf Ekollerine Etkisi” (çev. Mustafa Aşkar), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXVI, S.1-2, 1997, s.471-479
- Ekrem, Erkin, “Doğu Türkistan’da Sûfî Hocalar”, *Erdem*, C.8 S.23., 1996, s.621-656
- Eraslan, Kemal “Ahmed Yesevi”, *DİA*, C.2, İstanbul 1989, s.159-161
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2020
- Ercilasun, Konuralp, “Doğu Türkistan 1” *Türk Yurdu Dergisi*, C.15, S.93, 1993, s.18-21

- _____, *Tarihin Derinliklerinden 19. Yüzyıla Kaşgar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013
- Gömeç, Saadettin Yağmur , “Doğu Türkistan’da Yakub Han Dönemi ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.IX, S.9, 1998, s.149-153
- Gönder, Çağatay “Kaşgar Emirliği’nin Osmanlı Devleti’ne Tabiiyeti”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*”, C.XV, S.30, 2016, s.1-30
- Grousset, Rene, *Bozkır İmparatorluğu*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2019
- Güngör, Erol *İslam Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993
- Gürer, Dilaver *Abdülkadir Geylani*, İnsan Yayınları, İstanbul 2016
- Ho-dong, Kim, *Holy War in China: The Muslim Rebellion and State in Chinese Central Asia*, Stanford University Press, 2004
- İsakov, Abdrasul *Doğu Türkistan Tarihinde Kırgızların Tesirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Ünivesitesi, Bursa 2007
- İz, Mahir *Tasavvuf*, Rahle Yayınları, İstanbul 1969
- Kaçaranoğlu, Duygu, *Çin ve Doğu Türkistan’da İslam’ın Yayılışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi, Rize 2012
- Kara, Mustafa, “Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına Genel Bakış”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.X, S.1, 2001 s.9-31
- Kelabazi, *Doğu Devrinde Tasavvuf (Ta’arruf)*, (haz.Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul 2021
- Koçak, Muhammed Emin, “Timurlu Medeniyetinde Örnek Bir Şehir:Semerkant”, *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II, S.4, 2019, s.67-76
- Koleksinov, Aleksandr, *Rus Seyyahların Gözüyle Kaşgar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010

- Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976
- _____, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980
- Kumru, Çoşkun “Tezkire-i Hacegan’a Göre Doğu Türkistan’da Hocalar Dönemi”, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5, S.14, 2017, s.1247-1267
- Kurt, Hasan, “Orta Asya’da Peygamber Ahalisinden Bir Sahabi Kusem B. Abbas”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXIX, S.1, 1999, s.555-579
- _____, *Muhammed Sadık Kaşgari’nin Tezkire-i Hacegan Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli 2016
- Kurban, İklil, *Doğu Türkistan İçin Savaş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020
- Mehmet Emin Buğra, *Şarki Türkistan Tarihi*, *Menakibu’l Geylâni*, (ed.Şemsettin Yeltekin), Gelenek Yayınları, İstanbul 2016
- Mirza Haydar Duğlat, *Tarikh-i Rashidi*, (çev. W. M. Thackston), Harvard University, Harvard 1996
- Ouksel, Lewis ,“The Tungan Rebellion: An Examination Of The Causes Of The Muslim Rebellion In Mid-Nineteenth Century Northwest China”, s.1
- <http://history.emory.edu/home/documents/endeavors/volume2/LewisOuksel.pdf> (E.T 08.06.2022)
- Ögel, Bahaeddin, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara 2019, C.I
- Öngören, Reşat, “Tasavvuf”, *DİA*, C.40, İstanbul 2011, s.119-126
- Özgün, Tevfik Orçun, “Mücadelelerin Ortasında Bir Türk: Yakup Han ve Kaşgar Hanlığı”, *3rd International Scientific Research Congress on Humanities and Social Scienses*, 2018, s.67-80

- Rosenthal, Franz, “Felsefe ve Tasavvuf Arasında İbn Arabî” (çev.Ercan Alkan) ,
Tasavvuf Dergisi, S.24, 2009, s.113-149
- Roux, Jean Paul, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001
- _____, , “*Türklerin Tarihi Pasifik’ten Akdeniz’e 200 Yıl*, Kabalcı Yayınları,
İstanbul 2008
- Starr, S. Frederick *Kayıp Aydınlanma*, Kronik Yayınları, Ağustos 2020
- Şahin, Haşim, “Menākıbnāme”, *DİA*, C.29, Ankara 2004, s.112-114
- Şeyh Nureddin Ebu’l Hasan, *Menakıb-ı Abdülkadir Geylani Behcetü’l Esrar*, Kitsan
Basım Yayın, İstanbul 2013
- Taşagıl, Ahmet, *Gök-Türkler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019
- Togan, Zeki Velidi, *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Enderun Yayınları,
İstanbul 1981
- _____, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Yayınları, İstanbul 1998
- _____, *Tarihte Usul*, Enderun Yayınları, İstanbul 1981
- Togan, İsenbike, “Chinese Turkestan v. Under the Khojas”, *Encyclopedia Iranica*, C.5,
F.5, s.474-476 <https://www.iranicaonline.org/articles/chinese-turkestan-v#prettyPhoto>
(E.T. 30.12.2022)
- Tosun, Necdet, “Timur ve Timurlular’ın Tasavvuf Ehli ile Münasebetleri”, *Ölümünün
600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (ed.
Abdolvahap Kara – Ömer İşbilir), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları,
İstanbul 2007, s.407-418
- Uludağ, Süleyman “Abdülkâdir-i Geylânî”, *DİA*, C.1, İstanbul 1988, s.234-239

Ulus, Taner, “Doğu Türkistan’da Yakub Beg Hakimiyeti: Dış İlişkiler, Ordu ve Askeri Yenilikler”, *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S.1, 2018, s.66-87

Uydu Yücel, Mualla, “Kalmuklar”, *DİA*, C.24, İstanbul 2001, s.267-268

_____, , “Yakub Beg”, *DİA*, C.43, İstanbul 2013, s.277-278

Uygur, Feyzullah, *Doğu Türkistan Tarihi (1864-1884)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2005

Yıldırım, Kürşat, *Doğu Türkistan’ın Tarihi Coğrafyası*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016

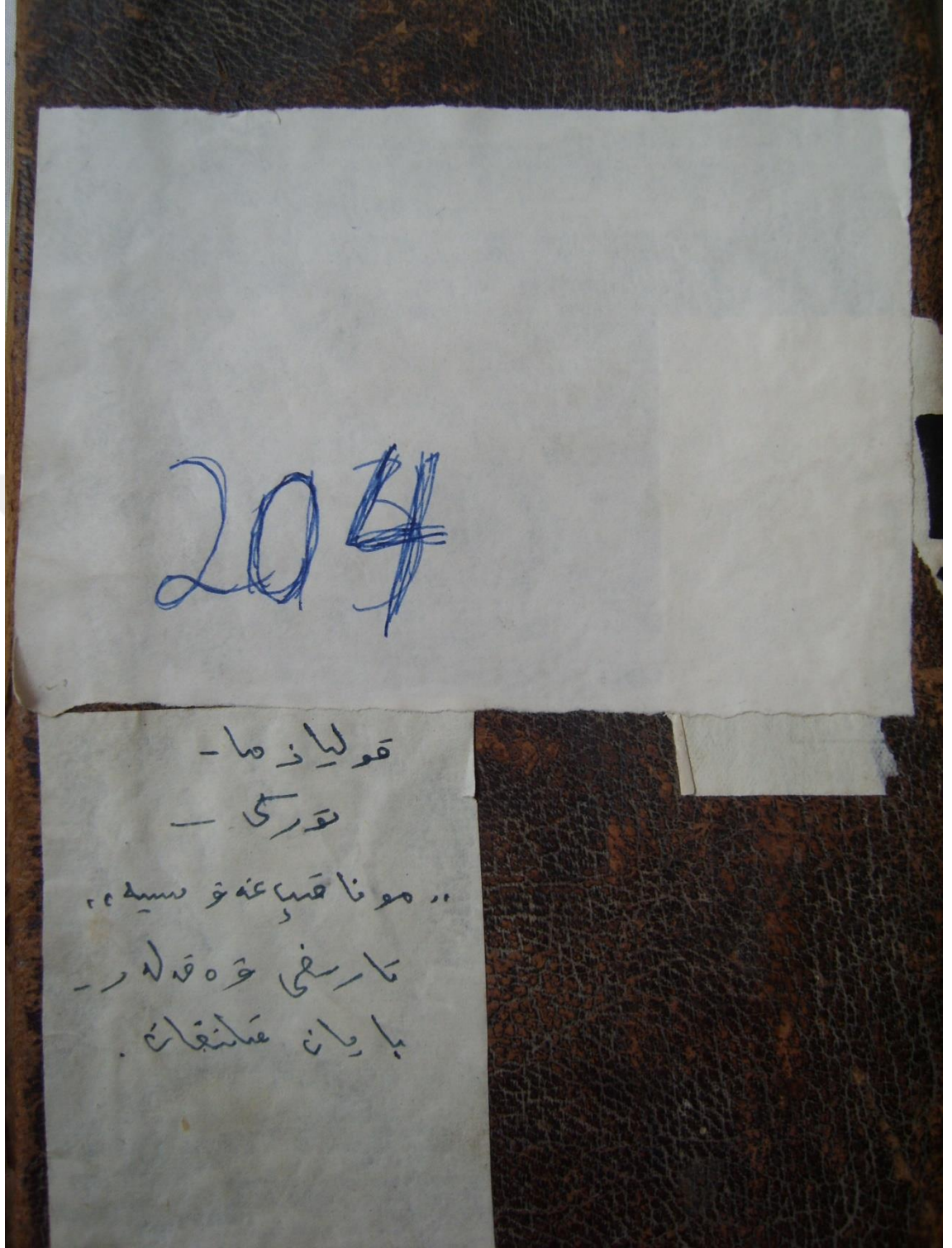
_____, “Doğu Türkistan ve İlk Sakinleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.XII, S.1, 2012, s.419-440

_____, vd., *Türklerin Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021

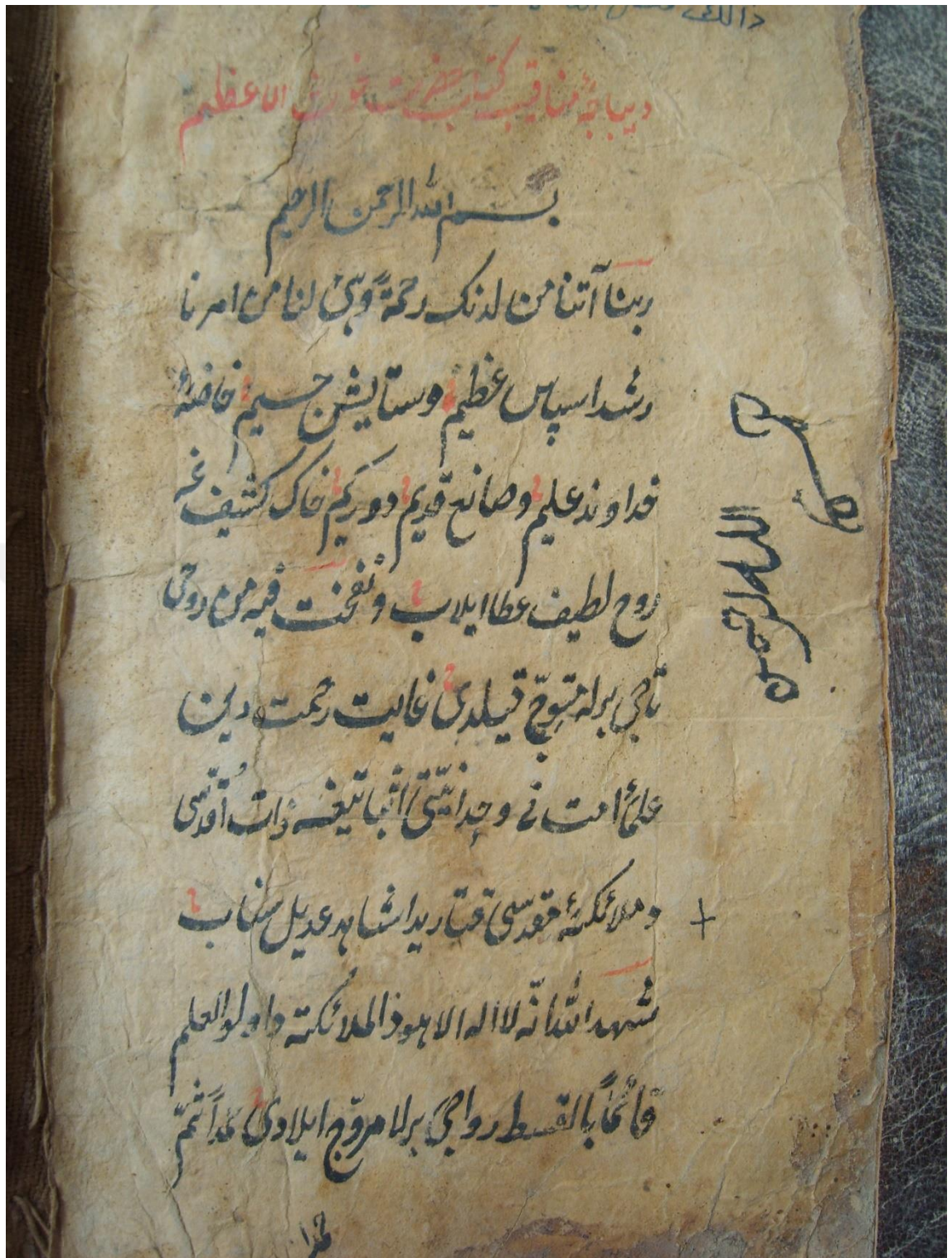
Ziyai, Alimcan “Orijinal Çin Kaynaklarına Göre Hun-Türk Tarihi I.Bölüm: Kudretli Büyük Hun Tanrıcutluğu Türk Halkının Ataları Hunlar ve Hunların Ortaya Çıkışı” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.30, S.3, 2010, s.895-912

Wubuli, Abudurehemu, *Doğu Türkistan Medreselerinde İslam Düşüncesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2015

EKLER

EK-1: Eserin kapağı

EK-2: Eserin dibace kısmının başlangıç sayfası

مناقب حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سپاس و ستائش مخصوص ہذا
حضرت واجب الوجود غیم اولیاء کرامتہ
انبیاء معجزات و خوارق کما سیدین قیلدی
بسببیکم ہر دولہ برہنہ نیک قیلدی تکتیداریش
بر لاکمال تابو جہد و ہر دولہ نیک کرامتہ اولیٰ شہر
نیک مقام لاری مقدار یعنی باقی بولوبیس
ہر شیکیم اولیاء کرامتہ منکر بولوبدو اشیا
لاری معجزہ لاریغ منکر بولغانید و فائیدید و
نفس منہ شہریدین یعنی کنا و معصیت صادر

بولغانی

EK-3: Eserin mukaddime kısmının ilk sayfası

عارض بولد مریدان عرض قیلیدیریم امر بول طبیعت کلتور ک
اول حضرت بول قیلای دیدیم طبیعت نبض کورت کانه
بهرت دین کله قیلنما بولونما کله طهارت تفاضا قیلدی
مریدان دین جلا کله کلتور ب طهارت شکست قیلوردا
قیوت نندی انکا بول قیلیدیر اول مریدور حال شیشه
نه الیه بود حکما شیشه الیه بادی طبیعت کزه دا اولتوروب
ایردکی قاروره نه کوراک کانه شیشه تیریدلر توشوب
دیکیم بولیم نینک قاروره سی واک نه بول تشخیم قیلدیکیم
طریقه دینی عشق اطعی غالیق دین عارض بولنما کله
دیب کله شیشه تیریدلر قوب لک بولدی قیل خلقینه
بوجهر ایشی هر طرف دین جمع بلوب کور دیدلریم طبیعت کانه
اورده ج بلوب

EK-4: Abdülkadir Geylani'nin idrarını görerek Müslüman olan Yahudi topluluğuna ait hikayenin yer aldığı sayfa

لاریم هلاک کنج کا خیال بخیال فکریک بوالر سہ
 اول حضرت تبول قلیہم نے غفور قلیدیلار **اون اوچ**
منقبت اسرار السالکین پاکتور و دوت لاریم کیم
 غوث الاعظم بر طرفہ بار و ایر ویدلار یک کشت
 مناظره و مجاہدہ قیلادور بر کیمینت دی عیسوی ایر
 محمد بن کیم بنیم افضل و وید و عیسوی اوچ پیغمبری
 افضل الکلین ایسا حضرت غوث الاعظم عیسوی
 ویدیلار کیم بنیم کیم افضل البقیہ دلیلیم
 عیسوی دین پیغمبری اولو کیم تر کوز و ایر ویدلار حضرت
 غوث الاعظم ویدیلار کیم مططفوی لار کیم دین
 بری من کیم من کیم اولار سپر و لیقیدلار باتور کیم
 اولو کیم

EK-5: Abdülkadir Geylani'nin ölüyü dirilttiği anlatılan on üçüncü menkıbenin
 ilk sayfası

اکثر سوزنه فقیر نه خط قلیب سوزلار ایردیلا اولار
 زمان مبارکلا ریدین ایشتکان سوزنه توب اولو
 ایردیم اولار دین بعضه سنی بویم اولیاما تقدیم نیک
 مناقب و محاسن لارینر بیان لارینی بیان قلیب
 کیم ای قافی، سیکشتی صحابه کرام و امانت عالمقا
 سیدین کین غوث الاعظم سید ابو محمد عبدالقادر
 الحسینی الیدلای مرتبه سیغه شهاب دور و تیسرولایت
 مرتبه سنی نیک اهل منصب لاری نهایت مرتبه سنی قطبیت
 و رفیت و محبوبیت هم غوث الاعظم بو مرتبه لار
 دین ترقی قلیب قریب صدیقیت مقامید برقرارینور
 ترقی اوز را ترقی دادور که مقام و راء دادور اول مقام

استراحت

EK-6: Abdülkadir Geylani'ye Vera-ül Vera مکانının verildiği hikayeye ait sayfa

ایراس خدایں **اوتوز بیخی منقبت** حضرت غوث
 الاعظم نیک مرتبه لایغه حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم
 نیک بشارت برماکلار برسانید اکتور و بدو کرم کونم سید
 عالم صلی الله علیه وسلم مدینه منوره و حجره شریف و انعام
 جاشت نه ادا قیلغاندین کاین قیلولمغه اسود و میر
 ویدار توش لایدا کوردیلاریم حضرت علی المرتضیٰ حضرت
 فاطمه زهرا امم حسن مجتبیٰ و امام حسین شهیدان
 دشت کربلا قلمه نیک اوزاسید اولتور و لایر ویدار
 بولالایدیلارید اول نورانی مشعل یاندوزغی لوقی بو
 اول مشعل نیک توقوزی بو طرفداری تنهابر طرفدا
 تور و دوعی المرتضیٰ فاطمه زهرا حسین ایشات

EK-7: Abdülkadir Geylani'nin dokuz imamdan üstün olduğunun Hz. Peygamber'e önceden müjdelendiğini anlatan menkıbenin başlangıç sayfası

در پی سیر مرد التماسین قبول قلیغیل حضرت
 غوثیه محبوبیه رضاعنه انحضرت صل الله علیه وسلم
 نیک امر لاری قبول قلیغیل لاریته سی امام حنبلی
 نیک نماز کالاریغ حاضری بولونغان اوتا دیدار
 ایتیب حکم لاریم اولوقت امام حنبلی نیک نماز
 کالارید امام دین بولک سیچ کشتی یوق ایردی کیم نماز
 نه جماعت سیر اوتا کاید وقتیکه حضرت غوثیه اول
 طرفنه توجه قلیغیل جمعیت اول مقدار جمع بولکیم هیچ
 صفت و خالی سیر قالمادیر لاری ایتور کراول کونلاردا
 حضرت غوثیه محبوبیه رضاعنه حنبلیه نماز
 گاه لاریغ بار بار سالرام حنبلی مذمبی بالکلیه

EK-8: Abdülkadir Geylani'nin Hanbeli mezhebine geçişini anlatan menkıbeye
 ait bir sayfa

الحسن الحسینی الجید زه رضاء عنه ابن سید ابومح
 زین الدین مومنینک حوت ابن سید عبد الجید ابن
 سید محی الزاهد ابن شیخ شمس الدین محمد ذکریا ابن شیخ
 ابوزاد ابن شیخ موسی الجونی ابن شیخ عبد الله محض ابن امام
 حسن مشن ابن امام حسن مجتبی ابن علی ابن ابی طالب
والله لا رنی نبی او حضرت رضاء عنه نیک والده لاری
 ام الخیرام الجبار فاطمة بنت عبد الله الصوفی الزاهد ابن
 سید ابوعمال ابن سید ابومحمد ابن سید احمد ابن سید
 ابو محمود سید طاهر ابن ابوعطاء سید عبد الله ابن سید
 ابوالکمال علی ابن سید علی الدین محمد ابن سید امام جعفر
 صادق ابن سید امام الشهدا ابو عبد الله الحسین

EK-9: Abdülkadir Geylani'nin soy ağacını ve evlatlarını anlatan sayfa

بش سچقان ملی بیج الاولیٰ نیکان تورتی بهار
 کونیه شهر کو جای فانیق اریق التون فانیق موضع
 اولتور و غلوق ملار حمان قیلانوس نیکان اوغلی ملایوف
 کاتب نیکان یکمده تمام غرضی غفراندر نوبها و مستر
 غیوبها و اند خیر المستلح خط الباقی و العمر الفانی
 نماز جمیع نیکانیت بولتور نیت
 قلدیم ادا قلدیم من شود وقت
 عین فرغنی ایله رکعت جمیع نیکان
 ادا ہے بر

وقت باقی و تخت قال من بیج العظام و حی رحمیم

EK-10: Eserin son sayfası

ÖZET

Evliya kerametlerinin anlatıldığı menakıpnameler İslamiyet sonrası Türk Edebiyatı'nın en önemli türlerinden birisi olmuş ve pek çok menakıpname korunarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Türk tasavvuf tarihinde oldukça mühim bir yer tutan ve pek çok evliyaya ev sahipliği yapmış Türkistan ile Doğu Türkistan'da da bu menakıpnameler kendisine yer bulmuştur. Söz konusu menakıpnameler geçtiğimiz son birkaç yüzyılda oldukça çalkantılı dönemler geçiren Doğu Türkistan coğrafyasındaki dini atmosferi anlamlandırabilmek ve tasavvufu bölge içerisinde doğru yere konumlandırabilmek adına araştırmacıya farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

XII. yüzyılda yaşamış olan Abdülkadir Geylani Bağdat doğumlu olmasına rağmen Doğu Türkistan'ı en fazla etkileyen evlialardan bir tanesi olmuştur. Onun halifeleri tarafından bir tarikat haline getirilen Kadirilik Doğu Türkistan'da varlığını yüzyıllarca devam ettirmeyi başarmıştır. İşte bu çalışma 1849 yılında Doğu Türkistan'da Birinci Çin İstilasası veya İsyancılar Yüzyılı olarak anılan oldukça karmaşık bir dönemde Çağatayca kaleme alınmış bir Kadiri menakıpnamesini transkribe edilmesini ve değerlendirilmesini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı yukarıda da ifade edildiği üzere böyle bir mekanıbnamayı merkeze alarak dönemin dini ve tasavvufi hayatına ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Abdülkadir Geylani, Doğu Türkistan, Kadirilik, Tasavvuf

ABSTRACT

Menaqibnames in which the miracles of saints have become one of the most important genres of post-Islam Turkish Literature and many menaqibnames have survived to the present day. These menakıpnames have also found their place in Turkistan and East Turkestan, which have a very important place in the history of Turkish sūfism and have hosted many saints. The mentioned menakıpnames offer a different perspective to the researcher in order to make sense of the religious atmosphere and to position sūfism in the right place in the region in East Turkestan, which has experienced quite turbulent times in the last few centuries.

Abdulkadir Geylani, who lived in the 19th century, was one of the saints who influenced East Turkestan the most, although he was born in Baghdad. The Qadiri order, which was turned into a cult by his caliphs, managed to continue its existence in East Turkestan for centuries. Here, this study includes the transcription and evaluation of a Kadiri menakıpname written in Chagatai language in 1849 which is a very complex period known as the First Chinese Invasion or the Century of Revolts in East Turkestan. The aim of the study, as stated above, is to shed light on the religious and sūfism life of the period by putting this menaqibname in the center.

Keywords: Abdulqadir Gilani, East Turkistan, Qadiriyya, Sūfism